

КА БОЛЈОЈ ЗАШТИТИ ЗРТАВА НАСИЛЈА У ПОРОДИЦИ

Odgovor pravosuđa

prof. dr Milan Zarkovic
doc. dr Tijana Surlan
mr Jasmina Kiurski
mr Marina Matic
Slobodan Josimovic
recenzija: dr Goran Ilic

KA BOLJOJ ZAŠTITI ŽRTAVA NASILJA U PORODICI
odgovor pravosuđa

This publication is made possible by the support of the American people through the United States Agency for International Development (USAID) and the Judicial reform And Government Accountability Project and does not necessarily reflect the views of USAID or the United States Government.

Izrada ove publikacije omogućena je podrškom američkog naroda putem Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID) kroz Projekat za reformu pravosuđa i odgovornu vlast i ne mora neophodno odsljikavati stavove USAID ili Vlade Sjedinjenih Američkih Država.

Ka boljoj zaštiti žrtava nasilja u porodici

odgovor pravosuđa

Izdavač:

Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije

Autori:

prof dr Milan Žarković, doc. dr Tijana Šurlan,
mr Jasmina Kiurski, mr Marina Matic,
Slobodan Josimović

Recenzent:

dr Goran Ilić

Tiraž:

1000

Štampa:

ATC, Beograd

Beograd, 2012.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

343.85:343.54/.55(497.11)

343.85:343.62(497.11)

343.211.6

KA boljoj zaštiti žrtava nasilja u
porodici : odgovor pravosuđa / Milan Žarković
... et al. - Beograd : Udruženje javnih
tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije,
2012 (Beograd : ATC). - 312 str. ; 24 cm

Tiraž 1000. - Napomene i bibliografske
reference uz tekst.

ISBN 978-86-87259-33-1

1. Жарковић, Милан [аутор] 2. Шурлан, Тамара
[аутор] 3. Киурски, Јасмина [аутор] 4. Матић,
Марина [аутор] 5. Јосимовић, Слободан [аутор]
а) Породично насиље - Сузбијање - Србија
б) Жртве насиља - Правна заштита - Србија
COBISS.SR-ID 195831820

prof. dr Milan Žarković, doc. dr Tijana Šurlan,
mr Jasmina Kiurski, mr Marina Matić, Slobodan Josimović

KA BOLJOJ ZAŠTITI ŽRTAVA NASILJA U PORODICI

odgovor pravosuđa

Udruženja javnih tužilaca i zamenika
javnih tužilaca Srbije
Beograd, 2012.

UVOD

Nasilje u porodici je jedan od oblika diskriminacije i kršenja osnovnih ljudskih prava i sloboda, kao što su: pravo na život; bezbednost; slobodu; dostojanstvo; fizički i psihički integritet i dr., a javlja se kao posledica, kako neravnoteže moći između pojedinih članova porodice, najčešće partnera ili bivših partnera, tako i težnje da se ta neravnoteža moći iskoristi, odnosno zloupotrebi od strane pojedinca za uspostavljanjem dominacije i kontrole nad partnerom ili drugim članom porodice koji u tom međusobnom odnosu poseduje manje moći. Ta moć nad drugim članom porodice može biti posledica fizičke, psihičke, ekonomske ili društvene nadmoći, a ispoljava se kao fizičko, psihičko, seksualno i ekonomsko nasilje. Upravo iz ovih razloga, kao i činjenice da su pravo na život, slobodu, bezbednost, dostojanstvo i druga najosnovnija ljudska prava, zagarantovana ne samo najvišim međunarodnim pravnim aktima, kao što su Univerzalna deklaracija Ujedinjenih nacija o ljudskim pravima, Konvencija Ujedinjenih nacija o eliminisanju svih oblika nasilja nad ženama (CEDAW), Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima deteta, nego i Ustavom Republike Srbije,¹ nasilje u porodici, kao pojava kojom se ugrožavaju i povređuju ljudska prava, ne može se tretirati kao privatna stvar ili lični problem pojedinaca, odnosno kao lični problem članova porodice, već isključivo kao problem čitave društvene zajednice, zbog čega su svi državni i drugi organi i institucije dužni da u okvirima svoje nadležnosti pružaju podršku suzbijanju takvih negativnih i kažnjivih društvenih pojava, kao i saniranju nastupelih posledica kroz zaštitu i pomoć žrtvama porodičnog nasilja.

Nasilje u porodici može se definisati kao svako ponašanje jednog člana porodice, kojim se ugrožava ili povređuje telesni integritet, duševno zdravlje ili spokojstvo drugog člana porodice. Iz odredaba člana

¹ Službeni glasnik RS, br.98/2006.

194. Krivičnog zakonika² i člana 197. Porodičnog zakona³ proizilazi da se nasilje u porodici može ispoljavati na više načina i to kao:

- **fizičko nasilje**, koje podrazumeva nanošenje ili pokušaj nanošenja telesne povrede (udaranje rukama, nogama ili čvrstim predmetima, čupanje za kosu, stezanje za vrat, guranje, bacanje na tlo, ubadanje nožem ili drugim oštrim predmetom i sl.)

- **seksualno nasilje**, koje podrazumeva prisiljavanje ili navođenje na seksualni odnos (silovanje, incest, neželjeno dodirivanje, prinuđavanje na određene polne radnje ili pornografiju, ponižavajući polni čin i sl.)

- **psihičko nasilje**, koje podrazumeva emotivno ugrožavanje ili povređivanje (pretnje, izazivanje straha, ograničavanje slobode kretanja ili komuniciranja sa trećim licima, vređanje, nazivanje pogrdnim imenima, ismevanje, ponižavanje i sl.)

- **ekonomsko nasilje**, koje podrazumeva da ekonomsko potčinjavanje žrtve nasilniku (nejednaka dostupnost zajedničkim sredstvima, uskraćivanje, kontrolisanje pristupa novcu, sprečavanje zapošljavanja ili obrazovanja i stručnog napredovanja, uskraćivanje prava na vlasništvo i sl.)

Na prisutnost nasilja u porodici, kao masovne pojave, ukazuju i brojna istraživanja i ankete koje su sprovedene na teritoriji Srbije, a na osnovu kojih se došlo do podataka da je :

- svaka druga žena žrtva psihičkog nasilja;
- svaka treća žena žrtva fizičkog nasilja;
- svaka četvrta žena trpi pretnje nasiljem;
- 52% žena svakodnevno izloženo nasilju.

Za označavanje lica koje je izloženo bilo kom obliku porodičnog ili drugog nasilja, u Krivičnom zakoniku i Zakonu o prekršajima koristi se termin „oštećeni“ koji podrazumeva lice čije je kakvo lično ili imovinsko pravo povređeno ili ugroženo, ali mi ćemo u tekstu koristiti termin „žrtva“, obzirom da je to opšteprihvaćeni termin, koji

2 Službeni glasnik RS, br. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009 i 111/2009.

3 Službeni glasnik RS, br. 18/2005 i 72/2011.

je usvojen ne samo u relevantnim međunarodnim dokumentima, kao što je Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, nego i u relevantnim nacionalnim dokumentima, kao što su Nacionalna strategija za sprečavanje i suzbijanje nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima⁴, Nacionalna strategija za prevenciju i zaštitu dece od nasilja⁵, Nacionalna strategija za poboljšanje položaja žena i unapređivanje rodne ravnopravnosti.⁶

U daljem tekstu autori su predstavili relevantna međunarodna i regionalna dokumenta (konvencije, deklaracije, preporuke Ujedinjenih nacija, Saveta Evrope, kao i pravne tekovine Evropske unije), sa akcentom na praksu Evropskog suda za ljudska prava; nacionalni zakonski i strateški okvir (Krivični zakonik, Porodični zakon, Zakon o prekršajima, Zakon o zabrani diskriminacije, kao i relevantne nacionalne strategije); sudsku praksu (pravna kvalifikacija dela i neujednačeno postupanje sa primerima iz prakse; statistika Republičkog javnog tužilaštva za krivično delo nasilja u porodici); najbolju domaću praksu na kojoj su zasnovane preporuke za unapređenje rada pravosuđa i policije u suzbijanju nasilja u porodici; kao i opšte indikatore dobre prakse. Pored preporuka i dobre prakse u radu su dati i modeli tužbenih predloga za određivanje pojedinih mera zaštite od nasilja u porodici.

Udruženje tužilaca i autori se nadaju da će ova publikacija koristiti u svakodnevnom radu javnih tužilaca i zamenika, kao i njihovih kolega iz policije, prekršajnih sudova i sudova opšte nadležnosti, i da će pomoći u otkljanjanju dilema i unapređenju zaštite žrtava nasilja u porodici.

4 Službeni glasnik RS, br. 27/2011.

5 Službeni glasnik RS, br. 122/2008.

6 Službeni glasnik RS, br. 15/2009.

I

MEĐUNARODNOPRAVNI AKTI, NACIONALNI STRATEŠKI DOKUMENTI I SUPROTSTAVLJANJE NASILJU U PORODICI

Razumevanje potrebe i normativnog okvira postupanja usmerenog ka suprotstavljanju različitim oblicima manifestovanja nasilja u porodici pretpostavlja, pored ostalog, i osvrt na one međunarodne instrumente (pravne i političke) koji ukazuju na značaj razumevanja ravnopravnosti među ljudima, na potrebu i mehanizme podsticanja njenog oživotvorenja, razvijanja, zaštite i unapređenja u različitim sferama života pojedinaca, odnosno različitih društvenih grupa i zajednica.

Važno je osvrnuti se i na one međunarodne instrumente koji ukazuju na neopravdanost i nedopuštenost diskriminacije ljudi po bilo kom osnovu, pa i po osnovu pola (roda). Ovo stoga što istorija čovečanstva svedoči o različitim oblicima diskriminacije pojedinaca, grupa ljudi i širih zajednica. Uprkos nesumnjivom društvenom razvoju i usvajanju normi o jednakosti svih ljudi, pojedini oblici diskriminacije i faktičke nejednakosti prisutni su, u istoj ili modifikovanoj formi, i u savremenom svetu, a faktička nejednakost između muškaraca i žena se identifikuje, ne samo kao najprisutnija, već i kao vrlo raznovrsna u manifestaciji i sa obiljem negativnih efekata u brojnim oblastima života.

1.1 UNIVERZALNI MEĐUNARODNOPRAVNI AKTI

Snažnije razvijanje ideja o neopravdanosti i neodrživosti diskriminacije žena vezuje se za kraj devetnaestog i početak dvadesetog veka, a njihovo oblikovanje u normativni okvir na međunarodnom i

nacionalnom nivou za period posle Drugog svetskog rata. Tako npr., u preambuli Povelje Ujedinjenih nacija,⁷ pored ostalog, naglašena je rešenost “naroda Ujedinjenih nacija” da spasu buduća pokoljenja nemani rata, da ponovo potvrde veru u osnovna prava čoveka, u dostojanstvo i vrednost ljudske porodice, pa i u ravnopravnost muškaraca i žena. Uz to, kod cilja Organizacije Ujedinjenih nacija označenog kao ostvarivanje međunarodne saradnje, navedeno je njegovo oživotvorenje kroz rešavanje međunarodnih problema privredne, socijalne, kulturne i humanitarne prirode i razvijanje i podsticanje poštovanja prava čoveka i osnovnih sloboda za sve bez razlike rase, pola, jezika ili vere (čl. 1 st. 3). Početak pravnog regulisanja ljudskih prava vezuje se usvajanje Univerzalne deklaracije UN o ljudskim pravima 1948.

Univerzalna deklaracija Ujedinjenih nacija o ljudskim pravima⁸, pored brojnih drugih, već u Preambuli sadrži i odredbe od značaja za razumevanje rodne ravnopravnosti, tj. činjenice da žene i muškarci imaju jednaka prava, s jedne strane, ali i još uvek prisutnog rodno zasnovanog nasilja i nasilja u porodici i u partnerskim odnosim, kao oblika negacije urođenog dostojanstva i jednakih i neotuđivih prava svih članova ljudske zajednice, s druge strane.

Polazeći od konstatacije da je priznavanje urođenog dostojanstva i jednakih i neotuđivih prava svih članova ljudske porodice temelj slobode, pravde i mira u svetu, u ovom delu Deklaracije apostrofirana je i činjenica da su narodi Ujedinjenih nacija u Povelji ponovo proglasili svoju veru u osnovna prava čoveka, u dostojanstvo i vrednost čovekove ličnosti i ravnopravnost muškaraca i žena. Istovremeno, naglašeno je da Generalna skupština usvaja Univerzalnu deklaraciju o pravima čoveka, kao zajednički standard koji treba da postignu svi narodi i sve nacije, i zbog toga što su se države članice obavezale da u saradnji s Ujedinjenim nacijama obezbede opšte poštovanje i primenu čovekovih prava i osnovnih sloboda. Ovo i stoga što se sva ljudska bića rađaju slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima. Saglasno rečenom,

⁷ Povelja je usvojena u San Francisku 26 juna 1945. godine, a u nacionalni pravni sistem uvedena je Zakonom o Povelji Ujedinjenih nacija, Službeni list Demokratske Federativne Jugoslavije, br. 69/45

⁸ Rezolucija Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 217 A (III) od 10. decembra 1948. godine izglasana je jednoglasno. Značaj usvajanja ovog dokumenta označen je usvajanjem 10. decembra kao dana ljudskih prava koji se svake godine obeležava svuda u svetu.

konstatovano je da svakom pripadaju sva prava i slobode proglašene u ovoj Deklaraciji bez ikakvih razlika u pogledu rase, boje, pola, jezika, veroispovesti, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili društvenog porekla, imovine, rođenja ili drugih okolnosti (čl. 1 i 2).

Nadalje, konstatuje se da svako ima pravo na život, slobodu i bezbednost ličnosti, kao i to da se niko ne sme držati u ropstvu ili potčinjenosti (ropstvo i trgovina robljem zabranjeni su u svim oblicima), niti se sme podvrgnuti mučenju ili svirepom, nečovečnom ili ponižavajućem postupku ili kazni (čl. 3, 4 i 5).

Za razumevanje rodne ravnopravnosti, odnosno protivpravnosti rodne diskriminacije su i odredbe koje proklamuju da su svi pred zakonom jednaki i da imaju pravo, bez ikakve razlike, na podjednaku zaštitu zakona, kao i pravo na jednaku zaštitu protiv bilo kakve diskriminacije kojom se krši ova Deklaracija i protiv svakog podsticanja na ovakvu diskriminaciju (čl. 7).

Posebno je naglašeno da punoletni muškarci i žene, bez ikakvih ograničenja u pogledu rase, državljanstva ili vere, imaju pravo da sklope brak i da osnuju porodicu, kao i to da su ravnopravni prilikom sklapanja braka, za vreme njegovog trajanja i prilikom njegovog razvoda. Za brak se kaže da se može sklopiti samo uz slobodan i potpun pristanak lica koja stupaju u brak, a za porodicu da je prirodna i osnovna ćelija društva i da, kao takva, ima pravo na zaštitu društva i države (čl. 16).

Od značaja za razumevanje protivpravnosti akata rodne diskriminacije i raznovrsnosti oblika rodno zasnovanog nasilja i nasilja u porodici je i odredba o tome da svako ima pravo da poseduje imovinu, na slobodu misli, savesti i vere, na slobodu mišljenja i izražavanja, na rad, na slobodan izbor zaposlenja, na pravične i zadovoljavajuće uslove rada, na odmor i razonodu, na jednaku platu za jednaki rad, na zaštitu od nezaposlenosti, na socijalno osiguranje, na školovanje, kao i pravo da ostvaruje privredna, društvena i kulturna prava neophodna za svoje dostojanstvo i za slobodan razvoj svoje ličnosti, (čl. 17, 18, 19, 22, 23, 24 i 26).

U tekstu Univerzalne deklaracije Ujedinjenih nacija o ljudskim pravima posebno je naglašeno da pravo na naročito staranje i pomoć imaju majke i deca, kao i to da sva deca, rođena u braku ili van njega uživaju jednaku socijalnu zaštitu (čl. 25).

Nakon usvajanja Univerzalne deklaracije nastupio je period ugovaranja u materiji međunarodnih ljudskih prava. Usvojeno je nekoliko

međunarodnih ugovora kojima je kreiran opšti režim međunarodnih ljudskih prava, a potom i niz ugovora u kojima se razrađuju specifične, specijalizovane podoblasti ove velike i značajne oblasti. Ugovori koji potpadaju pod opšti režim su Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima iz 1966. godine i njegova dva fakultativna protokola; Međunarodni pakt o ekonomskih i socijalnim pravima iz 1966. godine; Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije iz 1966. godine.

Uz brojne odredbe koje definišu korpus građanskih i političkih prava, **Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima iz 1966⁹** u članu 3, nakon pozivanja na međunarodne dokumente o priznavanju dostojanstva bitnog za sve članove ljudske porodice i njihovih jednakih i neotuđivih prava, kao i one koji proklamuju da se ideal slobodnog ljudskog bića koje uživa građanske i političke slobode i koje je oslobođeno od straha i bede, može postići samo ako se stvore uslovi koji omogućavaju svakome da uživa svoja građanska i politička prava (kao i svoja ekonomska, socijalna i kulturna prava), navodi da se države članice ovog Pakta obavezuju da obezbede podjednako pravo muškarcima i ženama da uživaju sva građanska i politička prava formulisana u njemu.

Naglašeno je i to da svako dete, bez diskriminacije zasnovane na rasi, boji, polu, jeziku, veri, nacionalnom ili socijalnom poreklu, imovnom stanju ili rođenju, ima pravo da mu njegova porodica, društvo i država ukazuju zaštitu koju zahteva njegov status maloletnika (čl.24), kao i to da su sva lica jednaka pred zakonom i da imaju pravo bez ikakve diskriminacije na podjednaku zaštitu zakona (čl. 26).

9 Pakt je usvojen i otvoren za potpisivanje i ratifikovanje, Rezolucijom Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 2200 A(XXI) od 16. decembra 1966. godine, a stupio je na snagu 23. marta 1976. godine kada je potrebnih 35 država deponovalo instrumente o ratifikaciji ili pristupanju. Zakon o ratifikaciji Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima Savezna skupština usvojila je, na sednici Veća naroda od 29. januara 1971. godine i na sednici Društveno-političkog veća od 27. januara 1971. godine. Zakon je objavljen u Službenom listu SFRJ broj 7/1971. Savezna Republika Jugoslavija je Pakt ratifikovala 12. marta 2001. godine. Uz Pakt su usvojena i dva protokola i to: Fakultativni protokol uz Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima koji je stupio na snagu 23. marta 1976. godine i Drugi fakultativni protokol koji ima za cilj ukidanje smrtne kazne uz Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima koji je stupio na snagu 11. jula 1991. godine. Savezna Republika Jugoslavija je oba protokola ratifikovala 6. septembra 2001. godine (Službeni list SRJ - Međunarodni ugovori , br. 4/2001).

Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima,¹⁰ vrši konkretizaciju individualnih i kolektivnih prava utvrđenih u prethodno donetim međunarodnim dokumentima i to u delu koji se odnosi na ekonomska, socijalna i kulturna prava, a određuje i mere za nadzor nad njihovim poštovanjem. Pored ostalih, a u kontekstu razmatranja neodrživosti diskriminacije po osnovu pola, odnosno nasilja u porodici i partnerskim odnosima, od značaja su i odredbe kojima se države članice ovog pakta obavezuju da garantuju da će sva u njemu formulisana prava biti ostvarivana bez ikakve diskriminacije zasnovane na rasi, boji, polu, jeziku, veri, političkom mišljenju ili kakvom drugom mišljenju, nacionalnom ili socijalnom poreklu, imovinskom stanju, rođenju ili kakvoj drugoj okolnosti (čl. 2 st. 2).

I u ovom dokumentu posebno je naglašeno da što šira zaštita i pomoć treba da bude pružena porodici, koja je prirodni i osnovni sastavni deo društva, posebno za njeno obrazovanje i za ono vreme za koje ona snosi odgovornost za izdržavanje i vaspitanje dece o kojoj se brine (čl. 10 st.1).

Uporedo sa kreiranjem kataloga ljudskih prava, pristupilo se kreiranju opšteg akta koji bi normirao diskriminaciju, osnaženu kontrolnim mehanizmom za sprovođenje Konvencije. **Konvencija o uklañanju svih oblika rasne diskriminacije** jeste prevashodna usmerena ka regulisanju problema rasne diskriminacije, ali danas predstavlja opšti akt u ovoj materiji, te je stoga neophodno i ovu Konvenciju imati u vidu.¹¹ Stoga, na ovom mestu nije zgoreg navesti samo opseg pojma diskriminacije za potrebe ove Konvencije (čl.1) – diskriminacija među ljudima koja se temelji na rasi, boji kože ili etničkoj pripadnosti i predstavlja povredu ljudskog dostojanstva (...).

Činjenica uvažavanja preporuka i rešenja prisutnih u međunarodnim pravnim dokumentima posvećenih pitanjima koja su, u većoj ili manjoj meri, od značaja za suprotstavljanje nasilju u porodici prepo-

10 Pakt je usvojen i otvoren za potpisivanje i ratifikovanje, ili pristupanje, rezolucijom Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 2200 A(XXI) od 16. decembra 1966. godine. Na snagu je stupio 3. januara 1976. godine kada je 35 država deponovalo instrumente o ratifikaciji, odnosno pristupanju. SFRJ je Pakt ratifikovala u julu 1971. godine (Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori, br. 7/71). Savezna Republika Jugoslavija je Pakt ratifikovala 12. Marta 2001. godine.

11 Konvencija je usvojena 1966. godine, stupila na snagu 1969. godine. Savezna Republika Jugoslavija je ratifikovala 12. marta 2001. godine.

znatljiva je i u brojnim rešenjima prihvaćenim u zakonskim i podzakonskim aktima donetim od strane nadležnih organa Republike Srbije, a izričito je naglašena u Nacionalnoj strategiji za sprečavanje i suzbijanje nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima.¹² Kao posebno značajni u ovom strateškom dokumentu Vlade Republike Srbije, uz već navedenu Univerzalnu deklaraciju Ujedinjenih nacija o ljudskim pravima, izdvojeni su i: Konvencija Ujedinjenih nacija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) iz 1979 godine; Opšta preporuka br. 19 Komiteta za eliminisanje svih oblika diskriminacije žena (Komiteta CEDAW) iz 1992. godine; Deklaracija Ujedinjenih nacija o eliminisanju nasilja nad ženama iz 1993. godine; Rezolucija Komisije Ujedinjenih nacija za ljudska prava 2003/45; Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima deteta iz 1989. godine; Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima osoba sa invaliditetom iz 2006. godine; Pekinška deklaracija i Platforma za akciju iz 1995. godine; Milenijumski ciljevi razvoja, usvojeni na Milenijumskom samitu Ujedinjenih nacija 2000. godine; Preporuka br. R (90) 2E Komiteta ministara Saveta Evrope o socijalnim merama u vezi sa nasiljem u porodici; Preporuka 1450 (2000) Parlamentarne skupštine Saveta Evrope o nasilju nad ženama u Evropi; Preporuka 1582 (2002) Parlamentarne skupštine Saveta Evrope o nasilju nad ženama u porodici; Preporuka 2002 (5) Komiteta ministara Saveta Evrope o zaštiti žena od nasilja; Preporuka 1681 (2004) Parlamentarne skupštine Saveta Evrope; Preporuka 1905 (2010) Parlamentarne skupštine Saveta Evrope, usvojena u martu 2010. godine; Deklaracija o politici suprotstavljanja nasilju prema ženama u demokratskoj Evropi.

U tekstu koji sledi biće predstavljena polazišta, opredeljenja, ideje, strateški pravci delovanja, preporuke, konkretni zadaci i rešenja od značaja za razumevanje nužnosti suprotstavljanja svim oblicima nasilja, a posebno onog koje se odvija u okviru porodice, odnosno u partnerskim odnosima, a koje se u najvećem broju slučajeva ispoljava kao rodno zasnovano nasilje čije su žrtve žene, odnosno ženska deca. Na samom početku treba naglasiti i to da su brojni međunarodni politički i pravni dokumenti posvećeni suprotstavljanju diskriminaciji po osnovu pola, rodno zasnovanom nasilju, nasilju u porodici i partnerskim odnosima okrenuti, pre svega, ženama i ženskoj deci.

¹² Službeni glasnik RS, br. 27/2011.

1.2 SPECIJALIZOVANI MEĐUNARODNOPRAVNI AKTI

Na univerzalnom nivou donet je značajan broj specijalizovanih međunarodnih pravnih akata kojim se posebno regulišu specifična, uža polja oblasti ljudskih prava kao što su položaj izbeglica, apatrida, žena, dece, te potom one konvencije kojima se formira materijalno-pravna baza za kreiranje međunarodnih krivičnih dela kao što su konvencija o genocidu, aparthejdu, torturi, nezastarevanju ratnih zločina i zločina protiv čovečnosti.

Najranije se krenulo sa regulisanjem položaja ropstva, te još specifičnije trgovinom ženama i decom. Prvi ugovor usvojen je još daleke 1926. godine – Konvencija o ukidanju ropstva, a 1933. godine usvojena je Konvencija o suzbijanju trgovine punoletnim ženama. Pod okriljem Ujedinjenih nacija ovi dokumenti su revidirani, te je 1949. godine usvojena Konvencija o suzbijanju trgovine ljudima, a 1956. godine Dopunska Konvencija o ukidanju ropstva i trgovine robljem i ustanova i prakse slične ropstvu.

Pored ugovora usvajanih pod okriljem UN, potrebno je pomenuti i rad Međunarodne organizacije rada u materiji zaštite žena. Pod okriljem ove međunarodne organizacije usvojena je Konvencija o jednakosti nagrađivanja muške i ženske radne snage za jednake vrednosti iz 1951. godine.¹³

1.2.1 Konvencija Ujedinjenih nacija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena¹⁴

Prethodno predstavljeni pristup prepoznatljiv je i u nazivu Konvencije Ujedinjenih nacija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women - CEDAW). Reč je o prvom međunarodnom pravnom

¹³ Konvencija je stupila na snagu 1953. godine, a Savezna Republika Jugoslavija je ratifikovala 24. novembra 2000. godine.

¹⁴ Konvencija je usvojena 18. decembra 1979. godine i stupila na snagu 3. septembra 1981. godine. Uz Konvenciju je 6. oktobra 1999. godine u Njujorku donet Fakultativni protokol koji je stupio na snagu 22. decembra 2000. godine. SFRJ je Konvenciju ratifikovala 1981. godine (Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori broj 11/1981), a SRJ Opcioni protokol - 2002. godine (Službeni list SRJ - Međunarodni ugovori broj 13/2002).

instrumentu koji, uz pozivanje na odredbe već donetih međunarodnih dokumenata i uz naglašavanje obaveza država članica da obezbede ravnopravnost muškaraca i žena, na sveobuhvatan način garantuje zaštitu građanskih, političkih, ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava žena.

Za svrhe ove konvencije, izraz “diskriminacija žena” označava svaku razliku, isključenje ili ograničenje u pogledu pola, što ima za posledicu ili cilj da ugrozi ili onemogući priznanje, ostvarenje ili vršenje od strane žena, ljudskih prava i osnovnih sloboda na političkom, ekonomskom, društvenom, kulturnom, građanskom ili drugom polju, bez obzira na njihovo bračno stanje, na osnovu ravnopravnosti muškaraca i žena (čl. 1).

Osudjujući diskriminaciju žena u svim vidovima države članice saglasne su da svim odgovarajućim sredstvima, koja im stoje na raspolaganju, i bez odlaganja sprovode politiku otklanjanja diskriminacije žena i radi toga se, pored ostalog, obavezuju i da:

- unesu princip ravnopravnosti muškaraca i žena u svoje nacionalne ustave ili odgovarajuće zakone,
- da obezbede praktičnu primenu tog principa (uključujući i odgovarajuće zakonske i druge mere kojima se zabranjuju svi vidovi diskriminacije žena),
- da uvedu pravnu zaštitu prava žena na ravnopravnoj osnovi s muškarcima i
- da, preko nadležnih nacionalnih sudova i drugih javnih institucija, obezbede efikasnu zaštitu žena od svakog postupka kojim se vrši diskriminacija (čl. 2).

Od posebnog značaja za definisanje adekvatnog odgovora na nasilje u porodici i u partnerskim odnosima su i odredbe člana 5. U njemu je naglašena potreba izmene društvenih i kulturnih običaja u pogledu ponašanja muškaraca i žena. Ovo i radi otklanjanja predrasuda, kao i uobičajene i svake druge prakse zasnovane na shvatanju o inferiornosti ili superiornosti jednog ili drugog pola ili tradicionalnoj ulozi muškaraca, odnosno žena.

Iz sadržaja člana 16. proizlazi da ravnopravnost muškaraca i žena, pored ostalog, podrazumeva jednako pravo na sklapanje braka, na slobodan izbor bračnog druga i sklapanje braka samo po slobodnoj volji i uz potpunu saglasnost, jednaka prava i odgovornosti u braku i prilikom razvoda, jednaka roditeljska prava i obaveze u odnosu

na decu (bez obzira na bračni status), jednaka prava na slobodno i odgovorno odlučivanje o planiranju porodice, jednaka lična prava muža i žene (uključujući pravo na izbor porodičnog imena, profesije i zanimanja, jednaka prava oba bračna druga u pogledu vlasništva nad imovinom).

U članu 17. predviđeno je da će se radi praćenja napretka ostvarenog u primeni ove Konvencije, obrazovati Komitet za eliminisanje diskriminacije žena. Istovremeno, države članice su se obavezale na podnošenje izveštaja generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija, a radi razmatranja u Komitetu, i to: o zakonodavnim sudskim, upravnim ili drugim merama koje su usvojile radi primene odredaba Konvencije, kao i o napretku ostvarenom u roku od godinu dana posle stupanja Konvencije na snagu u odnosnoj državi, najmanje svake četvrte godine posle toga i uvek kad to Komitet zatraži (čl. 18).

Fakultativnim protokolom uz Konvenciju o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena,¹⁵ predviđeno je da države članice ovog protokola prihvataju nadležnost Komiteta za eliminisanje diskriminacije žena da prima i razmatra predstavke podnete od strane ili u ime pojedinca ili grupe pojedinaca koji se nalaze u nadležnosti države članice, a tvrde da su žrtve kršenja (od strane države članice) nekog od prava navedenih u Konvenciji.

Polazeći od činjenice da Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena ne pominje izričito nasilje u porodici, **Opšta preporuka broj 19 Komiteta za eliminisanje svih oblika diskriminacije žena** iz 1992. godine, najpre konstatuje da je nasilje zasnovano na razlici polova oblik diskriminacije koji ozbiljno umanjuje mogućnosti da žene koriste prava i slobode na osnovu ravnopravnosti sa muškarcima.

Istovremeno sa ovim, naglašava se i da izveštaji država članica nisu adekvatno prikazali blisku povezanost diskriminacije žena, nasilja zasnovanog na razlici polova i kršenje ljudskih prava i sloboda. Ističe se i da ova prava i slobode uključuju: pravo na život; pravo da se ne bude žrtva mučenja ili okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja; pravo na slobodu i bezbednost ličnosti; pravo na jednaku zaštitu pred zakonom; pravo na ravnopravnost u porodici;

¹⁵ Fakultativni protokol zaključen je 6. oktobra 1999. godine u Njujorku, na snagu je stupio 22. decembra 2000. godine. U naš pravni sistem je uveden 2002. godine (Službeni list SRJ- Međunarodni ugovori broj 13/2002).

pravo na najviši dostupan standard fizičkog i mentalnog zdravlja; pravo na pravedne i prihvatljive uslove rada.

U okviru opštih komentara, a uz oslanjanje na određenje diskriminacije žena dato u članu 1. Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena, **precizirano je da se pod nasiljem koje je zasnovano na razlici polova podrazumeva nasilje koje je usmereno prema ženi zato što je žena, kao i ono nasilje koje u većoj meri utiče na žene nego na muškarce. Praktično, ovo nasilje podrazumeva dela koja nanose fizički, mentalni ili seksualni bol ili patnju, pretnje takvim delima, prinudu i druge vidove ograničavanja slobode.**

Polazeći od konstatacije da se diskriminacija prema pomenutoj Konvenciji ne svodi samo na dela počinjena od strane ili u ime vlasti, države ugovornice se pozivaju da preduzmu sve odgovarajuće mere kako bi suzbile nasilje nad ženama od strane bilo koje osobe, organizacije ili preduzeća. Ova i stoga što države mogu da budu odgovorne za dela pojedinaca, ukoliko ne deluju s dužnom revnošću da bi sprečile kršenje prava ili da bi istražile i kaznile počinioce nasilnih dela, ili da bi obezbedile nadoknadu.

Nakon ukazivanja na to da tradicionalni stavovi, prema kojima su žene podređene muškarcu ili imaju stereotipnu ulogu, podstiču široko rasprostranjene postupke koji podrazumevaju nasilje ili prinudu, u tekstu Preporuke se navodi da ovi akti ugrožavanja fizičkog i mentalnog integritet žena i da za posledicu imaju uskraćivanje prava na ravnopravno uživanje, korišćenje i poznavanje ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Za nasilje u porodici se ističe:

- da predstavlja jedan od najpodmuklijih oblika nasilja nad ženama;
- da preovlađuje u svim društvima;
- da ga podstiču tradicionalni načini razmišljanja, a neretko i nedostatak ekonomske nezavisnosti (koji mnoge žene prisiljava da ostanu u vezama zasnovanim na nasilju);
- da su žrtve njegovih različitih oblika žene svih starosnih doba;
- da uključuje i premlaćivanje, silovanje i druge oblike seksualnog napastvovanja, mentalno nasilje i druge oblike nasilja;
- da se može manifestovati i kroz ukidanje prava žena na izvršavanje porodičnih obaveza;

– da on, kao i drugi oblici nasilja, ugrožava zdravlje žena i umanjuje im mogućnosti da učestvuju u porodičnom i javnom životu na ravnopravnim osnovama.

U svetlu navedenih i drugih komentara, Komitet za eliminaciju diskriminacije žena formulisao je brojne preporuke, a među njima i one opšteg karaktera u kojima se naglašava da države potpisnice treba da:

– preduzmu odgovarajuće delotvorne mere kako bi se savladali svi oblici nasilja zasnovanog na razlici polova, bez obzira na to da li su izvršeni javno ili privatno;

– podstiču objavljivanje statističkih izveštaja i rezultata istraživanja o razmerama, uzrocima i posledicama nasilja, kao i o delotvornosti mera za sprečavanje nasilja;

– izveštavaju o tome kakve su mere preduzele da savladaju nasilje nad ženama i kakvo je dejstvo preduzetih mera.

U cilju sagledavanja i eliminisanja/umanjenja dejstva faktora koji podstiču nasilje prema ženama naglašava se i to da države potpisnice treba da:

– istraže prirodu i rasprostranjenost stavova, običaja i postupaka koji podstiču nasilje prema ženama, i da odrede koje vrste nasilja nastaju iz njih;

– preduzmu delotvorne mere kako bi se prevazišli stavovi i postupci koji podstiču nasilje prema ženama;

– uvedu programe obrazovanja i informisanja javnosti koji će pomoći da se iskorene predrasude koje onemogućavaju ravnopravan status žena;

– preduzmu delotvorne mere kako bi se obezbedilo da mediji poštuju žene i da propagiraju to poštovanje;

– obuče zaposlene u sudstvu i policiji tako da uviđaju sav značaj i posledice razlike među polovima.

Među porukama za koje se može reći da su usmerene ka podsticanju adekvatnog normativnog odgovora na nasilje prema ženama je i ona u kojoj se naglašava da države potpisnice treba da obezbede da zakoni protiv nasilja i zlostavljanja u porodici, silovanja, seksualnog napastvovanja i drugih vidova nasilja zasnovanog na razlici polova

obezbede odgovarajuću zaštitu svim ženama i da poštuju njihovo dostojanstvo i integritet njihove ličnosti.

Preporuke su definisane i u odnosu na specifične oblike diskriminacije žena, odnosno nasilja nad njima. Pored ostalog ističe se i da države potpisnice treba da:

- preduzmu mere za sprečavanje prisile rađanja i reprodukcije, i da se postaraju da žene ne budu prinuđene da zatraže takve opasne medicinske zahvate kao što je nelegalni abortus zato što ne postoje odgovarajuće usluge za kontrolu rađanja;

- definišu posebne preventivne i kaznene mere koje su neophodne kako bi se suzbila trgovina ženama i seksualno iskorišćavanje;

- istraže i u svojim izveštajima opišu razmere svih ovih problema i mere (uključujući kazne, preventivne mere i pomoć u oporavku), koje su preduzete da bi se zaštitile žene koje se bave prostitucijom ili koje su žrtve trgovine ženama ili drugih oblika seksualnog iskorišćavanja (delotvornost ovih mera, takođe, treba da se opiše);

- u svoje izveštaje, uključe informacije o seksualnom uznemiravanju, i o merama preduzetim da bi se žene zaštitile od seksualnog uznemiravanja i drugih oblika nasilja ili prisile na radnom mestu;

- u mere zaštite od nasilja uključe mogućnost obučavanja i zapošljavanja radnika u domaćinstvu, kao i nadgledanje uslova njihovog zapošljavanja;

- izveštavaju o ugroženosti žena na selu, obimu i prirodi nasilja i zlostavljanja kojima su izložene, njihovim potrebama za službama pomoći i drugim službama, dostupnosti tih službi i delotvornosti mera za suzbijanje nasilja;

- izveštavaju o razmerama nasilja i seksualnih zlostavljanja u kući i o preduzetim preventivnim i kaznenim merama i merama pomoći;

- vode računa o preporuci Komiteta u vezi sa obrezivanjem žena kada izveštavaju o pitanjima zdravlja.

U cilju definisanja, izgradnje i unapređenja mehanizama pružanja zaštite i pomoći ženama žrtvama nasilja naglašava se i to da države potpisnice treba da:

- obezbede delotvorne procedure za žalbu i pomoć, uključujući i obeštećenje;

- organizuju službe za pomoć žrtvama nasilja u porodici, žrtvama silovanja, seksualnog napastvovanja i drugih oblika nasilja zasnovanog na razlici polova, koje bi trebalo da uključuju skloništa, posebno obučene zdravstvene radnike, rehabilitaciju i pružanje saveta;
- države treba da se postaraju da službe za pomoć žrtvama nasilja budu dostupne seoskim ženama i da obezbede posebne službe za izolovane zajednice tamo gde je to potrebno;

Među preporukama su i one koje su detaljnije obrazložene. Na ovakav način je istaknuto i to da države treba da preduzmu sve zakonske i druge mere neophodne za obezbeđivanje delotvorne zaštite žena od nasilja zasnovanog na razlici polova, uključujući između ostalog i:

- delotvorne zakonske mere (uključujući i kaznene mere), civilnu pomoć i obeštećenje, kako bi žene bile zaštićene od svih oblika nasilja, uključujući i nasilje i zlostavljanje u porodici;
- preventivne mere, uključujući programe obrazovanja i informisanja javnosti koje će promeniti stavove prema ulozi i položaju muškaraca i žena;
- mere zaštite, uključujući utočišta, pružanje saveta, službe rehabilitacije i podrške ženama žrtvama ili potencijalnim žrtvama nasilja;
- programe rehabilitacije za izvršioce nasilja;
- službe pomoći za porodice u kojima su se pojavili slučajevi incesta ili seksualnog zlostavljanja;
- izveštavanje o svim oblicima nasilja zasnovanog na razlici polova (izveštaji treba da sadrže podatke o pojavljivanju svakog pojedinačnog oblika nasilja, kao i o posledicama koje takvo nasilje ostavlja na žene);
- izveštavanje na način da izveštaji sadrže informacije o zakonskim i preventivnim merama i merama zaštite koje su preduzete u borbi sa nasiljem nad ženama i o delotvornosti tih mera.

1.2.2 Deklaracija Ujedinjenih nacija o eliminisanju nasilja nad ženama¹⁶

Polazeći od neodložne potrebe opšte primene prava i načela u pogledu jednakosti, sigurnosti, slobode, integriteta i dostojanstva svih ženskih ljudskih bića, i uz podsećanje da su ta prava sadržana u brojnim međunarodnim instrumentima, Generalna skupština Ujedinjenih nacija je 1993. godine usvojila Deklaraciju Ujedinjenih nacija o eliminisanju nasilja nad ženama.

Uz opasku da je proces eliminacije nasilja nad ženama otpočeo sprovođenjem Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije prema ženama, u preambuli Deklaracije se naglašava da se ona usvaja uz očekivanje da će se njome ovaj proces dopuniti i ojačati. Ova i stoga što se nasiljem prema ženama krši, ugrožava i poništava korišćenje ljudskih prava i osnovnih sloboda od strane žena, i što se veoma dugo propuštalo da se ta prava i slobode zaštite i unaprede.

U preambuli Deklaracije se konstatuje postojanje nejednakih odnosa moći između muškaraca i žena, ukazuje da nasilje prema ženama predstavlja manifestaciju ove nejednakosti i da vodi u dominaciju nad i diskriminaciju prema ženama od strane muškaraca, kao i sprečavanju njihovog punog razvitka i prinudnom stavljanju žena u podređen položaj.

U članu 1 Deklaracije nasilje prema ženama se definiše kao svaki akt rodno zasnovanog nasilja koje rezultira ili može da ima za rezultat: fizičku, seksualnu ili psihičku štetu ili patnje žena, uključujući pretnje takvim aktima, ograničenje ili proizvoljno lišavanje slobode, bez obzira da li proizlazi iz javnog ili privatnog života. Iako nije ograničeno samo na njih, ovo nasilje obuhvata sledeće oblike:

– fizičko, seksualno i psihološko nasilje koje se javlja u porodici (uključujući batinanje, seksualnu zloupotrebu ženske dece u domaćinstvu, nasilje vezano za miraz, bračno silovanje, žensko genitalno sakacenje i druge tradicionalne prakse štetne za žene, nebračno nasilje i nasilje povezano sa eksploatacijom);

– fizičko, seksualno i psihološko nasilje koje se dešava u okvirima šire zajednice (uključujući silovanje, seksualnu zloupotrebu, seksualno

¹⁶ Generalna skupština je usvojila ovu Deklaraciju u decembru 1993. godine.

iznuđivanje i ponižavajući rad, nasilje u obrazovnim ustanovama i na drugim mestima, trgovinu ženama i prinudnu prostituciju);

– fizičko, seksualno i psihološko nasilje učinjeno ili oprošteno od strane države, ma gde da se desilo (čl. 2).

U Deklaracije se, na način već viđen u pojedinim međunarodnim dokumentima, apostrofira činjenica da su žene ovlašćene na jednako uživanje i zaštitu svih ljudskih prava i osnovnih sloboda na političkom, ekonomskom, društvenom, kulturnom, građanskom i svim ostalim poljima. Ističe se i to da ova prava, pored ostalog, uključuju i: pravo na život; pravo na jednakost; pravo na ličnu slobodu i sigurnost; pravo na jednaku pravnu zaštitu; pravo na zaštitu od svih oblika diskriminacije; pravo na najviši dostupni nivo fizičkog i mentalnog zdravlja; pravo na uslove rada koji su pravedni i u korist žena; pravo da se ne bude podvrgnut mučenju, ili drugim surovim, nehumanim ili degradirajućim postupcima ili kažnjavanju (čl. 3).

U tekstu Deklaracije, u članu 4, se izričito navodi, ne samo to da države treba da osude nasilje prema ženama, već i to da ne treba da se pozivaju ni na kakve običaje, tradiciju, religijska ili druga mišljenja da bi izbegle svoje obaveze u pogledu njegove eliminacije. Pored ostalog u ovom kontekstu se ističe da države treba da preduzmu odgovarajuće mere radi sprečavanja nasilja nad ženama, kao i radi vođenja istrage povodom ovih dela i kažnjavanja izvršilaca. Od država se traži i da:

– unaprede kaznene, građanske, radne i administrativne sankcije radi kažnjavanja i nadoknade štete učinjene ženama koje su podvrgnute nasilju;

– informišu žene o njihovim pravima da traže nadoknadu;

– obezbede pristup pravosudnim mehanizmima i pravedne i efikasne pravne instrumente za nadoknadu štete koju su pretrpele žene koje su podvrgnute nasilju.

U istom članu ukazano je i na brojne druge okolnosti, faktore i aktivnosti od značaja za unapređenje efikasnosti suprotstavljanja nasilja nad ženama, uključujući i:

- razmatranje mogućnosti razvijanja nacionalnih planova aktivnosti radi unapređenja zaštite žena od svih oblika nasilja kroz saradnju sa nevladinim organizacijama (posebno onima čija je delatnost iz te oblasti);

- razvijanje sveobuhvatnih preventivnih pristupa i preventivnih mera pravne, političke, administrativne i kulturne prirode koje unapređuju zaštitu žena od svih oblika nasilja;

- sprečavanje ponovne viktimizacija žena zbog polno nesenzibilnih zakona, prisilnih mera i drugih intervencija;

- obezbeđivanje maksimalno primenljivih (pristupačnih) kapaciteta i sredstava (gde je potrebno u okvirima međunarodne saradničke mreže), koji će omogućiti da žene podvrgnute nasilju, a gde je to potrebno i njihova deca, dobiju adekvatnu specijalističku pomoć i podršku (pomoć u nezi dece i njihovom izdržavanju, tretmane, savetovanje, zdravstvene i socijalne službe, pogodnosti i programe, uključujući i odgovarajuće mere unapređenja njihove sigurnosti i fizičku i psihološku rehabilitaciju);

- usmeravanje budžetskih sredstva ka eliminaciji nasilja prema ženama;

- preduzimanje mera čiji je cilj obezbeđivanje da službena lica za primenu prinude i javni službenici odgovorni za primenu politike prevencije, istrage i kažnjavanja nasilja prema ženama, budu adekvatno obučeni i senzibilisani u pogledu potreba žena;

- usvajanje odgovarajućih mera, posebno u oblasti obrazovanja, radi promene društvenih i kulturnih modela ponašanja muškaraca i žena, radi eliminacije predrasuda, običaja i svih drugih praksi baziranih na ideji o inferiornosti ili superiornosti bilo kog od polova kao i na stereotipnim ulogama muškaraca i žena;

- ohrabrivanje istraživanja uzroka, prirode, ozbiljnosti i posledice nasilja nad ženama, kao i efikasnosti primenjenih mera u smislu prevencije i nadoknade nastale štete usled nasilja (ove, kao i druge statističke podatke treba učiniti javnim);

- usvajanje mera usmerenih ka eliminaciji nasilja prema ženama koje su posebno osetljive na nasilje;

- izveštavanje o nasilju prema ženama i merama za primenu ove Deklaracije u izveštajima koji se podnose shodno relevantnim instrumentima o ljudskim pravima Ujedinjenih nacija;
- unapređenje odgovarajućih smernica radi pomoći primene principa ustanovljenih ovom Deklaracijom;
- priznavanje važnosti uloge ženskih pokreta i nevladinih organizacija širom sveta u podizanju svesti o problemu nasilja prema ženama i njegovom ublažavanju;
- olakšavanje rada ženskog pokreta i nevladinih organizacija kao i saradnju sa njima na lokalnom, nacionalnom i regionalnom nivou;
- ohrabrivanje međuvladinih regionalnih organizacija u kojima su članovi, radi uključivanja eliminacije nasilja prema ženama u svoje programe gde je to moguće.

U članu 5. Deklaracije posebna pažnja posvećena je različitim aspektima angažovanja organa i specijalizovanih agencija sistema Ujedinjenih nacija od koji se očekuje da, u okviru svojih polja delatnosti, doprinesu priznavanju i realizaciji prava i principa ustanovljenih u ovoj Deklaraciji. Radi toga oni, između ostalog, treba da:

- stimulišu međunarodnu i regionalnu saradnju u pogledu definisanja regionalnih strategija za borbu protiv nasilja, kao i u pogledu razmene iskustava i finansijskih programa koji se odnose na eliminisanje nasilja prema ženama;
- uvedu sastanke i seminare sa ciljem stvaranja i podizanja svesti među svim ljudima u pogledu problema eliminacije nasilja prema ženama;
- stimulišu saradnju i razmenu iskustava u okvirima sistema Ujedinjenih nacija između tela koja se bave ugovorima o ljudskim pravima da bi efikasno mogli da odgovore problematici;
- uključe ispitivanje trendova u pogledu nasilja prema ženama u analize o društvenim trendovima i problemima urađene od strane tela i organa sistema Ujedinjenih nacija;
- podstaknu koordinaciju između organizacija i tela u okviru sistema Ujedinjenih nacija da bi se teme nasilja nad ženama uključile u tekuće programe, sa naročitim osvrtom na posebno osetljive grupe žena;
- unaprede formulisanje smernica ili uputstava koja se odnose na nasilje prema ženama, uzimajući u obzir ovde pomenute mere;

- razmatraju problem eliminisanja nasilja prema ženama zajedno sa poštovanjem primene instrumenata ljudskih prava, a u ispunjenju svojih ovlašćenja;
- saraduju sa nevladinim organizacijama u pogledu nasilja prema ženama.

Na kraju, naglašeno je i to da ništa u ovoj Deklaraciji neće imati uticaja na bilo koju odredbu koja je bolje koncipirana za borbu protiv nasilja prema ženama, a koja može biti sadržana u zakonodavstvu država ili bilo kojoj međunarodnoj konvenciji, ugovoru ili instrumentu na snazi u nekoj državi (čl. 6).

1.2.3 Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima deteta¹⁷

Jedan od osnovnih principa Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima deteta, uz one označene kao posvećenost najboljim interesima deteta, pravo na život, preživljavanje i razvoj i poštovanje stavova deteta, je i princip nediskriminacije. Odredbe od značaja za razumevanje posledica koje nasilje u porodici može imati na razvoj deteta, a time i obaveze države da preduzme sve mere kojima će to preduprediti navedene su u preambuli Konvencije:

- kroz podsećanje da su Ujedinjene nacije u Opštoj deklaraciji o pravima čoveka proklamovale da deci u detinjstvu pripadaju posebna briga i pomoć;
- uz uverenost da porodici, kao osnovnoj jedinici društva i prirodnoj sredini za razvoj i blagostanje svih njenih članova a posebno dece, treba da bude pružena neophodna zaštita i pomoć kako bi mogla u potpunosti da preuzme odgovornosti u zajednici;
- uz prihvatanje da dete, u cilju potpunog i skladnog razvoja ličnosti, treba da raste u porodičnoj sredini, u atmosferi sreće, ljubavi i razumevanja;

¹⁷ Usvojena je rezolucijom 44/25 Generalne skupštine UN 20. novembra 1989. godine. Rezolucija i protokoli - Fakultativni protokol o prodaji dece dečjoj prostituciji i dečjoj pornografiji uz Konvenciju o pravima deteta i Fakultativni protokol o učešću dece u oružanim sukobima uz Konvenciju o pravima deteta uvedeni su i u nacionalni pravni sistem Republike Srbije (Službeni list SFRJ- Međunarodni ugovori, broj 15/90, Službeni list SRJ, br. 4/96 i 2/97 i Službeni list SRJ, br. 7/2002).

– uz stav da dete treba da bude u potpunosti pripremljeno da živi samostalno u društvu i da bude vaspitano u duhu ideala proklamovanih u Povelji Ujedinjenih nacija, a posebno u duhu mira, dostojanstva, tolerancije, slobode, ravnopravnosti i solidarnosti.

Za potrebe ove Konvencije detetom će se smatrati svako ljudsko biće koje nije navršilo osamnaest godina života, ukoliko se, po zakonu koji se primenjuje na dete, punoletstvo ne stiče ranije (čl. 1).

Pored ostalog, države ugovornice su se obavezale da će poštovati i obezbeđivati prava utvrđena ovom Konvencijom svakom detetu koje se nalazi pod njihovom jurisdikcijom, i to bez ikakve diskriminacije i bez obzira na rasu, boju kože, pol, jezik, veroispovest, političko ili drugo uverenje, nacionalno, etničko ili socijalno poreklo, imovinsko stanje (čl. 2), kao i da će u svim aktivnostima koje se tiču dece, bez obzira da li ih preduzimaju javne ili privatne institucije socijalnog staranja, sudovi, administrativni organi ili zakonodavna tela, najbolji interesi deteta biće od prvenstvenog značaja (čl. 3). Posebna pažnja posvećena je deci koja su mentalno ili fizički nesposobna (treba da uživaju pun i kvalitetan život, u uslovima koji obezbeđuju dostojanstvo, unapređuju samopouzdanje i olakšavaju njihovo aktivno učešće u zajednici) i invalidnoj deci (pravo invalidnog deteta na posebnu brigu i države će ohrabrivati i obezbeđivati detetu i odgovornima za brigu o njemu).

U tekstu Konvencije posebno je istaknuto i to da će države potpisnice uložiti najveće napore da se obezbedi priznavanje principa da oba roditelja imaju zajedničku odgovornost u podizanju i razvoju deteta, da roditelji (zakonski staratelji) imaju prevashodnu odgovornost za podizanje i razvoj deteta i da će najbolji interesi deteta biti njihova osnovna briga (čl. 18).

U navedenom pravcu moraju biti usmerene i zakonske, administrativne, socijalne i obrazovne mere za zaštitu deteta od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja, povređivanja ili zlostavljanja, zapostavljanja ili nemarnog postupanja, maltretiranja ili eksploatacije, uključujući seksualno zlostavljanje, dok je pod brigom roditelja, zakonskih zastupnika ili bilo koje druge osobe koja se brine o detetu. Takve zaštitne mere, treba, prema potrebi, da uključuju efikasne postupke za donošenje socijalnih programa za obezbeđivanje neophodne podrške detetu i onima koji se o detetu staraju, kao i drugih oblika zaštite i sprečavanja,

utvrđivanja, prijavljivanja, prosleđivanja, istrage, postupanja i praćenja slučajeva zlostavljanja deteta (čl. 19).

Uz priznavanje prava na obrazovanje (čl. 28), prava na odmor i slobodno vreme, na učešće u igri i rekreativnim aktivnostima koje odgovaraju uzrastu deteta i na slobodno učešće u kulturnom životu i umetnosti (čl. 31), države potpisnice Konvencije priznaju i pravo deteta da bude zaštićeno od ekonomskog iskorišćavanja i od obavljanja bilo kog posla koji bi mogao da bude opasan ili bi ometao školovanje deteta ili bi bio štetan po zdravlje deteta ili za fizički, duševni, moralni ili društveni razvoj deteta (čl. 32).

Države potpisnice Konvencije se obavezuju da decu štite od svih oblika seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja, kao i od svih drugih oblika iskorišćavanja štetnih po bilo koji vid detetove dobrobiti (čl. 34 i 36). U te svrhe, naročito će preduzimati sve odgovarajuće nacionalne, bilateralne i multilateralne mere za sprečavanje: navođenja ili prisiljavanja deteta na učešće u ma kojoj nezakonitoj seksualnoj aktivnosti; iskorišćavanja dece za prostituciju ili druge nezakonite seksualne radnje; iskorišćavanja dece u pornografskim predstavama i materijalima. Odgovarajuće nacionalne, bilateralne i multilateralne mere države će preduzimati i u cilju sprečavanja otmica i prodaje ili trgovine decom u bilo koju svrhu ili u bilo kojoj formi (čl. 35).

Od značaja za razumevanje nužnosti preduzimanja mera usmerenih ka sprečavanju i suzbijanju nasilja u porodici su i odredbe u kojima je predviđeno da će države obezbediti da: nijedno dete ne bude podvrgnuto mučenju ili drugom okrutnom, nehumanom ili ponižavajućem postupku ili kažnjavanju (čl. 37). Naglašeno je i to da će države preduzeti sve odgovarajuće mere u cilju podsticanja fizičkog i psihološkog oporavka i društvene reintegracije deteta žrtve: svakog oblika zanemarivanja, iskorišćavanja ili zlostavljanja; mučenja ili bilo kog drugog oblika okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja; ili oružanog sukoba (čl. 39).

Konvencijom je uspostavljena obaveza država da sa odredbama Konvencije upoznaju "kako odrasle tako i decu" (čl.42). Nadzor nad primenom ove Konvencije sprovodiće Komitet za prava deteta, koji prema čl.43 treba da čini tim od "deset eksperata visoki moralnih vrednosti i priznate stručnosti na polju koje pokriva ova Konvencija". Države potpisnice su se obavezale da Komitetu podnose izveštaje o merama usvojenim u pravcu ostvarivanja prava deteta predviđenih Konvencijom (čl.44).

1.2.4 Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima osoba sa invaliditetom¹⁸

Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima osoba sa invaliditetom i pored toga što je suštinski promenila način posmatranja i tretiranja osoba sa invaliditetom, drži i jedan specifičan rekord. Naime, ova Konvencija je najbrže ispregovarana konvencija usvojena od strane Generalne skupštine UN (pregovori su trajala svega četiri godine). Osnovni pristup, kao rukovodno načelo celokupne Konvencije mogao bi se predstaviti kao pomeranje shvatanja osoba sa invaliditetom od "objekata" milosrđa, ka "subjektima" sa pravima, sposobnim da posegnu za svojim pravima i aktivno učestvuju u životu zajednice. Stoga, ovu Konvenciju prevashodno treba razumeti kao instrument ljudskih prava kojim se ustanovljava da osobe sa svim vidovima invaliditeta moraju uživati sva ljudska prava i sve osnovne ljudske slobode. Pored navedenog, Konvencija sadrži niz odredaba koje su od značaja za razumevanje situacija nasilja u porodici, pogotovo onog usmerenog ka ženama i ženskoj deci, odnosno za prevazilaženje postojećeg stanja. Pored ostalog, uz podsećanje na urođeno dostojanstvo, jednakost¹⁹ i neotuđiva prava svih članova ljudske porodice (bez diskriminacije bilo koje vrste) u preambuli Konvencije se ističe:

– da diskriminacija protiv bilo koje osobe po osnovu invaliditeta predstavlja povredu urođenog dostojanstva i vrednosti ljudskog bića;²⁰

¹⁸ Konvencija i njen Opcioni protokol jednoglasno su usvojeni 13. decembra 2006. godine na Generalnoj skupštini UN (*Convention on the Rights of Persons with Disabilities and Optional Protocol*). Konvencija je stupila na snagu 3. maja 2008. godine. Do danas Konvenciju je ratifikovalo 87 država članica UN, a potpisalo 145. Republika Srbija potpisala je Konvenciju i Opcioni protocol 17. decembra 2007. godine, a ratifikovala 31. jula 2009. godine – Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori, br.42/2009, od 2. juna 2009. godine- Zakon o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom.

¹⁹ Svaka osoba sa invaliditetom ima pravo na poštovanje svog fizičkog i mentalnog integriteta ravnopravno sa drugima (čl. 17 Konvencije).

²⁰ Diskriminacija po osnovu invaliditeta podrazumeva svaku razliku, isključivanje ili ograničenje na osnovu invaliditeta, što ima za cilj ili efekat narušavanja ili poništenja priznavanja, uživanja ili vršenja, ravnopravno sa drugima, svih ljudskih prava i osnovnih sloboda u političkoj, ekonomskoj, društvenoj, kultur-

– da su sobe sa invaliditetom često izložene višestrukim i pogoršanim oblicima diskriminacije (po osnovu rase, boje kože, pola, jezika, veroispovesti, političkog ili drugog ubedeđenja, nacionalnog, etničkog, autohtonog ili socijalnog porekla, imovinskog stanja, rođenja, životnog doba ili drugog statusa);

– da često postoji veći rizik da žene i devojke sa invaliditetom, kako u porodici tako i izvan nje, budu izložene nasilju, povredi ili zlostavljanju, zanemarivanju ili nemarnom ophođenju, lošem postupanju ili eksploataciji;

– da postoji potreba uključivanja rodne ravnopravnosti u sve napore u cilju ostvarenja punog uživanja ljudskih prava i osnovnih sloboda osoba sa invaliditetom;

– uverenost da je porodica prirodna i osnovna grupna jedinica društva i da ima pravo na zaštitu društva i države, kao i da bi osobe sa invaliditetom i članovi njihove porodice trebalo da imaju neophodnu zaštitu i pomoć kako bi se porodicama omogućilo da doprinesu punom i jednakom uživanju prava osoba sa invaliditetom.

Važno je napomenuti da su među opštim načelima Konvencije i poštovanje urođenog dostojanstva, individualna samostalnost (uključujući slobodu vlastitog izbora i nezavisnost osoba), nediskriminacija i ravnopravnost žene i muškaraca (čl. 3). U članu 6 Konvencije se ističe da su države potpisnice svesne da su žene i devojčice sa invaliditetom izložene višestrukoj diskriminaciji, kao i to da će u tom pogledu preduzimaju mere kako bi im obezbedile potpuno i ravnopravno ostvarivanje svih ljudskih prava i osnovnih sloboda:

– pored ostalog, države ugovornice se obavezuju da usvoje neposredne, efikasne i odgovarajuće mere:podizanja svesti u celom društvu, uključujući i nivo porodice, o osobama sa invaliditetom;

– negovanja poštovanje prava i dostojanstva osoba sa invaliditetom;

– borbe protiv stereotipa, predrasuda i štetne prakse u odnosu na osobe sa invaliditetom, uključujući one zasnovane na polu i životnom dobu, u svim sferama života (čl. 8 st.1).

– u članu 16 Konvencije istaknuto je i to da će države ugovornoj, civilnoj ili bilo kojoj drugoj oblasti (čl. 2 st. 3 Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima osoba sa invaliditetom).

nice preduzeti sve odgovarajuće zakonske, administrativne, socijalne, obrazovne i druge mere kako bi zaštitile osobe sa invaliditetom, kako u njihovom domu tako i izvan njega, od svih oblika eksploatacije, nasilja i zloupotrebe, uključujući aspekte vezane za pol;

- preduzeti sve odgovarajuće mere u cilju sprečavanja svih oblika iskorišćavanja, nasilja i zloupotrebe obezbeđivanjem, između ostalog, odgovarajućih oblika pomoći i podrške, shodno polu i starosti, osobama sa invaliditetom i njihovim porodicama i starateljima (uključujući i pružanjem informacija i obukom o tome kako izbeći, prepoznati i prijaviti slučajeve iskorišćavanja, nasilja i zloupotrebe);

- obezbediti da sve olakšice i programi namenjeni osobama sa invaliditetom budu efikasno praćeni od strane nezavisnih organa, a u cilju sprečavanja nastajanja bilo kakvih oblika iskorišćavanja, nasilja i zloupotrebe;

- preduzeti sve odgovarajuće mere radi unapređenja fizičkog, kognitivnog i psihološkog oporavka, rehabilitacije i socijalne reintegracije osoba sa invaliditetom koje postanu žrtve bilo kakvog iskorišćavanja, nasilja ili zloupotrebe (takav oporavak i reintegracija će se realizovati u okruženju koje podstiče zdravlje, blagostanje, samopoštovanje, dostojanstvo i samostalnost ličnosti vodeći računa o potrebama vezanim za pol i starost).

- države ugovornice će preduzeti i odgovarajuće efikasne mere da osobama sa invaliditetom obezbede ličnu pokretljivost sa najvećim mogućim stepenom samostalnosti (čl. 20), kao i one koje za cilj imaju otklanjanja diskriminacije osoba sa invaliditetom u svim pitanjima koja se odnose na brak, porodicu, roditeljstvo i lične odnose, ravnopravno sa drugima, kako bi se obezbedilo priznavanje prava svih osoba sa invaliditetom u životnom dobu za stupanje u brak da stupe u brak i osnuju porodicu na osnovu slobodne i pune saglasnosti budućih supružnika;

- priznavanje prava osobama sa invaliditetom da slobodno i odgovorno odlučuju o broju i razmaku između rađanja dece i da imaju pristup informacijama odgovarajućim za njihovo životno doba, obrazovanju u vezi sa rađanjem i planiranjem porodice, kao i potrebnim sredstvima kako bi im se omogućilo vršenje ovih prava;

- da osobe sa invaliditetom, uključujući decu, očuvaju svoju plodnost ravnopravno sa drugima (čl. 23 st. 1).

U cilju ostvarivanja prava dece sa invaliditetom u pogledu porodičnog života i sprečavanja skrivanja, napuštanja, zanemarivanja i izopštavanja dece sa invaliditetom, države ugovornice se obavezuju da pružaju blagovremene i sveobuhvatne informacije, usluge i podršku deci sa invaliditetom i njihovim porodicama (čl. 23 st. 3).

Države ugovornice su preuzele i obavezu da obezbede da se dete ne razdvaja od svojih roditelja protiv svoje volje, osim ukoliko nadležni organi na osnovu sudskog preispitivanja ne utvrde, u skladu sa zakonom i procedurama koje se primenjuju, da je takvo razdvajanje neophodno u najboljem interesu deteta. Naročito je značajno to što se, ni u kom slučaju dete neće razdvajati od roditelja na osnovu invaliditeta bilo deteta ili jednog ili oba roditelja. Ukoliko najbliža porodica nije u stanju da vodi brigu o detetu sa invaliditetom, uložiti sve napore kako bi se obezbedilo alternativno staranje u okviru šire porodice ili, ukoliko to nije moguće, u okviru zajednice u porodičnom okruženju (čl. 23 st. 4 i 5).

1.3 DOKUMENTI USVOJENI OD STRANE ORGANIZACIJE UJEDINJENIH NACIJA

1.3.1 Pekinška deklaracija i Platforma za akciju²¹

Pekinška deklaracija i Platforma za akciju predstavljaju najobuhvatniji globalni politički okvir za unapređenje rodne ravnopravnosti, ali i dokumente koji obavezuju države članice na razvijanje politike rodne ravnopravnosti u skladu sa ciljevima postavljenim na nivou svetske zajednice.

Uz podsećanje i kraći osvrt na prihvaćene principe i standarde poštovanja i zaštite ljudskih prava koji prožimaju ceo tekst Deklaracije, vlade učesnice Četvrte svetske konferencije o ženama iskazale su odlučnost da unaprede ciljeve jednakosti, razvoja i mira u korist svih žena u svetu i u interesu celog čovečanstva.²² Ovo, uz svest da je status žena

²¹ Usvojena na Četvrtoj svetskoj konferenciji Ujedinjenih nacija o ženama održanoj u Pekingu septembra 1995. godine.

²² Prva svetska konferencija posvećena statusu žena održana je u Meksiko Sitiju od 19. juna do 2. jula 1975 (*World Conference of the International Women's Year, Mexico City, E/CONF.66/34*) i na njoj su usvojeni Deklaracija o jednakosti

poboljššan u nekim važnim aspektima tokom prethodne decenije, ali da je taj napredak, neravnomeran, da još postoje nejednakosti između muškaraca i žena i da sve to ima ozbiljne posledice po dobrobit svih ljudi. I ovom prilikom je istaknuto da, uz brojne druge prepreke, situaciju i dalje pogoršava rastuće siromaštvo i negativan uticaj koji ono ima na život većine svetskog stanovništva, a posebno žena i dece (čl. 3, 5 i 6). Saglasne u tome da postojeće stanje zahteva hitnu akciju u duhu odlučnosti, nade, saradnje i solidarnosti, vlade zemalja članica su proklamovale da se bezrezervno posvećuju radu na rešavanju ovih ograničenja i prepreka, a time i ubrzavanju i poboljšavanju napredaka i jačanju položaja žena širom sveta (čl. 7).

Ponovo potvrđujući zalaganje za jednakost prava i urođenog ljudskog dostojanstva žena i muškaraca, kao i druge ciljeve i principe date u Povelji Ujedinjenih nacija, Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima i drugim međunarodnim instrumentima u vezi sa ljudskim pravima, posebno Konvenciji o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena i Konvenciji o pravima deteta, kao i Deklaraciji o eliminaciji nasilja nad ženama i Deklaraciji o pravu na razvoj, za obezbeđenje pune implementacije ljudskih prava žena i ženske dece (kao neotuđivog, nedeljivog i sastavnog dela svih ljudskih prava i osnovnih sloboda), a sve u

žena i o njihovom doprinosu razvitku i miru, kao i Plan akcije. Druga svetska konferencija posvećena statusu žena održana je u Kopenhagenu, od 14. do 30. jula 1980. godine (*World Conference of the United Nations Decade for Women: Equality, Development and Peace, Copenhagen A/CONF.94/35*). I na ovoj konferenciji je usvojen obiman dokument u kome se daje istorijski presek položaja žena, te Program akcije. Treća svetska konferencija osmišljena je kao pregled i ocena dostignuća Dekade UN za žene, a održana je u Najrobiju od 15. do 26. jula 1985. godine (*World Conference to Review and Appraise the Achievements of the United Nations Decade for Women: Equality, Development and Peace, Nairobi, A/CONF.116/28/Rev.1*). Na ovoj konferenciji usvojeni su Rezolucija i Deklaracije.

Četvrtu svetsku konferenciju, pratile su potom konferencije sazivane na svakih 5 godina, s ciljem prikaza i osvrta na ostvarivanje zadataka i planova dogovorenih u Pekingu. Prva petogodišnja konferencija održana je u Njujorku, u sedištu UN, od 5. do 9. juna 2000, pod nazivom: *Women 2000: gender equality, development and peace for the twenty-first century*, na kojoj je usvojena Politička deklaracija. Na ovom sastanku je dogovoreno da petogodišnje proveravanje postignuća ciljeva postavljenih u Pekingu postane redovno. Stoga je i 2005. godine i 2010. godine pregled uspeha vršen na sesijama u organizaciji Komisije o statusu žena. Stavovi izricani na ovim sastancima potvrđuju i dalje dominantan položaj i značaj Pekinške deklaracije i Plana akcije u pogledu pitanja položaja žena.

cilju garantovanja mogućnosti ostvarenja njihovih punih potencijala u društvu i oblikovanja njihovih života u skladu sa njihovim vlastitim aspiracijama (čl. 8, 9 i 12), zemlje članice su iskazale uverenost i o tome:

- da je davanje većih ovlašćenja ženama i njihovo puno učešće na osnovi jednakosti u svim sferama društva, uključujući i učešće u procesu donošenja odluka u strukturama vlasti, od osnovne važnosti za postizanje jednakosti, razvoja i mira (čl. 13);

- da su ženska prava ljudska prava (čl. 14);

- da su jednaka prava, mogućnosti i pristup sredstvima, ravnopravna podela odgovornosti za porodicu na muškarce i žene, kao i skladno partnerstvo između njih, od presudne važnosti za njihovu dobrobit i dobrobit njihovih porodica, kao i za učvršćivanje demokratije (čl. 15);

- da su izričito priznanje i potvrda prava svih žena da vladaju svim aspektima svoga zdravlja, posebno svojom vlastitom plodnošću, od osnovne važnosti za jačanje njihove uloge u društvu (čl. 17);

- da primena Platforme akcije zahteva predan angažman vlada i međunarodne zajednice;

- da vlade i međunarodna zajednica priznaju postojanje potrebe za preduzimanjem prioritetne akcije na podizanju sposobnosti i napretku žena (čl. 21).

Pored ostalog, vlade zemalja potpisnica su iskazale odlučnost:

- da promovišu, obezbede i štite ženama i ženskoj deci potpuno uživanje svih ljudskih prava i osnovnih sloboda i da preduzmu efikasnu akciju protiv kršenja ovih prava i sloboda (čl. 23 i 31);

- da preduzmu sve neophodne mere za eliminaciju svih oblika diskriminacije žena i ženske dece i da otklone sve prepreke na putu postizanja jednakosti polova i unapređenja i podizanja sposobnosti žena (čl. 24);

- da podstaknu muškarce da potpuno učestvuju u svim akcijama koje za cilj imaju jednakost (čl. 25);

- da promovišu ekonomsku nezavisnost žena (uključujući i njihovo zapošljavanje) i da iskorene stalni i narastajući teret siromaštva koji leži na ženama - tako što će raditi na rešavanju strukturnih uzroka

siromaštva putem promena u ekonomskim strukturama, obezbeđujući ravnopravan pristup proizvodnim resursima, poslovnim mogućnostima i javnim službama svim ženama, uključujući i žene sa sela, kao vitalnim faktorima razvoja (čl. 26);

- da sprečavaju i uklanjaju sve oblike nasilja nad ženama i ženskom decom (čl. 29);

- da obezbede ravnopravan pristup i jednak tretman žena i muškaraca u obrazovanju i zdravstvenoj zaštiti, te da unapređuju polno zdravlje i reproduktivne sposobnosti kao i obrazovanje žena u vezi s tim (čl. 30);

- da intenziviraju rad na obezbeđenju ravnopravnog uživanja svih ljudskih prava i osnovnih sloboda svim ženama i ženskoj deci - uključujući i one koje se suočavaju sa višestrukim preprekama u osposobljavanju i napretku zbog faktora kao što su njihova rasna pripadnost, životna dob, jezik, nacionalnost, kultura, veroispovest, ili invalidnost, ili pripadnost domorodačkom narodu (čl. 32);

- da obezbede poštovanje svih međunarodnih zakona, uključujući i humanitarno pravo, u cilju posebne zaštite žena i ženske dece (čl. 33);

- da razvijaju potencijale ženske dece i žena svih uzrasta do najvišeg stepena i obezbeđuju njihovo potpuno i ravnopravno učešće u izgradnji boljeg sveta za sve, te da pojačaju njihovu ulogu u procesu razvoja (čl. 34);

- da obezbede ženama ravnopravan pristup privrednim resursima, uključujući posedovanje zemljišta, kredite, nauku i tehnologiju, profesionalno obrazovanje, informacije, komunikacije i tržišta, kao sredstva kojima se pospešuje napredak i osposobljavanje žena i ženske dece, pri čemu je tu uključen i razvoj njihovih mogućnosti da uživaju u dobrobiti ravnopravnog pristupa ovim resursima, između ostalog i putem međunarodne saradnje (čl. 35);

- da obezbede uspeh Platforme akcije kroz čvrsto preuzimanje obaveza od strane vlada, međunarodnih organizacija i institucija na svim nivoima (čl. 36).

U istoj odrednici (članu 36) Pekinške deklaracije ističe se i to da je za uspešnost Akcione platforme potrebna i adekvatna mobilizacija resursa na državnom i međunarodnom nivou, kao i novi i dodatni resursi dati zemljama u razvoju putem raspoloživih mehanizama za

finansiranje (uključujući i multilateralne, bilateralne i privatne izvore namenjene poboljšanju položaja žena, finansijske resurse u cilju jačanja kapaciteta državnih, podregionalnih, regionalnih i međunarodnih institucija, predan angažman na ljudskim pravima, jednakim odgovornostima i jednakim mogućnostima i ravnopravnom učešću žena i muškaraca u svim državnim, regionalnim i međunarodnim telima i procesima odlučivanja).

Ističe se i obaveza vlada potpisnica da obezbede uspeh Akcione platforme i u zemljama čije su privrede u tranziciji (što će zahtevati stalnu međunarodnu saradnju i pomoć), kao i to da primenjuju Akcionu platformu (obezbeđujući pri tom da pitanje jednakosti polova bude izraženo u svim politikama i programima).

U tekstu **Platforme za akciju**, uz brojne druge odredbe, posebnu pažnju, a u kontekstu razmatranja pitanja od značaja za razumevanje odnosa međunarodne zajednice prema problemu nasilja u porodici (pre svega prema ženama, ali ne samo prema njima), zaslužuju one koje naglašavaju:

- da princip ravnopravnog učešća žena i muškaraca u vlasti i odgovornosti trebao ustanoviti kod kuće, na radnom mestu i u široj državnoj i međunarodnoj zajednici (čl. 1);

- da je održanje mira i sigurnost na globalnom, regionalnom i lokalnom nivou, uz sprečavanje politike agresije i etničkog čišćenja, te razrešenje oružanih sukoba, od osnovne važnosti za zaštitu ljudskih prava žena i ženske dece, kao i za eliminaciju svih oblika nasilja nad njima (čl. 12).

- da potpuno siromaštvo i feminizacija siromaštva, nezaposlenost, sve veća ugroženost okoline, stalno nasilje nad ženama i široko prisutno isključivanje polovine čovečanstva iz institucija moći i vlasti nameću potrebu za nastavkom potrage za razvojem, mirom i sigurnosti, kao i za načinom obezbeđenja održivog razvoja okrenutog čoveku (čl. 17);

- da, iako i mnogo gradskih žena živi u siromaštvu, patnja žena koje žive u seoskim i udaljenim oblastima zaslužuje posebnu pažnju s obzirom na stagnaciju razvoja u tim oblastima (većina seoskih žena i dalje živi u uslovima ekonomske nerazvijenosti i društvene marginalizacije i zemljama u razvoju, pa i u onim gde državni parametri pokazuju poboljšanja - čl. 20);

– da praksa prenatalnog izbora pola u nizu zemlja, veća smrtnost vrlo mladih djevojčica i niže stope pohađanja škole od strane devojčica nego od strane dečaka ukazuju na to da potenciranje sinova umanjuje ženskoj deci mogućnost pristupa hrani, obrazovanju i zdravstvenoj zaštiti, čak i samom životu (diskriminacija nad ženama počinje, dakle, u najranijoj fazi života i stoga se na to mora obratiti pažnja od tog momenta pa nadalje - čl. 38);

– da postoje podaci o tome da se širom sveta vrši diskriminacija i nasilje nad ženskom decom (ženska deca često imaju manje pristupa hrani, fizičkoj i mentalnoj zdravstvenoj zaštiti i obrazovanju, i uživaju manje prava, mogućnosti i blagodeti detinjstva i mladog doba nego dečaci, često se podvrgavaju različitim formama seksualne i ekonomske eksploatacije, pedofiliji, prisilnoj prostituciji i, verovatno, prodaji organa i tkiva, nasilju i štetnim običajima kao što su ubistva ženske dece i prenatalno odabiranje pola, incest, mutilacija ženskih genitalija, i rani brak uključujući i rani brak čak u detinjstvu - čl. 39).

U delu Platforme za akciju koji nosi naslov Nasilje nad ženama, još jednom je ukazano na osnovne postulate od značaja za razumevanje nužnosti poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda žena, a potom i na činjenice: da je nasilje nad ženama prepreka postizanju ciljeva jednakosti, razvoja i mira; da se nasiljem nad ženama krši, ugrožava i poništava uživanje ljudskih prava i osnovnih sloboda žena; da nizak društveni i ekonomski status žena može biti i razlog i posledica nasilja nad ženama (čl. 112).

U članu 113 se navodi da izraz „nasilje nad ženama” označava svaki akt nasilja zasnovan na polnim razlikama koji dovodi, ili će verovatno dovesti, do psihičkog, fizičkog ili polnog ugrožavanja ili patnje žena, uključujući i pretnje takvim aktima, prisilu ili samovoljno oduzimanje slobode, bilo da se to dešava u javnom ili privatnom životu. Shodno tome, nasilje nad ženama obuhvata, ali ne i samo, sledeće:

– fizičko, seksualno i psihološko nasilje do kog dolazi u porodici (uključujući tuču, seksualno zlostavljanje ženske dece u domaćinstvu, nasilje u vezi sa mirazom, bračno silovanje, odsecanje ženskih genitalija i druge tradicionalne postupke koji škode ženama, nasilje koje ne dolazi od bračnog druga i nasilje u vezi sa eksploatacijom);

– fizičko, seksualno i psihološko nasilje do kog dolazi u široj zajednici (uključujući silovanje, seksualno zlostavljanje, seksualno maltretiranje i zaplašivanje na poslu, u obrazovnim institucijama i na drugim mestima, trgovanje ženama i prisilnu prostituciju);

– fizičko, seksualno i psihološko nasilje počinjeno ili prećutno odobravano od strane države, gde god da do njega dolazi.

Drugi akti nasilja nad ženama obuhvataju: nasilje nad ljudskim pravima žena u situacijama oružanog sukoba (posebno ubistvo, sistematsko silovanje, seksualno ropstvo i nasilnu trudnoću), nasilnu sterilizaciju i nasilni prekid trudnoće, nasilno korišćenje kontraceptivnih sredstava, ubijanje ženske dece i prenatalni izbor pola (čl. 114 i 115).

U tekstu Platforme za akciju se konstatuje i to da akti pretnje nasiljem unose strah i nesigurnost u živote žena i predstavljaju prepreku za postizanje jednakosti i za razvoj i mir (strah od nasilja, uključujući i maltretiranje, stalno je ograničenje mobilnosti žene i ograničava njen pristup resursima i osnovnim radnim zadacima), kao i to da se visoki društveni, zdravstveni i ekonomski troškovi za pojedinca i društvo povezuju sa nasiljem nad ženama. Nasilje nad ženama je jedan od osnovnih društvenih mehanizama kojima se žene prisiljavaju da budu u podređenoj poziciji u odnosu na muškarce. Posebno značajna je odredba u kojoj se skreće pažnja na to da se, u mnogim slučajevima, nasilje nad ženama i ženskom decom dešava u porodici ili u okviru domaćinstva, kao i da se takvo nasilje često toleriše. Zanemarivanje, fizičko i seksualno zlostavljanje, te silovanje ženske dece i žena od strane članova porodice i drugih članova domaćinstva, kao i pojave zlostavljanja od strane bračnog druga i drugih lica, često se ne prijavljuju i zato su teški za uočavanje. Čak i kad se takvo nasilje prijavi, često izostaje zaštita žrtve ili kažnjavanje počinilaca (čl. 117).

Uz naglašavanje da je nasilje nad ženama manifestacija istorijski nejednakog odnosa snaga između muškaraca i žena, koji su doveli do dominacije i diskriminacije nad ženama od strane muškaraca i do sprečavanja potpunog napretka žena, pažnja je skrenuta i na činjenicu da je nasilje nad ženama pogoršano:

– društvenim pritiscima, posebno sramotom od objavljivanja pojedinih dela koja su počinjena nad ženama;

- nedostatkom pristupa žena pravnim informacijama, pomoći i zaštiti;
- nedostatkom zakona kojima bi se efikasno zabranilo nasilje nad ženama;
 - neuspehom u reformi postojećih zakona;
 - neadekvatnim naporima od strane javnih organa vlasti na unapređenju svesti i sprovođenju postojećih zakona;
 - odsustvom obrazovnih i drugih sredstava za rešavanje uzroka i posledica nasilja.

U istoj odredbi, to jest u članu 118, ukazano je na uticaj koji medijske slike nasilja nad ženama, posebno one koje prikazuju silovanje ili polno ropstvo, kao i korišćenje žena i devojaka kao seksualnih objekata, uključujući pornografiju, imaju u održavanju takvog nasilja.

U cilju unapređenja postojećeg stanja neophodno je i moguće razraditi svestran i multidisciplinarni pristup izazovnom zadatku na promociji porodice, zajednice i države u kojoj nema nasilja nad ženama. Ravnopravnost, partnerstvo između žena i muškaraca i poštovanje ljudskog dostojanstva moraju prožimati sve faze procesa socijalizacije, a obrazovnim sistemima bi trebalo promovisati samopoštovanje, međusobno poštovanje, te saradnju između muškaraca i žena (čl. 119).

U tekstu Platforme ukazano je i na to da nepostojanje adekvatnih podataka i statistike klasifikovane po polu o učestalosti nasilja otežava razradu programa i praćenje promena, kao i to da nedostatak adekvatne dokumentacije i istraživanja o nasilju u porodici, seksualnom maltretiranju i nasilju nad ženama i ženskom decom (privatno i u javnosti, uključujući i radno mesto), ometa napore na sačinjavanju konkretnih strategija intervencije (čl. 120).

S posebnom pažnjom ukazano je na to da žene mogu biti izložene nasilju koje čine lica na pozicijama vlasti i u konfliktnim i u nekonfliktnim situacijama, a sa tim u vezi i na potrebu da se kroz obuku svih javnih službenika o humanitarnom pravu i ljudskim pravima i kažnjavanjem učinilaca nasilnih dela nad ženama doprinese tome da se to nasilje ne dovodi u vezu sa javnim službenicima u koje bi žene trebalo da imaju poverenja (čl. 121).

Kao oblik nasilja nad ženama i u ovom dokumentu istaknuti su i trgovina ženama i ženskom decom u cilju seksualne eksploatacije, pri-

silna prostitucija, silovanja, seksualna zlostavljanja i seksualni turizam, a ukazano je i na činjenicu i da se ovi oblici nasilja sve češće odvijaju u organizaciji međunarodnih kriminalnih grupa. Sa ovim u vezi, ističe se i to da su žene i ženska deca koje su žrtve trgovine ljudima izložene povećanom riziku od daljeg nasilja, kao i neželjenoj trudnoći ili polno prenosivim infekcijama, uključujući infekciju HIV-om (čl. 122).

U delu poglavlja posvećenog pitanjima nasilja nad ženama u kom su navedeni strateški ciljevi, pored ostalih izdvojeni su i oni koji se podvode pod preduzimanje integralnih mera na sprečavanju i eliminaciji nasilja nad ženama od strane vlada, a uz preduzimanje akcija kojima će vlade:

- osuditi nasilje nad ženama i suzdržati se od pominjanja bilo kakvih uobičajenih, tradicionalnih ili verskih stavova u cilju izbegavanja svojih obaveza u smislu njegove eliminacije;

- iskazivati uobičajenu pažnju pri prevenciji, istrazi i, u skladu sa državnim zakonodavstvom, kažnjavanju za dela nasilja nad ženama;

- sprovesti i/ili primenjivati kaznene, građanske, radne ili administrativne sankcije u domaćem zakonodavstvu u cilju kažnjavanja i ispravljanja nepravdi načinjenih ženama i ženskoj deci koje su izložene bilo kakvom obliku nasilja, bilo da je to u kući, na radnom mestu, u zajednici ili društvu;

- usvajati i/ili primenjivati i periodično revidirati i analizirati zakonodavstvo da bi se obezbedila njegova efikasnost u eliminaciji nasilja nad ženama, sa naglaskom na prevenciji nasilja i gonjenju počilaca;

- preduzeti mere na obezbeđenju zaštite žena izloženih nasilju, pristup pravičnim i efikasnim lekovima, uključujući i naknadu i kompenzaciju, rehabilitaciju žrtava, te rehabilitaciju učinilaca;

- aktivno raditi na ratifikaciji i/ili implementaciji normi i instrumenata međunarodnih ljudskih prava onako kako se oni odnose na diskriminaciju i nasilje nad ženama;

- promovisati aktivnu i rodnu politiku usmeravanja rodne perspektive u svim politikama i programima vezanim za nasilje nad ženama;

- aktivno podsticati, podržavati i implementirati mere i programe koji za cilj imaju širenje znanja i razumevanja uzroka, posledica i mehanizama nasilja nad ženama kod onih koji su odgovorni za imple-

mentaciju tih politika, kao što su službenici organa unutrašnjih poslova, policijsko osoblje i sudski, zdravstveni i socijalni radnici, kao i oni koji rade na pitanjima manjina, migranata i izbeglica, te razrađivati strategije kojima će se obezbediti da ne dolazi do reviktimizacije žena žrtava nasilja zbog rodno neorijentisanih zakona ili sudske i policijske prakse;

- obezbeđivati ženama koje su izložene nasilju pristup mehanizmima pravde, pravične i efikasnije lekove za naknadu štete koju su pretrpele, kao i informisanje o njihovim pravima vezanim za traženje kompenzacije putem tih mehanizama;

- formulirati i primenjivati, na svim odgovarajućim nivoima, akcione planove u cilju eliminacije nasilja nad ženama;

- usvajati sve odgovarajuće mere, posebno na polju obrazovanja, u cilju izmene društvenih i kulturnih uzusa ponašanja muškaraca i žena, te uklanjati predrasude, uobičajenu praksu i svu drugu praksu koja je zasnovana na ideji inferiornosti ili superiornosti bilo kog od dva pola i na stereotipnim ulogama muškaraca i žena;

- stvarati i jačati institucionalne mehanizme tako da žene i ženska deca mogu prijavljivati o delima nasilja nad njima u bezbednoj i poverljivoj sredini, bez straha od kazni ili osvete, te da podnesu krivične prijave;

- obezbediti da žene sa invaliditetom imaju pristup informacijama i uslugama u polju nasilja nad ženama;

- stvarati, unapređivati i razrađivati po potrebi, te finansirati programe obuke za sudsko, pravno, zdravstveno, socijalno, obrazovno, policijsko i imigracijsko osoblje, da bi se to osoblje upoznao sa prirodom rodno zasnovanih dela i pretnji nasiljem (tako da se može obezbediti pravičan tretman žena žrtava);

- usvajati zakone, po potrebi i jačati postojeće zakone kojima se kažnjavaju policijski službenici, službenici snaga bezbednosti i bilo koji drugi službenici države koji učestvuju u aktima nasilja nad ženama u toku obavljanja svojih dužnosti (revidirati postojeće zakonodavstvo i preduzimati efikasne mere protiv počinitelaca tog nasilja);

- izdvajati adekvatna sredstva u okviru vladinog budžeta i mobilisati resurse zajednice za aktivnosti vezane za eliminaciju nasilja nad ženama, uključujući resurse za implementaciju akcionih planova na svim odgovarajućim nivoima;

- uključivati u izveštaje koji se podnose u skladu sa odredbama važećih instrumenata za ljudska prava Ujedinjenih nacija podatke koji se odnose na nasilje nad ženama i mere koje se preduzimaju na implementaciji Deklaracije o eliminaciji nasilja nad ženama;

- saradivati i pomagati Specijalnom izvestiocu Komisije za ljudska prava o nasilju nad ženama u obavljanju mandata i dostavljati sve tražene podatke;

- saradivati sa drugim nadležnim mehanizmima, kao što su specijalni izvestilac Komisije za ljudska prava o mučenju i specijalni izvestilac Komisije o ljudskim pravima o kratkim, vansudskim i arbitrarnim izvršenjima u vezi sa nasiljem nad ženama (čl. 124).

Od strane vlada, uključujući i lokalne organe vlasti, organizacije u okviru zajednice, nevladine organizacije, obrazovne institucije, javni i privatni sektor, posebno preduzeća, te masovne medije, po potrebi:

- obezbeđivati solidno finansiran smeštaj i pomoć ženama i ženskoj deci koje su bile izložene nasilju, kao i medicinske, psihološke i druge usluge savetovanja i besplatnu ili jeftinu pravnu pomoć, po potrebi, kao i odgovarajuću pomoć da bi im se omogućilo da pronađu sredstva za izdržavanje;

- ustanovljavati jezički i kulturno pristupačne službe za žene i žensku decu migrante, uključujući i zaposlene žene migrante, koje su žrtve rodno zasnovanog nasilja;

- prepoznavati ugroženost nasiljem i drugim oblicima zlostavljanja žena migranata, uključujući i zaposlene žene migrante, čiji zakonski status u zemlji domaćinu zavisi od poslodavaca koji će možda hteti da iskorišćavaju njihovu situaciju;

- podržavati inicijative ženskih organizacija i nevladinih organizacija širom sveta u cilju podizanja svesti po pitanju nasilja nad ženama i doprinositi njegovoj eliminaciji;

- organizovati, podržavati i finansirati kampanje, obuke i edukacije u okviru zajednice u cilju podizanja svesti o nasilju nad ženama kao kršenju ljudskih prava žena i mobilisati lokalne zajednice da koriste odgovarajuće rodno orijentisane tradicionalne i novije metode rešavanja sukoba;

- priznavati, podržavati i promovisati fundamentalnu ulogu posredničkih institucija, kao što su domovi zdravlja, centri za planiranje

porodice, postojeće zdravstvene službe u školama, službe zaštite majke i bebe, centri za porodice migrante i tako dalje u polju informacija i edukacije u vezi sa zlostavljanjem;

- organizovati i finansirati informacione i obrazovne kampanje i programe obuke u cilju upoznavanja ženske i muške dece, žena i muškaraca sa ličnim i društveno štetnim efektima nasilja u porodici, zajednici i društvu (učiti ih kako da komuniciraju bez nasilja i promovisati edukaciju za žrtve i moguće žrtve tako da mogu zaštititi same sebe od takvog nasilja);

- širiti informacije o pomoći koja je na raspolaganju ženama i porodicama koje su žrtve nasilja;

- obezbediti, finansirati i podsticati savetodavne i rehabilitacijske programe za nasilnike i unapređivati istraživanja u cilju jačanja napora vezano za takvo savetovanje i rehabilitaciju u cilju sprečavanja ponavljanja takvog nasilja;

- podizati svest o odgovornosti medija u promovisanju nestereotipne slike žene i muškarca, kao i u eliminaciji oblika medijske prezentacije kojom se stvara nasilje, te podsticati ljude odgovorne za sadržaj medija da ustanovljavaju profesionalna uputstva i kodove ponašanja, kao i svest o važnoj ulozi medija u informisanju i obrazovanju ljudi o uzrocima i posledicama nasilja nad ženama i u stimulisanoj javne debate na tu temu (čl. 125).

Od vlada, poslodavaca, sindikata, zajednice i omladinskih organizacija i nevladinih organizacija se očekuje da će, po potrebi:

- razvijati programe i procedure na eliminaciji seksualnog maltretiranja i drugih oblika nasilja nad ženama u svim obrazovnim institucijama, radnim mestima i drugde;

- razvijati programe i procedure na obrazovanju i podizanju svesti o aktima nasilja nad ženama koji predstavljaju krivično delo i kršenje ljudskih prava žena;

- razvijati savetodavne i programe lečenja i podrške za žensku decu, adolescentkinje i mlade žene koje su bile ili su uključene u odnose zlostavljanja, posebno one koje žive u kućama ili institucijama gde dolazi do takvog zlostavljanja;

- preduzeti posebne mere na eliminaciji nasilja nad ženama, posebno onim u teškim situacijama, kao što su mlade žene, izbeglice, iz-

meštene ili interno izmeštene, žene sa invaliditetom i zaposlene žene migrante, uključujući sprovođenje svih postojećih propisa i razradu, po potrebi, novih propisa za zaposlene žene migrante, i u njihovim zemljama porekla, i u zemljama domaćinima (čl. 126).

Od Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija se očekuje da će obezbediti svu neophodnu pomoć Specijalnom izvestiocu Komisije za ljudska prava za nasilje nad ženama, naročito osoblje i resurse koji su potrebni za izvršavanje svih mandatom određenih funkcija, te adekvatnu pomoć za periodične konsultacije sa Komitetom za eliminaciju diskriminacije nad ženama i svim sporazumnim telima (str. 127).

U okviru drugog strateškog cilja označenog kao proučavanje uzroka i posledice nasilja nad ženama i efikasnost preventivnih mera, kao akcije koje, po potrebi, treba da preduzmu vlade, regionalne organizacije, Ujedinjene nacije, druge međunarodne organizacije, istraživačke institucije, ženske i omladinske organizacije i nevladine organizacije navedene su i:

- promovisanje istraživanja, prikupljanje podatka i statistike, posebno vezano za nasilje u porodici u vezi sa odnosima različitih oblika nasilja nad ženama, te podsticanje istraživanja uzroka, prirode, težine i posledica nasilja nad ženama i efikasnosti mera koje se implementiraju na prevenciji i kompenzaciji nasilja nad ženama;

- objavljivanje nalaza istraživanja i studija u široj javnosti;

- podržavanje i iniciranje istraživanja o posledicama nasilja, kao što je silovanje nad ženama i ženskom decom, te objavljivanje krajnje informacije i statistiku u široj javnosti;

- podsticanje medija da razmatraju posledice stereotipiziranja polnih uloga, uključujući i one slučajeve do kojih dolazi u komercijalnim reklamama i oglasima kojima se gaji rodno orijentisano nasilje i nejednakost, te preduzimanje mera na eliminaciji ovih negativnih slika, s obzirom na promociju društva bez nasilja (čl. 129).

Radi realizacije trećeg strateškog cilja, odnosno u cilju eliminacije trgovine ženama i pomaganja žrtvama nasilja uzrokovanog prostitucijom i trgovinom predviđene su i sledeće akcije zemalja porekla, tranzita i odredišta, regionalnih i međunarodnih organizacija:

- razmatranje, ratifikacija i sprovođenje međunarodnih konvencija o trgovini ljudima i o ropstvu;

– preduzimanje odgovarajućih mera na rešavanju osnovnih uzroka, uključujući i spoljne faktore, kojima se podstiče trgovina ženama i ženskom decom u cilju prostitucije i drugih oblika komercijalizovanog seksa, prisilnih udaja i prisilnog rada u cilju eliminacije trgovine ženama;

– jačanje postojećeg zakonodavstva u cilju obezbeđenja bolje zaštite prava žena i ženske dece i kažnjavanje učinilaca, i putem krivičnih i putem građanskih mera;

– uspostavljanje saradnje i zajedničke akciju svih nadležnih organa unutrašnjih poslova i institucija s obzirom na razbijanje državnih, regionalnih i međunarodnih mreža trgovine;

– izdvajanje sredstva za sveobuhvatne programe koji za cilj imaju lečenje i rehabilitaciju u društvo žrtava trgovine, uključujući profesionalno kvalifikovanje, pravnu pomoć i poverljivu zdravstvenu pomoć, kao i za preduzimanje mera saradnje sa svim nevladinim organizacijama u cilju obezbeđenja socijalne, zdravstvene i psihološke pomoći za žrtve trgovine;

– razrada obrazovnih i programa obuke i politike, te razmatranje donošenja propisa koji za cilj imaju sprečavanje seks-turizma i trgovine, sa posebnim naglaskom na zaštitu mladih žena i dece (čl. 130).

1.3.2 Rezolucija Komisije Ujedinjenih nacija za ljudska prava 2003/45 - Eliminacija nasilja nad ženama²³

Nakon podsećanja na stavove, zaključke i preporuke iznete u međunarodnim dokumentima od značaja za razumevanje nasilja u porodici, u Rezoluciji komisije Ujedinjenih nacija za ljudska prava 2003/45 – Eliminacija nasilja nad ženama ističe se i to da Komisija:

– sa interesovanjem beleži zaključak Specijalne izveštačice da, dok se na normativnom nivou na potrebe žena uglavnom adekvatno obraća pažnja, izazovi leže u osiguravanju efikasne implementaciju postojećih zakona i standarda (čl. 1);

²³ Usvojena je konsenzusom 23. april 2003. godine, na 59 sastanku. Dokument je zaveden pod oznakom E/CN.4/RES/2003/45, zvaničan naziv teksta – *UN Commission on Human Rights, Commission on Human Rights Resolution 2003/45: Elimination of Violence against Women, 23 April*

– pozdravlja povećanje pažnje na nasilje nad ženama na državnom, regionalnom i međunarodnom nivou od usvajanja Deklaracije o eliminaciji nasilja nad ženama i kroz ugovorna tela, kao i kroz specijalne mehanizme Komisije (čl. 2);

– potvrđuje da izraz „nasilje nad ženama” znači svaki čin rodno zasnovanog nasilja koji za rezultat ima, ili će verovatno imati, fizičku, psihičku, seksualnu ili psihološku štetu ili patnju žena, uključujući i pretnju takvim delima, prinudu ili proizvoljno lišavanje slobode bilo u javnom ili privatnom životu, uključujući i nasilje u porodici, zločine počinjene u ime časti, zločine počinjene u ime strasti, trgovinu ženama i devojkama, tradicionalne običaje štetne po žene, uključujući i sakaćenje ženskih genitalija, rane i prisilne brakove, ubistvo ženske odojčadi, nasilje i ubistva u vezi sa mirazom, napadi kiselinom i nasilje u vezi sa komercijalnom seksualnom eksploatacijom, kao i ekonomsku eksploataciju (čl. 4);

– strogo osuđuje sva dela nasilja nad ženama i devojkama i u tom pogledu poziva na eliminaciju svih oblika rodno zasnovanog nasilja u porodici i u celoj zajednici i naglašava dužnost vlasti da se uzdrže od vršenja nasilja nad ženama, da sa dužnom pažnjom rade na sprečavanju, istraživanju i kažnjavanju dela nasilja nad ženama, da preduzmu odgovarajuće i efikasne akcije koje se odnose na dela nasilja nad ženama, da obezbede pristup pravednim i efikasnim lekovima i specijalizovanoj pomoći žrtvama, uključujući i lekarsku (čl. 5);

– strogo osuđuje fizičko, seksualno i psihološko nasilje koje se dešava u porodici, koje obuhvata, ali nije ograničeno na prebijanje, seksualno zlostavljanje žena i devojaka u domaćinstvu, nasilje u vezi sa mirazom, bračno silovanje, ubistvo ženske odojčadi, sakaćenje ženskih genitalija, zločine počinjene nad ženama u ime časti, zločine počinjene u ime strasti, tradicionalne običaje štetne za žene, incest, rane i prisilne brakove, vanbračno nasilje i nasilje u vezi sa komercijalnom seksualnom eksploatacijom, kao i ekonomskom eksploatacijom (čl. 7);

– naglašava da se svi oblici nasilja nad ženama dešavaju u kontekstu *de iure* i *de facto* diskriminacije žena i nižeg statusa dodeljenom ženama u društvu i da su oni pogoršani preprekama sa kojima se žene često suočavaju u potrazi za rešenjima od strane države (čl. 8);

– podvlači da nasilje nad ženama utiče na njihovo fizičko ili mentalno zdravlje, uključujući i njihovo reproduktivno i seksualno zdravlje

i u tom pogledu podstiče države da obezbede ženama pristup sveobuhvatnim i pristupačnim zdravstvenim uslugama i programima i onima koji pružaju zdravstvenu negu, koji su dobro obavešteni i obučeni da zadovolje potrebe pacijenata koji su bili izloženi nasilju kako bi se smanjile negativne fizičke i psihološke posledice nasilja (čl. 9);

– podvlači da nasilje nad ženama i devojkama, uključujući silovanje, sakaćenje ženskih genitalija, incest, rani ili prisilni brak, nasilje u vezi sa komercijalnom seksualnom eksploatacijom, uključujući trgovinu, kao i ekonomsku eksploataciju i druge oblike seksualnog nasilja, može povećati njihovu podložnost sindromu urođenog ili stečenog nedostatka imuniteta (HIV/AIDS) i pogoršati uslove koji pogoduju širenju HIV-a/AIDS-a (čl. 10);

– podseća vlade da njihove obaveze po Konvenciji o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena moraju biti u potpunosti implementirane (čl. 11);

– naglašava da države imaju obavezu da unapređuju i štite ljudska prava žena i devojaka i moraju da sa dužnom pažnjom preduzimaju sve da spreče, istraže i kazne dela svih oblika nasilja nad ženama i devojkama (čl. 14, stav 1).

S obzirom na obavezu definisanu u stavu 1 člana 14, države se upućuju i da:

– primenjuju međunarodne norme ljudskih prava i da razmotre, kao pitanje prioriteta, pridruživanje međunarodnim ugovorima koji regulišu ljudska prava koja se odnose na nasilje nad ženama i devojkama, kao i da u potpunosti poštuju svoje međunarodne obaveze;

– u potpunosti postignu i primene postavljene ciljeve i prihvaćene obaveze koje su u vezi sa eliminacijom nasilja nad ženama sadržane u Pekinškoj deklaraciji, Platformi za akciju²⁴ i ishodom dvadeset trećeg zasedanja Generalne skupštine pod nazivom „Žene 2000: jednakost polova, razvoj i mir za dvadeset prvi vek”;

– preduzmu sve mere kako bi osnažile žene i učvrstile njihovu ekonomsku nezavisnost i štatile i unapređivale puno uživanje svih ljudskih prava i osnovnih sloboda kako bi omogućile ženama i devojkama

²⁴ Platforma za akciju usvojena u septembru 1995. godine na Četvrtoj svet-skoj konferenciji žena (A/CONF.177/20).

da se bolje zaštite od nasilja i, u tom pogledu, da daju prioritet obrazovanju, treningu, ekonomskim šansama i političkom učešću žena;

- osude nasilje nad ženama i da se ne pozivaju na običaje, tradiciju i navike u vezi sa religijom ili kulturom kako bi izbegle svoje obaveze da eliminišu takvo nasilje;

- obrate pažnju na specifične okolnosti sa kojima se suočavaju devojke i mlade žene u vezi sa nasiljem, naročito seksualnim nasiljem, uključujući neposredne i dugoročne posledice tog nasilja;

- povećaju svoje napore pri razvoju i/ili upotrebi zakonodavne vlasti, obrazovanja, socijalnih i drugih mera u prevenciji nasilja nad ženama;

- da donesu i, gde je potrebno, pooštre ili izmene domaće zakonodavstvo, uključujući i mere za povećanje zaštite žrtava, da vode istrage, krivično gone, kažnjavaju i ispravljaju nepravde učinjene ženama i devojkaama koje su bile podvrgnute bilo kom obliku nasilja, bilo kod kuće, na radnom mestu, u zajednici ili u društvu;

- da formulišu, primene i unaprede, na svim odgovarajućim nivoima, planove akcije kako bi se eliminisalo nasilje nad ženama;

- da podrže inicijative ženskih organizacija i nevladinih organizacija za eliminaciju nasilja nad ženama i da uspostave i/ili učvrste, na državnom nivou, saradničke veze sa relevantnim nevladinim i organizacijama iz lokalnih zajednica i sa institucijama javnog i privatnog sektora koje imaju za cilj razvoj i efikasnu primenu odredbi i politika koje se odnose na nasilje nad ženama, uključujući i pomoć žrtvama;

- da povećaju napore pri podizanju kolektivne i individualne svesti o nasilju nad ženama, da istaknu ulogu muškaraca i dečaka u prevenciji i eliminaciji nasilja nad ženama, i da podstiču i podržavaju inicijative za unapređenje promene stava i ponašanja i rehabilitaciju izvršilaca nasilja nad ženama;

- da razvijaju i/ili povećaju, uključujući finansiranje, trening programe za osoblje u sudstvu, pravnike, zdravstvene radnike, socijalne radnike, prosvetne radnike, policiju, radnike u popravnim domovima, vojsku, misiju za održavanje mira, humanitarne pomoći i iseljeničko osoblje u cilju sprečavanja zloupotrebe položaja koja vodi nasilju nad ženama i da učine takvo osoblje osetljivim na prirodu rodno zasnovanog nasilja i pretnje nasiljem;

- da ispitaju uticaj, i da preduzmu mere protiv, rodnih stereotipa koji najviše doprinose nasilju nad ženama, i to u saradnji sa sistemom

UN-a, regionalnih organizacija, civilnog sektora, medija kao i ostalih relevantnih faktora u društvu.

Nadalje, Komitet:

– strogo osuđuje nasilje nad ženama učinjeno u situacijama oružanog sukoba, kao što su ubistvo, silovanje, uključujući sistematično silovanje, seksualno ropstvo, nasilnu trudnoću i zahteva efikasno reagovanje na ovakve prekršaje međunarodnih ljudskih prava i humanitarnog prava (čl. 15);

– potvrđuje uključenje rodno zasnovanih krivičnih dela u Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda i u Elemente zločina i zalaže se da države ratifikuju ili da pristanu na Rimski statut koji je stupio na snagu 1. jula 2002. godine (čl. 16);

– naglašava važnost napora za eliminisanje nekažnjavanja nasilja nad ženama u situacijama oružanog sukoba, uključujući i krivično gonjenje počinitelaca rodno zasnovanih krivičnih dela i zločina seksualnog nasilja u Međunarodnom krivičnom tribunalu za bivšu Jugoslaviju i Međunarodnom tribunalu za Ruandu (čl. 17);

– pozdravlja uspostavljanje Specijalnog suda za Sijera Leone, a posebno uključivanje zločina nad ženama i devojkama u Statut i stvaranje Odeljenja za žrtve i svedoke kako bi se obezbedile zaštitne mere, savetovanje i druga odgovarajuća pomoć (čl. 18);

– podstiče integraciju perspektive rodne ravnopravnosti u sve napore da se eliminiše nekažnjavanje (čl. 19), kao i to da države obezbede trening o rodnoj ravnopravnosti za sve aktere u mirovnim misijama koje se bave žrtvama nasilja, naročito žena i devojaka, uključujući seksualno nasilje i u tom pogledu, potvrđuje važnu ulogu osoblja operacija mirovne podrške u eliminisanju nasilja nad ženama i poziva države i relevantne agencije sistema Ujedinjenih nacija i regionalnih organizacija da obezbede primenu Kodeksa deset pravila ponašanja pripadnika Plavih šlemova (čl. 21);

– podstiče da države uzmu u obzir temu rodne ravnopravnosti prilikom razmatranja useljenja i omogućavanje azila, regulative i prakse, imajući na umu cilj unapređivanja i zaštite prava svih žena; u okviru ovoga treba razmatrati mogućnosti preduzimanja koraka ka prepoznavanju rodno zasnovanog progona i nasilja pri proceni osnova za davanje izbegličkog statusa i azila (čl. 22);

– poziva države da razmotre uspostavljanje odgovarajućih državnih mehanizama za nadgledanje i evaluaciju primene mera preduzetih za eliminaciju nasilja nad ženama i devojkama, uključujući i upotrebu državnih indikatora (čl. 25);

– ohrabruje Specijalnu izveštačicu da efikasno reaguje na pouzdane informacije do kojih dođe i zahteva od svih vlada da sarađuju i pomažu Specijalnoj izveštačici pri izvođenju zadataka i dužnosti koje su joj poverene, da pruže sve tražene informacije, uključujući one koje se odnose na primenu njenih preporuka i da odgovaraju na posete i komunikacijske veze specijalne izveštačice (čl. 26);

– poziva Specijalnu izveštačicu da nastavi da sarađuje sa drugim specijalnim izveštiocima, specijalnim predstavnicima, nezavisnim ekspertima i predsedavajućim radnih grupa pri Komisiji, uključujući i formiranje zajedničkih misija, zajedničkih izveštaja (...) (čl.27).

– zahteva od specijalnih izveštioaca odgovornih za različita pitanja iz oblasti ljudskih prava, od organa i tela Ujedinjenih nacija, od specijalizovanih agencija i međudržavnih organizacija, te ohrabruje ugovorna tela za ljudska prava, da nastave da razmatraju nasilje nad ženama u svojim mandatima, da sarađuju sa Specijalnom izveštačicom i pomažu joj pri izvođenju zadataka i dužnosti koje su joj poverene i naročito da odgovore na njeno traženje informacija o nasilju nad ženama, uzrocima i posledicama tog nasilja (čl. 30);

– obnavlja zahtev Generalnom sekretaru da nastavi da pruža svu neophodnu pomoć Specijalnoj izveštačici, a posebno u pogledu osoblja I resursa neophodnih za sprovođenje svih zadataka mandata, a posebno onih proisteklih iz saradnje sa ostalim specijalnim izveštiocima i radnim grupama, kao i neophodnu pomoć za konsultacije sa Komitetom za eliminaciju diskriminacije žena, kao i drugih ugovornih tela (čl.31);

– odlučuje da mandate Specijalnog izveštioaca bude tri godine sa mogućnošću reizbora i zahteva godišnje podnošenje izveštaja Komisiji za ljudska prava (čl. 32 i čl.33);

– zahteva od Generalnog sekretara da obezbedi da se izveštaji Specijalne izveštačice prezentuju Komisiji za status žena, kao i Komitetu za eliminaciju diskriminacije žena (čl. 34);

Na samom kraju ovog dokumenta ponuđen je kratak tekst nacrtu odluke koji se ima podneti Ekonomsko-socijalnom savetu UN

na usvajanje, a u kome su sumirani stavovi o obnavljanju mandata Specijalnom izvestiocu, kao i zahtev Generalnom sekretaru o pružanju sve neophodne pomoći (čl.36).

1.3.3 Milenijumska deklaracija

Na Milenijumskom samitu održanom u Njujorku septembra 2000. godine, lideri 189 zemalja članica Ujedinjenih nacija usvojili su Milenijumsku deklaraciju.²⁵ Deklaracija nije obiman dokument, ali jeste sveobuhvatan, podeljen na osam odeljaka, u okviru kojih su razrađivani zadaci za predstojeći milenijum. U Deklaraciji su, pod I, navedene osnovne vrednosti i principi na kojima treba da se zasnivaju međunarodni odnosi u 21. veku: sloboda, jednakost, solidarnost, tolerancija, poštovanje prirode, podela odgovornosti, kao i milenijumski ciljevi razvoja (podrazumevaju borbu protiv siromaštva, pružanje osnovnog obrazovanja svima, promovisanje jednakosti među polovima, smanjenje smrtnosti dece, poboljšanje zdravlja majki, borbu protiv teških bolesti, zaštitu životne sredine, kao i razvijanje globalnih partnerskih odnosa radi razvoja). Položaj žena izjednačava se sa položajem muškaraca izričitim navođenjem da “muškarci i žene imaju pravo da žive i podižu svoju decu u dostojanstvu” (I, 6), kao i da “ista prava i mogućnosti moraju biti garantovani ženama i muškarcima” (I, 6). Kao treći milenijumski cilj razvoja izdvojena je ravnopravnost polova i poboljšanje položaja žena i to promocijom rodne ravnopravnosti i osnaživanjem žena kao efikasnog načina u borbi protiv siromaštva, gladi, bolesti, te stimulisanjem razvoja koji je istinski održiv (III, 20). Potom, u odeljku V posvećenom ljudskim pravima potvrđuje se odlučnost ka punom poštovanju i podršci Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima. U okviru pojedinačno navedenih grupa prava, posebno se naglašava neophodnost suprotstavljanja svim oblicima nasilja prema ženama, kao i implementaciji Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (V, 25).

Kao vid sprovođenja tj. oživotvorenja milenijumskih ciljeva Generalni Sekretar UN uspostavio je 2002. godine Milenijumski projekat. Nezavisno savetodavno telo oformljeno za sprovođenje Milenijumskog projekta formulisalo je Finalne preporuke i prezentovalo

²⁵ A/Res/55/2 od 8. septembra 2000. godine.

ih Generalnom sekretaru UN 2005. godine pod nazivom Ulaganje u razvoj: Praktičan plan za postizanje milenijumskih ciljeva. Celokupan projekat sprovelo je Deset tematskih ekipa za određene zadatke i svaka od njih je prezentovala svoje zaključke. Jedna od deset ekipa bavila se pitanjima rodne ravnopravnosti i položajem žena u društvu i državi. Zaključci su uobličeni u okviru oblasti Obrazovanje i rodna ravnopravnost sa glavnim zadatkom, načelno formulisanim kao postizanje rodne ravnopravnosti i osnaživanje žena. U konkretizaciji koraka koje je potrebno preduzeti u pravcu ostvarenja zadataka opredeljeni su pojačavanje prilika, povećanje mogućnosti ženama za obrazovanje i napredovanje, bolja zaštita i garantovanje prava, eliminisanje nejednakosti prilikom zapošljavanja, povećavanje učestvovanja žena u organima vlasti i smanjivanje nasilja usmerenih prema ženama i devojčicama.

Od 1. januara 2007. godine posao koji je ranije sprovodio tim kreiran posredstvom Milenijumskog projekta, prenet je na Tim za podršku Milenijumskim ciljevima, integrisanim u UNDP. UNDP i inače, nezavisno od sprovođenja Milenijumskih ciljeva kao jedan od svojih prioritetnih cilja opredeljuje promociju i integraciju rodne ravnopravnosti i osnaživanje žena u pravcu smanjivanja siromaštva, razvoja demokratskih institucija i sl. Ovaj zadatak sprovodi posredstvom globalne mreže koju je Program organizovao i posredstvom koje nastoji da obezbedi da se žene više uključuju u organe vlasti, od pravosuđa do civilnog sektora, te tako direktno učestvuju u ravnopravnom odnosu i dijalogu sa muškarcima, te neposrednije utiču na odluke koje se donose.

1.4 REGIONALNI MEĐUNARODNOPRAVNI AKTI

Međunarodna ljudska prava, pored intenzivnog normiranja na univerzalnom nivou, značajan napredak kako u preskripciji, tako i u primeni i utuživanju ostvaruju na regionalnom nivou. Savet Evrope, kao najstarija regionalna organizacija, čiji je jedan od osnovnih zadataka promocija i zaštita ljudskih prava, formirao je do sada najsavršeniji međunarodni pravni mehanizam za zaštitu ljudskih prava. Prva konvencija u oblasti ljudskih prava upravo je **Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda iz 1950. godine**, a Konvencijom je kreiran i efikasan sistem utuživanja povređenih prava,

danas oličen u vidu Evropskog suda za ljudska prava. Konvencijom su normirana osnovna ljudska prava u pogledu položaja žena i uopšte rodne ravnopravnosti. Utoliko ove odredbe predstavljaju svojevrsan normativni okvir u okviru koga se potom kretao potonji rad celokupne organizacije Saveta Evrope na ostvarivanju ljudskih prava, a time i specifične zaštite žena, dece i onih osoba kojima je potrebna dodatna zaštita (hendikepirani, stari i sl.).

Odredbe koje se specifično odnose na položaj žena formulisane su kao pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života (čl.8), pravo na sklapanje braka (čl.12) i zabrana diskriminacije (čl.14).

Praksa Evropskog suda za ljudska prava

Evropski sud za ljudska prava je razvio praksu koja se odnosi na zaštitu žena od nasilja u porodici. Tako Evropski sud priznaje pravo na život u članu 2.²⁶ i pravo da se bude slobodan od torture i od nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja u članu 3.²⁷ Pošto član 1. zahteva da sve države članice obezbede prava i slobode utvrđene u Evropskoj konvenciji “svim licima u njihovoj nadležnosti”,²⁸ a pošto član 14. Konvencije govori o zabrani rodno zasnovane diskriminacije, žene i muškarci podjednako uživaju navedena prava.²⁹ Dakle, zlostavljane

26 Član 2.

1. Pravo na život svake osobe zaštićeno je zakonom. Niko ne može biti namerno lišen života, sem prilikom izvršenja presude suda kojom je osuđen za zločin za koji je ova kazna predviđena zakonom.

2. Lišenje života se ne smatra protivnim ovom članu ako proistekne iz upotrebe sile koja je apsolutno nužna:

a) radi odbrane nekog lica od nezakonitog nasilja;

b) da bi se izvršilo zakonito hapšenje ili spriječilo bjekstvo lica zakonito lišenog slobode;

c) prilikom zakonitih mjera koje se preduzimaju u cilju suzbijanja nereda ili pobune.

27 Član 3.

Niko ne sme biti podvrgnut mučenju, ili nečovečnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju.

28 Član 1.

Visoke strane ugovornice garantuju svakome u svojoj nadležnosti prava i slobode određene u Delu I ove Konvencije.

29 Treba napomenuti da se ne može pozivati samo na član 14. Evropske konvencije. Evropski sud za ljudska prava napominje da “Član 14... nema nezavi-

žene mogu da traže pomoć kroz domaći pravni sistem i ako se (nakon iscrpljivanja svih domaćih pravnih lekova) njihova situacija ne popravi, država je odgovorna za propust što im nije obezbedila delotvoran pravni lek.³⁰ Važno je napomenuti da je obim člana 13, koji utvrđuje pravo na delotvoran pravni lek, nije ograničen na kršenja ljudskih prava od strane državnih zvaničnika, ovaj član se primenjuje “bez obzira da li su povredu izvršila lica koja su postupala u službenom svojstvu”.

Shodno tome, Evropski sud za ljudska prava je doneo odluku u korist žrtava nasilja u porodici, čija prava su prekršila privatna lica (odnosno njihovi partneri), i odlučio protiv njihove države, jer im država nije, između ostalog, obezbedila odgovarajući pristup sudnici i efikasna pravne lekove. U presudi u slučaju Airei protiv Irske, žena je tražila sudski nalog za rastavu od njenog nasilnog muža, ali Irska Vlada joj nije pruži pravnu pomoć da dokaže svoju tvrdnju.³¹ U junu 1972, gospođa Džoana Airei iz Korka, Irska tražila je dekret o sudskoj rastavi, tvrdeći da je njen suprug fizički i psihički zlostavljao nju i njenu decu.³² Njen muž je već bio osuđen na novčanu kaznu zbog napada na nju.³³ S obzirom da je imala niske prihode, gospođa Airei nije mogla da zadrži advokata koji bi je zastupao u postupku rastave i, u to vreme, država Irska nije nudila pravnu pomoć u građanskim stvarima. Kao rezultat toga, gospođa Airei uložila je predstavku tada postojećoj Evropskoj komisiji za ljudska prava (“Evropska komisija”),³⁴

sno postojanje, već predstavlja jedan poseban element (nediskriminacija) svakog od prava garantovanih Konvencijom...” Videti Airei protiv Irske, 2 Eur. Ct. H.R. 305, 318 (1979).

30 Član 13.

Svako kome su povređena prava i slobode predviđeni u ovoj Konvenciji ima pravo na delotvoran pravni lek pred nacionalnim vlastima, bez obzira jesu li povredu izvršila lica koja su postupala u službenom svojstvu.

31 Videti *Airei presudi*, 2 Eur. Ct. H.R. u tački 310 (obrazloženje da u Irskoj, pravna pomoć nije pružana osobama koje traže sudsku rastavu braka).

32 Videti u *Airei presudi* u tački 311 (tvrdnju da država nije zaštitila gospođu Airei i njenu decu od nasilnog muža alkoholičara).

33 Videti u presudi obrazloženje kako je Okružni sud u Korku osudio na novčanu kaznu gospodina Aireija za napad u januaru 1972.

34 Videti *The European Court of Human Rights, Historical Background, Organization and Procedure*, 2003 (sadrži obrazloženje kako su Evropska komisija za ljudska prava i prvobitni Evropski sud za ljudska prava zamenjeni stalnim sudom) <http://www.echr.coe.int/Eng/Edocs/ HistoricalBackground.htm>

koja je prosleđena Evropskom sudu za ljudska prava. Njena žalba je sadržala sledeće:

Država Irska nije je zaštitila od fizičkog i psihičkog zlostavljanja njenog nasilnog muža, alkoholičara tako što: nije odredila obavezno lečenje od alkoholizma; nije obezbedila redovno plaćanje alimentacije; i što zbog ograničavajućih troškova postupka, ona nije mogla da dobije sudsku rastavu.

Kako bi potkrepila tvrdnje, gospođa Airei je tvrdila da su u njenom slučaju povređeni sledeći članovi Evropske konvencije: član 6. stav 1, zbog toga što joj je bilo praktično onemogućeno da pokrene postupak pred sudom zbog visokih troškova; član 8, zbog toga što država nije obezbedila pristupačan pravni postupak za utvrđivanje prava i obaveza koja su regulisana propisima o porodičnim odnosima; član 13, zbog toga što nije postojao delotvoran pravni lek pred domaćim vlastima za kršenja prava na koje se ona žalila; i član 14. u vezi sa članom 6. stav 1, zbog toga što je sudska rastava bila pristupačnija osobama koje su mogle da plate troškove postupka, nego osobama bez finansijskih sredstava.

Evropski sud za ljudska prava utvrdio je da zbog finansijske situacije gospođa Airei bila sprečena da angažuje advokata i nije bila u stanju da efikasno sebe zastupa u sudskim postupcima za rastavu i pošto pravna pomoć nije dostupna u takvim građanskim postupcima, Irska je prekršila član 6, stav 1. Evropske konvencije koja garantuje pravo na pristup pravosudnom sistemu.³⁵

Ostavljajući po strani navode gospođe Airei na osnovu člana 14.³⁶ i člana 13.³⁷ zbog proceduralnih razloga, Evropski sud je takođe utvrdio da je država Irska prekršila član 8. Evropske konvencije, koje Sud tumači kao ostvarivanja prava na poštovanje privatnog i porodičnog života.

35 *Videti Airei* tačka 318 (“Imajući u vidu sve okolnosti slučaja, Sud zaključuje da gospođa Airei nije uživala efektivno pravo na pristup Višem sudu radi podnošenja predstavke za donošenje dekreta o sudskoj rastavi”).

36 *Videti Airei* tačka 318 (Objašnjavajući da član 14 Evropske konvencije (zabrana diskriminacije) ne može samostalno da postoji. Član 14. Se može koristiti da kvalifikuje druga prava utvrđena Konvencijom, tako da nije analiziran samostalno u Airei slučaju).

37 *Videti Airei* tačka 319 (Navodeći da se član 13, koji garantuje pravo na efikasan pravni lek, preklapa sa članom 6, stav 1, tako da neće biti posebno analiziran).

Evropski sud za ljudska prava obrazložio je svoju odluku na sledeći način:

Iako je cilj člana 8. u suštini da zaštiti pojedinca od proizvoljnog mešanja javnih vlasti, obaveza države se ne iscrpljuje samo u uzdržavanju od takvog mešanja, već mogu postojati i pozitivne obaveze sadržane u efektivnom poštovanju privatnog i porodičnog života.

Prema odluci Suda, Irska je prekršila ovo pravo, jer nije omogućila sudsku rastavu. Evropsku sud za ljudska prava je ovu svoju odluku obrazložio na sledeći način:

U Irskoj, su mnogi aspekti privatnog ili porodičnog života regulisani zakonom. Što se tiče braka, muž i žena su u načelu obavezni da zajedno žive, ali imaju pravo, u određenim slučajevima, na predstavku za donošenje rešenja o sudskoj rastavi; to obuhvata priznavanje činjenice da zaštita njihovog privatnog ili porodičnog života ponekad zahteva da se oslobode dužnosti da žive zajedno.

Efektivno poštovanje privatnog i porodičnog života obavezuje Irsku da učini ovo sredstvo zaštite efektivno dostupnim, kada je to potrebno, svakome ko želi da ga koristi.

U slučaju gospođe Airei je, Evropsku sud za ljudska prava je zaključio da država Irskoj nije efikasno obezbedila takvu zaštitu, jer podnositelj zahteva nije bio u stanju da dostigne odgovarajući sudski forum i "ona nije bila u stanju da traži zakonsko priznanje njene *de facto* rastave od muža". Dakle, Irska prekršila član 8. Evropske konvencije. Na ovakav način je Evropski sud za ljudska prava tumači i primenjuje različite odredbe Evropske konvencije u korist žrtve nasilja u porodici.

Evropski sud za ljudska prava nastavila je trend zaštite zlostavljanim ženama i u slučaju SV protiv Ujedinjenog Kraljevstva.³⁸

Drugi oblik zaštita dostupan žrtvama nasilja u porodici od strane Evropskog suda za ljudska prava je afirmacija zabrane mučenja i zlostavljanja definisana u članu 3. Evropske konvencije. U slučaju A. protiv Ujedinjenog Kraljevstva, Evropski sud za ljudska prava utvrdio je da Velika Britanija krši član 3. i ne pruža adekvatnu zaštitu za devetogodišnjeg dečaka kojeg je više puta štapom pretukao očuh.³⁹

³⁸ Videti S.W. v. United Kingdom, 21 Eur. Ct. H.R. 363 (1995).

³⁹ Videti A. v. the United Kingdom, 27 Eur. Ct. H.R. 611 (1999).

Drugi, za temu rodne ravnopravnosti važan međunarodni ugovor nastao pod okriljem Saveta Evrope je **Izmenjena Evropska socijalna povelja**, usvojena 3. maja 1996. godine u Strazburu.⁴⁰ Povelja u najopštijem smislu definiše prava i obaveze u oblasti socijalno-radno-obrazovne kategorije ljudskih prava, tj. opredeljuje pravac razvoja nacionalnih pravnih sistema. Stoga, celokupna Povelja se primenjuje i na žene i na muškarce, spram osnovnog principa nediskriminacije definisanog u Delu V Povelje, član E. Princip nediskriminacije žena posebno je opredeljen u pogledu prava na rad, profesionalno usmeravanje, obuku, prekvalifikovanje, razvoj karijere, napredovanje (čl.20). Teme u kojima su žene izdvojene odnose se na period materinstva. Povelja u Delu I opredeljuje da države ugovornice treba da imaju kao “cilj svoje politike” *inter alia* da obezbede posebnu zaštitu u periodu materinstva. Cilj politike usmerava se i u pogledu položaja dece, tako da deca i omladina imaju pravo na posebnu zaštitu od “fizičkih i moralnih rizika kojima su izloženi” (Deo I, 7). Pravo zaposlenih žena na zaštitu materinstva detaljnije je stipulisano članom 8, kojim se države ugovornice obavezuju da ženama u periodu materinstva obezbede plaćeno odsustvo, ili nadoknade iz fondova socijalnog osiguranja ili drugih fondova, te da to odsustvo ne sme biti kraće od 14 nedelja. Potom, države se obavezuju da će smatrati nezakonitim otpuštanje žene sa posla u periodu od kada je obavestila poslodavca da je trudna, pa do kraja porodijskog odsustva. Pored ovih bazičnih odredbi dodatno se opredeljuje zaštita majki beba ili trudnih žena od noćnih poslova, podzemnih deminiranja i drugih poslova opasnih po zdravlje ili previše napornih za delikatan period života u kome se žena nalazi. Pravo dece i omladine na minimalnu zaštitu opredeljeno je u članu 7, u okviru koga se detaljno predviđa starosna granica od 15, odnosno 18 godina za poslove koji su opasni ili nezdravi, preko obaveza novčane nadoknade za rad deci i omladini, godišnji odmor i sl. Pravo porodice na socijalnu, pravnu i ekonomsku zaštitu (čl.16) i pravo dece i omladine na socijalnu, zakonsku i ekonomsku zaštitu (čl.17) dodatno određuju obaveze država ugovornica u oblasti rodne ravnopravnosti. Pored navedenih kategorija, Povelja kao posebnu kategoriju izdvaja i hendikepirana lica. Njihov položaj štiti u okviru prava na profesionalnu

40 Republika Srbija je ratifikovala Povelju i donela Zakon o potvrđivanju revidirane Evropske socijalne povelje – Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori, br. 42/2009.

orijentaciju (čl.9), prava na profesionalnu obuku (čl.10) i opredeljivanjem prava hendikepiranih lica na nezavisnost, socijalnu integraciju i učešće u životu zajednice (čl.15).

Pod okriljem Saveta Evrope, pored dva navedena fundamentalna ugovora u oblasti ljudskih prava, donet je značajan opus ugovora specifičnijeg, užeg polja regulisanja, između ostalih I oni koji regulišu pitanja iz oblasti rodne ravnopravnosti i zaštite dece. Od specijalizovanih konvencija, koje ulaze u opseg teme rodne ravnopravnosti i rodno zasnovanog nasilja treba spomenuti Konvenciju Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima iz 2005. godine.⁴¹ Ova Konvencija ne pravi razliku među žrtvama trgovine ljudima i primenjuje se podjednako na muškarce, žene i decu i to kako na trgovinu ljudima unutar granica jedne države, tako i transnacionalno.

U oblasti zaštite dece Savet Evrope je iskazao veliku aktivnost. Na snagu je stupilo nekoliko ugovora: Evropska konvencija o priznavanju i sprovođenju odluka koje se tiču starateljstva nad decom i povraćaja starateljstva iz 1980. godine;⁴² Evropska konvencija o primeni dečijih prava iz 1996. godine;⁴³ Konvencija Saveta Evrope o zaštiti dece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog nasilja iz 2007. godine;⁴⁴ Evropska konvencija o usvajanju dece iz 2008. godine.⁴⁵

U oblasti zaštite žena od nasilja Savet Evrope je posle dvogodišnjeg rada usvojio Konvenciju o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici i u maju 2011. godine Konvencija je otvorena za potpisivanje i ratifikovanje. Do sada ukupno 23 države je potpisalo ovu Konvenciju, a jedna država – Turska, ratifikovala je u martu 2012. godine.⁴⁶ Srbija je Konvenciju potpisala 4. aprila 2012. godine. I

41 Srbija je ratifikovala ovu Konvenciju 2009. godine, te donela Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori, br.19/2009.

42 Srbija je ovu Konvenciju ratifikovala 18.1.2002. godine.

43 Srbija je ovu Konvenciju potpisala 18.6.2009. godine, ali još uvek je nije ratifikovala.

44 Srbija je ratifikovala ovu Konvenciju 2010. godine, te donela Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o zaštiti dece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog nasilja, Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori, br.1/2010.

45 Srbija je ovu Konvenciju potpisala 18.6.2009. godine, ali je još uvek nije ratifikovala.

46 Ovaj podatak se iznosi zaključno sa 18. oktobrom 2012. godine.

pored toga što Konvencija još uvek nije stupila na snagu, njen značaj i nada da će u sasvim bliskoj budućnosti stupiti na snagu, zahtevaju bliže upoznavanje sa njenim odredbama.

1.4.1 Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici⁴⁷

Nema sumnje da je jedan od najznačajnijih dokumenata posvećenih pitanjima od značaja za razumevanje nasilja nad ženama i nasilju u porodici Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

Nakon pozivanja na brojne međunarodne instrumente univerzalnog karaktera, one donete na nivou evropskog kontinenta, kao i na sve veći obim sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava, u Preambuli Konvencije se, pored ostalog naglašava: da su žene i djevojčice izložene većem riziku, i da su češće žrtve od rodno zasnovanog nasilja i nasilja u porodici od muškaraca; apostrofira osuda svih vidova nasilja nad ženama i nasilje u porodici; ukazuje na činjenicu da je postizanje *de jure* i *de facto* jednakosti između žena i muškaraca ključni element u prevenciji nasilja nad ženama; podseća da je nasilje nad ženama manifestacija istorijske nejednakih odnosa moći između žena i muškaraca; naglašava da je nasilje nad ženama (kao rodno zasnovano nasilje) jedan od ključnih društvenih mehanizama kojima se žene primoravaju da budu u podređenom položaju u odnosu na muškarce; podseća da su žene i devojčice često izložene ozbiljnim oblicima nasilja poput nasilja u porodici, seksualnog uznemiravanja, silovanja, prinudnog braka, krivičnih dela počinjenih u ime tzv.časti i genitalnog sakaćenja, kao i to da ta dela predstavljaju ozbiljno kršenje ljudskih prava žena i devojčica i glavnu prepreku ostvarivanju jednakosti između žena i muškaraca; podseća na kršenje ljudskih prava tokom oružanih sukoba u vidu raširenog ili sistematskog silovanja i seksualnog nasilja, kao i na potencijalno povećanje rodno zasnovanog nasilja tokom i nakon sukoba.

Prilikom definisanja oblasti primene Konvencije naglašeno je da se ona odnosi na sve vidove nasilja nad ženama (uključujući nasilje

⁴⁷ Dokument Komiteta ministara (KM) Saveta Evrope od 7. aprila 2011. godine.

u porodici koje žene pogađa nesrazmerno u odnosu na muškarce) i preporučuje se državama članicama da primenjuju ovu konvenciju na sve žrtve nasilja u porodici, ali i to da se posebna pažnja mora pokloniti ženama koje su žrtve rodno zasnovanog nasilja (čl. 2).

Kao ključni ciljevi Konvencije, u članu 1, izdvojeni su:

- zaštita žena od svih vidova nasilja i sprečavanje, procesuiranje i eliminisanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici;
- doprinos suzbijanju svih oblika diskriminacije nad ženama i promovisanje suštinske jednakosti između žena i muškaraca, uključujući i osnaživanje žena;
- izrada sveobuhvatnog okvira, politika i mera zaštite i pomoći svim žrtvama nasilja nad ženama i nasilja u porodici;
- unapređenje međunarodne saradnje u pogledu eliminisanja nasilja nad ženama i nasilja u porodici;
- pružanje podrške i pomoći organizacijama i organima unutrašnjih poslova u delotvornoj saradnji, a usmerenoj ka izgradnji obuhvatnog pristupa eliminisanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

Definisanje značenja izraza za potrebe Konvencije izvršeno je u članu 3 na sledeći način:

- „nasilje nad ženama“ označava kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije nad ženama i predstavlja sva dela rodno zasnovanog nasilja koja dovode do, odnosno mogu da dovedu do, fizičke, seksualne, psihičke odnosno ekonomske povrede odnosno patnje za žene, obuhvatajući i pretnje takvim delima, prinudu odnosno arbitrarno lišavanje slobode, bilo u javnosti bilo u privatnom životu;
- „nasilje u porodici“ označava svako delo fizičkog, seksualnog, psihičkog odnosno ekonomskog nasilja do kojeg dođe u porodici ili domaćinstvu, između bivših odnosno sadašnjih supružnika odnosno partnera, nezavisno od toga da li učinilac deli ili je delio domaćinstvo sa žrtvom;
- „rod“ označava društveno određene uloge, ponašanja, aktivnosti i atribute koje dato društvo smatra prikladnim za žene i muškarce;
- „rodno zasnovano nasilje nad ženama“ označava nasilje koje je usmereno protiv žene zato što je žena, odnosno ono koje nesrazmerno utiče na žene.

Ističe se i to da izraz „žrtva“ označava svako fizičko lice koje je izloženo nasilju u porodici, odnosno nasilju nad ženama, kao i to da pojam „žena“ uključuje i djevojke ispod 18 godina starosti.

Konvencija, kao i brojni drugi, prethodno usvojeni međunarodni dokumenti, sadrži odredbe o osnovnim pravima, kao i o principu jednakosti i nediskriminacije. Tako se, npr. u članu 4 ističe i to da će države članice:

- preduzeti neophodne zakonodavne odnosno druge mere za unapređenje i zaštitu prava svakoga, posebno žena, da živi slobodno od nasilja kako u javnoj tako i u privatnoj sferi;
- osuditi sve oblike diskriminacije nad ženama i bez odgađanja preduzeti neophodne zakonodavne i druge mere za sprečavanje diskriminacije;
- obezbediti primenu odredbi ove Konvencije, posebno mere zaštite prava žrtava, bez diskriminacije po bilo kojem osnovu.

Pored ostalog, u članu 5, naglašava se i to da će države članice preduzeti neophodne zakonodavne odnosno druge mere da s dužnom pažnjom spreče, istraže, kazne dela nasilja obuhvaćena ovom Konvencijom koja učine akteri koji ne istupaju u ime države, kao i da obezbede reparaciju.

Uz ukazivanje na rešenost preduzimanja zakonodavnih i drugih mere usmerenih ka usvajanju i primeni delotvornih, sveobuhvatnih i koordiniranih državnih politika koje obuhvataju sve relevantne mere za sprečavanje i borbu protiv svih vidova nasilja obuhvaćenih ovom Konvencijom, u članu 7, istaknuto je da će države članice osigurati da ove politike pozicioniraju prava žrtve u središte svih mera i da se primenjuju kroz delotvornu saradnju svih nadležnih organa, institucija i organizacija (uključujući i regionalne i lokalne skupštine i uprave, državne institucije za zaštitu ljudskih prava i organizacije civilnog društva).

Države članice će prepoznati, podsticati i podržavati, na svim nivoima, rad nevladinih organizacija i organizacija civilnog društva u borbi protiv nasilja nad ženama i uspostaviti delotvornu saradnju s ovim organizacijama (čl. 9). Za adekvatno sprovođenje integrisanih politika, mera i programa za sprečavanje i borbu protiv svih vidova nasilja (uključujući i one koje sprovode nevladine organizacije i civilno

društvo) članice će odvojiti odgovarajuća finansijska sredstva i ljudske resurse (čl. 8).

I u ovom dokumentu ističe se značaj sistematskog pristupa prikupljanju činjenica o svim vidovima nasilja obuhvaćenih Konvencijom, o osnovnim uzrocima i posledicama, o učestalosti i stopama osuda, kao i o efikasnosti mera koje se preduzimaju u primeni ove Konvencije. Istaknut je i značaj prikupljanja podataka koji će omogućiti procenu vidova i trendova svih oblika nasilja obuhvaćenih Konvencijom, a potom i međunarodno upoređivanje. Navedeni podaci bi morali biti javno dostupni (čl. 11).

U pogledu mera prevencije svih oblika nasilja obuhvaćenih Konvencijom, ističe se da će države članice preduzeti sve neophodne mere promovisanja programa i aktivnosti osnaživanja žena, kao i one mere (uključujući i zakonodavne) usmerene ka iskorenjivanju predrasuda, običaja, tradicije i praksi koje se zasnivaju na ideji inferiornosti žena, odnosno na stereotipnim ulogama žena i muškaraca, kao i onih usmerenih ka prevenciji nasilja nad ženama, odnosno u porodici. I ovom prilikom se ističe da se kultura, običaji, religija, tradicija odnosno tzv. čast ne smatraju opravdanjem za bilo koje delo nasilja obuhvaćeno Konvencijom,⁴⁸ da sve mere prevencije treba da obuhvataju i odgovaraju na specifične potrebe lica ugroženih određenim okolnostima, da se u njihovom središtu nalaze ljudska prava svih žrtava, kao i to da je neophodno podsticanje svih članova društva, posebno muškaraca i dečaka, da aktivno doprinesu sprečavanju svih oblika nasilja obuhvaćenih Konvencijom (čl. 12). Ukazuje se i na značaj promovisanja, odnosno sprovođenja redovnih kampanja (na svim nivoima), programa s ciljem podizanja svesti i razumevanja šire javnosti različitih manifestacija svih vidova nasilja obuhvaćenih Konvencijom, kao i njihovih posledica po decu i potrebe da se takvo nasilje spreči (čl. 13).

Naglašava se da bi u cilju efikasnijeg suprotstavljanja nasilju nad ženama i u porodici, po potrebi, trebalo preduzeti i korake za uvođenje nastavnog materijala o pitanjima poput jednakosti žena i muškaraca, nestereotipnih rodni uloga, uzajamnog poštovanja, nenasilnog rešavanja sukoba u međuljudskim odnosima, rodno zasnovanog nasilja nad ženama i prava na lični integritet prilagođenog sposobnostima

⁴⁸ Ovo se ponavlja i u članu 42, a u pogledu konkretnih ponašanja za koja se navodi da ih treba inkriminisati.

učenika u zvanične nastavne planove na svim nivoima obrazovanja. Sa istim ciljem se inicira i promovisanje principa poštovanja ljudskih prava i sloboda, jednakosti i nediskriminacije u neformalnim obrazovnim ustanovama, kao i u sportu, kulturnim i rekreativnim ustanovama i u sredstvima javnog informisanja (čl. 14).

Posebna pažnja posvećena je sprovođenju odgovarajućeg treninga profesionalaca, kao i koordiniranoj saradnji radi sveobuhvatnog i odgovarajućeg upućivanja u konkretnim slučajevima koji se bave žrtvama, odnosno učiniocima svih dela nasilja obuhvaćenih Konvencijom, i to kako u segmentu sprečavanja i otkrivanja takvog nasilja, jednakosti između žena i muškaraca, potreba i prava žrtava, tako i u domenu postupanja usmerenog ka sprečavanju sekundarne viktimizacije (čl. 15).

Preporučuju se i zakonodavne i druge mere osnivanja i podrške programa koje imaju za cilj sprečavanje daljnjeg nasilja i izmenu obrazaca nasilnog ponašanja izvršilaca kroz učenje i usvajanje nenasilnog ponašanja u međuljudskim odnosima. Naglašeno je, da se preduzimanjem ovih mera mora osigurati da bezbednost, podrška za žrtve i njihova ljudska prava budu od primarnog značaja i da, prema potrebi, osnivanje i provođenje ovih programa bude u bliskoj saradnji sa specijalizovanim službama za podršku žrtvama (čl. 16).

Države članice će podsticati da privatni sektor, sektor za informacione i komunikacione tehnologije i sredstva javnog informisanja (uz dužno poštovanje slobode govora i njihove nezavisnosti) učestvuju u razradi i sprovođenju politika, uspostavljanja pravilnika i standarda za sprečavanje nasilja nad ženama, većeg poštovanja njihovog dostojanstva. U saradnji s privatnim sektorom, radiće se i na promovisanju sposobnosti kod dece, roditelja i vaspitača za rad u informaciono-komunikacionom okruženju koje omogućava pristup degradirajućem sadržaju seksualne odnosno nasilne prirode koji može biti štetan (čl. 17).

U Konvenciji posebna pažnja posvećuje se merama zaštite i podrške. Naglašava se, *inter alia*, da će države članice preduzeti neophodne zakonodavne, odnosno druge mere zaštite svih žrtava od daljnjeg nasilja, kao i one kojima će u skladu sa međunarodnim pravom osigurati odgovarajuće mehanizme za delotvornu saradnju između svih nadležnih državnih organa, uključujući sudove, javna tužilaštva, organe unutrašnjih poslova, lokalne i regionalne uprave, kao i nevladine organizacije i ostale relevantne organizacije i lica, u pružanju za-

štite i podrške žrtvama i svedocima svih oblika nasilja obuhvaćenih Konvencijom, uključujući i upućivanje na opšte i specijalizovane službe podrške (čl. 18, st. 1 i 2). Ove mere treba da:

- budu zasnovane na razumevanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici iz rodne perspektive i da budu su usmerene na ljudska prava i sigurnost žrtve;
- budu zasnovane na integrisanom pristupu koji uzima u obzir odnos između žrtava, učinilaca, dece i njihovog šireg društvenog okruženja;
- imaju za cilj izbegavanje sekundarne viktimizacije;
- imaju za cilj osnaživanje i ekonomsku nezavisnost žena žrtava nasilja;
- omogućće da, tamo gde je to prikladno, različite službe za zaštitu i podršku žrtava budu u istim prostorijama;
- odgovaraju na specifične potrebe ugroženih lica, uključujući i decu-žrtve.

Posebno je naglašeno i to da pružanje usluga ne sme zavisiti od spremnosti žrtve da podnese prijavu ili svjedoči protiv bilo kojeg učinioca (čl. 18. st. 3 i 4), kao i to da se moraju preduzeti mere koje će omogućiti da žrtve dobiju odgovarajuće i blagovremene informacije o raspoloživim uslugama podrške i zakonskim merama na jeziku koji razumeju (čl. 19).

Pružanje usluga koje omogućavaju oporavak žrtava od nasilja podrazumeva, kada je to neophodno, pravno i psihološko savetovalište, finansijsku pomoć, stanovanje, obrazovanje, obuku i pomoć prilikom zapošljavanja. U pogledu usluga zdravstvene i socijalne zaštite naglašena je obaveza adekvatnog opremanja ovih službi i obučenosti zaposlenih (čl. 20), dok se za kratkoročne i dugoročne specijalizovane usluge podrške žrtvama nasilja traži da budu adekvatno geografski rasprostranjene (čl. 22).

Od država članica se traži i da žrtvama obezbede informacije i pristup važećim regionalnim i međunarodnim mehanizmima za individualne/kolektivne žalbe i da promovišu pružanje psihološke i kao i profesionalne pomoći žrtvama prilikom ulaganja takvih žalbi (čl. 21).

Istiće se i da će države članice preduzeti sve neophodne zakonodavne i druge mere kako bi:

- omogućile otvaranje odgovarajućih, lako dostupnih sigurnih kuća u dovoljnom broju za siguran smještaj i proaktivnu pomoć žrtvama nasilja, posebno ženama i njihovoj deci (čl. 23);
- omogućile uspostavljanje 24-satne besplatne SOS telefonske linije koja pokriva celu zemlju, a radi davanja saveta u vezi sa svim vidovima nasilja obuhvaćenih Konvencijom, i to uz obavezu čuvanja tajnosti podataka o identitetu pozivaoca (čl. 24);
- omogućile otvaranje dovoljno velikog broja odgovarajućih i lako dostupnih kriznih centara za slučajeve silovanja, odnosno centara za žrtve seksualnog nasilja koji žrtvama obezbeđuju usluge lekarskog i forenzičkog pregleda, podršku u slučaju traume i savetovanje (čl.25);
- osigurale da se u oblasti pružanja usluga zaštite i podrške žrtava posebna pažnja posveti pravima i potrebama dece svedoka, uključujući i psihosocijalno savetovanje prilagođeno uzrastu dece, za sve oblike nasilja i uz poštovanje najboljeg interesa deteta (čl. 26);
- ohrabrio svaki svedok, odnosno lice koje ima opravdane razlog da sumnja da je delo iz opsega ove Konvencije učinjeno, odnosno da se mogu očekivati dalja dela nasilja, da to prijavi nadležnim organizacijama odnosno organima (čl. 27);
- neophodne mere kojima se osigurava da pravila o poverljivosti predviđena međunarodnim pravom u odnosu na određene stručnjake ne predstavljaju prepreku da, pod odgovarajućim uslovima, prijave nadležnim organizacijama odnosno organima ukoliko imaju osnovanu sumnju da je učinjeno ozbiljno delo nasilja obuhvaćeno ovom konvencijom i da se mogu očekivati dalja dela nasilja (čl. 28);
- osigurale žrtvama odgovarajuće građanske pravne lekove protiv učinilaca, ali i protiv državnih organa koji nisu ispunili svoju dužnost i preduzeli neophodne preventivne i zaštitne mere u okviru svojih nadležnosti (čl. 29);
- omogućile da žrtve imaju pravo na nadoknadu od učinilaca za svako krivično delo definisano u skladu sa ovom Konvencijom, odnosno kompenzaciju od strane države za slučaj da su zadobile ozbiljne telesne povrede, odnosno da im je narušeno zdravlje, a šteta nije pokrivena iz drugih izvora, tj. od učinilaca, osiguranja, državnog zdravstvenog i socijalnog fonda (ovo podrazumeva i pravo države da potražuje vraćanje naknade od učinioca – čl. 30);
- osigurale da, prilikom dodele starateljstva i prava na posetu

dece, slučajevi nasilja obuhvaćeni ovom Konvencijom budu uzeti u obzir, ali i o tome da ostvarivanje svakog prava na posetu odnosno starateljstvo ne ugrozi prava i sigurnost žrtve, odnosno dece (čl. 31);

– osigurale da se brakovi sklopljeni pod prinudom mogu smatrati rušljivim, poništiti odnosno razvesti bez nepotrebnog finansijskog odnosno administrativnog opterećivanja žrtve (čl. 32).

Države članice se pozivaju da inkriminišu:

– namerna ponašanja koja ozbiljno narušavaju psihički integritet nekog lica prinudom odnosno pretnjama (čl. 33);

– ponavljanje pretnji upućenih drugom licu, koje uzrokuju da se ona/on plaši za svoju sigurnost (čl. 34);

– namerno izvršenih dela fizičkog nasilja nad drugim licem (čl. 35).

Kao vidovi namernog ponašanja koji treba da budu inkriminisani u tekstu Konvencije navode se:

– vaginalna, analna ili oralna penetracija seksualne prirode na telu drugog lica bez njenog/njegovog pristanka, korišćenjem bilo kog dela tela odnosno predmeta;

– druge seksualne radnje s licem bez njenog/njegovog pristanka;

– navođenje drugog lica na pokušaj seksualnih radnji s trećim licem bez njenog/njegovog pristanka (pristanak mora biti dobrovoljan ishod slobodne volje lica prema proceni u kontekstu datih okolnosti).

Naglašava se i to da će države članice preduzeti neophodne zakonodavne odnosno druge mere kako bi osigurale da se prethodno navedene odredbe primenjuju i na dela izvršena nad bivšim odnosno sadašnjim supružnicima odnosno partnerima (čl. 36).

Države članice će preduzeti neophodne zakonodavne odnosno druge mere kako bi osigurale da budu inkriminisana i sledeća ponašanja:

– prisiljavanje odraslog lica, odnosno deteta da stupi u brak;

– namamljivanje odraslog lica, odnosno deteta na teritoriju države članice, odnosno države koja nije njena/njegova država prebivališta u cilju prinude tog lica da stupi u brak (čl. 37);

– obrezivanje, infibulacija odnosno bilo kakvo drugo sakaćenje celih odnosno bilo kojeg dela malih i velikih usmina odnosno klitorisa kod žene (ovo važi i za podsticanje, prinudu i navođenje devojčica, odnosno za prinudu i navođenje žena da se podvrgnu nekoj od navedenih radnji - čl. 38);

– abortus žene bez njenog pristanka, kao i operacija u svrhu, odnosno uz ishod onemogućavanja prirodne reprodukcije kod žene bez njenog pristanka i razumevanja procedure (čl. 39);

– svaki oblik neželjenog verbalnog, neverbalnog, odnosno fizičkog ponašanja seksualne prirode u svrhu, odnosno uz ishod povrede dostojanstva lica, posebno kada se stvara zastrašujuća, neprijateljska, degradirajuća, ponižavajuća odnosno uvredljiva atmosfera (dozvoljava se i mogućnost predviđanja drugih sankcija – čl. 40);

Uz navedeno, Konvencijom je predviđeno da će države članice preduzeti neophodne zakonodavne odnosno druge mere kako bi:

– inkriminisale pomaganje i podstrekavanje izvršenja krivičnih dela iz čl. 33, 34, 35, 36, 37, 38. a i 39, odnosno pokušaje izvršenja krivičnih dela iz čl. 35, 36, 37, 38. a i 39. Konvencije (čl. 41);

– osigurale da se nijednom licu koje nagovara dete da učini bilo koje delo navedeno u Konvenciji ne umanjí krivična odgovornost za učinjeno (čl. 42);

– krivična dela iz ove Konvencije važila nezavisno od prirode odnosa između žrtve i učinioca (čl. 43).

U pogledu i sankcija i drugih mera ističe se da će države članice preduzeti neophodne zakonodavne odnosno druge mere kako bi krivična dela iz ove Konvencije bila kažnjavana sankcijama koje su delotvorne, srazmerne i koje odvrćaju od vršenja krivičnih dela, uzimajući u obzir njihovu ozbiljnost. Uz to, predviđeno je da države članice mogu donijeti druge mjere u odnosu na učinioce, kao što su: praćenje, odnosno nadzor osuđenih lica; ukidanje prava na roditeljstvo, ako se najbolji interes deteta (što može uključivati sigurnost žrtve), ne može garantovati ni na koji drugi način (čl. 45).

U članu 46 opredeljuju se otežavajuće okolnosti, ukoliko one ne tvore element krivičnog dela, a u skladu sa unutrašnjim pravom, prilikom određivanja sankcije:

– delo nad bivšim odnosno sadašnjim supružnikom odnosno partnerom u skladu s nacionalnim zakonodavstvom, od strane člana porodice, lica koje stanuje zajedno sa žrtvom odnosno lica koje je zlo-upotrebilo svoj autoritet;

- nad licem koje je postalo ugroženo usled određenih okolnosti;
- nad detetom odnosno u prisustvu deteta;
- od strane dvoje ili više ljudi u saradnji;
- kojem je prethodilo, odnosno koje je pratilo ekstremno nasilje;
- uz upotrebu oružja odnosno uz pretnju oružjem;
- sa ozbiljnim fizičkim odnosno psihičkim posledicama za žrtvu.

Predviđeno je i to da će države članice preduzeti neophodne zakonodavne odnosno druge mere kako bi zabranile obavezno alternativno rešavanje sporova, uključujući medijaciju i pomirenje, u odnosu na sve oblike nasilja obuhvaćene Konvencijom, kao i one koje bi trebale da obezbede da se ako se prilikom izricanja novčane kazne povede računa o sposobnosti učinioca da ispuni svoje finansijske obaveze prema žrtvi (čl.48).

U pogledu istrage i sudskih postupaka za vidove nasilja obuhvaćene Konvencijom države članice će preduzeti neophodne zakonodavne, odnosno druge mere kako bi osigurale da se to radilo u skladu sa osnovnim principima ljudskih prava, delotvorno, uz razumevanje nasilja iz rodne perspektive, bez neopravdanog odlaganja i uz uzimanje u obzir prava žrtve tokom svih faza krivičnog procesa (čl. 49).

Od organa unutrašnjih poslova se očekuje da na sve vidove nasilja obuhvaćenih Konvencijom odgovore odmah i na odgovarajući način, kao i da ponude odgovarajuću i neposrednu zaštitu žrtvama, ali i da se na odgovarajući način uključe u prevenciju i zaštitu od svih oblika nasilja obuhvaćenih ovom Konvencijom, uključujući i upotrebu preventivnih operativnih mera i prikupljanje dokaza (čl. 50).

Države ugovornice će preduzeti neophodne zakonodavne i druge mere kako bi osigurale da nadležni organi obave procenu rizika smrtnosti, ozbiljnosti situacije i rizika od ponavljanja nasilja s ciljem upravljanja rizikom, i ako je neophodno, koordiniranog osiguranja i podrške. Sa ovim u vezi, u svim fazama istrage i primene zaštitnih mera, sa posebnom pažnjom mora se razmatrati i činjenica da izvršioци dela nasilja obuhvaćenih ovom Konvencijom posjeduju vatreno oružje, odnosno da imaju pristup vatrenom oružju (čl. 51).

Kao mere hitne zaštite u svim situacijama neposredne opasnosti apostrofiraju se izdavanje naloga učiniocu nasilja u porodici da napusti mesto stanovanja žrtve, odnosno ugroženog lica na dovoljan vremenski period, kao i zabrane učiniocu da uđe u stan, odnosno stupi u kontakt sa žrtvom odnosno ugroženim licem (čl. 52). Države ugovornice se obavezuju i na usvajanje neophodnih mera kojima bi se omogućilo izdavanje naredbi kojima se putem naredbi ograničavanja ili zabrane žrtvama obezbeđuje zaštita od svih oblika nasilja. U tom pravcu potrebno je obezbediti mere promptne zaštite bez finansijskih ili administrativnih oprećenja za žrtvu. Sankcije za kršenje mera zabrane prilaska, odnosno zaštite moraju biti delotvorne, srazmerne i takve da odvraćaju od vršenja krivičnih dela (čl. 53).

U tekstu Konvencije insistira se i na tome da se dokazi koji se odnose na seksualnu prošlost i ponašanje žrtve izvode samo ako je to relevantno i neophodno (čl. 54).

Države članice će osigurati da istrage odnosno sudski postupci za krivična dela iz čl. 35, 36, 37, 38 i 39 ove Konvencije ne zavise u potpunosti od izveštaja odnosno prijave koju je podnela žrtva, kao i to da postupak može da se nastavi čak i ako žrtva povuče svoju izjavu odnosno prijavu. Pažnja se skreće i na potrebu stvaranja uslova da vladine i nevladine organizacije, odnosno savetnici u oblasti nasilja u porodici, mogu da pomognu i/ili daju podršku žrtvama, na njihov zahtev, tokom istrage i sudskog postupka u vezi s krivičnim delima iz ove Konvencije (čl. 55).

Za mere zaštite prava i interesa žrtava, uključujući njihove posebne potrebe kao svedoka, u svim fazama istrage i sudskog postupka, u članu 56 stav 1, ističe se da podrazumevaju i:

- zaštita (za žrtve, njihove porodice i svedoke) od zastrašivanja, odmazde i ponovljene viktimizacije;
- obaveštenost žrtava (barem u slučajevima kada žrtve i njihove porodice mogu biti u opasnosti) o bekstvu učinioca odnosno privremenom odnosno trajnom puštanju na slobodu;
- obaveštavanje žrtava (pod uslovima i u skladu sa međunarodnim pravom) o njihovim pravima i raspoloživim uslugama, o ishodu njihove žalbe, prijave, o opštem napretku istrage odnosno postupka i o njihovoj ulozi u tome, kao i o ishodu njihovog slučaja;

- omogućavanje žrtvama da (u skladu s proceduralnim pravilima međunarodnog prava), budu saslušane, pruže dokaze i iznesu svoje stanovište, potrebe i brige, neposredno odnosno preko posrednika, i da one budu uzete u razmatranje;
- obezbeđivanje žrtvama odgovarajuće usluge podrške na način da njihova prava i interesi budu propisno predstavljeni i uzeti u obzir;
- usvajanje mera za zaštitu privatnosti i ugleda žrtve;
- izbegavanje susreta žrtava i učinilaca u prostorijama suda i organa unutrašnjih poslova;
- omogućavanje žrtvama da svedoče (u skladu s pravilima nacionalnog zakonodavstva), u sudnici bez prisustva javnosti, odnosno barem bez prisustva optuženog (uključujući i korišćenje odgovarajućih komunikacionih tehnologija).

Prema potrebi, posebne mere zaštite (u interesu deteta) treba da dobiju deca žrtva i deca svedoci nasilja nad ženama i nasilja u porodici (čl. 56, st. 2).

Pod uslovima koje propisuje nacionalno zakonodavstvo, države članice će obezbediti žrtvama pravo na pravni savet i besplatnu pravnu pomoć žrtvama (čl. 57).

I u ovom dokumentu insistira se na takvim zakonskim rešenjima koja obezbeđuju da zastarevanje pokretanja sudskog postupka za krivična dela iz člana 36, 37, 38 i 39 ove Konvencije, traje dovoljno dugo i srazmerno ozbiljnosti krivičnog dela koje je u pitanju, kako bi se osiguralo dovoljno vremena za efikasno pokretanje postupka nakon što žrtva dostigne punoletstvo (čl. 58).

Kao mera zaštite žrtve čiji boravišni status zavisi od supružnika odnosno partnera predviđa se dobijanje nezavisne dozvole boravka bez obzira na dužinu trajanja braka odnosno veze, a za slučaj raskida braka, odnosno veze i posebno teških okolnosti. Predviđa se i neophodnost usvajanja zakonodavnih i drugih mere koje će omogućiti žrtvama da obustave postupak proterivanja (pokrenutog u vezi s boravišnim statusom koji zavisi od supružnika/partnera).

Dozvole boravka, s mogućnošću produženja vezuju se za situacije u kojima nadležni organ smatra da je njihov ostanak neophodan zbog njihove lične situacije, odnosno kada je njihov ostanak neophodan radi njihove saradnje s nadležnim organima u istrazi odnosno krivičnom po-

stupku. Insistira se i na tome da žrtve prinudnog braka (dovedene u drugu zemlju u svrhu venčanja) koje su zbog toga izgubile boravišni status u zemlji u kojoj inače borave, mogu ponovo da ostvare taj status (čl.59).

Države ugovornice se obavezuju na preduzimanje takvih zakonskih i drugih mera kojima bi se rodno zasnovano nasilje prepoznalo kao forma progona u smislu člana 1, A (2) Konvencije o statusu izbeglica iz 1951. godine i kao oblik ozbiljnog ugrožavanja kojima se pokreće mehanizam dodatne zaštite. U delu posvećenom pitanjima azila i rodno zasnovanog nasilja nad ženama insistira se i na razvijanju rodno osetljive procedure prijema i usluga podrške za azilante, rodno osetljivih uputstva i procedure za azil (čl. 60). Okončanje statusa bilo izbegličkog bilo azilantskog ne sme biti u suprotnosti sa pravilima međunarodnog prava, odnosno ne smeju biti ni pod kojim uslovima vraćene ni u jednu zemlju u kojoj bi bile u riziku odnosno gde bi mogle biti podvrgnute mučenju odnosno nehumanom odnosno ponižavajućem ophođenju ili kažnjavanju (čl. 61).

Značajan broj odredbi Konvencije posvećen je pitanju međunarodne saradnje povodom nasilja nad ženama, odnosno nasilja u porodici. Pre svega, u čl. 62, st. 1, naglašava se da će države članice međusobno saradivati, u skladu s odredbama ove Konvencije, a kroz primenu odgovarajućih međunarodnih i regionalnih instrumenata za saradnju u građanskim i krivičnopравnim pitanjima, kao i dogovorima postignutim na osnovu jedinstvenih odnosno recipročnih zakona i nacionalnog zakonodavstva, u što većoj meri, s ciljem: sprečavanja i suzbijanja (uključujući i krivično gonjenje) svih vidova nasilja obuhvaćenih Konvencijom; zaštite i pomoći žrtvama; vršenja istrage odnosno sprovođenja postupaka koji se odnose na krivična dela iz Konvencije; provođenja odgovarajućih građanskih i krivičnih presuda pravosudnih organa svake od članica, uključujući i mere zaštite.

Odredbom člana 62, st. 2 predviđeno je preduzimanje neophodnih zakonodavnih i drugih mere sa ciljem stvaranja mogućnosti da žrtve krivičnog dela iz ove Konvencije (učinjenog na teritoriji neke od članica koja nije teritorija njenog prebivališta), mogu podneti prijavu nadležnim organima svoje države prebivališta.

Posebno je značajna odredba u kojoj se navodi da, ako članica koja daje uzajamnu pravnu pomoć u krivičnim stvarima (odnosno u vezi izvršenja građanske ili krivične presude druge članice ove Konvencije)

koja je uslovljena sporazumom, dobije zahtev za takvu pravnu saradnju od članice s kojom nema potpisan takav sporazum, može smatrati ovu Konvenciju za pravni osnov uzajamne pravne pomoći u pomenu tim stvarima (čl. 62. st. 3).

Država članica koja, na osnovu raspoloživih informacija, ima opravdanu sumnju da je neko lice neposredno ugroženo od bilo kakvog krivičnog dela nasilja navedenog u čl.36, 37, 38 i 39 ove Konvencije na teritoriji druge članice, podstiče se da bez odlaganja prenese informacije drugoj strani s ciljem preduzimanja odgovarajućih mera zaštite. Tamo gde je to primenjivo, ovi podaci obuhvati će detalje o postojećim merama zaštite za ugrožena lica (čl. 63).

Ona država članica od koje su tražene informacije ima obavezu da odmah obavesti državu koja je informacije tražila o svim okolnostima koje onemogućavaju sprovođenje tražene radnje, odnosno za koje postoji verovatnoća da mogu da ih znatno uspore. U okviru granica nacionalnog zakonodavstva država članica, bez prethodnog zahteva, može uputiti drugoj članici informacije koje je dobila u okviru svoje istrage, kada smatra da odavanje takve informacije može pomoći drugoj strani u sprečavanju krivičnih dela iz ove Konvencije, odnosno prilikom pokretanja i sprovođenja istraga ili postupaka po pitanju takvih krivičnih dela, odnosno koja može dovesti do zahteva za saradnju s tom članicom (čl. 64 st. 1 i 2).

Konvencijom je, u članu 65, predviđeno da se lični podaci čuvaju i koriste u skladu s obavezama koje članice imaju prema Konvenciji o zaštiti pojedinaca u pogledu automatske obrade ličnih podataka.

Od posebnog značaja za primenu Konvencije je sistem nadzora. Sistem nadzora implementacije Konvencije označen je kao ekspertska grupa za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, označava se skraćenicom GREVIO.

Vodeći računa o rodnoj i geografskoj ravnoteži, kao i multidisciplinarnosti oblasti koju nadgleda, GREVIO će čini najmanje 10, a najviše 15 članova. Članove će birati Komitet članica Konvencije, na osnovu nominacija među državljanima država članica ove Konvencije, na mandat od četiri godine, uz mogućnost da jednom budu ponovo izabrani. Prvi izbor 10 članova održaće se u periodu od jedne godine nakon stupanja na snagu ove Konvencije, dok će se izbor pet dodatnih članova obaviti nakon što 25 država ratifikuje tj. pristupi Konvenciji.

Odabir članova GREVIO zasniva se na sledećim principima:

– članovi se biraju, u skladu s transparentnom procedurom, među licima visokog moralnog integriteta, poznatih po svojoj stručnosti u oblasti ljudskih prava, rodne ravnopravnosti, nasilja nad ženama i nasilja u porodici, kao i pomoći i zaštite žrtava, odnosno među licima koja su pokazala stručno iskustvo u oblastima obuhvaćenim ovom Konvencijom;

– bilo koja dva člana GREVIO ne mogu biti državljani iste države;

– članovi treba da predstavljaju glavne pravne sisteme;

– članovi treba da predstavljaju aktere i organe u oblasti nasilja nad ženama i nasilja u porodici;

– članovi predstavljaju sami sebe i nezavisni su i nepristrasni u obavljanju svojih funkcija i na raspolaganju su za efikasno izvršavanje svojih dužnosti.

GREVIO donosi sopstveni pravilnik o radu, a članovi GREVIO grupe i drugi članovi delegacija koji obavljaju državne posete kako je opisano u članu 68, st.9 i 14 Konvencije, uživaće privilegije i imunitete iz dodatka ove Konvencije (čl. 66).

Komitet članica sastoji se od predstavnika članica ove Konvencije. Saziva ga generalni sekretar Saveta Evrope. Predviđeno je da će se prvi sastanak Komiteta održati u roku od godinu dana nakon stupanja na snagu ove Konvencije radi izbora članova GREVIO grupe. Nakon toga će se sastajati na zahtev jedne trećine članica, predsednika Komiteta članica odnosno generalnog sekretara. Komitet članica donosi sopstveni pravilnik o radu (čl. 67).

U pogledu postupka rada ističe se da članice podnose generalnom sekretaru Saveta Evrope, na osnovu upitnika koji GREVIO pripremi, izveštaj o zakonodavnim i drugim merama usmerenim na oživotvorenje odredbi Konvencije. GREVIO razmatra podneti izveštaj, a celokupan postupak procene podeljen je u cikluse, čiju dužinu trajanja određuje GREVIO. Na početku svakog ciklusa GREVIO bira konkretne odredbe na kojima će zasnivati postupak procene i šalje upitnik i određuje odgovarajući način za sprovođenje ovog postupka praćenja. Pritom, GREVIO može da sačini i članicama upiti poseban upitnik za svaki ciklus procene. Upitnik će poslužiti članicama kao osnova za

postupak procene primene Konvencije. Članice odgovaraju na ovaj upitnik, kao i na sve druge zahteve za dostavljanje informacija upućene od GREVIO grupe. Informacije o primjeni Konvencije GREVIO može dobiti i od nevladinih organizacija i civilnog društva, kao i od državnih institucija za zaštitu ljudskih prava. Dužnu pažnju GREVIO će posvetiti i informacijama od drugih regionalnih i međunarodnih instrumenata i organa u oblastima obuhvaćenim ovom Konvencijom. Informacije o primeni Konvencije GREVIO može dobiti i od Komesara za ljudska prava Saveta Evrope, Parlamentarne skupštine i nadležnih specijalizovanih organa Saveta Evrope, kao i drugih međunarodnih instrumenata. Žalbe podnete ovim organima i njihov ishod takođe su na raspolaganju GREVIO grupi (čl. 68, st. 1, 2, 3, 4, 5, 6 i 8).

U saradnji s državnim organima i uz pomoć nezavisnih lokalnih eksperata, GREVIO može organizovati posete državama (tokom poseta GREVIO će dobiti pomoć stručnjaka u određenim oblastima) ako dobijene informacije nisu dovoljne. Nacrt izveštaja koji sadrži analizu primene odredbi na kojoj se ova procena zasniva, kao i predloge u odnosu na to kako članica o kojoj se radi može rešiti identifikovane probleme, GREVIO šalje se na komentare članici koja je u postupku procene. Ove komentare GREVIO će uzeti u obzir prilikom usvajanja izveštaja (čl. 68, st. 9 i 10).

Na osnovu svih prikupljenih informacija i komentara članica, GREVIO donosi svoj izveštaj i zaključke koji se odnose na mere koje članice preduzimaju s ciljem primene odredbi ove konvencije. Izveštaj i zaključci šalju se dotičnoj članici i Komitetu članica.

Izveštaj i zaključci GREVIO grupe objavljuju se nakon usvajanja, zajedno s naknadnim komentarima dotične članice. Ne dovodeći u pitanje postupak u stavovima od 1 do 8 člana 68, Komitet članica može usvojiti na osnovu izveštaja i zaključaka GREVIO grupe, preporuke koje se odnose na tu članicu: u vezi sa merama koje treba preduzeti prilikom sprovođenja zaključaka GREVIO grupe (ako je neophodno određivanjem datuma za podnošenje informacija o njihovom sprovođenju) i sa ciljem promovisanja saradnje sa tom članicom i pravilne primene ove Konvencije. Ako dobije pouzdane informacije koje ukazuju na probleme koje je potrebno odmah rešiti, kako bi se sprečio ili ograničio obim odnosno broj ozbiljnih povreda Konvencije, GREVIO može zahtevati hitnu predaju specijalnog izveštaja koji se odnosi na

mere preduzete za sprečavanje ozbiljnog, masovnog odnosno trajnog obrasca nasilja nad ženama (čl. 68, st. 11, 12 i 13).

Uzimajući u obzir informacije koje je podnela država članica, kao i sve druge pouzdane informacije koje su joj na raspolaganju, GREVIO može naložiti jednom ili više svojih članova da sprovede istragu i hitno izvesti GREVIO. Kada situacija nalaže i uz pristanak članice, istraga može obuhvatati posetu na teritoriji članice. Nakon pregleda nalaza istrage GREVIO će predati nalaze dotičnoj članici i, prema potrebi, Komitetu članica i Komitetu ministara Saveta Evrope zajedno sa svim komentarima i preporukama (čl. 68 st. 14 i 13). Uz navedeno GREVIO može usvojiti opšte preporuke o primeni ove Konvencije (čl. 69).

Parlamentarna skupština Saveta Evrope pozvana je da redovno prati primenu Konvencije o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Nacionalni parlamenti država članica pozvani su da učestvuju u praćenju preduzetih mera u primeni ove konvencije, a države članice su u obavezi da izveštaje GREVIO grupe podnose svojim nacionalnim parlamentima (čl. 70).

U cilju dopune odnosno jačanja njenih odredbi odnosno lakše primene principa koji su u njoj sadržani, države članice Konvencije mogu zaključivati međusobne bilateralne odnosno multilateralne sporazume u vezi s pitanjima koje pokriva Konvencija (čl. 71 st. 2).

Na kraju se ističe da odredbe Konvencije neće dovesti u pitanje odredbe nacionalnog zakonodavstva i obavezujućih međunarodnih instrumenata koji su već na snazi, odnosno koji mogu stupiti na snagu, koji određuju, odnosno kojima bi se propisala povoljnija prava za lica u sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (čl. 73).

Države članice koje učestvuju u nekom sporu nastalom u vezi s primenom odnosno tumačenjem odredbi ove Konvencije prvo će pokušati da razreše spor putem pregovora, pomirenja, arbitraže odnosno neke druge metode mirnog rešavanja spora o kojoj se saglase, a Komitet ministara Saveta Evrope može uspostaviti procedure za rešavanje sporova koje članice mogu koristiti u slučaju spora, ako se o tome saglase (čl. 74).

U pogledu potpisivanja i stupanja na snagu Konvencije ističe se da je Konvencija otvorena za potpisivanje državama članicama Saveta Evrope, kao i nečlanicama koje su učestvovala u njenoj izradi, te i Evropskoj uniji. Konvencija podleže ratifikaciji, prihvatanju odnosno

odobranju. Instrumenti ratifikacije, prihvatanja odnosno odobravanja deponuju se kod generalnog sekretara Saveta Evrope.

Važno je imati na umu i to da svaka država članica može u svakom trenutku otkazati ovu Konvenciju putem obaveštenja Generalnom sekretaru Saveta Evrope. Otkazivanje stupa na snagu prvog dana u mesecu nakon isteka perioda od tri meseca od dana kada generalni sekretari primi obaveštenje (čl. 80).

1.4.2 DOKUMENTI USVOJENI OD STRANE ORGANA SAVETA EVROPE

1.4.2.1 Preporuka R (90) 2E Komiteta ministara Saveta Evrope o socijalnim merama u vezi sa nasiljem u porodici⁴⁹

Od značaja za sagledavanje ozbiljnosti problema nasilja u porodici i nužnosti primene mera usmerenih ka njegovom sprečavanju, odnosno iznalaženju adekvatnog odgovora na različite pojavne oblike njegovog ispoljavanja, je i Preporuka R (90) 2E Komiteta ministara Saveta Evrope o socijalnim merama u vezi sa nasiljem u porodici. U Preporuci je istaknuto da Komitet ministara preporučuje vladama država članica da preduzmu/ohrabre opšte preventivne mere i posebne mere spomenute u Prilogu uz ovu Preporuku imajući na umu:

- pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života, na način utvrđen u članu 8 Evropske konvencije o ljudskim pravima;
- pravo porodice na socijalnu, pravnu i ekonomsku zaštitu;
- pravo majki i dece na odgovarajuću socijalnu i ekonomsku zaštitu (u skladu s odredbama čl. 16. i 17. Evropske socijalne povelje);
- Deklaraciju o ravnopravnosti žena i muškaraca, usvojenu u Odboru ministara na njegovoj 83. sednici (16. novembra 1988. godine);
- preporuku R(84) 4 Odbora ministara o roditeljskim odgovornostima;
- preporuku 561 (1969) Skupštine Saveta Evrope o zaštiti maloletnika od lošega postupanja;

⁴⁹ Usvojena od strane Komiteta ministara 15. januara 1990. godine.

- preporuku R (79) 17 Odbora ministara koja se odnosi na zaštitu dece od lošeg postupanja;
 - rad četvrtoga kriminološkog kolokvijuma Saveta Evrope o lošem postupanju prema deci u porodici (1979. godine), kao i zaključke kolokvijuma o Saveta Evrope “Nasilje u porodici: mere na socijalnom području” (Strazbur, 25-27. novembra 1987.);
 - preporuku R (87) 21 Odbora ministara o pružanju pomoći žrtvama i sprečavanju viktimizacije;
 - preporuku br. R (85) 4 Odbora ministara o nasilju u porodici;
 - da problem nasilja u porodici zahteva donošenje mera na nacionalnom i međunarodnom nivou;
 - da do nasilja u porodici dolazi na svim društvenim nivoima, u svim zemljama, bogatima ili siromašnima, bez obzira na npr. porodične strukture, etničko poreklo, starost, jezik, veru, političko ili drugo uverenje, nacionalno ili društveno poreklo ili imovinsko stanje;
 - da društveni i ekonomski pritisci na porodicu pridonose nasilnom ponašanju;
 - potrebu utvrđivanja i drugih faktora koji pridonose nasilju (kako bi se sprečilo nasilje u porodici) i razmatranja socijalnih mera za pomaganje u slučaju nasilja u porodici do kojega je već došlo;
 - potrebu promene svesti društva u celini, pri čemu bi svako prepoznao neprihvatljivost nasilja kao pojave, kako u porodici tako i u društvu u celini;
 - opštu važnost nenasilnoga rešavanja sukoba i obeshrabrivanja zloupotrebe sile;
 - da trendovi demokratizacije porodice, uključujući poštovanje članova porodice kao pojedinaca s jednakim pravima i jednakim mogućnostima, mogu pomoći odvratanju od nasilja;
 - važnost odgovarajućih finansijskih sredstava za izvođenje planiranih i predloženih mera na socijalnom području.

U prilogu uz Preporuku R (90) 2, i to u delu posvećenom opštim preventivnim merama istaknuto je i sledeće:

- porodica, kao temeljna društvena jedinica, trebalo bi da je poduprta svim mogućim sredstvima;
- prava pojedinaca bi trebala biti priznata i poštovana, s posebnom pažnjom prema najslabijim članovima porodice;

- između polova bi trebalo da vlada potpuna ravnopravnost;
- obim, ozbiljnost i negativne posledice nasilja u porodici trebale bi biti tačno utvrđene, a javnost bi trebala biti sveobuhvatno obavještena o njima i o načelima nenasilnoga rešavanja sukoba, neprihvatljivosti zloupotrebe sile u društvu, kao i mogućnostima lečenja;
- opravdavanje nasilja u medijima bi trebalo biti ograničeno svim mogućim sredstvima u demokratskom društvu (u primeni takve politike mediji bi trebali biti pozvani na saradnju - npr. profesionalnim kodeksom ponašanja);
- trebalo bi uspostaviti odgovarajuću politiku na području stanovanja i urbanog planiranja, koja može sprečiti potencijalno eksplozivne situacije u porodici i široj zajednici - najveći prioritet trebao bi biti dat specifičnim potrebama starijih osoba, mladih ljudi, porodica (posebno onih sa mnogo dece) i različitih grupa ljudi koji se nalaze u nepovoljnom položaju;
- socijalna i ekonomska zaštita na nezavisnim temeljima trebala bi biti obezbeđena za one koji svo vreme u kući posvećuju maloj deci, starijem roditelju ili nesposobnom rođaku, kako bi se pružila pomoć osobama koje se brinu o drugima u situacijama koje mogu uključivati prisiljavanje i sukob;
- trebalo bi se preduzeti sve što je potrebno za usklađivanje porodičnog života i posla, a posebna pažnja bi trebala biti posvećena kvalitetu i dostupnosti ustanova za svakodnevnu brigu o deci, službama za pružanje pomoći porodici i njenoj socijalnoj sigurnosti, s jedne strane, kao i radu sa skraćenim, odnosno fleksibilnim radnim vremenom i porodičkim odsustvom;
- trebalo bi obaviti istraživanje kako bi se utvrdilo koje porodične situacije izazivaju sve veći broj opasnih sukoba, u cilju sprečavanja ili rešavanja potencijalno nasilnih situacija.

U delu posvećenom specifičnim merama, posebna pažnja posvećena je pitanju informisanja i informativnih kampanja koje neće biti senzacionalističke, a koje bi trebali podržati mediji, škole i druge agencije koje utiču na najširu javnost. Takve kampanje mogle bi uključivati informisanje o radu u ženskim skloništima, centrima za posredovanje u kriznim situacijama, o odgovornosti roditelja i agencijama kojima se deca mogu obratiti.

Informacije koje se odnose na uzroke, otkrivanje i sprečavanje nasilja u porodici moraju biti prilagođene onima kojima su upućene: npr. profesionalcima, deci, mlađim odraslim osobama, roditeljima. Trebalo bi pronaći i odgovarajuća sredstva za pružanje informacija žrtvama, posebno onima koje su po prvi put žrtve, o načinima kriznih intervencija (poput brojeva kriznih telefona i adresa skloništa i grupa za samopomoć).

U delu posvećenom otkrivanju nasilja ukazano je da bi opšta javnost i profesionalci koji se bave porodicama trebali biti svesni potrebe otkrivanja i postavljanja rane dijagnoze u slučajevima nasilja u porodici.

Kada je reč o prijavljivanju nasilja ističe se da bi zajednica kao celina trebala biti ohrabrena da deluje odgovorno i prijavljuje slučajeve nasilja u porodici organima ovlašćenim za pružanje pomoći ili menjanje situacije. To se posebno odnosi na komšije, prijatelje, radnike u centrima za socijalni rad i u drugim ustanovama, učitelje i druge koji moraju prevladati razumljivu suzdržanost prema tim problemima (čl. 5).

Svi slučajevi nasilja prijavljeni u bolnicama, socijalnim službama ili oni koje prijavljuje policija, trebali bi biti usmereni prema socijalnim službama ili odgovarajućim sudovima (uz, kako se ističe, pristanak informisane odrasle osobe koja je žrtva nasilja i u skladu s drugim garancijama koje štite osobe u opasnosti). U ovom pravcu treba razvijati i smernice za prijavljivanje (čl. 6).

Kao pravac u kome treba delovati izdvojena je i nužnost pobošavanja uslova u kojima žrtve nasilja u porodici govore o svojim bolnim iskustvima, bez obzira da li je reč o socijalnim, medicinskim ili pravosudnim institucijama (čl. 8).

Polazeći od činjenice da nasilje u porodici pogađa sve njene članove, u tekstu Preporuke se ukazuje na nužnost pružanja pomoći i terapije za sve njih. Praktične usluge koje bi trebale biti na raspolaganju svim članovima porodice uključuju, osim angažovanja službi socijalne pomoći i telefonske linije (za pozive u opasnosti i za savetovanje), usluge za krizne situacije, ako je moguće, s 24-satnim pružanjem usluga i centre za savetovanje. Preporučeno je i preduzimanje koraka ka koordiniranju rada svih ovih službi (čl. 9).

Ističe se i to da bi terapija usvojena za lečenje žrtava nasilja (bez obzira na to da li je reč o pojedinačnoj terapiji ili terapiji za celu porodicu) trebala biti prilagođena svakom pojedinačnom slučaju (čl. 10). Uz

to treba ohrabrivati, kako grupe žrtava nasilja za međusobno pružanje pomoći, tako i grupe izvršilaca za međusobno pružanje pomoći (čl. 11). Ukazano je i na to da bi kombinacija profesionalne individualne terapije i grupe za međusobno pružanje pomoći trebala biti korišćena kad god je to moguće. Ovo stoga što je iskustvo pokazalo da je takva kombinacija delotvorna (čl. 12).

U pogledu mera usmerenih ka deci istaknuta je i nužnost promovisanja odgovornosti i brige za podizanje dece. Ovo će postizati i kroz obuku mladih roditelja pre i posle rođenja njihove dece, kroz pružanje savetodavnih usluga, naglašavanje opšte osude telesnog kažnjavanja i drugih oblika ponižavajućeg ponašanja kao vaspitnih sredstava, odnosno kroz isticanje potrebe za vaspitavanjem bez nasilja (čl. 13 i čl. 14).

Posebna pažnja bi trebala biti posvećena i socijalnim i zdravstvenim službama za pojedince i porodice za koje je poznato da su u pojačanom riziku u pogledu nasilja nad decom. Pritom bi, u obzir trebalo uzeti i specifične probleme koji se mogu pojaviti u porodicama u kojima postoje pastarci, usvojena ili hendikepirana deca (čl. 15 i 16). Kontinuitet i multidisciplinarnost u pristupu saniranja situacije u porodici su jedan od najvećih izazova koji se vezuje za postupanje u slučajevima zlostavljanja dece (čl. 17). Ukoliko su interesi zlostavljanog deteta u sukobu s onima koje izražavaju njegovi roditelji, u načelu, prednost bi trebalo dati interesima deteta. Ako postoji potreba zaštite deteta njegovim kratkotrajnim ili dugotrajnim udaljavanjem iz porodice, to se ne bi smelo smatrati ciljem nego privremenim delom celokupnog postupka prema porodici u interesu obe strane. Rad s porodicom bi se trebao nastaviti bez obzira na udaljavanje deteta (čl. 18).

Preporučuje se razvijanje širokog spektra postupaka usmerenih ka emocionalnoj podršci dece i roditelja, pružanju pomoći za uklanjanje socioekonomskih faktora stresa, popravljanju interakcije između dece i roditelja, te bračnih odnosa, kao i ka radu na poboljšavanju društvene mreže određene porodice (čl. 19).

Kada se govori o ženama koje su žrtve nasilja u porodici ističe se da bi njima trebala biti pružena koordinirana i sveobuhvatna pomoć uključujući finansijsku. Pomoć, pre svega, podrazumeva odgovornost državnih organa koji bi, ako je to potrebno, delovali zajedno sa nevladinim organizacijama (čl. 20). Ako postoje pravne mogućnosti za udaljavanje nasilnog supružnika, trebalo bi obezbediti da zlostavljana

žena i njena deca ostanu kod kuće (čl. 21), a ukoliko je žrtva nasilja prethodno bila finansijski zavisna o nasilnoj osobi, trebala bi joj biti pružena finansijska pomoć, kako bi žrtva i deca postali nezavisni. Ističe se i to da ova mera ne bi smela osloboditi nasilnika njegovih finansijskih odgovornosti (čl. 22).

Preporučuje se i razvijanje mogućnosti za smještanje pretučenih žena u skloništa za žrtve nasilja. Ovo u cilju pružanja pomoći pretučenim ženama i deci koja su u opasnosti. Pre smještanja u skloništu za pretučene žene, osobama na koje se to odnosi trebalo bi, ako je moguće, pružiti i savetovanje (čl. 23). Državni organi bi trebali subvencionisati takva utočišta, u skladu sa postojećim okolnostima i nacionalnim zakonodavstvom (čl. 24).

Svaki krizni centar i sklonište za zlostavljane žene trebali bi imati sopstvenu politiku u pogledu objavljivanja svoje adrese i prihvatanja ili neprihvatanja poseta. Ako se smatra da je okupljanje porodice moguće, sastanci članova porodice uz nadzor u skloništu mogu tome pomoći. Uprkos tome, u nekim zemljama iskustvo pokazuje da su skloništa delotvornija ako je pristup ljudima koji u njemu nisu smešteni onemogućen. Na kraju, zlostavljane žene moraju slobodno da odluče žele li se vratiti svojim partnerima ili ne (čl. 25). Nakon što je pretučena žena prihvaćena u sklonište, ona bi trebala, ako to želi, dobiti odgovarajuću pomoć socijalnih radnika, psihologa, pravnika i ostalih kvalifikovanih osoba, uključujući iiskusne volontere koji mogu posebno pomoći u pogledu praktičnih i administrativnih pitanja koja se odnose na ženu i, ako ih ima, njenu decu. Važan element može biti i uzajamna pomoć, kao i razmena iskustava s drugim pretučenim ženama u utočištu (čl. 26).

Kad pretučena žena napusti utočište, trebala bi joj biti pružena odgovarajuća pomoć nakon napuštanja, po mogućnosti pomoć socijalnog radnika koji ženu, na njezin zahtev, može posetiti u kući i pobrinuti se za njezine probleme (čl. 27). Trebalo bi osnovati i grupe za međusobnu pomoć (u kojima će se žene koje su napustile utočište redovno susretati i međusobno se pomagati u cilju izbegavanja izolacije), kao i neformalne mreže za razmenu informacija i ideja između utočišta i grupa za međusobnu pomoć (čl. 28).

U pogledu mera koje se vezuju za starije osobe, ističe se da postoji posebno veliki nedostatak saznanja o raširenosti nasilja nad starijim osobama. Kao prvi korak trebalo bi obaviti ili podsticati istraživanja,

te pokrenuti informativne programe (čl. 29). Delotvorna porodična politika za starije osobe (uključujući centre za celodnevni boravak, zajedničke službe, službe za kućnu negu, privremeni prihvataj itd.) trebala bi biti uspostavljena kako bi se smanjio pritisak na porodicu, a time i doprinelo smanjivanju faktora koji vode prema nasilju. Predmet posebne pažnje trebale bi biti situacije u kojoj se nalaze starije koje su u prihvatnoj ustanovi ili u porodici čije usluge plaćaju. Cilj ovoga je onemogućavanje zlostavljanja od strane članova porodice koji su ostali u kontaktu s njima (čl. 30 i 31).

Sa ciljem izbegavanja isključivanja starijih osoba iz njihove zajednice, vlade i lokalne vlasti trebalo bi unapređivati odgovarajući smeštaj i životne uslove (čl. 32). Uz navedeno, bliski članovi porodice trebali bi imati pristup informacijama i savetovanju o specifičnim problemima koji se mogu pojaviti pri staranju o starijim osobama (čl. 33). Posebno važnim bi trebalo smatrati jačanje javne svesti i kompetentnosti zdravstvenih i socijalnih radnika koji su pozvani da pomažu starijim žrtvama zlostavljanja, i koje bi trebalo da snose odgovornost u tom pogledu. Predviđene mere trebalo bi da uključe udaljavanje zlostavljane starije osobe s mesta nasilja i savetovanje porodice (čl. 34 i 35).

U pogledu mera usmerenih ka izvršiocima nasilja, ističe se da bi trebalo ohrabrivati mere za pomoć izvršiocima nasilja nakon pojavljivanja na sudu, odnosno nakon okončanja sudskog postupka. Te bi mere mogle uključivati grupe za međusobno pružanje pomoći, te psihoterapiju u zatvoru i izvan njega (čl. 36). Socijalne službe trebalo bi da zadrže kontakt s učiniocima koje su njihove porodice napustile, utvrditi njihove potrebe, raspraviti njihove probleme, te im davati savete i pružati i pomoć, a trebalo bi i podsticati istraživanja o terapijskim metodama i drugim merama koje bi mogle imati pozitivan učinak na učinioce (čl. 37 i 38).

Uspostavljanje programa za sprečavanje telesnog, emocionalnog i polnog zlostavljanja trebalo bi biti podsticano u školama. To bi se moglo postići osnivanjem odbora u nadležnim obrazovnim telima, a članovi tih odbora bile bi osobe koje se bave vaspitanjem i problemima zlostavljanja dece, kao i roditelji i volonterske organizacije, ako postoje. Članovima takvih odbora trebalo bi omogućiti posebnu obuku (čl. 39). Programi na nivou predškolskog uzrasta trebali bi uzeti u obzir promene u društvu, uključujući pojačanu pažnju posvećenu detinj-

stvu, pozitivno gledanje na starost, te izmenjene uloge žena i muškaraca. Pozitivni aspekti veza među ljudima i moralne vrednosti, ljubav i osećanja trebali bi biti naglašeni i raspravljani pre spominjanja nasilja i rodno zasnovanog zlostavljanja. U posebne kurseve o partnerstvu i roditeljskoj odgovornosti trebalo bi uključiti obuku o nenasilnom rešavanju sporova (čl. 40).

Kad je reč o socijalnim radnicima koji su suočeni s problemom nasilja, naglašava se da bi oni, po mogućnosti, trebali raditi u multidisciplinarnim ekipama koje bi obuhvatale sve potrebne specijaliste. Uz to, u svom svakodnevnom radu socijalnim radnicima bi trebala biti omogućena pomoć u obliku nadzora i trajne obuke kako bi mogli bolje utvrditi vlastite vrednosti i razlikovati različite oblike nasilja u porodici, kako s obzirom na žrtve, tako i s obzirom na izvršioce nasilja (čl. 40 i 41). Početna i kasnija obuka socijalnih radnika, radnika u centrima za celodnevnu brigu i drugim ustanovama, medicinskog osoblja, sudija, policije i učitelja trebala bi uključivati učenje multidisciplinarnog i međuinstitucionalnoga rada (čl. 42).

U pogledu volonterskih organizacija, naglašava se da kompetentne volonterske organizacije mogu pružiti važan doprinos sprečavanju i uklanjanju nasilja u porodici. Njih bi javne vlasti trebale priznati, podsticati i finansijski podržavati njihov rad u skladu s odredbama Preporuke br. R (85) 9 Odbora ministara o volonterskom radu u aktivnostima socijalne pomoći. Trebala bi biti osigurana najbolja moguća saradnja između raznih javnih službi i volonterskih organizacija i radnika. U cilju zadovoljavanja posebnih zahteva koje podrazumijeva sprečavanje i uklanjanje nasilja u porodici, nadasve je poželjno da volonteri budu ispravno izabrani, uvežbani i nadzirani (čl. 44 i 45).

Na kraju, ističe se i to da bi nacionalne, regionalne i lokalne vlasti trebale preduzeti prikladne korake za obezbeđenje odgovarajućeg finansiranja programa i mera koje se sprovode u okviru ove Preporuke.

1.4.2.2 Preporuka 1450 (2000) Parlamentarne skupštine Saveta Evrope o nasilju nad ženama u Evropi⁵⁰

Od značaja za sagledavanje različitih aspekata i mogućih puteva za rešavanje problema koji se vezuju za nasilje u porodici je i Preporuka 1450 (2000) Parlamentarne skupštine Saveta Evrope o nasilju nad ženama u Evropi. Ukratko, može se reći da ona doprinosi stvaranju evropskog programa za borbu protiv nasilja nad ženama s ciljem usklađivanja zakonodavstava u državama članicama i poboljšanja sistema zaštite žrtava nasilja.

Uz žaljenje zbog velikog porasta broja žena podvrgnutih nasilju u državama članicama Saveta Evrope (svakog dana u Evropi jedna od pet žena je žrtva nasilja), konstatuje se da je ugnjetavanje žena (kroz nasilje u porodici, silovanja i seksualno sakaćenje), poznata i osuđena realnost u mnogim zemljama. Ovo stoga što se stotine hiljada žena suočavaju sa fizičkim i mentalnim nasiljem kod kuće i van nje, nasiljem koje ponekad čine vlasti ili institucije državne prinude (čl. 1 i 2).

Konstatuje se i to da je nasilje u porodici najmanje vidljivo, uprkos činjenici da je jedan od najčešćih oblika nasilja nad ženama, da su efekti koji se za njega vezuju, a tiču se ljudskih i drugih resursa, značajni kako medicinskim i zdravstvenim službama, tako i poslodavcima, sudovima i policiji, da više žena u Evropi umre ili bude ozbiljno povređeno svake godine usled nasilja u porodici nego usled raka ili saobraćajnih nesreća (čl. 4).

Saglasno rečenom, Parlamentarna skupština Saveta Evrope:

– osuđuje nasilje nad ženama kao opšte kršenje njihovih prava kao ljudskih bića – prava na život, na sigurnosti, na dostojanstvo, na fizičko i psihološko blagostanje (čl. 5).

– žali što u nekim državama članicama još uvek ima ubistava koja su učinjena iz navodne odbrane časti, nasilnih brakova i drugih oblika žrtvovanja i podvlači hitnost preduzimanja akcija za kažnjavanje svih krivičnih dela počinjenih u ime tradicije i vere (čl. 6);

⁵⁰ *Skupštinska rasprava*, 3. aprila 2000. godine (9. zasedanje) (videti Dok. 8667, izveštaj Komiteta za jednake uslove žena i muškaraca, izveštač: Gđa Vermot-Mangold). *Tekst usvojen od strane Skupštine* 3. aprila 2000. godine (9. zasedanje). Prevod Marija Krsmanović.

– osuđuje genitalno sakaćenje, još uvek česte prakse u ime običaja, kulturnih i verskih tradicija, iako ravne varvarskoj torturi mladih žena (čl. 7);

– osuđuje porast prostitucije i trgovine ženama u državama članicama Saveta Evrope, koji su prouzrokovale međunarodne mreže, čije su aktivnosti to učinile jednom od najvećih oblasti organizovanog kriminala (čl. 8);

– priznaje važnu ulogu koju igraju nevladine organizacije (NVO) u odbrani ženskih prava i njihovom stavu prema nasilju nad ženama u svim njegovim oblicima i poziva države članice da potpuno podrže takve NVO u njihovim nacionalnim i međunarodnim aktivnostima (čl. 9);

Nadalje, Skupština preporučuje da Savet ministara sastavi Evropski program za borbu protiv nasilja nad ženama, sa ciljem:

– da uskladi pravo i procedure kako bi se uspostavio pristojan sistem evropskog pozitivnog prava;

– da donese zakone koji sankcionišu sve oblike nasilja u porodici;

– da pravno prepozna bračno silovanje i da ga učini krivičnim delom;

– da obezbedi veću zaštitu za žene, na primer, putem naredbi koje zabranjuju nasilnim muževima da se vrate u bračni dom i merama kojima bi se na odgovarajući način pojačale kazne i presude;

– da obezbedi veću fleksibilnost i u pogledu pristupa pravdi i dostupnosti različitih procedura sa merama za “ex officio” postupanje vlasti, “in camera” saslušanja i sudske instance ravnopravno pristupačne i za ženske i muške sudije.

Skupština preporučuje i to da Savet ministara sastavi Evropsku povelju o kućnom radu, kao i to da pozove države članice da:

– pojačaju nadzornu ulogu Evropske unije u pogledu nasilja nad ženama;

– primene mere za koje se zalaže Preporuka 1325 (1997) o trgovini ženama i prinudnoj prostituciji u državama članicama Saveta Evrope i da ubrzano napravi pozamašan fond za programe podrške i pomoći žrtvama trgovine ljudskim bićima;

- pojačaju međunarodnu saradnju između državnih institucija i NVO-a u cilju poboljšanja zaštite žrtava trgovine ženama (pored ostalog, ovo zahteva pojačano podizanje svesti i trening za one koji su u neposrednom kontaktu sa potencijalnim žrtvama trgovine ženama);
- uvedu trening programe za pripadnike policije i sudije koji se bave slučajevima žena žrtava nasilja;
- podstaknu regrutovanje žena policijskih službenika;
- osnuju centre za žene žrtve nasilja;
- sprovode kampanje za pružanje informacija i podizanje svesti kako bi edukovale javnost o neprihvatljivosti nasilja nad ženama i kako bi postavile preventivne inicijative za promovisanje ravnopravnih odnosa.

1.4.2.3 Preporuka 1582 (2002) Parlamentarne skupštine Saveta Evrope o nasilju nad ženama u porodici⁵¹

Ukratko govoreći, Preporuka 1582 (2002) Parlamentarne skupštine Saveta Evrope o nasilju nad ženama u porodici podstiče države članice da priznaju obavezu sprečavanja, istraživanja i kažnjavanja akata nasilja u porodici, kao i da obezbeđuju zaštitu žrtvama nasilja.

U članu 1 ove preporuke konstatuje se da je nasilje u porodici najčešći oblik nasilja nad ženama, kao i to da posledice tog nasilja utiču na mnoge aspekte života žrtava (domaćinstvo, zdravlje, obrazovanje) i na njihovu slobodu da žive svoje živote bez straha i na način na koji one to žele. Konstatuje se i to da je ovaj široko rasprostranjeni fenomen česta pojava u svim evropskim zemljama, i da se ne ograničava na neku posebnu socijalnu grupu ili klasu, da može imati nekoliko oblika (fizički napad, seksualno zlostavljanje i silovanje, pretnje i zastrašivanje) i trebalo bi ga priznati kao zločin.

Sa žaljenjem se konstatuje i to da se nasilje počinjeno unutar porodice još uvek smatra privatnom stvari, da se za žene između 16 i 44 godine starosti nasilje u porodici smatra glavnim uzrokom smrti i invaliditeta (više nego rak, saobraćajne nezgode...), pa ga

⁵¹ *Skupštinska rasprava*, 27. septembra 2002. godine (32. zasedanje) (videti Dok. 9525, izveštaj Komiteta za jednake uslove žena i muškaraca, izveštač: g-đica Keltošova; i Dok. 9563, mišljenje Komiteta za socijalne, zdravstvene i porodične poslove, izveštač: g-din Henkok). *Tekst usvojen od strane Skupštine* 27. septembra 2002. godine (32. zasedanje). Prevod Marija Krsmanović.

treba tretirati kao politički i javni problem i kao kršenje ljudskih prava (čl. 2).

Parlamentarna skupština smatra da su dela nasilja u porodici krivična dela i poziva države članice da priznaju obavezu da spreče, istraže i kazne sva dela nasilja u porodici i da obezbede zaštitu žrtvama tog nasilja (čl. 4). Uzevši u obzir skrivenu prirodu nasilja u porodici, Skupština se zalaže da vlasti uvedu efikasne politike i kampanje za podizanje svesti kako bi informisale i edukovale građane o ovom problemu, da pribave objektivne informacije i podatke o dimenziji ovih zločina (čl. 5), kao i da razvijaju strategiju za intervenciju zajednice na lokalnom nivou upravljenu ka koordinaciji i saradnji među državnim organima i mobilizaciji finansijskih i ljudskih resursa u borbi protiv nasilja u porodici (čl. 6).

Među merama koje Skupština preporučuje državama članicama Saveta Evrope u pogledu žrtava nasilja u porodici su i sledeće:

- da obezbede žrtvama nasilja u porodici besplatne pravne savete i pomoć pre nego što pokrenu pravne postupke;
- da pomognu žrtvama nasilja u porodici otvaranjem stambenih centara gde bi žene mogle da dobiju psihološku podršku, kao i davanjem finansijske podrške udruženjima za socijalnu pomoć i hitnim službama;
- da obezbede efikasnu zaštitu za žrtve nasilja nakon incidenta i tokom cele pravne procedure;
- da pruže specijalnu finansijsku podršku nevladinim organizacijama kao i ženskim udruženjima koja rade sa žrtvama nasilja u porodici;
- da usvoje ili pojačaju mere socijalne zaštite kako bi povrede nanele ženama i deci nasilnim delima bile predviđene u planovima socijalne zaštite;
- da unaprede obuku profesionalaca koji rade sa mladim ljudima, kao i zdravstvene radnike, kako bi identifikovali decu i adolescente koji odrastaju u nasilnom domu i kako bi preduzeli neophodne mere da im pomognu;
- da obezbede obuku medicinskog osoblja kako bi im omogućile da identifikuju žrtve nasilja;
- da dozvole ženama imigrantkinjama, koje su bile ili koje jesu žrtve nasilja u porodici, nezavisno pravo stanovanja.

Kada je reč o merama država članica u pogledu prevencije nasilja u porodici naglašava se sledeće:

- da poboljšaju statistiku o nasilju u porodici, da razviju jasnu sliku o prirodi i širokoj rasprostranjenosti tog nasilja, da dozvole identifikaciju resursa rezervisanih za ovaj problem i evaluaciju inicijativa da se on prevaziđe;

- da razviju partnerstvo između vlasti odgovornih za zaštitu ženskih prava i regionalnih i lokalnih vlasti u cilju povećanja broja centara za rehabilitaciju i skloništa za žene žrtve nasilja u porodici;

- da promovišu nastavak saradnje i razumevanje između policije, ministarstava i nevladinih organizacija u borbi protiv problema i opasnosti koje su vezane za nasilje u porodici;

- da razviju planove akcije u saradnji sa ženskim nevladinim organizacijama u cilju stvaranja opštih uslova u kojima se nasilje odbacuje;

- da pokrenu, kroz medije, kampanje za nacionalnu svest protiv nasilja u porodici;

- da organizuju adekvatan trening za ljude koji rade sa žrtvama nasilja u porodici (zdravstvene radnike, policiju i socijalne radnike);

- da započnu edukaciju o rodnoj ravnopravnosti i nenasilnom ponašanju u vrlo ranoj fazi i da obezbede adekvatan trening za predavače o problemu nasilja u porodici i o rodnoj ravnopravnosti;

- da podstaknu građane, kroz edukacione programe, da prihvate svoje odgovornosti i da preduzmu pozitivne korake ka smanjenju i prevenciji nasilja u porodici i u društvu;

- da povećaju državni budžet kako bi pružile podršku socijalnim službama koje se bave problemom nasilja u porodici;

- da podstaknu medije da se na regularan, objektivan i nepristrasan način bave problemom nasilja u porodici (mediji masovne komunikacije bi, takođe, trebalo da pokušaju da edukuju javnost o uzrocima i posledicama ovakve vrste nasilja); da podstaknu žene da nauče tehnike samoodbrane;

- da razrade programe raznih treninga, posebno onih namenjenih učiniocima dela nasilja nad ženama;

- da razviju specijalne informacione programe za muškarce sa ciljem sprečavanja dela nasilja nad ženama.

U pogledu zakonskih mera, ističe se sledeće:

- državno zakonodavstvo bi trebalo da zabrani sve oblike nasilja u porodici i da uvede efikasne zakonske odredbe, uključujući trenutno uklanjanje nasilnog partnera iz zajedničkog domaćinstva i okruženja žene i njene dece (bez prethodnih dokaza nasilja i nakon prve žalbe, bez čekanja na sudski nalog);
- koncept nasilja u porodici bi trebalo da bude definisan u državnom zakonodavstvu tako da se tretira kao ozbiljno krivično delo, bez obzira na oblik;
- u pogledu zakonskih i institucionalnih reformi koje imaju za cilj uspostavljanje efikasnijih sistema za zaštitu žena od nasilja u porodici, neophodne su ocene postojećih državnih zakona i preduzimanje sveobuhvatnih istraživanja;
- silovanje u braku bi trebalo učiniti krivičnim delom;
- pristup pravdi i različitim procedurama bi trebalo da bude fleksibilniji (bolje bi bilo da saslušanja ne budu javna, teret dokazivanja bi trebalo da bude smanjen...);
- policiji i službama za sprovođenje zakona bi trebalo dati ovlašćenje da sprovode istrage i prikupljaju dokaze i ulažu žalbe u ime žrtava nasilja u porodici.

Ovom prilikom Parlamentarna skupština Saveta Evrope pozvala je Komitet ministara da pokrene Evropsku godinu borbe protiv nasilja u porodici, uz očekivanje da će se time istaći ovaj problem na evropskom nivou i podstaći vlade evropskih država da preduzmu konkretne akcije u borbi protiv nasilja u porodici.

1.4.2.4 Preporuka 2002 (5) Komiteta ministara Saveta Evrope o zaštiti žena od nasilja⁵²

Ukratko govoreći Preporuka 2002 (5) Komiteta ministara Saveta Evrope o zaštiti žena od nasilja, podstiče vlade država članica da pristupe izradi nacionalnih akcionih planova za prevenciju nasilja i zašti-

⁵² Nezvanični prevod Centra za žene žrtve rata, Zagreb, Hrvatska, 2002. *Usvojeno od strane Odbora Ministara 30. aprila, 2002. godine na 794. sastanku Ministarskih izaslanika.*

tu žrtava nasilja, kao i da uspostave državno koordinaciono telo koje bi bilo nadležno za sprovođenje i nadgledanje, odnosno procenu mera s ciljem borbe protiv svih oblika nasilja nad ženama. Ovom preporukom predložen je i niz konkretnih mera koje države treba da preduzmu, a odnose se na podizanje svesti javnosti, organizovanje obuka i usavršavanja, istraživanje i prikupljanje podataka, sredstva javnog informisanja, lokalno, regionalno i urbano planiranje, zaštitu žrtava nasilja i programe za izvršioce nasilja. Preporučeno je i uvođenje promena (ako je potrebno) u oblasti krivičnog i građanskog zakonodavstva, kao i u vođenju sudskih postupaka.

Odbor Ministara, pored ostalog iskazuje zabrinutost zbog činjenice da su žene često izložene višestrukoj diskriminaciji na osnovu svog pola kao i svog porekla, da su često žrtve tradicionalnih ili običajnih navika koje su nedosledne sa njihovim ljudskim pravima i temeljnim slobodama, da nasilje nad ženama čini ogromnu prepreku građanskoj sigurnosti i demokratiji u Evropi, da je ovo nasilje rašireno na svim nivoima društva, pa i u porodicama.

Uz pozivanje, na brojne međunarodne političke i pravne instrumente Odbor ministara preporučuje vladama zemalja članica da preispitaju svoje zakone i odredbe s ciljem da:

- garantuju ženama prepoznavanje, uživanje, korišćenje i zaštitu njihovih ljudskih prava i temeljnih sloboda;
- preduzmu neophodne mere, gdje je prikladno, kako bi osigurali ženama mogućnost slobodnog i delotvornog korišćenja njihovih ekonomskih i socijalnih prava;
- osiguraju da se sve mere koordiniraju širom zemlje i da se fokusiraju na potrebe žrtava, te da relevantne državne institucije, kao i nevladine organizacije, budu povezane sa elaboracijom i implementacijom neophodnih mera;
- ohrabruju na svim nivoima rad NVO–a posvećenih borbi protiv nasilja nad ženama, te da stvaraju aktivnu saradnju sa ovim NVO–ima, uključujući prikladnu logističku i finansijsku podršku;
- da prepoznaju dužnost države da radi na prevenciji, istraživanju i kažnjavanju dela nasilja, bez obzira da li su ta dela počinjena od strane države ili privatne osobe, te zaštititi žrtve;
- da prepoznaju da je muško nasilje protiv žena veliki strukturalni i socijalni problem, koji se temelji na nejednakom odnosu moći

između žena i muškaraca, te da shodno tome ohrabre aktivno učešće muškaraca u akcijama čiji je cilj borba protiv nasilja nad ženama;

- da podstiču sve relevantne institucije koje se bave problemom nasilja nad ženama (policija, medicinske i socijalne profesije) da naprave srednjoročne i dugoročne akcijske planove, koji sadrže aktivnosti za prevenciju nasilja i zaštitu žrtava;

- da promovišu istraživanja, prikupljanje podataka i umrežavanje na nacionalnom i međunarodnom nivou;

- da promovišu stvaranje edukativnih programa i istraživačkih centara, uključujući i one na univerzitetskom nivou, koji bi se bavili pitanjima jednakosti, posebno nasiljem protiv žena;

- da poboljšaju interakciju između naučne zajednice, NVO-a u lokalnoj, odgovornih političara koji donose odluke u sferi zakonodavstva, zdravstvenih, edukativnih, socijalnih i policijskih tela, kako bi se napravila koordinirana akcija protiv nasilja;

- da preuzmu i implementiraju mere opisane u prilogu ovih preporuka na način koji smatraju najboljim, obzirom na nacionalne okolnosti i preference i da, u ovu svrhu, razmisle o stvaranju državnog plana za akciju protiv nasilja nad ženama;

- da informišu Savet Evrope o razvoju na osnovu ovih preporuka na državnom nivou.

U prilogu preporukama ističe izraz „nasilje protiv žena” treba shvatiti kao svako delo nasilja temeljeno na rodno/polnoj osnovi, koje rezultira, ili bi moglo rezultirati u fizičkoj, seksualnoj ili psihološkoj povredi ili patnji žena, uključujući pretnje takvim delima, prisiljavanje ili oduzimanje slobode, bez obzira događa li se to u javnom ili u privatnom životu. Ovo uključuje, ali nije limitirano, na sledeće:

- nasilje koje se događa u porodici ili domaćinstvu – uključujući fizičku i mentalnu agresiju, emocionalno i psihološko zlostavljanje, silovanje i seksualno zlostavljanje, incest, silovanje među supružnicima, stalnim ili povremenim partnerima i ukućanima, zločine počinjene u ime časti, žensku genitalnu i seksualnu mutilaciju i ostale tradicionalne običaje štetne za žene (kao što su prisilni brakovi);

- nasilje koje se događa u zajednici - uključujući silovanje, seksualno zlostavljanje, seksualno maltretiranje i zastrašivanje na poslu, u

institucijama i drugde, trgovinu ženama u svrhu seksualnog iskorišćavanja, ekonomskog iskorišćavanja i seks-turizma;

- nasilje počinjeno ili odobreno od strane države ili njenih predstavnika/slужbenika;

- kršenje ljudskih prava žena u situacijama ratnog konflikta, posebno uzimanje za taoce, progon, sistemsko silovanje, seksualno ropstvo, prisilnu trudnoću, te trgovinu u svrhu seksualne i ekonomske eksploatacije.

U delu posvećenom opštim merama koje se tiču nasilja nad ženama ističe se dužnost i interes države, kao i prioritet državne politike da čuva pravo žena da ne budu izložene nasilju bilo koje vrste i od bilo koga. Imajući to u vidu, i u ovom dokumentu se naglašava da države ne mogu koristiti običaje, religiju ili tradiciju kao sredstvo izbegavanja ove obaveze (čl. 2).

Zemlje članice treba da uvedu, razviju i/ili poboljšaju nacionalnu politiku protiv nasilja koja se temelji na:

- maksimalnoj sigurnosti i zaštiti žrtava;
- osnaživanju žena žrtava kroz optimalnu podršku i pomoć struktura kojima se izbegava sekundarna viktimizacija;
- prilagođavanju kaznenog i građanskog prava, uključujući sudsku proceduru;
- podizanju javne svesti, edukaciji dece i mladih osoba;
- obezbeđivanju posebnih treninga za profesionalce/ke koji se suočavaju sa problemom nasilja nad ženama;
- prevenciji u svim relevantnim područjima (čl. 3).

U okviru mera poboljšanja nacionalne politike protiv nasilja, ukazuje se i na to da će biti nužno organizovati, gde god je moguće, na državnom nivou, i u saradnji sa, gde je neophodno, regionalnim i/ili lokalnim vlastima, vladinu instituciju za koordinaciju ili telo koje vodi implementaciju mera za borbu protiv nasilja nad ženama, kao i za redovni monitoring i evaluaciju bilo koje pravne reforme ili novog oblika intervencije na području delovanja protiv nasilja, u konsultaciji sa nevladinim organizacijama, te akademskim i drugim institucijama (čl. 4).

Istraživanje, prikupljanje statistike i umrežavanje na državnom i međunarodnom nivou treba da bude razvijeno, posebno u sledećim područjima:

- pripremanje statistike osetljive na pol, integrisana već postojeća statistika i obični indikatori kako bi se bolje evaluirao raspon nasilja protiv žena;
- srednje i dugoročne posledice napada na žrtve;
- posledice nasilja na one koji su mu svedoci, npr. unutar porodice;
- zdravstveni, socijalni i ekonomski troškovi nasilja nad ženama;
- procena delotvornosti sudskog i pravnog sistema u borbi protiv nasilja nad ženama;
- uzroci nasilja nad ženama, npr. razlozi koji uzrokuju da muškarci budu nasilni i razlozi zbog kojih društvo prihvata to nasilje;
- elaboracija kriterijuma za izvođenje pred sud u oblasti nasilja (čl. 5).

U pogledu informacija, razvijanja javne svesti, edukacije i trenin-ga ukazano je da bi zemlje članice trebalo da:

- prikupe adekvate informacije koje se tiču različitih tipova nasilja i njihovih posledica po žrtve, uključujući integrisanu statistiku, a potom da uz korišćenje svih dostupnih medija dozvole pristup opštoj javnosti (čl. 6);
- mobilišu javno mnjenje kroz organizaciju ili podršku konferencija i informativnih kampanja kako bi društvo bilo svesno problema i njegovih razarajućih efekata na žrtve i društvo uopšte, tako da može otvoreno bez predrasuda raspravljati o problemu nasilja nad ženama (čl. 7);
- organizuju kampanju za podizanje javne svesti o muškom nasilju protiv žena, s naglaskom da bi muškarci trebalo da budu odgovorni za svoja dela i podsticati ih da analiziraju i napuste mehanizme nasilja, a da usvoje drugačije obrasce ponašanja (čl. 13);
- uvedu ili pojačaju rodno/polnu perspektivu u programe edukacije o ljudskim pravima, te pojačaju programe edukacije na osnovu pola koji bi posebnu važnost dali jednakosti polova i uzajamnom poštovanju (čl. 14);

– osiguraju da i dečaci i devojčice dobiju osnovnu edukaciju koja izbegava socijalne i kulturne obrasce, predrasude i stereotipne uloge polova, koja uključuje trening u asertivnosti, sa posebnom pažnjom prema mladim ljudima sa teškoćama u školi; treniraju sve članove učiteljske profesije da integrišu koncept jednakosti polova u svojim predavanjima (čl. 15);

– uključuje specifične informacije u školski program na temu prava dece, linija pomoći, institucija gde mogu potražiti pomoć i osoba kojima se mogu obratiti u poverenju (čl. 16).

– u program bazičnog treninga za policiju, sudske službenike, medicinske i socijalne radnike uključuje elemente koji se tiču tretmana porodičnog nasilja, kao i drugih oblika nasilja koji pogađaju žene (čl. 8), kao i dodatne informacije i trening koji bi im dao mogućnost da detektuju i nose se sa kriznim situacijama i poboljšaju način realizacije prvog kontakta, prijema, uzimanja iskaza od žrtava i njihovog savetovanja (čl. 9);

– podstiču učešće ovih službenika u specijalizovanim trening-programima, time što će integrisati te službenike u šemu napredovanja prema zaslugama (čl. 10);

– podstiču uključivanje pitanja koja se tiču nasilja nad ženama u trening sudija (čl. 11);

– podstiču samostalne profesionalce, kao što su terapeuti, da razviju strategije protiv seksualnog zlostavljanja koje bi se moglo počinuti od strane osoba na pozicijama autoriteta (čl. 12);

U pogledu medija, ističe se da bi zemlje članice trebalo da:

– podstiču medije da promovišu nestereotipni imidž žena i muškaraca koji se temelji na poštovanju ljudskog bića i ljudskog digniteta, da izbegavaju programe koji su povezani s nasiljem i seksom, koliko god je to moguće - ovi kriterijumi bi se takođe trebalo da uzmu u obzir i područje novih informativnih tehnologija (čl.17);

– podstiču medije da učestvuju u informativnim kampanjama kako bi osvestili javnost o nasilju prema ženama (čl.18);

– podstiču organizovanje treninga kako bi informisali profesionalce iz medija i upozorili ih na moguće posledice programa koji asociraju nasilje i seks (čl.19);

– podstiču usvajanje i primenu kodeksa za profesionalce iz medija koji bi uzeo u obzir problem nasilja nad ženama, kao i da podstiču uključivanje aktivnosti koje se odnose na problem nasilja nad ženama i seksizam u programe organizacija koje prate rad medija (čl. 20).

U pogledu lokalnog, regionalnog i urbanog planiranja zemlje članice bi trebalo da podstiču donosiocima odluka u lokalnom, regionalnom i urbanom planiranju da uzmu u obzir potrebu pojačavanja sigurnosti žena i prevenciju dela nasilja na javnim mestima i da koliko god je moguće, preduzmu sve potrebne mere u tu svrhu - posebno u vezi sa javnom rasvetom, organizacijom javnog prevoza i taxi službe, dizajniranjem i planiranjem parkinga i rezidencijalnih zgrada (čl.21 i 22).

U delu posvećenom pitanjima pomoći i zaštiti žrtava (primanje, tretiranje i savetovanje) zemlje članice bi trebalo da:

– osiguraju da žrtve, bez ikakve diskriminacije, prime hitnu i sveobuhvatnu pomoć kroz koordinirani, multidisciplinarni i profesionalni trud, bez obzira na to da li žele podneti prijavu ili ne, uključujući medicinski i forenzičko medicinski pregled i tretman, zajedno sa posttraumatskom psihološkom i socijalnom podrškom i pravnu pomoć - sve ovo treba da bude poverljivo, besplatno i dostupno 24h na dan (čl. 23);

– osiguraju da svi servisi i pravne pomoći namenjeni žrtvama porodičnog nasilja budu dostupni i za žene imigrantkinje kada to traže (čl. 24);

– preduzmu sve mere kako bi osigurale da se prikupljanje forenzičkih dokaza i informacija obavlja u skladu sa standardnim protokolom i formom (čl. 25);

– pruže dokumentaciju posebno namenjenu žrtvama, informišući ih na jasan i razumljiv način o njihovim pravima, uslugama koje su im pružene, kao i o onima koje im stoje na raspolaganju (nezavisno od toga da li podnose prijavu ili ne), kao i o mogućnosti da nastave da primaju psihološku, medicinsku, socijalnu i pravnu pomoć (čl. 26);

– promovišu kooperaciju između policije, zdravstvenih i socijalnih službi, kao i pravnih službi, kako bi osigurale koordinirano delovanje i podstakle/podržale stvaranje saradničke mreže nevladinih organizacija (čl. 27);

- podstiču stvaranje hitnih službi, kao što su anonimna i besplatna
- telefonska savetovališta za žrtve nasilja i/ili osobe koje su suočene ili su pod pretnjom situacije nasilja, a uz to i redovno monitorisanje poziva i obrađivanje statistike dobijene kroz pomoć žrtvama (s poštovanjem zaštitnih standarda statistike - čl. 28);

- osiguraju da policija i druga tela koja sprovode zakon primaju, tretiraju i savetuju žrtve na prikladan način, zasnovan na poštovanju ljudskih bića i njihovom dignitetu, te da se informacije i tužbe tretiraju poverljivo, da posebno obučeno osoblje žrtvu sasluša odmah i u prostoru koji je dizajniran kako bi doprineo uspostavljanju odnos poverenja, da u cilju ostvarivanja pretpostavki da žrtve imaju mogućnost da, ukoliko to požele, budu saslušane od strane policijskog službenika ženskog pola preduzmu korake za povećanje broja žena policajki na svim nivoima odgovornosti (čl. 29 i 30);

- osiguraju za decu odgovarajuću brigu na razumljiv način od strane specijalizovanog osoblja u svim relevantnim fazama (primanje, policija, javni tužilac i sud), te da ponuđenu pomoć prilagode potrebama deteta (čl. 31);

- preduzmu korake kako bi se osigurala nužna psihološka i moralna podrška deci koja su žrtve nasilja, tako da se uspostave odgovarajući prostor i organizuje trenirano osoblje za tretiranje dece od prvog kontakta do oporavka (ovaj servis bi trebalo da bude besplatan - čl. 32);

- preduzmu sve nužne mere kako bi osigurali da nijedna žrtva ne doživi sekundarnu viktimizaciju ili bilo kakav rodno-nesenzitivan tretman od strane policije, medicinskog i socijalnog osoblja odgovornog za pomoć, kao ni od strane pravosudnih organa (čl. 33).

U pogledu rešenja prisutnih u krivičnopravnoj i građanskopravnoj oblasti i u sudskim postupcima ističe se da bi zemlje članice trebalo da osiguraju da je, po krivičnom pravu, svako delo nasilja protiv osobe, posebno fizičkog ili seksualnog nasilja, kršenje fizičke, psihološke i/ili seksualne slobode i integriteta te osobe, a ne samo kršenje morala, časti ili pristojnosti (čl. 34), odnosno da osiguraju odgovarajuće mere i sankcije u nacionalnom zakonu, omogućujući tako brzo i delotvorno delovanje protiv izvršioca nasilja, kao i popravlanje zla počinjenog ženama koje su žrtve nasilja. Nacionalni zakon posebno bi trebalo da kazni:

- seksualno nasilje i silovanje u braku, između redovnih ili povremenih partnera i osoba koje žive u istom prostoru;
- seksualno delo počinjeno protiv nemoćnih lica, čak i ako ne pokažu znake opiranja;
- seksualnu penetraciju nemoćne osobe (bilo koje prirode ili bilo kog načina);
- bilo kakvu zloupotrebu ranjivosti trudnih, bespomoćnih, bolesnih, fizički ili mentalno hendikepiranih ili zavisnih osoba;
- svaku zloupotrebu pozicije učinioca, pogotovo odrasle osobe naspram deteta (čl. 35).

Kada je reč o građanskom zakonu Zemlje članice bi trebalo da osiguraju da u slučajevima gde su činjenice nasilja utvrđene, žrtve dobiju adekvatnu kompenzaciju za bilo kakvu pretrpljenu materijalnu, fizičku, psihološku, moralnu ili socijalnu štetu, na odgovarajućem stepnju ozbiljnosti, uključujući pravne troškove, ali i da pristupe stvaranju sistema finansiranja kako bi se nadoknadila šteta žrtvama (čl. 36 i 37).

U pogledu sudskih postupaka ističe se da bi zemlje članice trebalo da:

- obezbede da sve žrtve nasilja mogu lako da pokrenu postupak, a u slučajevima gde je prikladno, da to čine organizacije koje imaju pravno osoblje koje zastupa žrtve (bilo zajedno sa žrtvom ili u njeno ime – čl. 38);
- usvoje propise kojima bi osigurale da kazneni postupak može pokrenuti javni tužilac (čl. 39);
- podstiču tužioce da prepoznaju kao javni interes pokretanje postupka povodom nasilja protiv žena i dece (čl. 40);
- preduzmu sve nužne korake kako bi osigurale da se žrtvino fizičko i psihičko stanje uzme u obzir u svim fazama postupka, kao i da žrtve dobiju lekarsku i psihološku pomoć (čl. 41);
- razmotre uvođenje posebnih odredbi za saslušanje žrtava ili svedoka nasilja kako bi se izbeglo ponavljanje svedočenja i umanjili traumatski efekti procesa (čl. 42);
- osiguraju da pravila postupka sprečavaju nepotrebna i/ili ponižavajuća ispitivanja žrtava ili svedoka nasilja – kako bi se izbegla dalja traumatizacija (čl. 43);

- gde je nužno, osiguraju da se preduzmu mere kako bi se žrtve delotvorno zaštitile od pretnji ili moguće osvete (čl. 44);
- preduzmu posebne mere kako bi osigurali zaštitu prava dece tokom postupka (čl. 45);
- osiguraju da su deca na svim ročištima u pratnji svog pravnog zastupnika ili odrasle osobe po njihovom izboru – osim ako sud done-se argumentovanu odluku protiv te osobe (čl. 46);
- osiguraju da deca mogu pokrenuti postupak posredstvom svog pravnog zastupnika, javne ili privatne organizacije ili bilo koje odrasle osobe, po svom izboru odobrene od strane pravnih tela te da, ukoliko je potrebno, deca imaju pristup besplatnoj pravnoj pomoći (čl. 47);
- osiguraju da za seksualne prekršaje i zločine nad decom, bilo kakva vremenska ograničenja ne otpočinju dok žrtva ne postane pu-noletna (čl. 48);
- uvedu odricanje pravila profesionalne poverljivosti u posebn-im slučajevima kada osoba u svom radu može saznati za slučajeve seksualno zlostavljane dece, kao rezultat pregleda ili poverljivih in-formacija (čl. 49).

U pogledu programa intervencija za izvršioce nasilja zemlje čla-nice bi trebalo da:

- organizuju programe intervencije koji bi podsticali izvršioce na-silja da usvoje nenasilne obrasce ponašanja, pomažući im da postanu svesni svojih dela i prepoznaju svoju odgovornost (čl. 50);
- pruže zlostavljaču mogućnost da učestvuje u programu inter-ventivne, ne kao alternativu zatvorskoj kazni, već kao dodatnu meru u cilju prevencije nasilja – učestvovanje u takvim programima treba da bude dobrovoljno (čl. 51);
- razmotre otvaranje specijalizovanih, od strane države odobren-ih interventnih centara za nasilne muškarce i centara podrške pokre-nutih od strane NVO-a i udruženja (čl. 52);
- osiguraju kooperaciju i koordinaciju između programa inter-ventivne za muškarce i onih koji se bave zaštitom žena (čl. 53).

Dodatne mere predviđene za slučajeve seksualnog nasilja, uklju-čuju i to da zemlje članice razmotre stvaranje državne i evropske banke

podataka koja bi sadržavala genetske profile svih identifikovanih i neidentifikovanih izvršilaca seksualnog nasilja kako bi se mogla postaviti delotvorna politika njihovog hvatanja i prevencije ponavljanja nasilnih dela (čl. 54).

U pogledu dodatnih mera za nasilje u porodici istaknuto je da bi zemlje članice trebale da klasifikuju sve oblike nasilja u porodici kao kazneno delo (čl. 55), da revidiraju i/ili povećaju kazne, gde je potrebno, za namerno nanete teške telesne povrede u porodici, o kom god se članu porodice radi (čl. 56), da isključe neverstvo kao izgovor za nasilje u porodici (čl. 57), kao i da razmotre mogućnosti za preduzimanje mera kako bi:

- omogućili policiji da uđe u prostor u kom je osoba koja je u opasnosti, uhapsi izvršioca i osigura da se on ili ona pojavi pred sudom;
- omogućili sudstvu da usvoji, kao meru zaštite žrtve, zabranu kontaktiranja, komuniciranja sa žrtvom ili prilaženja žrtvi od strane počinioca, kao i stanovanje ili ulazak u određena područja;
 - ustanovili obavezni protokol za delovanje kako bi policija, zdravstvena i socijalna služba pratila isti postupak;
 - promovisali proaktivne službe za zaštitu žrtava koje kontaktiraju žrtvu čim je podnesena prijava policiji;
 - osigurali efikasnu saradnju između svih relevantnih institucija, kao što su policija, sudovi i službe za zaštitu žrtava, kako bi omogućili žrtvi da preduzme sve relevantne pravne i praktične mere za primanje pomoći tokom određenog vremenskog roka i bez neželjenog kontakta sa zlostavljačem;
 - kaznili sva kršenja mera nametnutih zlostavljaču od strane zakonskih tela (čl. 28).

U okviru ovog dela naglašeno je da bi države članice trebalo da razmotre, gde je potrebno, odobravanje ženama imigrantkinjama koje su, ili su bile, žrtve porodičnog nasilja nezavisno pravo prebivanja, kako bi im omogućili odlazak od nasilnih supruga, a da ne moraju napustiti zemlju (čl. 59).

Dodatne mere u vezi sa seksualnim maltretiranjem (na poslu) predviđaju da bi zemlje članice trebalo da:

– preduzmu korake da zabrane sve postupke seksualne prirode, ili ostale postupke koji se temelje na polu, a utiču na dignitet žena na poslu, uključujući ponašanje nadređenih i kolega: svaki postupak seksualne prirode za kojeg počinitelj koristi svoju poziciju moći, gde god se događa (uključujući situacije kao što su susedski odnosi, odnosi između profesora i studenata (učitelja – učenika), maltretiranje preko telefona, itd. Ovakve situacije čine kršenje digniteta osoba (čl. 60);

– promovišu svest, informacije i prevenciju seksualnog maltretiranja na radnom mestu, ili u odnosu na posao, ili gde god da se događa i preduzmu mere za zaštitu žena i muškaraca od takvih postupaka (čl. 61).

U pogledu dodatnih mera koje su u vezi sa genitalnim mutilacijama (sakaćenja), istaknuto je da bi zemlje članice trebalo da:

– kazne svako sakaćenje genitalnih organa žena i devojčica sa ili bez njenog pristanka – genitalno sakaćenje obično podrazumeva zašivanje klitorisa, obrezivanje, klitoridektomiju i infibulaciju (čl. 62);

– kazne sve osobe koje su svesno učestvovala, vodile ili podsticale bilo koji oblik ženskog genitalnog sakaćenja, sa ili bez pristanka te osobe – takva dela će biti kažnjiva i ako su počinjena samo delimično (čl. 63);

– organizuju informativne i preventivne kampanje usmerene prema populacijskim grupama kojih se to tiče, posebno imigrantima i izbeglicama, sa temom zdravstvenog rizika za žrtve i zakonskim kaznama sa počinitelje (čl. 64);

– upozore lekarsku profesiju, posebno doktore koji su odgovorni za pre i postnatalne posete lekaru i za praćenje zdravlja deteta (čl. 65);

– dogovore sklapanje ili pojačavanje bilateralnih ugovora koji se tiču prevencije, kao i zabrane ženske genitalne mutilacije i procesuiranje izvršilaca i razmotre mogućnost dodele posebne zaštite ovim ženama kao polno ugroženoj grupi, gde je potrebno (čl. 66);

– odobravanje ženama imigrantkinjama koje su, ili su bile, žrtve porodičnog nasilja nezavisnog prava prebivanja, kako bi im omogućili odlazak od nasilnih suprugaa, a bez napuštanja zemlje (čl. 67).

Pažnja je bila posvećena i dodatnim merama u vezi sa nasiljem u ratnim i postratnim situacijama. Sa ovim u vezi istaknuto je da bi zemlje članice trebalo da:

– kazne sve oblike nasilja protiv žena i dece u ratnim situacijama, u skladu sa odredbama međunarodnog humanitarnog zakona, bez obzira da li se javljaju u obliku ponižavanja, mučenja, seksualnog ropstva ili smrti kao rezultatom tih dela (čl. 68);

– kazne silovanje, seksualno ropstvo, prisilnu trudnoću, prisilnu sterilizaciju ili bilo koji oblik jednako ozbiljnog seksualnog nasilja, kao nedozvoljeno kršenje ljudskih prava, kao zločine protiv čovečnosti, a u slučaju da su počinjeni u kontekstu ratnog konflikta, kao ratne zločine (čl. 69);

– osiguraju zaštitu svedoka na državnim sudovima i međunarodnim tribunalima gde se sudi za genocid, zločine protiv čovečnosti ili ratne zločine i pruže sigurni smeštaj bar tokom postupka (čl. 70);

– osiguraju socijalnu i pravnu pomoć svim osobama pozvanim da svedoče na državnim sudovima i međunarodnim tribunalima gde se sudi za genocid, zločine protiv čovečnosti ili ratne zločine (čl. 71);

– razmotre pružanje izbegličkog statusa ili dodatne zaštite iz razloga progona po polu i/ili pružanje statusa stalnog ili privremenog prebivališta na humanitarnom principu ženama žrtvama nasilja tokom rata (čl. 72);

– podržavaju i finansiraju nevladine organizacije koje pružaju pomoć i savetovanje žrtvama nasilja u ratnim i postratnim situacijama (čl. 73);

– u postratnim situacijama, promovišu uključivanje specifično ženskih problema u rekonstrukciju i u proces političke obnove u svim relevantnim područjima (čl. 74);

– na državnom i međunarodnom nivou, osiguraju da sve intervencije u područjima pogođenim konfliktom obavlja osoblje kojem je pružen trening rodnog senzibiliteta (čl. 75);

– podrže i finansiraju programe koji prate rodno-senzitivni pristup u pružanju podrške žrtvama rata i doprinose rekonstrukciji i povratku domovima nakon konflikta (čl. 76).

U pogledu dodatnih mera u vezi sa nasiljem u institucionalnom okruženju zemlje članice bi trebalo da:

– kazne sve oblike fizičkog, seksualnog i psihološkog nasilja počinjenog od strane države ili zaposlenih u njenim institucijama, gde

god se događa, a pogotovo u zatvorima ili pritvorima, psihijatrijskim institucijama, itd (čl. 77);

- kazne sve oblike fizičkog, seksualnog i psihološkog nasilja izvršenog ili odobrenog u situacijama koje mogu podrazumevati odgovornost države ili treće osobe, na primer, u privatnim školama, staračkim domovima i drugim ustanovama (čl. 78).

Dodatne mere u vezi sa nepoštovanjem slobode izbora u pogledu reprodukcije koje bi zemlje članice trebalo da preduzmu vezuju se za zabranu prisilne sterilizacije ili pobačaj, kontracepciju nametnutu pretnjom ili silom, kao i prenatalnu selekciju na osnovu pola i preduzimanje svih nužnih mere kako bi se to sprovelo (čl. 79).

Dodatne mere u vezi sa ubistvom iz časti podrazumevaju da bi zemlje članice trebalo da:

- kazne sve oblike nasilja protiv žena i dece počinjene u skladu sa običajem „ubistva u ime časti” (čl. 80);

- preduzmu sve nužne mere kako bi se delovalo protiv „ubistva u ime časti”, uključujući informativne kampanje ciljane prema grupama i relevantnim profesionalcima, kao što su sudije i pravno osoblje (čl. 81);

- kazne svakoga ko je svesno učestvovao, vodio ili podsticao „ubistvo u ime časti” (čl. 82);

- podrže nevladine organizacije i druge grupe koje se bore protiv ovakvih običaja (čl. 83).

Kada je reč o ranim brakovima ističe se da bi zemlje članice trebalo da:

- zabrane prisilne brakove, sklopljene bez pristanka osobe koja je u pitanju (čl. 84);

- preduzmu nužne mere kako bi se zaštitila i zaustavila dela vezana za prodaju dece (čl. 85).

1.4.2.5 Preporuka 1681 (2004) Parlamentarne skupštine Saveta Evrope⁵³

Preporuka koja nosi naziv „Kampanja za borbu protiv porodičnog nasilja nad ženama u Evropi” pokriva brojna pitanja od značaja za razumevanje nasilja u porodici, kao i za njegovo sprečavanje i suzbijanje. Pre svega, u članu 1 se ističe da je Parlamentarna skupština krajnje zabrinuta zbog stepena i porasta nasilja nad ženama u porodici i primećuje da je ovaj problem rasprostranjen u svim državama članicama Saveta Evrope, kao i to da akutna priroda ovog problema mora naterati države članice Saveta Evrope da nasilje u porodici posmatraju kao nacionalni politički problem i da ga rešavaju u širem političkom okviru, uz učešće vlade, parlamenta i građanskog društva.

Ističe se i to da države članice imaju obavezu po međunarodnom pravu da deluju sa dužnom pažnjom kako bi preduzele efikasne korake ka okončanju nasilja nad ženama, uključujući i nasilje u porodici, kao i obavezu da štite žrtve/preživjele tog nasilja. Ovo podrazumeva i preduzimanje efikasnih mera sprečavanja i kažnjavanja takvih dela i zaštite žrtava/preživjelih (čl. 2).

Polazeći od konstatacije da se u slučaju kada države sprovedu kampanje za nacionalno podizanje svesti i usvoje odgovarajuće zakonodavne, sudske i finansijske mere, postiže progres u borbi protiv nasilja u porodici (jer su žrtve bolje informisane o svojim pravima, a javnost je svesnija ozbiljnosti ovog problema) ističe se da bi se takva kampanja, koja bi mogla da se sprovodi uz blisku saradnju sa Evropskom komisijom, Evropskim parlamentom i nevladinim organizacijama (NVO), trebalo da se koncentriše na tri glavna pravca: prevenciju, pomoć za žrtve i pružanje informacija javnosti (čl. 4 i 5).

Pored ostalog, u članu 7 Skupština preporučuje da Komitet ministara osnuje “ad hoc” grupu u Savetu Evrope sa sledećim zaduženjima da definiše i usklađuje različite parametre za ovu panevropsku kampanju; da osnuje aparat koji će u nastavku aktivnosti ocenjivati progres država; da uspostavi instrumente za kvantifikovanje razvoja nasilja u porodici na panevropskom nivou; da sastavi predloge akcije za svaku državu članicu, na nacionalnom nivou, tako što će:

⁵³ *Skupštinska rasprava*, 8. oktobra 2004. godine (32. zasedanje) (videti Dok. 10273, izveštaj Komiteta za jednake uslove žena i muškaraca, izveštač: G-din Branger). *Tekst usvojen od strane Skupštine* 8. oktobra 2004. godine (32. zasedanje).

- sprovoditi kampanje za podizanje svesti na nivou ministarstava i opšte javnosti, u bliskoj saradnji sa nacionalnim parlamentima, lokalnim akterima, udruženjima i NVO-ima;
- povećati zaštitu i mere za pružanje pomoći žrtvama (uključujući i pružanje hitne pomoći u pravnim, zdravstvenim, psihološkim i finansijskim sferama, obezbeđenje odgovarajuće obuke policije i zaposlenih u organizacijama pravnog sistema, pružanje podrške NVO-ima koje rade sa žrtvama nasilja u porodici);
- usvojiti krivične sankcije za izvršioce dela nasilja u porodici (uključujući bračno silovanje) i procedure koje će obezbediti psihološku podršku kako bi se sprečilo dvostruko povređivanje;
- se ugledati na dobru praksu drugih država članica, kao što je Austrija, u kojoj Savezni zakon iz 1997. godine, pored ostalog, dozvoljava policiji da zabrani izvršiocu dela nasilja da uđe u porodični dom i automatski obezbeđuje zaštitu i podršku žrtvama;
- razvijati instrumente za merenje (u kvantitativnom i kvalitativnom smislu) razvitka takvog nasilja i efikasnosti mera za prevenciju i borbu protiv takvog nasilja;
- redovno izveštavati međunarodna tela za ljudska prava o razvoju nasilja nad ženama u porodici i merama koje se preduzimaju u prevenciji i borbi protiv takvog nasilja.

1.4.2.6 Preporuka 1905 (2010) Parlamentarne skupštine Saveta Evrope⁵⁴

Ova preporuka, usvojena u martu 2010. godine, ukazuje na neophodnost zaštite dece koja su svedoci nasilja u porodici, a oslanja se na Rezoluciju 1714 (2010) Parlamentarne skupštine Saveta Evrope o deci svedocima nasilja u porodici. Uz podsećanje na činjenicu da se sa decom koja su svedoci nasilja u porodici prečesto ne postupa u skladu sa potrebama, ističe se da ove situacije nalažu primenu različitih postupaka za takvu decu u skladu sa različitim i specifičnim uticajima nasilja u porodici na devojčice i dečake (čl. 1).

⁵⁴ *Text adopted by the Standing Committee, acting on behalf of the Assembly, on 12 March 2010 (see Doc. 12111, report of the Social, Health and Family Affairs Committee, rapporteur: Mrs Ohlsson; and Doc. 12155, opinion of the Committee on Equal Opportunities for Women and Men, rapporteur: Mrs Rupprecht).*

Ovo i u kontekstu činjenice da se ova deca nalaze u situaciji “sekundarne žrtve” (čl. 2.2), kao i toga da razvijanje sveobuhvatnih i uzajamno povezanih socijalnih usluga podrazumeva pristup koji garantuje da interesi dece neće biti u senci problema sa kojima se prvenstveno susreću odrasli (čl. 2.3). Insistira se na važnosti obrazovanja dece, od najranijeg doba, u cilju razvijanja ponašanja baziranog na uzajamnom poštovanju i nenasilju, to jest u cilju prevencije međugeneracijskog transfera nasilja u porodici (čl. 2.4).

U članu 3, pored ostalog, insistira se i na definisanju adekvatne proceduralne uzimanja iskaza od dece koja su svedoci nasilja u porodici, kako u fazi istrage, tako i tokom sudskog postupka. Ovo radi izbegavanja ponavljanja ponižavajućih svedočenja i smanjenja traumatičnih efekata postupka (čl. 3.1). Preporučuje se usklađivanje prava deteta u svim sektorima delovanja Saveta Evrope i bolje koordinacije u delovanju, posebno preko Platforme Saveta Evrope o pravima deteta, a sve u cilju doprinošenja većoj vidljivosti i efikasnijem sprovođenju evropskih standarda na nacionalnom nivou (čl. 3.2).

Inače, u **Rezoluciji 1714 (2010)**⁵⁵ posvećenoj deci svedocima nasilja ističe se da je nasilje u porodici u najvećem broju slučajeva nasilje nad ženama izvršeno od strane muškarca iz njihovog neposrednog društvenog okruženja. Kada god je majka izložena nasilju, postoji velika verovatnoća da deca budu svedoci tog nasilja. Svako dete izloženo nasilju u kući reaguje drugačije, a u odnosu na deca svedoke nasilja nad majkom, u svim slučajevima, može se govoriti kao o obliku psihičkog zlostavljanja koja ima potencijalno ozbiljne posledice (čl. 1).

Konstatuje se to da je, uprkos značajnim dostignuća u oblasti prava deteta na svim političkim nivoima, potrebno više konkretne akcije u vezi sa decom koja su bila svedoci nasilja u porodici. Ovo i u kontekstu zanemarivanja psihološkim posledicama takvog nasilja na decu kao mogućih budućih žrtva, kao elementa u lancu nasilja, tj. radi pomoći u identifikovanju potencijalno nasilne situacije i izbegavanja novog nasilja u budućnosti (čl. 4).

⁵⁵ *Text adopted by the Standing Committee, acting on behalf of the Assembly, on 12 March 2010.*

1.4.3 EVROPSKA UNIJA

Evropska unija definiše “nasilje nad ženama” kao “bilo koji čin rodno zasnovanog nasilja koji rezultira ili je verovatno da će naneti fizičku, seksualnu ili psihološku štetu ili patnju ženi, uključujući pretnje takvim radnjama, prinudom ili samovoljnim lišenjem slobode, bez obzira da li se dešava u javnom ili u privatnom životu”. Kao verovatno najčešći oblik nasilja nad ženama, nasilje u porodici je značajan prioritet za EU.

Određeni napredak nesumnjivo je postignut u Evropskoj uniji u smislu unapređenja svesti javnosti i pružanja podrške ženama žrtvama nasilja, ali žene u svim državama članicama i dalje trpe nasilje od strane nasilnih partnera. Prema podacima Saveta Evrope, svaka četvrta žena u Evropi iskusi nasilje u porodici u nekom trenutku u svom životu, a 6-10% žena žrtve su nasilja u toku jedne godine.⁵⁶

Diskutuje se uvođenje određenih mera, uključujući novu Evropsku opservatoriju, koja bi trebalo da prikuplja i deli podatke o nasilju u porodici, kao i uvođenje EU sos telefona⁵⁷ za pomoć žrtvama. Ove mere su raspravljane na Drugom samitu žena na vlasti u martu 2010, i u okviru Kadiz deklaracije⁵⁸ koju su usvojile ministarke i žene političke vođe iz cele EU. U Kadiz deklaraciji konstatuje se da rodna ravnopravnost nije još uvek u potpunosti postignuta u EU, a da je nasilje nad ženama trajan problem i predstavlja kršenje ljudskih prava. Obećano je da će se raditi na iskorenjivanju nasilja u porodici, kao što je i sadržano u Konvenciji o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena,⁵⁹ koja je doneta pre 30 godina.

Pokušavajući da reši problem, Evropska komisija finansira projekte u okviru Dafne programa od 1997. Godine, kao odgovor na rastuću zabrinutost za različite oblike nasilja u EU i posebno za nasilje u poro-

56 Council of Europe (2002). Recommendation of the Committee of Ministers to Member States on the protection of women against violence. Adopted on 30 April 2002; and Explanatory Memorandum. (Strasbourg, France Council of Europe).

57 <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?aged=0&format=HTML&guiLanguage=en&language=EN&reference=IP/09/1842>

58 <http://eu2010.es/en/documentosynoticias/noticias/declaracioncadiz.html>

59 <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/>

dici, fokusirajući se uglavnom na prevenciju. Konačno, Predsedništvo EU u prvoj polovini 2010. godine odredilo je nasilje nad ženama kao jednu od glavnih oblasti na koju će se fokusirati u toku svog šestomesečnog mandata. Predsedništvo je ponovilo zaključke EU Saveta za zapošljavanje, socijalnu politiku, zdravlje i potrošačka pitanja, čiji je cilj “suzbijanje nasilja nad ženama u EU”.

Dana 7. decembra 2012. godine usvojeni su Zaključci Saveta o borbi protiv nasilja nad ženama,⁶⁰ kao i odredbe usluga podrške za žrtve nasilja u porodici.

Ekonomska kriza primorava donosiocce odluka u EU da brže donose odluke, jer je nasilje nad ženama u porastu (izveštaji pokazuju da su slučajevi nasilja porasli 17% u Velikoj Britaniji), žrtve zlostavljanja imaju manje resursa da se zaštite od nasilja. To je direktan rezultat politike smanjenja javne potrošnje na policiju i pravosuđe, kao i na sistem pravne pomoći, zdravstvenih usluga, socijalnih davanja i stambene podrške.

Nasilje nad ženama košta članice EU najmanje € 16 milijardi godišnje. Međutim, godišnji budžet za preventivne programe je 1.000 puta manji. Prevencija je uvek bolja, i od ključnog je značaja da se zaustavi nasilje, a ne samo baviti posle efektima nasilja.

Evropski nalog za zaštitu donet je u formi uredbe u decembru 2011. godine⁶¹ i smatra se instrumentom koji će značajnoj meri da pomogne žrtvama nasilja.

Postoji nedostatak zvaničnih podataka o nalogima za zaštitu u EU, ali tokom predsedavanja Španije, kada se procenjivala potrebu za uvođenjem ovog instrumenta, na osnovu prikupljenih odgovora anketiranih građana iz 18 od 27 država članica, procenjeno je da je tokom 2008. godine izdato oko 118.000 naloga za zabranu približavanja u EU, i to uglavnom za slučajeve nasilja nad ženama. Takođe, nedostaju zvanični podaci o tome koliko se žrtava sa nalogom za zaštitu seli iz jedne države članice u drugu, međutim, procenjujući da će najmanje 1% tih žrtava kreće može se zaključiti da je u 2008. godini bilo oko 1180 potencijalnih korisnika evropskog naloga za zaštitu.

60 <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/12/st16/st16382.en12.pdf>

61 Directive 2011/99/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on the European Protection Order, Official Journal L 338, 21.12.2011.

Na osnovu evropskog naloga za zaštitu žrtve zločina koje su dobi-
le zaštitu od svojih agresora u jednoj državi članici EU, mogu da dobiju
sličnu zaštitu ako se presele u drugu državu. Evropski nalog za zaštitu
ima za cilj da zaštiti žrtve, na primer, nasilja po osnovu pola, zlostav-
ljanja, otmice, uhođenja ili pokušaja ubistva. Države članice imaju rok
tri godine da unesu ovu uredbu u nacionalno zakonodavstvo (do kraja
2014. godine).

Mere zaštite žrtava zločina od agresora već postoje u svim država-
ma članicama EU, ali mere ne važe, ako se žrtva preseli u drugu zemlju.
Evropski nalog za zaštitu, prema sporazumu sa nacionalnim vladama,
omogućuje da lice zaštićeno po krivičnom zakonu u jednoj članici EU,
podnese zahtev za sličan oblik zaštite ako se preseli u drugu državu
članicu EU. Država članice porekla bi trebalo da po zahtevu žrtve koja
uživa zaštitu po nacionalnom krivičnom pravu, izda Evropski nalog za
zaštitu i prosledi ga drugim državama članicama EU.

Evropski nalog za zaštitu može se odnositi i na rođake korisnika
Evropskog naloga za zaštitu.

Zaštita koja se pruža Evropskim nalogom za zaštitu bi trebalo
da bude dopunjena posebnim propisima u oblasti građanskog pra-
va. U tom cilju, Evropska Komisija je predložila u maju 2011. godine
Regulativu o međusobnom priznavanju zaštite koja se pruža prema
građanskom pravu. Kombinacija ova dva instrumenta trebalo bi da
pokrije najširu oblast zaštitnih mera koje se pružaju žrtvama u država-
ma članicama Evropske unije.

1.5 NACIONALNI DOKUMENTI

1.5.1 Nacionalna strategija za poboljšanje položaja žena i unapređivanje rodne ravnopravnosti⁶²

U okviru uvodnih napomena istaknuto je da se ovim dokumen-
tom utvrđuje celovita i usklađena politika države u cilju eliminisanja
diskriminacije žena, poboljšanja njihovog položaja i integrisanja prin-
cipa rodne ravnopravnosti, kao i to da su ovom prilikom obuhvaćene
oblasti koje se tiču učešća žena u kreiranju politika i u donošenju odlu-

62 Službeni glasnik RS, br. 15/09.

ka u oblasti ekonomije, obrazovanja, zdravlja, nasilja nad ženama, kao i pitanja sredstava javnog informisanja i javnog mnjenja.

Ističe se i to da je Nacionalna strategija za poboljšanje položaja žena i unapređivanje rodne ravnopravnosti usklađena sa drugim strateškim dokumentima, posebno sa Strategijom za smanjenje siromaštva u Srbiji i Milenijumskim ciljevima razvoja UN, a dat je pregled njenog normativnog okvira, i to uz pozivanje na Ustav Republike Srbije i brojne međunarodno prihvaćene akte univerzalnog, odnosno regionalnog karaktera.

Uz konstataciju da su ženska ljudska prava neodvojivi deo univerzalnih ljudskih prava, ističe se opredeljenje za politiku jednakih mogućnosti u svim oblastima društvenog razvoja i strateškog partnerstva između žena i muškaraca.

Konstatuje se i to da realni pokazatelji ukazuju da jednaka prava ne moraju nužno da znače i jednak položaj, te da su žene u našem društvu u nepovoljnijem položaju u odnosu na muškarce, i da su potrebne mere da se njihov položaj izjednači i uravnoteži.

Među osnovnim principima Strategije određenim kao povećanje učešća žena u procesima odlučivanja i ostvarivanje ravnopravne zastupljenosti oba pola, poboljšanje ekonomskog položaja žena kao jedan od uslova za ostvarivanje rodne ravnopravnosti, ostvarivanje rodne ravnopravnosti u obrazovanju, poboljšanje zdravlja žena i unapređivanje rodne ravnopravnosti u zdravstvenoj politici, uklanjanje rodni stereotipa u medijima i promocija rodne ravnopravnosti, navedena je i prevencija i suzbijanje nasilja nad ženama i unapređivanje zaštite žrtava.

Uz podsećanje na stavove iznete u brojnim međunarodnim dokumentima ističe se da je nasilje prema ženama svaki akt rodno zasnovanog nasilja, koji rezultira ili može da ima za posledicu fizičku, psihičku ili seksualnu povredu ili patnju žene, uključujući pretnje takvim radnjama, ograničenje ili proizvoljno lišenje slobode, bez obzira da li se dešava u sferi javnog ili privatnog života. Istovremeno se konstatuje da su nasilju posebno izložene žene iz marginalizovanih i višestruko diskriminisanih grupa (Romkinje, žene sa invaliditetom, izbegle i raseljene žene, žrtve rata, žene koje žive u istopolnim zajednicama, žene sa psihički izmenjenim ponašanjem, žene zavisne od alkohola, droge i medikamenata, žene sa HIV/AIDS virusom, hronične bolesnice, migrantkinje, siromašne žene, ženska deca, starice, žene iz seoskih sre-

dina i druge višestruko diskriminirane grupe), kao i to da su najčešći vidovi nasilja nad ženama u Srbiji nasilje u porodici ili partnerskom odnosu, seksualno nasilje nad ženama i trgovina ženama.

U delu posvećenom prevenciji i suzbijanju svih vidova nasilja nad ženama i obezbeđivanju sveobuhvatnog sistema zaštite za žene žrtve nasilja ističe se da postizanje uspeha podrazumeva, kako unapređivanje normativnog okvira i njegovo usaglašavanje sa potrebnim međunarodnim standardima, tako i jačanje kapaciteta sistema zaštite žrtava od nasilja i umrežavanju svih organizacija koje se time bave, odnosno reformu u prikupljanju podataka i vođenju dokumentacije, sprovođenju istraživanja i analiza. Posebna pažnja potrebna je kako bi se postigla promena javne svesti i obezbedila javna podrška u osudi svake vrste nasilja.

1.5.2 Nacionalna strategija za prevenciju i zaštitu dece od nasilja⁶³

Polazeći od konstatacije da je nasilje nad decom opšti problem koji prožima sva društva, sve kulture i sve regione sveta, da milioni dece svakodnevno trpe nasilje, da nasilje nad detetom predstavlja grubo kršenje prava deteta, da izaziva patnju deteta, ozbiljno ugrožava razvoj, dobrobit, pa i sam život deteta, da posledice su često teške i dugotrajne, u uvodnom delu Strategije se konstatuje i to da su nepovoljne socijalne i društvene okolnosti u poslednjoj deceniji prošlog i početkom ovog veka izložile decu u Republici Srbiji povećanom riziku od nasilja. Postojeći podaci ukazuju na trend povećanja porodičnog, a posebno vršnjačkog nasilja među decom i mladima.

Na osnovu analize postojeće situacije u Strategiji su izdvojeni brojni problemi, odnosno prioriteti u prevenciji i zaštiti dece od nasilja, uključujući i:

- nizak nivo svesti o prisutnosti nasilja;
- toleranciju na različite oblike nasilja;
- nedovoljnu, odnosno nedostajuću edukaciju javnosti kako da se suoče sa nasiljem nad decom;

⁶³ Službeni glasnik RS, br. 122/08) i Akcioni plan (2010-2012) za sprovođenje ove strategije („Službeni glasnik RS” broj 15/10).

- nedostatak sveobuhvatnih strategija i sistemskih mehanizama prevencije i reagovanja na problem nasilja nad decom;
- nedovoljno razvijeno zakonodavstvo u ovoj oblasti;
- nedovoljno razvijenu multisektorsku mrežu za zaštitu dece od nasilja;
- nerazvijen informacioni sistem za prikupljanje podataka o nasilju nad decom;
- nedostatak protokola za dokumentovanje nasilja i nerazvijenu proceduru izveštavanja;
- nedovoljno istraživanja o učestalosti nasilja nad decom i proceni rizika ranjivosti dece na nasilje i zlostavljanje.

Kao opšti strateški ciljevi strategije, a na osnovu podataka iz opisa i analize stanja o nasilju nad decom u Republici Srbiji, izdvojenih prioritarnih problema i čvrstog opredeljenja za poštovanje prava svakog deteta da bude zaštićeno od svih oblika nasilja, istaknuti su:

- razvoj bezbednog okruženja u kome će biti ostvareno pravo svakog deteta da bude zaštićeno od svih oblika nasilja;
- uspostavljanje nacionalnog sistema prevencije i zaštite dece od svih oblika zlostavljanja, zanemarivanja i iskorišćavanja.

Opšti strateški ciljevi razrađeni su kroz specifične ciljeve i mere koje vode ostvarenju ovih ciljeva. Saglasno rečenom u okviru opšteg cilja određenog kao razvoj bezbednog okruženja u kome će biti ostvareno pravo svakog deteta da bude zaštićeno od svih oblika nasilja izdvojeni su sledeći specifični ciljevi:

- Podizanje nivoa svesti građana, a posebno dece, uz njihovo aktivno učešće, o problemu nasilja i formiranje stavova o neprihvatljivosti svih vidova nasilja i u svim okruženjima (kroz ispitivanje javnog mnjenja i sprovođenje istraživanja stavova i prakse vezane za nasilje nad decom radi utvrđivanja polazne osnove za razvoj programa ciljanih ka promeni stavova i ponašanja; organizovanje javnih kampanja, uz učešće dece, s ciljem promene kulturnih i društvenih normi, stereotipa, predrasuda i tradicionalnih običaja kojima se podstiče i održava nasilje; informisanje putem elektronskih i štampanih medija, tribina i

publikacija o razmerama i posledicama nasilja i značaju borbe protiv nasilja nad decom; uspostavljanje veb stranice sa relevantnim informacijama o prepoznavanju i prijavljivanju zlostavljanja i zanemarivanja dece i pomoći koja je dostupna u društvu; donošenje i dosledna primena Kodeksa o izveštavanju o nasilju nad decom u štampanim i elektronskim medijima; angažovanje istaknutih javnih ličnosti u aktivnostima borbe protiv nasilja nad decom; promovisanje primera dobre prakse u borbi protiv nasilja nad decom).

– Razvijanje tolerancije razumevanjem i prihvatanjem različitosti i negovanje nenasilnih vidova komunikacije (kroz razvijanje i sprovođenje programa i projekata na temu tolerancije, prihvatanja različitosti i komunikacijskih veština u svim relevantnim sistemima (zdravstvena i socijalna zaštita, obrazovanje, policija, pravosuđe; izradu i sprovođenje specijalizovanih programa za promociju nenasilja na nacionalnom i lokalnom nivou; uvođenje sadržaja o toleranciji i nenasilnoj komunikaciji u obrazovno-vaspitne programe).

– Osnaživanje i podrška porodici (biološkoj, hraniteljskoj, usvojiteljskoj) u prevenciji i zaštiti dece od nasilja (kroz Unapređivanje kvaliteta prenatalne i perinatalne zdravstvene zaštite majke kao priprema za roditeljstvo, obuka majki i očeva za odgovorno roditeljstvo i za unapređivanje funkcionisanja porodice; Razvijanje novih i unapređenje kvaliteta postojećih usluga za podršku roditeljima u staranju o svojoj deci u lokalnoj zajednici; osnaživanje službi za polivalentnu patronažu u identifikovanju i pružanju podrške porodicama sa rizikom za nasilje nad decom; osnaživanje službi socijalne zaštite u identifikovanju i pružanju podrške porodicama i deci sa rizikom za nasilje nad decom; razvoj programa za prevenciju i upravljanje stresom namenjenih roditeljima i osobama koje rade sa decom.

– Podrška razvoju programa za prevenciju nasilja nad decom (kroz unapređenje urbane infrastrukture, kako fizičke tako i socijalno-ekonomske, s ciljem prevencije svih oblika nasilja nad decom; uvođenje sadržaja o prevenciji nasilja nad decom u nastavne planove i programe osnovnih i srednjih škola; podršku razvoju i širenju programa Škola bez nasilja i drugih programa koji uspostavljaju sistem prevencije i intervencije u slučajevima nasilja u školskom okruženju; izradu i sprovođenje programa za sprečavanje i zaštitu od nasilja dece

u ustanovama socijalne zaštite, đaćkim domovima i internatima; podršku razvoju i primeni programa za sprečavanje i zaštitu od nasilja dece u ustanovama i zavodima za izvršenje krivičnih sankcija prema maloletnicima; podršku razvoju i primeni programa za sprečavanje i zaštitu od nasilja dece na dugotrajnom bolničkom lečenju; podršku razvoju i primeni programa za sprečavanje i zaštitu od nasilja dece sa smetnjama u razvoju i psihičkim poremećajima; podrška razvoju i primeni programa nevladinih organizacija za sprečavanje i zaštitu dece od nasilja.

– Podsticanje i podrška učešću dece u razvoju i sprovođenju programa za prevenciju i zaštitu od nasilja (kroz organizovanje obuke o pravima dece, za decu i sa decom, kao i obuka za osnaživanje dece za prepoznavanje i prijavljivanje nasilja nad sobom i svojim vršnjacima; podsticanje i podržavanje inicijativa i aktivnosti dece u organizovanju kulturnih, sportskih, zabavnih i drugih aktivnosti i manifestacija kojima se promoviše tolerancija, uzajamno uvažavanje, saradnja, odgovornost i komunikacijske veštine; uključivanje dece u organizovanje kampanja, tribina, okruglih stolova, izložbi i drugih edukativnih događaja na temu borbe protiv nasilja, promocije tolerancije, konstruktivnog rešavanja sukoba i slično; obuka i uključivanje dece u kreiranje i sprovođenje programa za prevenciju i zaštitu od nasilja u obrazovno-vaspitnim ustanovama i lokalnoj zajednici, s posebnim akcentom na vršnjačko nasilje; jačanje uloge učeničkih parlamenata u prevenciji i zaštiti dece od nasilja; podršku razvoju i funkcionisanju vršnjačkih timova u obrazovno-vaspitnim, zdravstvenim i ustanovama socijalne zaštite, kao i u ne-vladinim organizacijama za prevenciju i zaštitu dece od nasilja; podršku programima vršnjačke medijacije u obrazovno vaspitnim, vaspitno popravnim i ustanovama socijalne zaštite.

Za drugi opšti cilj definisan kao Uspostavljanje nacionalnog sistema prevencije i zaštite dece od svih oblika zlostavljanja, zanemarivanja i iskorišćavanja vezuju se sledeći specifični ciljevi:

– Posvećenost, spremnost i odgovornost donosilaca odluka na nacionalnom nivou u utvrđivanju i sprovođenju politike prevencije i zaštite dece od nasilja (kroz jačanje uloge Saveta za prava deteta Vlade u prevenciji i zaštiti dece od nasilja; podršku uspostavljanju i radu

Zaštitnika prava deteta; jačanje uloge Saveta za ravnopravnost polova i Saveta za osobe sa invaliditetom Vlade u prevenciji i zaštiti dece od nasilja; razvijanje saradnje sa relevantnim međunarodnim i nevladinim organizacijama u cilju prevencije i zaštite dece od nasilja).

– Stvaranje obuhvatnog zakonodavnog okvira za zaštitu dece od zlostavljanja, zanemarivanja i iskorišćavanja (kroz prihvatanje relevantnih međunarodnih dokumenata u oblasti zaštite dece od zlostavljanja, zanemarivanja i iskorišćavanja; usklađivanje relevantnog nacionalnog zakonodavstva sa preuzetim međunarodnim obavezama donošenjem novih zakona, odnosno izmenama i dopunama već postojeće zakonske regulative i zalaganje za njeno dosledno sprovođenje; usvajanje izričite zakonske zabrane fizičkog kažnjavanja dece u svim okruženjima; donošenje i usklađivanje postojećih podzakonskih akata i procedura u cilju stvaranja jedinstvenog sistema zaštite dece od zlostavljanja, zanemarivanja i iskorišćavanja; obezbeđivanje sistema za praćenje i vrednovanje primene propisanih procedura).

– Razvijanje delotvornih multisektorskih i multidisciplinarnih mreža za sprečavanje i zaštitu dece od zlostavljanja, zanemarivanja i iskorišćavanja (kroz uspostavljanje saradnje među relevantnim sektorima u sprovođenju procedura i postupaka predviđenih Opštim i posebnim protokolima za zaštitu dece od nasilja; jačanje koordinativne uloge centra za socijalni rad u prevenciji i zaštiti dece od nasilja; jačanje sposobnosti svih sektora za prepoznavanje nasilja i nasilnih situacija i sprovođenje neodložnih intervencija; jačanje uloge razvojnih savetovališta, savetovališta za mlade i savetovališta za brak i porodicu za prevenciju i zaštitu dece od nasilja; podršku lokalnim planovima akcija u planiranju i sprovođenju prevencije i zaštite dece od nasilja u lokalnim zajednicama; finansijsku i institucionalnu podršku nevladinom sektoru u razvoju usluga, programa i projekata za zaštitu dece od nasilja; jačanje partnerstva vladinog i nevladinog sektora u planiranju i sprovođenju programa za zaštitu dece od nasilja).

– Razvoj službi i usluga za rad sa žrtvama i učiniocima nasilja (kroz razvijanje savetovališta u vladinom i nevladinom sektoru za rad sa žrtvama nasilja; razvijanje službi SOS telefona za decu žrtve nasilja; jačanje službi i usluga za intenzivan rad sa porodicama u krizi; razvoj službi na lokalnom nivou za povremeni i privremeni hitan_prihvat

dece žrtava porodičnog nasilja i žrtava trgovine ljudima; razvijanje grupa podrške i samopodrške za žrtve nasilja u vladinom i nevladinom sektoru; razvijanje terapijskih programa za žrtve nasilja; razvijanje terapijskih programa za učinioce nasilja nad decom, uključujući maloletna lica; razvijanje službe za praćenje i nadzor učinilaca krivičnih dela nasilja nad decom kojima je izrečena uslovna osuda, odnosno uslovni otpust; razvijanje i primena programa postpenalne pomoći za maloletne izvršioce krivičnih dela; razvijanje i primenu procedura za sprečavanje sekundarne viktimizacije u radu sa žrtvama nasilja.

– Sticanje novih znanja i veština svih koji rade sa decom i za decu na sprečavanju i zaštiti dece od nasilja (kroz razvijanje znanja i veština stručnjaka za prevenciju i zaštitu dece od nasilja u svim relevantnim sektorima, kroz poslediplomske studije i kontinuirano stručno usavršavanje; realizaciju programa obuke za primenu Opšteg protokola i posebnih protokola za zaposlene u sistemu socijalne zaštite, kao i drugim relevantnim sektorima; organizovanje obuka za nenasilnu komunikaciju i konstruktivno rešavanje konflikata za zaposlene u svim relevantnim sektorima; unapređivanje kompetencija stručnjaka i razvijanje programa za rad sa učiniocima nasilja, uvođenje modula o prevenciji i zaštiti dece od nasilja u programe fakulteta na kojima se školuju stručnjaci koji rade sa decom i porodicom.

– Unapređivanje sistema za prikupljanje i analizu podataka i izveštavanje o zlostavljanju, zanemarivanju i iskorišćavanju dece (kroz razvijanje jedinstvenog, rodno senzitivnog i usaglašenog sistema evidentiranja i praćenja slučajeva nasilja u svim relevantnim sektorima; poboljšanje kvaliteta podataka o vrstama i ishodima nasilja nad decom u svim relevantnim sektorima; prikupljanje i publikovanje pokazatelja o posledicama nasilja nad decom i mladima; izradu i standardizovanje indikatora i ustanovljavanje nacionalnog sistema za prikupljanje i analizu podataka o nasilju nad decom).

– Podrška istraživanjima o stavovima o nasilju nad decom, o uzrocima, posledicama, troškovima, prevenciji i zaštiti od nasilja nad decom (kroz ustanovljavanje prioriteta u istraživanju nasilja nad decom, na nacionalnom i lokalnom nivou, u cilju utvrđivanja polazne osnove za razvoj programa za prevenciju i zaštitu dece od nasilja; praćenje vrsta i učestalosti nasilja nad decom putem istraživanja; ispitiva-

nje povezanosti socijalnih, ekonomskih i kulturnih uticaja na pojavu i posledice nasilja nad decom; oučavanje faktora rizika i zaštite dece od nasilja; promovisanje evaluacionih istraživanja sa prikupljanjem i sistematizovanjem znanja o efektima realizovanih preventivnih programa i aktivnostima na zaštiti dece od nasilja; promovisanje rodno senzitivnih istraživanja o nasilju nad decom).

1.5.3 Nacionalna strategija za sprečavanje i suzbijanje nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima⁶⁴

U okviru uvodnih odredbi Strategije ističe se da predstavlja izraz odlučnosti Vlade da, poštujući međunarodne standarde i akte o zaštiti osnovnih ljudskih prava, unapredi zaštitu žena od nasilja u porodici i partnerskim odnosima pružanjem podrške svim subjektima na aktivnostima sprečavanja i suzbijanja tih vidova nasilja. Na ovaj način, Strategija podstiče primenu međunarodnih i domaćih pravnih normi i standarda kojima se štite ljudska prava, promoviše rodnu ravnopravnost i zabranjuje svaki vid nasilja nad ženama u porodici i partnerskim odnosima, kao oblik nasilja koji u najvećem obimu pogađa žene.

Naglašava se da je Strategija doneta demokratskim konsenzusom relevantnih državnih i društvenih aktera, da je njena izrada a podrazumevala uporednu analizu strategija zemalja Evropske unije i regiona zapadnog Balkana, ali i prikupljanje ključnih informacija, nalaza i predloga koje su sproveli različiti društveni akteri. U istom delu se ističe da je posebna pažnja posvećena grupama čiji su pripadnici/ce posebno pogođeni posledicama nasilja, odnosno iz kojih potiče veliki broj žrtava. U tom smislu, Strategija posebnu pažnju posvećuje ženama koje su izložene (ili koje to mogu biti) višestrukoj diskriminaciji, kao i ranjivim grupama žena (žene sa invaliditetom, Romkinje, majke dece sa invaliditetom, smetnjama u razvoju ili sa hroničnim bolestima, žene sa sela, starije žene, izbegle i interno raseljene žene i dr.)

Prilikom navođenja razloga za donošenje Strategije, uz pozivanje na Preporuku Parlamentarne skupštine Saveta Evrope 1582 iz 2002. godine, apostrofira se da je nasilje u porodici najzastupljeniji oblik nasilja nad ženama, da se njegove posledice odražavaju na mnoge se-

⁶⁴ Službeni glasnik RS, br. 27/2011

gmente života žrtava nasilja, ako i to da obuhvata razne kontrolne obrasce ponašanja koji nisu očigledno nasilni. Reč je o javnom, a ne privatnom problemu, pa, i iz tog razloga država ima obavezu da zaštiti žrtve nasilja u porodici (u suprotnom se nasilje prećutno odobrava).

Naglašava se i to da je Evropski sud za ljudska prava na stanovištu da država nije dužna samo da obezbedi odgovarajući pravni okvir za borbu protiv nasilja u porodici, već i da osigura njegovo efektivno sprovođenje, a naglašeno je i to da međunarodna praksa snažno sugeriše da krivično gonjenje učinilaca nasilja u porodici treba da se vrši uvek kada postoji dovoljno dokaza, pa i onda i kada žrtva nasilja povuče krivičnu prijavu ili odustane od nje.

Konstatuje se i to da statistički podaci organa i službi u Republici Srbiji pokazuju da se iz godine u godinu povećava broj prijavljenih slučajeva nasilja, da je donošenje Strategije zasnovano i na činjenici da domaći i međunarodni pravni dokumenti obavezuju Republiku Srbiju na preduzimanje svih raspoloživih mera da bi se sprečilo nasilje nad ženama u porodici i partnerskim odnosima, žrtve nasilja zaštitile u najvećoj mogućoj meri, a počinioci primereno kaznili. Strategija je, u tom smislu, početni i usmeravajući dokument od primarne važnosti u izgradnji sveobuhvatnog i kvalitetnog sistema za sprečavanje i suzbijanje nasilja nad ženama i zaštitu žrtava nasilja.

U delu u Strategije u kom su definisani njen predmet i osnovni pojmovi, uočljivo je čvrsto oslanjanje na rešenja prisutna u relevantnim međunarodnim dokumentima. Saglasno tome ističe se:

- da je nasilje u porodici rezultat neravnoteže moći između žena i muškaraca;
- da ga treba smatrati ozbiljnim kršenjem ženskih ljudskih prava;
- da obuhvata svaki postupak kojim se nanosi šteta ili patnja fizičke, mentalne ili seksualne prirode, uključujući i pretnje takvim postupcima, kao i prinudu i druge oblike ograničavanja slobode;
- da nasilje zasnovano na polnoj različitosti predstavlja kršenje specifičnih odredaba Konvencije UN o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW), bez obzira na to da li te odredbe izričito spominju nasilje;
- da nasilje nad ženama može biti fizičke, seksualne ili psihičke prirode i da se može ispoljavati u porodici (premlaćivanje, seksualno

zlostavljanje ženske dece, silovanje u braku, genitalno sakaćenje žena i nasilje koje vrše druge osobe izuzev supružnika), u široj zajednici (uključujući silovanje, seksualno zlostavljanje i seksualno uznemiravanje na radnom mestu) i kao nasilje koje vrši ili podstiče država gde god da se ono odvija;

– da se nasilje koje se čini prema članovima porodice razlikuje od nasilja učinjenog van porodice i da ono uvek predstavlja zloupotrebu moći i kontrolisanje članova porodice koji imaju manje moći ili raspoložu manjim resursima.

Imajući u vidu da su pojedini aspekti nasilja nad ženama i borbe protiv tih vidova nasilja obrađeni posebnim strateškim i političkim aktima (npr. trgovina ljudima), kao i to da su pojedini vidovi nasilja u porodici i njihovo sprečavanje i suzbijanje bili predmet posebnih strateških dokumenata i akcionih planova (npr. nasilje nad decom), predmet Strategije je prevashodno, mada ne isključivo, nasilje nad ženama u porodici. Takvo opredeljenje svoje opravdanje nalazi i u činjenici da je nasilje u porodici najzastupljeniji oblik nasilja nad ženama, dok je, s druge strane, tačno i to da su žene najčešće žrtve nasilja u porodici.

Za potrebe strategije nasilje u porodici je se definiše kao svaki akt fizičkog, seksualnog i psihičkog nasilja koje se dešava u porodici ili domaćinstvu ili bilo kog drugog partnerskog, odnosno intimnog odnosa, bez obzira na to da li nasilnik deli ili ne deli istu stambenu jedinicu sa žrtvom.

Uz pozivanje na Strategiju za zaštitu od nasilja u porodici i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja u Autonomnoj pokrajini Vojvodini za period od 2008. do 2012. godine, ističe se da nasilje u porodici uključuje različite oblike i manifestacije pri čemu:

– fizičko nasilje podrazumeva guranje, odgurivanje, povlačenje za kosu, udaranje, udaranje nogama, ugrize, davljenje, ubode, fizičko mučenje, nepružanje neophodne nege i pomoći ženama sa invaliditetom, premlaćivanje i ubistvo, ali ne uključuje i druge manifestacije (težina povreda varira od najmanjih do ozbiljnih, trajnih povreda i smrti);

– seksualno nasilje predstavlja svaku seksualnu aktivnost bez pristanka i uključuje seksualno zadirivanje, nepoželjne komentare, neželjene seksualne predloge, prisilu na učešće ili gledanje pornografije,

neželjeno dodirivanje, bolni i ponižavajući seksualni čin, prisilan seksualni odnos, silovanje i incest;

– psihičko (mentalno, emotivno) nasilje podrazumeva omalovažavanje, vređanje, ignorisanje, korišćenje privilegija, psovke, ismevanje, podrugivanje, prigovaraje, pretnje i prinude (sa upotrebom ili bez upotrebe oruđa i oružja kojima se mogu izazvati telesne povrede), zastrašivanje, izolaciju, prezir, maltretiranje, okrivljavanje, manipulacije decom, verbalne napade, ali ne isključuje i druge manifestacije;

– ekonomsko nasilje podrazumeva nejednaku dostupnost zajedničkim sredstvima, uskraćivanje, odnosno kontrolisanje pristupa novcu, sprečavanje zapošljavanja ili obrazovanja i stručnog napredovanja, uskraćivanje prava na vlasništvo, prisiljavanje na odricanje vlasništva ili traženje vlasništva od kojeg se žrtva nasilja odrekla, odnosno namerala da se odrekne, prodaju stvari bez saglasnosti vlasnika/ce - prodaju pod prinudom, ali ne isključuje i druge manifestacije.

U delu Strategije koji je posvećenom analizi stanja ističe se da određivanje strateških ciljeva i strateških pravaca delovanja počiva na detaljnoj analizi nasilja nad ženama i nasilja u porodici, da obuhvata rezultate dosadašnjih istraživanja o rasprostranjenosti i karakteristikama nasilja, podatke zvanične statistike i nadležnih državnih organa i službi, kao i saznanja iz prakse organizacija civilnog društva koje pružaju usluge i podršku žrtvama nasilja. Utvrđivanje strateških ciljeva podrazumevalo je i razmatranje podataka o primeni zakona, nadležnostima i kapacitetima državnih organa i ustanova.

Kao relevantna navedena su istraživanja o rasprostranjenosti i karakteristikama nasilja nad ženama koje su sprovele organizacije civilnog društva. Ističe se da je Viktimološko društvo Srbije 2001. godine, sprovelo prvo kvantitativno istraživanje o nasilju u porodici u Republici Srbiji (navode se i rezultati istraživanja), a potom i da je istraživanje rasprostranjenosti nasilja nad ženama u porodici sprovedeno od strane Autonomnog ženskog centra, 2003. godine, na teritoriji grada Beograda. Tom prilikom dobijeni su brojni podaci, uključujući i one koji pokazuju da je 23 % ispitanica izjavilo da je imalo iskustvo fizičkog nasilja, dok je 6 % prijavilo seksualno nasilje od strane partnera (4 % 12 meseci pre istraživanja), 30 % ispitanica koje su prijavilo fizičko nasilje pretrpelo telesne povrede, a više od pet puta povređivano je 36 % ispitanica;

– 27 % žena koje su pretrpele fizičko nasilje nikom nije govorilo o svom iskustvu; 53 % se poverilo prijateljima; 28 % roditeljima i 26 % rođacima, 78 % fizički zlostavljenih žena nikada nije zatražilo pomoć nadležnih organa i službi.

Podaci o rasprostranjenosti i karakteristikama nasilja u porodici predstavljani su i u studiji Viktimološkog društva Srbije, sprovedenog 2009. godine na uzorku od 516 punoletnih žena sa teritorije AP Vojvodine. Ovim istraživanjem dobijeni su i brojni, pa i sledeći rezultati:

– 56 % ispitanica je preživelo neki oblik nasilja u porodici nakon punoletstva, 49 % je bilo izloženo psihičkom nasilju (najčešće bilo u vidu ponižavanja i omalovažavanja), 34 % fizičkom nasilju, 27 % pretnjama fizičkim nasiljem, 19 % proganjanju (najčešće od strane sadašnjeg ili bivšeg supružnika, odnosno partnera), a 9 % ispitanica je reklo da su doživele seksualno nasilje;

– izvršiooci fizičkog nasilja pretežno su sadašnji ili bivši supružnik, odnosno partner (u 64 % slučajeva), a, potom otac, majka, svekrva;

– pretnje fizičkim napadom najčešće je upućivao sadašnji ili bivši supružnik, odnosno partner (o ozbiljnosti pretnji svedoči nalaz da je u 87 % slučajeva nasilnik kasnije zaista fizički napao žrtvu);

– 51 % žena, koje su privremeno ili trajno napustile nasilnika, kasnije su bile proganjane od strane nasilnog partnera (kroz pretnje, proveravanje i ucenjivanje telefonom, sačekivanjem ispred mesta stanovanja ili upadanjem u kuću, odnosno stan, praćenjem, slanje pretećih ili uvredljivih SMS poruka, sačekivanje posle posla ili dolaskom na radno mesto, odnosno fakultet);

– egzistencijalni problemi su najčešći razlog ostajanja u nasilnoj zajednici;

– prilikom poslednjeg nasilnog incidenta, deca su bila prisutna u polovini slučajeva, a 36 % dece je i neposredno bilo izloženo nasilju;

– žrtve nasilja retko se obraćaju nadležnim organima i službama, a one koje su se odlučile na taj korak, često nisu zadovoljne pruženim intervencijama;

– žrtve nasilja koje nisu bile zadovoljne intervencijom policije (57 % onih koje su se obratile policiji) kao razloge nezadovoljstva navodile su inertnost i nedovoljnu zainteresovanost policije da reaguje, neefikasnost intervencije, nedovoljnu obučenosť za rad sa žrtvama nasilja;

– žrtve nasilja koje nisu bile zadovoljne intervencijom Centra za socijalni rad (u daljem tekstu CSR), takvih je bilo 61 % od onih koje su se obratile toj službi, kao razloge nezadovoljstva navodile su pasivnost, pružanje neadekvatne pomoći, nerazumevanje problema, nedostatak empatije, stavljanje na stranu nasilnika;

– većina žrtava nasilja koje su se obratile zdravstvenim službama (87 %) bilo je zadovoljno podržavajućim i profesionalnim odnosom medicinskog osoblja i činjenicom da su dobile lekarsku potvrdu o zadobijenim povredama.

U ovom delu Strategije ukazano je i na potrebu da se radi adekvatnijeg planiranja strateških mera zaštite od nasilja u porodici u obzir uzmu specifični problemi ranjivih, odnosno višestruko diskriminiranih kategorija žena, kao što su Romkinje, žene sa invaliditetom, žene na selu, žene koje su pod uticajem nasilja u porodici postale izvršiteljke krivičnih dela itd.

O tome da međunarodni akti nalažu sistematsko prikupljanje podataka o svim oblicima nasilja nad ženama, njihovo objedinjavanje i publikovanje na državnom nivou i vršenje periodičnih analiza (radi praćenja trendova i pouzdane ocene državnih mera za suzbijanje i prevenciju nasilja), ali i to da činjenica da u Republici Srbiji još uvek ne postoji jedinstven sistem evidencije slučajeva nasilja nad ženama govori se u odeljku 5.2 (policija, centri za socijalni rad, tužilaštva i sudovi evidentiraju pojedinačne slučajeve nasilja, a razlike u sadržini i načinu vođenja evidencije onemogućavaju upoređivanje podataka i njihovo objedinjavanje na nacionalnom nivou).

Prema podacima nadležnih organa i službi, sve se više slučajeva nasilja u porodici prijavljuje policiji i centrima za socijalni rad. Prema podacima centara za socijalni rad broj odraslih osoba žrtava nasilja je od 2005. godine do 2009. godine povećan 11 puta, a ukupan broj prijavljenih žrtava nasilja 2009. godine bio je 7.520 (više od dve trećine su žrtava su žene i ženske dece). Istovremeno, a na osnovu istraživanja organizacija civilnog društva, izvršenih na uzorcima žena iz opšte populacije naglašava se da je tzv. “tamna brojka” nasilja i dalje veoma velika.

Iskustva Fonda za socijalne inovacije – programa Ministarstvu rada i socijalne politike (FSI) koja ukazuju na značajne kapacitete i re-

surse organizacija civilnog društva u oblasti pružanja usluga žrtvama nasilja u porodici predstavljena su u odeljku 5.3. Ova iskustva ukazuju na neophodnost ostvarivanja partnerstva između civilnog i državnog sektora u pružanju usluga socijalne zaštite.

U pogledu primene zakona, nadležnosti i kapaciteta državnih organa i ustanova ističe se da

analiza treba da obuhvati širu problematiku zakonskog okvira i kapaciteta države za borbu protiv tih vidova nasilja. Ovo budući da su nasilje nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima, na različite načine i u različitom obimu, predmet regulisanja Zakona o socijalnoj zaštiti, Porodičnog zakona, Krivičnog zakonika i Zakona o ravnopravnosti polova.

Kao organi i ustanove koji su u prvom redu nadležni za primenu i izvršavanje zakona čije su odredbe usmerene i ka sprečavanju suzbijanju nasilja nad ženama i nasilju porodici mogu se izdvojiti centri za socijalni rad, policija, sudovi, tužilaštva, zdravstvene ustanove i tela za rodnu ravnopravnost i obavljanje poslova ostvarivanja jednakih mogućnosti u organima jedinica lokalne samouprave.

Kapacitet navedenih organa i ustanova da učestvuju u sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici, kao i stvarna uloga koju u tome imaju, mogu da budu sagledani ne samo posredstvom normativne analize nadležnosti, odnosno poslova koje ti organi obavljaju u vezi s tim vidovima nasilja već i analizom načina na koji prikupljaju podatke i vode odgovarajuće postupke, uključujući i evidenciju i dokumentaciju o slučajevima nasilja, načinima na koji međusobno saraduju u slučajevima nasilja, uloge koju imaju u donošenju preventivnih mera i mera podrške i zaštite žrtava nasilja, pitanja finansijskih i kadrovskih resursa kojima raspolažu, kao i obuke koja im je pružena.

U delu pod naslovom prikupljanje podataka, usluge i vođenje postupaka naglašava se da Republici Srbiji da svaka služba različito registruje slučajeve nasilja u porodici i nasilja nad ženama, tj da ne postoji jedinstven sistem evidentiranja i dokumentovanja ovih slučajeva, kao i to, da takva praksa otežava poređenja i analize . Aktuelna praksa⁶⁵

65 Pokazatelji o prikupljanju i upravljanju podacima su pribavljeni istraživanjem koje je Ministarstvo rada i socijalne politike posredstvom Projekta "Borba protiv seksualnog i rodno zasnovanog nasilja" sprovedo 2009. godini i kojim je bilo obuhvaćeno 139 centara za socijalni rad.

pokazuje da su dominantne usluge koje centri za socijalni rad pružaju žrtvama nasilja u porodici, savetodavne usluge - 94 %, neodložne intervencije - 91 %, materijalna davanja - 89 %, usluge zbrinjavanja, odnosno smeštaja koje podrazumevaju izdvajanje žrtve nasilja iz porodice - 78 %.

Od ukupnog broja CSR koji su naveli da smeštaju žrtve nasilja na teritoriji svoje jedinice lokalne samouprave, najveći broj njih - skoro 43 % smešta žrtve nasilja u drugu porodicu (najčešće u porodicu porekla žrtve nasilja, kod drugih srodnika ili prijatelja žrtve). Samo CSR 14 % smešta žrtve nasilja u sigurnu kuću, što ukazuje na to da ovakva urgentna intervencija privremenog karaktera ima ograničen domašaj.

U 2008. godini CSR su ukupno podneli 347 krivičnih prijava u slučajevima nasilja u porodici, od čega je u 115 slučajeva (33 %) pokrenut postupak, u 139 (40 %) slučajeva krivična prijava je odbačena, dok je u 93 slučaja CSR nepoznat ishod podnete krivične prijave (27 %). Ako se ima u vidu da su CSR 2008. godine evidentirali 4.554 odraslih kao žrtava nasilja i 3.158 žrtava nasilja koje su bile u kategoriji dece i omladine, utoliko je jasno da CSR nisu koristili svoja zakonska ovlašćenja i da su imali poteškoće u proceni osnovanosti podnošenja krivičnih prijava.

U periodu 2004–2006. godine prema dostupnim podacima Republičkog zavoda za statistiku koji vodi statistiku pravosuđa, podneto je ukupno 4.597 krivičnih prijava protiv punoletnih osoba osumnjičenih da su počinili nasilje u porodici, a osuđeno je ukupno 2.007 učinilaca (najčešće osude su bile uslovne). Na zatvorsku kaznu osuđen je ukupno 421 učinilac.

Analizom 529 predmeta vezana za krivično delo nasilja u porodici (čl.194. Krivičnog zakonika) iz pravosudne prakse sudova u Beogradu i Nišu u periodu januar 2006. – maj 2007. godine, utvrđeno je da su krivične prijave najčešće podnosila ovlašćena službena lica organa unutrašnjih poslova (78 %) i oštećena/i (13 %). U 7 % slučajeva nije bilo podataka o podnosiocu krivične prijave, a u 2% slučajeva krivične prijave podneli su CSR.

Optužni akt (optužnicu ili optužni predlog) ili zahtev za sprovođenje istrage tužilac je podneo u 72 % slučajeva. Postupak je obustavljen ili zato što je javni tužilac odustao ili je krivična prijava odbačena u 29 % postupaka. Postupak pred javnim tužilaštvom u najvećem broju

predmeta bio je efikasan jer vreme od podnošenja krivične prijave do upućivanja zahteva za sprovođenje istrage istražnom sudiji nije trajalo duže od mesec dana.⁶⁶ S druge strane, u veoma malom broju predmeta glavni pretres je zakazan za manje od mesec dana, odnosno u periodu od jedan do tri meseca od datuma kada se nasilje dogodilo/podnošenja krivične prijave (u znatno većem broju slučajeva glavni pretres zakazan je nakon sedam meseci).

Među predmetima u kojima je donesena odluka, preovlađuju predmeti u kojima je postupak trajao od sedam do deset meseci i duže od godinu dana. Na usporavanje sudskog postupka u velikoj meri uticalo je i odlaganje glavnog pretresa, koje je sud obrazlagao različitim razlozima. Najčešći razlog za odlaganje bio je nedolazak okrivljenog. Inače, jedan od osnovnih problema s kojim se javni tužilac suočavao tokom postupaka bio je vezan za ponašanje oštećenih osoba, koje u velikom broju izjavljuju da se ne pridružuju krivičnom gonjenju, odbijaju da svedoče ili menjaju svoje ranije date iskaze. Primetna je pojava da oštećene osobe koje se nisu pridružile krivičnom gonjenju izbegavaju da prime poziv i ne dolaze na glavni pretres, što je dodatni razlog odugovlačenja postupka. U većem broju predmeta oštećene osobe su se pozivale na pravo da ne svedoče pred sudom. Deo razloga zbog kojih žrtve nasilja odbijaju da se pridruže krivičnom gonjenju, odnosno da svedoče vezuje se i za činjenicu da ne postoji adekvatan sistem psihosocijalne pomoći žrtvama nasilja.

Kazne koje su izrečene izvršiocima krivičnog dela nasilja u porodici ukazuju na to da postoji tendencija blagog kažnjavanja (najviše je izrečeno novčanih kazni i uslovnih osuda, dok su efektivne kazne zatvora uglavnom određene u trajanju koji predstavlja zakonski minimum).

U rešavanju slučajeva nasilja u porodici preporučuje se multi-sektorski pristup (5.4.2). Prema podacima iz pomenutog istraživanja

⁶⁶ U analizi Udruženja javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca, kao osnovni propusti u radu javnog tužilaštva u vezi s krivičnim delom nasilja u porodici navode se: retko predlaganje mera porodičnopravne zaštite od nasilja u porodici, retko predlaganje instituta zaštitnog nadzora iz KZ (razlog retkog predlaganja mere zaštitnog nadzora jeste u tome što se taj institut može odrediti samo okrivljenom kome je izrečena uslovna osuda) i izostanak primene oportuniteta, odnosno uslovljenog odlaganja krivičnog gonjenja, a što se u teoriji smatra opravdanim uz podvrgavanje odvikavanju od alkohola ili opojnih droga ili podvrgavanje psihosocijalnoj terapiji.

Ministarstva rada i socijalne politike iz 2009. godine, centri za socijalni rad praktikuju razmenu podataka o nasilju u porodici s drugim organizacijama (88 % ispitanih CSR ima praksu razmene podataka s drugim organizacijama u lokalnoj samoupravi). Stalnu razmenu podataka o nasilju u porodici sa drugim organizacijama ima 34 % CSR. Budući da 54 % samo povremeno razmenjuje podatke s drugima, stvarna saradnja različitih aktera u pogledu suzbijanja i sprečavanja nasilja u porodici i nasilja nad ženama - nije adekvatna.

CSR je institucionalno, procesno i reaktivno, najupućeniji na policiju, pa ne čudi da svi CSR u Republici Srbiji (139) razmenjuju podatke s policijom, 79 % ima saradnju sa tužilaštvom, oko 81 % sa sudskim organima, a sa obrazovnim ustanovama saradnju u razmeni podataka ima 84 % CSR. Oko 82% CSR ima razvijenu saradnju u razmeni podataka sa zdravstvenim ustanovama, a 35 % navodi da razmenjuje podatke sa udruženjima. S drugim CSR podatke o nasilju u porodici razmenjuje 69 % CSR.

Sliku o stvarnoj (ne)saradnji između nadležnih organa i ustanova pruža i činjenica da, i pored utvrđenih nadležnosti, vidovi saradnje i pojedinačnog i koordinisanog intervenisanja nisu jasno utvrđeni. Uočena je praksa da se nadležnosti prebacuju s jedne na drugu službu, kao i to da ne postoje mehanizmi za ujednačavanje stavova tužilaštava i sudova u pogledu pojedinih elemenata krivičnog dela nasilja u porodici. U cilju postizanja potrebnog stepena ujednačenosti preporučuje se korišćenje odgovarajućih pravnih instrumenata za ujednačavanje pravne prakse (obavezna uputstva, načelna mišljenja i dr.). Da je nedostatak saradnje jedan je od bitnih problema u zaštiti žrtava nasilja, ukazao je i Zaštitnik građana u svom godišnjem izveštaju za 2009. godinu.

U delu posvećenom preventivnim merama, zaštiti i podrški žrtvama nasilja (5.4.3) ukazano je na činjenicu da je poslednjih godina znatno povećan broj javnih kampanja protiv nasilja u porodici. Te kampanje vodile su organizacije civilnog društva, a sve je prisutnije i angažovanje republičkih, pokrajinskih i lokalnih tela za ravnopravnost polova.

Nažalost, kampanje se još ne sprovode u svim lokalnim sredinama, a ne obuhvataju ni sve ciljne grupe (usmerene su, pre svega, ka podizanju svesti). Uz to, do sada nije sačinjen sveobuhvatan pregled

raspoloživih usluga i načina ostvarivanja prava na zaštitu od nasilja u porodici i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja.

Analizom spisa parničnih predmeta formirani povodom tužbi za zaštitu od nasilja u porodici po Porodičnom zakonu, kao i spisa parničnih predmeta formiranih povodom tužbi za razvod braka, u kojima je, pored zahteva za razvod braka, istaknut i zahtev za određivanje mera zaštite od nasilja u porodici, koje je sprovedeno od druge polovine 2006. godine do prve polovine 2008. godine, I koje je obuhvatilo 104 predmeta opštinskih sudova u Beogradu, utvrđeno je da je sud u najvećem broju predmeta sud doneo meritornu odluku (u 4 % predmeta sud je odbacio tužbu).

Prilikom određivanja mera, sud se uglavnom kretao u granicama tužbenog zahteva, iako njim nije vezan. Najčešće određivana mera zaštite je zabrana daljeg uznemiravanja (44 %), manje je naloga za iseljenje tuženog iz zajedničkog stana, odnosno kuće (18 %), dok je zabrana prilaska određena u 23 % slučajeva (u najvećem broju slučajeva opredelio da mera zaštite traje godinu dana).

Odlaganje ročišta za raspravu bila je relativno česta pojava u predmetima obuhvaćenim istraživanjem, a izuzetno je visok i procenat predmeta u kojima je povučena tužba (40 %). Kao razlozi za povlačenje tužbe navode se: obećanje tuženog/tužene da više neće vršiti nasilje, kao i izjava tužilje/ tužioca da su među strankama uspostavljeni skladni odnosi. U nekim od analiziranih predmeta do povlačenja tužbe došlo je posle razgovora koji je sa strankama vođen u CSR. Sreću se i predmeti u kojima je sadržano obaveštenje CSR da "tužilja odustaje od tužbenog zahteva, jer se sa suprugom dogovorila oko svih bitnih pitanja".

Utvrđeno je i da tužilje, odnosno tužioci veoma retko koriste zakonsku mogućnost da traže određivanje privremenih mera u parnicama za zaštitu od nasilja u porodici, ali ohrabruje činjenica da je u najvećem broju predmeta u kojima je istaknut zahtev za izricanje privremenih mera (u 12 predmeta) sud i usvojio taj zahtev (u 8 predmeta).

Prema analizi izveštaja o radu centara za socijalni rad 2009. godine (Republički zavod za socijalnu zaštitu, Analiza izveštaja o radu centara za socijalni rad u Srbiji), u strukturi izrečenih sudskih mera zaštite od nasilja u porodici dominiraju zabrana približavanja članu porodice (307) i zabrana uznemiravanja (258).

U delu posvećenom obrazovanju i kapacitetima (5.4.4) ističe se da stručnjaci/kinje koji se u svom svakodnevnom poslu bave nasiljem u porodici, tokom svog formalnog obrazovanja, ne dobijaju znanja o nasilju u porodici, niti imaju obavezu da se stručno osposobljavaju za rad u ovoj oblasti.

U istraživanju posvećenom mapiranju usluga centara za socijalni rad za žrtve nasilja u porodici, od ukupno 139 CSR obuhvaćenih istraživanjem, 49 CSR (35 %) je navelo da je neko od zaposlenih pohađao različite vrste obuka, usavršavanja, odnosno programa obuke, ili je prisustvovao radionicama na temu ravnopravnosti polova ili nasilja u porodici. Slično govore i podaci iz izveštaja nezavisnih tela i civilnog društva. Uz to, ne postoji pregled raspoloživih programa obuke, niti je ikada sačinjena sveobuhvatna analiza koja bi predstavila sadržaj obuka i procenila njihov kvalitet.

I u delu posvećenom strateškim oblastima (izdvojene su 4 takve oblasti) i strateški ciljevima, Nacionalne strategije za sprečavanje i suzbijanje nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima, lako se uočava njihova uslovljenost međunarodnim preporukama i analizom stanja u Republici Srbiji.

U okviru prve strateške oblasti (prevencije) kao opšti cilj izdvojeno je uspostavljanje sistema primarne, sekundarne i tercijarne prevencije (strateški ciljevi sa vezani za posebnu i opštu prevenciju u krivičnom smislu izloženi su u oblasti koja je posvećena normativnom okviru). Ovo uz konstataciju da prevencija nasilja nad ženama predstavlja osnovni prioritet u borbi protiv nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima, pri čemu primarna prevencija podrazumeva sve aktivnosti kojima je cilj sprečavanje nasilja, sekundarna reagovanje i ograničavanje štetnih posledica nasilja neposredno nakon što se nasilje dogodilo (s ciljem ograničavanja posledica), dok tercijarna podrazumeva dugoročniji tretman, kao i podršku žrtvama nasilja da bi se sprečili dalji štetni efekti i ponavljanje nasilja.

Kao posebni ciljevi navode se:

- stvaranje društva koje javno osuđuje nasilje kao zločin, promocijom nenasilnog ponašanja, rodne ravnopravnosti i borbom protiv diskriminacije (kroz podizanje svesti javnosti, aktivnosti usmerene ka donosiocima odluka, obezbeđivanje aktivne uloge sredstava javnog

informisanja, promene stereotipa o shvatanju rodnih uloga, rad sa decom i mladima u vaspitnim i obrazovnim ustanovama, podsticanje aktivne uloge jedinica lokalne samouprave);

– unapređivanje institucionalnog odgovor neposredno po izvršenom nasilju sa fokusom na potrebe lica nad kojim je nasilje izvršeno (kroz obuku za zaposlene u nadležnim organima i službama, osnaživanje žena);

– sprečavanje ponavljanja nasilja (kroz redovno istraživanje nasilja, njegovih uzroka i posledica, utvrđivanje pokazatelja za praćenje nasilja, osnaživanje žrtava nasilja, rad sa počiniocima nasilja);

Kao nosioci aktivnosti u primeni mera iz ovog dela Strategije navode se: Ministarstvo rada i socijalne politike, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo kulture, informisanja i informacionog društva, Ministarstvo prosvete i nauke, Ministarstvo omladine i sporta, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo pravde, Ministarstvo ekonomije i regionalnog razvoja, a kao saradnici Nacionalna služba za zapošljavanje, Pravosudna akademija, sredstva javnog informisanja, novinarska udruženja, organi jedinica lokalne samouprave, organizacije civilnog društva.

U odnosu na stratešku oblast koja se tiče normativnog okvira kao opšti cilj izdvaja se unapređivanje normativnog okvira za zaštitu žena od nasilja. Ovo podrazumeva konsolidovanje i ujednačavanje relevantnih rešenja sadržanih u odgovarajućim zakonima, u prvom redu u Krivičnom zakoniku i Porodičnom zakonu, kao i izmena i uvođenje novih rešenja kojima se omogućava delotvorno postupanje i saradnja nadležnih organa i službi i obezbeđuje delotvorna zaštita žrtava nasilja.

Kao poseban cilj izdvaja se - **konsolidovanje i unapređenje zakonodavstva**, kroz konsolidovanje relevantnih odredbi krivičnog i porodičnog zakonodavstva, a kao nosioci aktivnosti izdvajaju se Ministarstvo rada i socijalne politike, Ministarstvo pravde, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo prosvete i nauke.

Treća strateška oblast označena je kao multisektorska saradnja i podizanje kapaciteta organa i specijalizovanih službi. Kao prvi opšti cilj navedeno je unapređivanje multisektorske saradnje i podizanje kapaciteta organa i službi, a kao posebni ciljevi izdvojeni su uspostav-

ljanje mehanizama koordinacije zaštite žrtava nasilja i uključivanje u koordinacione mehanizme organizacija civilnog društva. Ova kroz usvajanje Opšteg protokola o postupanju i saradnji ustanova, organa i organizacija u situacijama nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima (polazeći od nadležnosti policije, centra za socijalni rad, javnog tužilaštva, zdravstvenih ustanova, obrazovnih ustanova, organizacija civilnog društva, sudova opšte i posebne nadležnosti), odnosno posebnih protokola o postupanju u slučajevima nasilja nad ženama za svaki resor koji ima nadležnosti u oblasti zaštite žrtava nasilja i suzbijanja nasilja u porodici. Uz to insistira se i na podsticanju uvođenja prakse kontinuirane koordinacije nadležnih organa i službi na nivou lokalne samouprave za sprečavanje nasilja nad ženama.

Drugi opšti cilj određen je kao - **razmatranje i predlaganje uvođenja jedinstvenog softverskog sistema za evidenciju slučajeva nasilja nad ženama.** Ta baza podataka treba da prati:

1) operativnu efikasnost službe - prikupljene informacije omogućavaju praćenje efikasnosti i delotvornosti preduzetih intervencija/e od strane pojedinačnih službi;

2) praćenje i nadzor postupaka u vezi sa svakim prijavljenim slučajem nasilja u porodičnom kontekstu, što treba da uključi mogućnost da se:

- a) slučaj, odnosno žrtva nasilja prate od početka do kraja procesa;
- b) koordiniše tok informacija između službi kojima se obraća, odnosno koje postupaju;
- c) nadgleda da li zaposleni primenjuju postupke i procedure garantovane zakonom ili podzakonskim aktima (protokoli o postupanju i protokoli o međusektorskoj saradnji);

3) način na koji se izrađuju politike u oblasti prevencije i zaštite žena od nasilja, kao i način praćenja efekata usvojenih politika i mera.

Registrowanje slučaja nasilja u porodici na ovaj način onemogućava „brojanje istih slučajeva više puta“, što doprinosi utvrđivanju tačnog podatka o broju prijavljenih slučajeva za utvrđeni period (bez obzira gde je prijava ili identifikacija napravljena). Takođe, evidencija omogućava dobijanje podatka o tome kojim se službama lice koje je izloženo nasilju obraćalo (u kom periodu), kakav je odnos između broja prijava

i vrste intervencija (posebno iz domena policijsko-pravosudnih intervencija), kao i da li je slučaj aktuelan (i u kom aspektu) ili je okončan.

Treći posebni cilj određen je kao - **uvođenje programa obuke o nasilju nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima u planove i programe obuka stručnog usavršavanja za direktne pružaoce usluga žrtvama nasilja** (rok - kraj 2015. godine).

Četvrta strateška oblast definisana je kao - **sistem mera zaštite i podrške žrtvama**, a kao opšti cilj izdvojeno je unapređivanje sistema mera zaštite i podrške žrtvama nasilja. Prvi posebni cilj određen je kao unapređivanje mera zaštite žrtava porodičnog nasilja i to kroz uspostavljanje saradnje i koordinacije službi koje obezbeđuju:

- sveobuhvatnu zaštitu koja predviđa usklađenost svih neophodnih intervencija, mera i usluga;
- specifičnu zaštitu koja predviđa odgovarajuće mere i usluge za žrtvu nasilja i druge članove porodice pogođene nasiljem;
- delotvornu zaštitu koja predviđa intervencije, mere i usluge koje zaustavljaju aktuelna i sprečavaju buduća dela nasilja;
- efikasnu zaštitu koja predviđa intervencije, mere i usluge pružene u kratkom roku da bi se sprečila sekundarna viktimizacija i dugoročna šteta za žrtvu nasilja.

Drugi posebni cilj definisan je kao obezbeđenje intersektorskog i interdisciplinarnog pristupa.

Drugi opšti cilj definisan je kao unapređenje mera podrške ženama žrtvama porodičnog nasilja i to kroz sledeće aktivnosti:

- unapređenje mera psiholoških i socijalnih usluga, usluga lične pomoći za žene sa invaliditetom i drugih stručnih pomoći i podrške žrtvama nasilja dok traje krivični postupak;
- obezbeđenje standardizovane zdravstvene zaštite ženama koje su izložene nasilju u porodici i u partnerskim odnosima;
- utvrđivanje, usvajanje i primenjivanje mere afirmativne akcije za podsticanje zapošljavanja i samozapošljavanja žena koje su pretrpele nasilje;
- razmatranje mogućnosti uspostavljanja finansiranja i ekonomskog osnaživanja žena - žrtava nasilja u porodici pri lokalnim samoupravama;

– razmatranje mogućnosti uspostavljanja centralne baze podataka o uslugama za žrtve nasilja koja treba da omogući lako dolaženje do podataka o raspoloživim uslugama na lokalnom i regionalnom nivou.

1.5.4 Opšti protokol o postupanju i saradnji ustanova, organa i organizacija u situacijama nasilja nad ženama u porodici i partnerskim odnosima⁶⁷

Prilikom definisanja osnovnog cilja Opšteg protokola naglašava se neophodnost uspostavljanja sistema koji će omogućiti da se u situacijama nasilja u porodici i naročito nasilja među intimnim partnerima pokrene brz, efikasan i koordinisan postupak koji trenutno prekida nasilje, štiti žrtvu od daljeg nasilja i obezbeđuje odgovarajuću pravnu i psihosocijalnu intervenciju kojom se obezbeđuje njena rehabilitacija i integracija.

Ističe se i to da je uspostavljanje dobre saradnje između profesionalaca iz svih društveno organizovanih sistema (sistema zdravstvene zaštite, obrazovanja, socijalne i porodičnopravne zaštite, policije, pravosuđa) osnovni preduslov uspostavljanja efikasnog multi sektorskog sistema podrške i zaštite. Da bi međusektorski pristup u zaštiti žrtava nasilja u porodici dobro funkcionisao neophodno je da svi učesnici:

- imaju jasnu predstavu o zajedničkom cilju u procesu zaštite žrtava;
- dobro poznaju uloge svog i osnovne uloge drugih sektora, kao i svoje profesionalne obaveze u odnosu na te uloge – pravila, ograničenja, načine delovanja;
- dobro poznaju načine i instrumente razmene informacija i konsultacija unutar i između sektora, praćene odgovarajućim pisanim dokumentima i povratnim informacijama.

Osnovni cilj ovog opšteg protokola je da na celovit i sveobuhvatan način osigura da svaki akter u procesu organizovanja zaštite žena žrtava nasilja u porodici i među partnerima može da postupa u skladu sa svojim zakonskim ovlašćenjima i obavezama, kako bi se promovisala bezbednost žrtve i odgovornost nasilnika. Cilj je i pružanje brze i efi-

⁶⁷ Vlada je usvojila Protokol novembra 2011.

kasne zaštite ženama žrtvama nasilja i to odmah po incidentu, tokom krivičnog odnosno prekršajnog postupka, po okončanju postupka, odnosno nezavisno od ovih postupaka. Na taj način se obezbeđuje suzbijanje nasilja u porodici i to preventivno (davanjem jasnog upozorenja da je to neprihvatljivo ponašanje koje društvo neće tolerisati) i represivno (kažnjavanjem i isticanjem da je za nasilje odgovoran isključivo njegov učinilac). Potrebno je delovati i resocijalizatorski na učinioca uvođenjem posebnih programa za rad sa učiniocima nasilja nad ženama i u porodici, kako bi se postigla trajna promena stavova i ponašanja učinilaca nasilja i sprečilo ponavljanje nasilja u porodici.

Kao specifični ciljevi Opšteg protokola izdvojeni su:

- da na opšti i jedinstven način uredi i pruži smernice za postupanje, dobru praksu i saradnju između različitih državnih organa, organizacija i drugih zainteresovanih pravnih lica i pojedinaca u slučajevima nasilja u porodici;

- da unapredi zaštitu žrtava i potencijalnih žrtava, smanji broj neotkrivenih slučajeva nasilja u porodici, i poveća udeo slučajeva koji su sankcionisani;

- da unapredi položaj žrtve i obezbedi da se sve radnje preduzete tokom procesa zaštite čine u njenom najboljem interesu;

- da se izbegnu postupci koji dovode do sekundarne viktimizacije žrtava nasilja u porodici;

- postizanje opšteg razumevanja svrhe, ciljeva osnovnih principa zaštite;

- pružanje brze, blagovremene i efikasne zaštite žrtvama nasilja i to odmah po dešavanju nasilja, tokom krivičnog ili prekršajnog postupka, po okončanju tih postupaka;

- osiguranje primene celovitog pristupa organizovanju procesa zaštite i podrške ženama koje trpe nasilje nasilju u porodici, kojim će biti obuhvaćene sve njihove procenjene potrebe kroz donošenje posebnih protokola o postupanju u slučajevima nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima, kojima će se bliže regulisati način postupanja svakog od učesnika u pružanju zaštite žrtvama.

- podizanje svesti o fenomenu nasilja u porodici među svim ustanovama i akterima u sistemu zaštite od nasilja u porodici;

- umanjeње negativne društvene posledice nasilja u porodici.

U delu posvećenom normativnom okviru ukazuje se na međunarodni akte na kojima se Opšti protokol zasniva, a pažnja je posvećena i nacionalnom zakonodavni okviru.

Uz oslanjanje na međunarodne pravne akte, nacionalne zakone i strateška dokumenta koja je usvojila Vlada Republike Srbije u četvrtom delu Opšteg protokola predstavljene su definicije i opšti pojmovi vezani za nasilje nad ženama, u porodici i u partnerskim odnosima.

Prepoznavanju različitih oblika i manifestacija nasilja posvećen je peti deo Opšteg protokola. U ovom delu fizičko nasilje se definiše kao: namerna upotreba fizičke sile koja može da izazove bol, povredu, invaliditet ili smrt. Ovo nasilje uključuje ponašanja kao što su grebanje, guranje, čupanje kose, trešenje, šamaranje, udaranje, šutiranje, griženje, davljenje, ubode, nanošenje opekotina, fizičko ograničavanje, premlaćivanje i ubistvo, ali ne isključuje i druge manifestacije.

Seksualno nasilje je seksualni akt bez saglasnosti ili mogućnosti izbora žrtve da da pristanak, nezavisno od toga da li se akt odigrao, zatim seksualni akt ili pokušaj tog akta kada osoba nije u stanju da se saglasi ili odbije učešće usled bolesti, invaliditeta, uticaja psihoaktivnih supstanci, uzrasta, odnosno usled zastrašivanja, ucene ili pritiska; bolan i ponižavajući seksualni čin. Zastrašivanje, ucene ili pritisci na učestvovanje u neželjenom seksualnom aktu uključuju korišćenje reči, gestova, predmeta ili oružja radi iskazivanja namere da se izazove bol, povreda ili smrt.

Psihičko nasilje je narušavanje spokojstva žrtve usled ponašanja, pretnji i primene metoda zastrašivanja sa ili bez upotrebe oruđa i oružja kojima se mogu izazvati telesne povrede. Uključuje ponižavanje žrtve, kontrolisanje njenog ponašanja, uskraćivanje informacija, posramljivanje i omalovažavanje, okrivljivanje, izolaciju od prijatelja i porodice, manipulaciju decom i omalovažavanje žrtve u roditeljskoj ulozi, onemogućavanje pristupa novcu i drugim dobrima koje utiče na mentalno i emotivno stanje žrtve. Specifičan oblik psihičkog nasilja je kontrolisanje žrtve praćenjem odnosno uhođenjem, gde se ponavljano koristi uznemiravanje i zastrašivanje, kao što je proganjanje osobe, pojavljivanje na mestu rada ili stanovanja, uznemiravajući pozivi, pisma i poruke i uništavanje žrtvine imovine.

Za ekonomsko nasilje se kaže da predstavlja oblik psihičkog nasilja koje podrazumeva nejednaku dostupnost zajedničkim sredstvima,

uskraćivanje ili kontrolisanje pristupa novcu, sprečavanje zapošljavanja ili obrazovanja i stručnog napredovanja, uskraćivanje prava na vlasništvo, prisiljavanje da se odrekne vlasništva, otuđenje stvari bez saglasnosti, ali ne isključuje i druge manifestacije.

U šestom delu koji nosi naslov "Dete i drugi posebno osetljivi članovi porodice svedoci nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima" skreće se pažnja na to da se deca smatraju žrtvama nasilja u porodici, ne samo kada ga direktno trpe, već i kada su izložena aktima nasilja koje jedan član porodice vrši nad drugim članovima kao svedoci. Ovo stoga što, svedočenje i izloženost nasilju traumatizuje decu, bilo da direktno posmatraju nasilje, ili čuju zvuke, udarce, krike iz neposredne blizine, kada znaju da se nasilje dešava ili se može desiti, odnosno kada naknadno vide posledice nasilja među članovima porodice.

Nema sumnje da izloženost fizičkom, seksualnom ili psihološkom zlostavljanju i nasilju između roditelja ili drugih članova porodice ima ozbiljan uticaj na decu i druge naročito osetljive članove porodice. Takva izloženost izaziva traumu i negativno utiče na razvoj deteta i bezbednost i položaj drugih posebno ranjivih članova porodice kao što su osobe sa invaliditetom, starijih članova porodice osoba sa određenim težim zdravstvenim i razvojnim problemima. Iz ovog razloga, neophodno je obezbediti da se, prilikom pružanja usluge i pomoći žrtvama nasilja u porodici sa decom koja su bila svedoci nasilja, i njihova prava i potrebe obavezno uzmu u obzir. Ističe se i to da se termin „dete svedok“ ne odnosi se samo na decu koja neposredno prisustvuju činu nasilja u porodici, već i na decu koja su nasilju posredno izložena.

Prilikom pružanja pomoći žrtvama nasilja u porodici u kojoj se nalaze naročito ranjivi članovi kao svedoci nasilja, neophodno je preduzeti mere zaštite koje odgovaraju na potrebe ovih lica, s obzirom da ona nisu u stanju da se zaštite bez pomoći drugih. Sve usluge koje se pružaju deci svedocima nasilja u porodici i drugim naročito ranjivim članovima porodice moraju se preduzimati u skladu sa njihovim najboljim interesom.

O učesnicima u organizovanju zaštite i podrške ženama žrtvama nasilja u porodici i u partnerskim odnosima u smislu ovog protokola govori se u delu sedam Opšteg protokola. Navedeno je da su u pitanju ustanove, organi i organizacije koje u okviru svojih zakonom

utvrđenih nadležnosti ili programa rada imaju obavezu da realizuju aktivnosti usmerene na prepoznavanje slučajeva nasilja u porodici, zaustavljanje nasilja, osiguranje bezbednosti, podrška i osnaživanje žrtve, rehabilitacija žrtava nasilja u porodici i sankcionisanju učinilaca nasilja. U skladu sa pozitivnim zakonskim propisima, obavezu postupanja u slučajevima nasilja u porodici imaju: policija, ustanove socijalne zaštite i drugi pružaoci usluga u sistemu socijalne zaštite, zdravstvene ustanove i drugi oblici zdravstvene službe, ustanove u sistemu obrazovanja i vaspitanja u slučajevima kada su uključena deca svedoci nasilja, javno tužilaštvo, redovni i prekršajni sudovi. Istaknuto je i to da su drugi pružaoci socijalne zaštite su definisani članom 17. Zakona o socijalnoj zaštiti („Službeni glasnik RS” broj 24/11).

U procesu prevencije, pružanja pravne i psiho-socijalne pomoći i zastupanja u obezbeđivanju usluga u zajednici namenjenih žrtvama nasilja u porodici, udruženja, koja u okviru svog programa rada imaju definisane aktivnosti na realizaciji pomoći i podrške žrtvama nasilja u porodici i u partnerskim odnosima imaju značajnu ulogu.

Kao opšti principi kojih treba da se pridržavaju svi stručnjaci angažovani u organizovanju zaštiti i podrške ženama žrtvama porodičnog nasilja u osmom delu Opšteg protokola izdvojeni su:

- bezbednost (sigurnost) žrtve je prioritet u radu stručnih službi;
- bezbednost i dobrobit deteta kroz osiguranje bezbednosti i podršku autonomiji nenasilnom roditelju.
- za nasilno ponašanje odgovoran je isključivo učinilac;
- sve intervencije treba da uzmu u obzir nejednakost moći između žrtve nasilja u porodici i nasilnika;
- poštovanje potreba, prava i dostojanstva žrtve;
- hitnost postupka se usaglašava sa procenom opasnosti situacije i ugroženosti žrtve;
- institucije, u okviru svojih uloga, nadležnosti i misija, su odgovorne da zaustave nasilje i preduzmu mere zaštite;
- podizanje stručnih kompetencija kroz planske edukacije i afirmaciju primera dobre prakse.

U pogledu uključivanja različitih službi u proces zaštite od nasilja u porodici ističe se, u delu devet, da se ono zasniva na pretpostavki

da učesnici koji su nosioci sistema zaštite od nasilja u porodici imaju različite nadležnosti i domene odgovornosti (stoga probleme vezane za nasilje mogu efikasnije rešavati jedino multisektorskom saradnjom), odnosno da su učesnici nosioci sistema zaštite od nasilja u porodici dužni da postave prava žrtve u središte svih mera koje se primenjuju kroz delotvornu saradnju (da bi ispunili svoje zakonske obaveze i svrhu intervencije koju pružaju). S obzirom na navedeno, saradnja institucija mora biti jasno definisana, kao i njihovo pojedinačno i koordinisano intervenisanje (kako bi se izbegla situacija prebacivanja odgovornosti sa jedne na drugu službu).

Uspostavljanje kontinuirane multisektorske saradnje između institucija, koje su nosioci sistema zaštite, podrazumeva saradnju između ustanova socijalne zaštite, posebno centara za socijalni rad, policije, tužilaštva, istražnih sudova i zdravstvenih ustanova. U sistem zaštite potrebno je uključiti i udruženja građana koja po svom programu imaju aktivnosti vezane za usluge žrtvama nasilja.

Osiguranje bezbednosti i zaštita prava žrtve, kao i zaustavljanje nasilja prevashodno su uloga policije i javnog tužilaštva, odmah po dobijanju informacije od građana, ustanova, organa i organizacija o postojanju nasilja u porodici. Druge službe, (socijalne, zdravstvene, obrazovne ustanove i sl.) pružaju podršku žrtvama, obezbeđuju oporavak i preduslove za produktivan život bez nasilja.

Za prepoznavanje nasilja ističe se da predstavlja obavezu svih institucija u okviru njihovih redovnih delatnosti, kao i to da prepoznavanje može biti rezultat prijave od strane žrtve bilo kojoj ustanovi u sistemu zaštite, ili uočavanja fizičkih, psihičkih ili drugih tragova i manifestacija nasilja od strane bilo kog službenog ili stručnog lica ili od strane trećeg lica koje nasilje prijavljuje ustanovi.

Pravo je i dužnost svakog da prijavi nasilje u porodici. Neprijavlivanje nasilja u porodici predstavlja krivično delo. Lice koje ima saznanja o izvršenom krivičnom delu nasilja u porodici dužno je da podnese krivičnu prijavu nadležnim institucijama i organima.

Prema Porodičnom zakonu, svako ima, u skladu sa zakonom, pravo na zaštitu od nasilja u porodici. Naročitu obavezu da prijave policiji i javnom tužilaštvu nasilje u porodici imaju zdravstveni radnici, stručni radnici u socijalnoj zaštiti i obrazovanju. Prema službenim podacima, u najvećem broju slučajeva nasilje u porodici prijavljuje žena

žrtva nasilja, a potom službena lica iz policije, stručni radnici centara za socijalni rad i lica angažovana u organizacijama civilnog društva, kao i zdravstveni radnici.

U ustanovama i organizacijama u kojima zaposleni dolaze u susret sa ženama žrtvama nasilja, mora se imati u vidu da tragovi nasilja ne moraju uvek da budu u vidu povreda, modrica ili drugih fizičkih manifestacija. Profesionalci su dužni da uoče i prepoznaju i druge znakove nasilja i izraze sumnju da je ono prisutno, kao i da to primereno dokumentuju. To se postiže ukoliko se tokom obavljanja redovnih aktivnosti i pružanja drugih usluga postavljaju odgovarajuća pitanja, odnosno obavlja provera nasilja u svim indikovanim situacijama. Osim u situacijama kada su tragovi nasilja vidljivi, provera nasilja se obavezno obavlja kada postoji uverljiva izjava žrtve ili svedoka, ili su prisutne druge okolnosti, medicinski ili psihološki simptomi koji upućuju da nasilje postoji. Kad god je moguće, potrebno je postaviti uobičajena pitanja o nasilju, bilo da je u pitanju intervencija policije, zdravstvenih službi ili centara za socijalni rad. Ta pitanja se postavljaju čak i u situaciji kada u domaćinstvu nema odraslih muških članova.

Prilikom prepoznavanja nasilja treba razmotriti i druge moguće znakove u ponašanju potencijalne žrtve, uključujući direktne i indirektne znakove kao što su:

- uznemirenost, izbegavanje teme, minimiziranje, ispoljavanje stavova da je nasilje „zasluženo”;
- ispoljavanje straha od ponašanja nasilnika i straha za sopstvenu bezbednost;
- strah od oduzimanja dece, strah da nasilnik ne ugrozi decu, stav da su deci „potrebna oba roditelja”;
- strah za druge ukućane ili članove porodice;
- pokazivanje stida i krivice, preuzimanje odgovornosti za nasilje;
- ukazivanje na ekonomsku zavisnost, izolaciju i nedostatak podrške šire porodice;
- strah od policije i drugih autoriteta.

Kao faktori koji ukazuju na nastanak naročito ozbiljnih posledica nasilja u porodici izdvojeni su:

- višestruke žrtve;
- pretrpljeni napad ili ponovljeni napad na istu žrtvu;
- žrtva pripada grupaciji naročito ranjivih članova porodice (sa invaliditetom, sa psihički izmenjenim ponašanjem, drugačije seksualne orijentacije, zavisna od psihoaktivnih supstanci, starije osobe i dr.);
- prisustvo drugih osoba nasilju, npr. rođaka, a posebno dece ili drugih naročito ranjivih članova porodice;
- dodatno ponižavanje i degradacija žrtve (npr. fotografisanje, izlaganje pogledima drugih nakon izvršenog nasilja i drugo).

U pogledu dokumentovanja nasilja ističe se da će svaka ustanova koja primi informaciju iz koje proizilazi osnovana sumnja da je izvršeno nasilje u porodici to na odgovarajući način dokumentovati tu informaciju i sva saznanja o važnim okolnostima do kojih je došla. Ovo podrazumeva i sačinjavanje izveštaja koji sadrži kvalitetne, tačne i pouzdane informacije o događaju, njegovoj istoriji i posledicama.

Od ogromnog značaja za proces zaštite žrtve je i precizno beleženje podataka koji se odnose na identitet osobe prema kojem je izvršeno nasilje, kao i na identitet osoba koje su u isto vreme bile direktno ili indirektno izložene nasilju (npr. deca, rođaci ili drugi), identitet osobe koja je izvršila nasilje, detaljni opis događaja i istorije nasilja (prethodni događaji, trajanje, učestalost i eskalacija), opis specifičnih faktora rizika, detaljan opis posledica nasilja (eventualnih povreda i psihičkog stanja), fotografisanje osoba (povreda) i mesta događaja, beleženje izjava direktnih i indirektnih žrtava i svedoka o okolnostima nasilja, izveštaji o stručnim nalazima i procenama, dokumentacija o ranijim prijavama događaja i prethodnim postupcima službi.

Prilikom prikupljanja podataka o nasilju potrebno je da se razgovor sa žrtvom obavlja bez prisustva učinioca (u posebnim prostorijama i van domašaja njegovog vida). Nije uputno koristiti pitanja tipa „zašto” jer ona upućuju na traženje uzroka koje žrtva ne mora da razume i asociraju na optužbu i krivicu.

Prikupljanje podataka o nasilju je težak i osetljiv zadatak, specifičan za svaku službu. Da bi se povećala pouzdanost podataka nužno je da se dobro upozna izvor informacija, da se postave precizna, detaljna i jasna pitanja, da se pažljivo posmatra i beleži izgled i ponašanje žrtve i učinioca nasilja. Ističe se i to da nedoslednost u iskazima žrtve ne mora

da znači da je navod netačan. Nedoslednost često odražava zbuñenost, probleme sa razumevanjem pitanja, sa prisećanjem ili emotivnu uzbuñenost zbog oživljavanja traumatskih iskustava.

U delu Opšteg protokola koji je posvećen informisanju o drugim učesnicima u postupku ističe se potreba da se u svim relevantnim ustanovama zaposleni upoznaju sa pojavom nasilja u porodici i da poseduju tačne i konkretne informacije gde i kako se žrtva može uputiti na druge službe i pružaoce usluga u zajednici. Uz to, potrebno je obezbediti da žrtva nasilja dobije svu potrebnu podršku kako bi se ohrabрила da prihvati pomoć i preduzme korake za osiguranje bezbednosti.

Važno je izgraditi odnos poverenja i nedvosmisleno ukazivati da je nasilje neprihvatljiv oblik ponašanja, te da je odgovornost za nasilje uvek na nasilniku, a ne na žrtvi. Neophodno je i obezbediti potpune informacije o postupcima, procedurama i njihovim ishodima, kao i o pristupačnim resursima za pomoć i podršku žrtvi i drugim ugroženim članovima porodice. U svim slučajevima je neophodno da žrtva dobije detaljne informacije o svim učesnicima i uslugama u zajednici koje se bave pružanjem pomoći i osiguranjem bezbednosti.

Žrtvi će se po mogućstvu uručiti brošura koja bi sadržavala informacije potrebne žrtvi. To uključuje, adrese, brojeve telefona i druge detalje o sledećim učesnicima: policijskoj stanici, centru za socijalni rad, zdravstvenoj ustanovi, SOS telefonu za žrtve nasilja, prihvatilištu (sigurnoj kući) i drugim organizacijama u zajednici specijalizovanim za nasilje u porodici i nasilje nad ženama. U dogovoru sa ženom žrtvom, može se kontaktirati neka od navedenih službi kako bi se obezbedila adekvatna pomoć i sačinio sigurnosni plan.

Svi učesnicima u organizovanju zaštite i podrške ženama žrtvama nasilja u porodici bi trebali da učestvuju u izradi zajednički pisanog informatora (lifleta), u kojem će biti opisana osnovna prava i mogućnosti zaštite žena žrtava nasilja u porodici i partnerskim odnosima. Taj informator bi zaposleni u organima, organizacijama i ustanovama koje ostvare prvi kontakt sa ženom žrtvom nasilja u porodici i u partnerskim odnosima odmah uručivali žrtvi. U sredinama u kojima je u službenoj upotrebi i jezik nacionalnih manjina, informator bi trebalo da bude štampan i na jezicima koji su u službenoj upotrebi u tim sredinama. Zaposleni u svim ustanovama u sistemu zaštite i podrške ženama - žrtvama nasilja u porodici staraće se da žrtvu obaveste o pre-

duzetim koracima i merama, kao i o pravima koje žrtva u svakoj fazi postupka ima.

U pogledu podizanja svesti i osnaživanja žrtve ističe se da treba poštovati odluku žrtve nasilja da o nasilju ne govori. Žrtvi se time jasno stavlja do znanja da se može obratiti za pomoć u drugoj situaciji, informiše se o potencijalnim rizicima i dostupnim izvorima pomoći. Obavezno je dokumentovati sve podatke do kojih se došlo tokom razgovora sa žrtvom i drugim uključenim osobama, kao i sve postupke koji su preduzeti. Kada je, na osnovu razgovora, očigledno da su nasilju nad ženama u porodici izložena deca ili drugi naročito osetljivi članovi porodice, potrebno je obavezno prijaviti slučaj centru za socijalni rad.

Za slučaj neposredne opasnosti od nasilja, tj. kada postojeća saznanja ukazuju da su život i bezbednost žrtve ili drugih članova porodice u ozbiljnoj neposrednoj opasnosti, potrebno je pokrenuti aktivnosti na osnovu službene dužnosti. Do saznanja da postoji ozbiljna neposredna opasnost može se doći na osnovu iskaza i ponašanja žrtve ili drugih osoba, iskaza i ponašanja nasilnika, tragova nasilja i uvida na licu mesta. Službeno lice koje tokom obavljanja redovnih poslova dođe do saznanja o ozbiljnoj i neposrednoj opasnosti od nasilja postupiće u skladu sa zakonom, i preduzeti i inicirati aktivnosti zaštite žrtve od nasilja. U ovim slučajevima je neophodno bez odlaganja prijaviti saznanja o opasnosti od nasilja policiji.

Kada se govori o proceni bezbednosnih rizika ističe se potreba da učesnici u sistemu zaštite u svakom trenutku procenjuju rizik za žrtvu i prilagođavaju svoje postupke potrebi da se žrtvi obezbedi maksimalna bezbednost. Okolnosti koje ukazuju na postojanje ozbiljne neposredne opasnosti od nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima uključuju jedan od navedenih ili češće kombinaciju više faktora, a posebno: pretnje ubistvom ili samoubistvom od strane nasilnika, posedovanje oružja, razvod ili odlazak, odnosno odvajanje od nasilnog partnera, samoubilačke misli i ponašanja žrtve, predhodni incidenti nasilja, prisustvo mentalnih bolesti, zloupotreba psihoaktivnih supstanci, eskalacija praćenja, uhođenja i uznemiravanja žrtve, njene familije ili prijatelja, ljubomora, sukobi oko starateljstva nad detetom ili načina održavanja ličnih odnosa deteta i roditelja koji čini nasilje u porodici, kriminalna istorija učinioca, bez obzira da li je u vezi sa nasi-

ljem, postojanje sudskih mera zaštite i istorija njihovog nepoštovanja, doživljaj straha kod žrtve i njena procena rizika da se nasilje desi ili ponovi.

Službena lica koja dođu u kontakt sa žrtvom nasilja pružice joj potrebnu pomoć i podršku iz svoje nadležnosti i obezbediće odgovarajući ponovni kontakt i praćenje. Za planiranje usluga i mera zaštite žene žrtve nasilja i drugih članova porodice izloženih nasilju saziva se konferencija slučaja. Konferenciju slučaja zakazuje voditelj slučaja (stručno lice centra za socijalni rad), osim ukoliko nije drugačije dogovoreno. Svi učesnici će kroz saradnju doprineti izradi individualnog plana integrisanih usluga koji obezbeđuje celovitu, koherentnu, delotvornu i efikasnu zaštitu za ženu žrtvu i nenasilne članove njene porodice. Plan zaštite mora da osigura bezbednost žrtve, da zaustavi nasilje i da spreči da se delo ponovi, da zaštiti prava žrtve, da omogući da slobodno donese odluke u svom najboljem interesu, da dobije usluge koje služe njenom oporavku, osnaživanju i osamostaljivanju. Planirane mere moraju biti međusobno dobro usaglašene i usmerene na izbegavanje sekundarne viktimizacije žrtve.

Obezbeđenje hitne zaštite žene žrtve nasilja u porodici i partnerskom odnosu i ostalih članova porodice izloženih nasilju, podrazumeva podnošenje tužbe za izricanje mera zaštite od nasilja u porodici od strane javnog tužilaštva i organa starateljstva. U praćenju poštovanja izrečenih mera zaštite od nasilja u porodici potrebno je da učesnici u sistemu zaštite razmenjuju informacije i preduzimaju odgovarajuće postupke, u skladu sa zakonom

Pružanje usluga ne sme da zavisi od spremnosti žrtve da podnese prijavu ili svedoči protiv učinioca. Planom zaštite žene žrtve nasilja u porodici i u partnerskom odnosu utvrđuje se i plan praćenja i evaluiranja (procene) adekvatnosti planiranih i preduzetih mera, uključujući i rokove za ponovne procene. Ovi postupci takođe treba da budu vođeni u saradnji (koordinisanoj akciji) svih učesnika. U zavisnosti od rezultata procena donose se odluke o reviziji mera (kada planirane mere nisu dale željene ishode) i odluke o daljim merama zaštite i praćenja.

U slučaju kada su postignuti ciljevi zaštite, a pre svega bezbednost, oporavak i osnaživanje, može se doneti odluka o zatvaranju slučaja. Sve ustanove, će se starati da ženi žrtvi nasilja u porodici bude obezbeđena besplatna pravna pomoć, od strane jedne od ustanova koje pru-

žaju besplatnu pravnu pomoć (organ lokalne samouprave, advokatska komora ili udruženje).

U delu posvećenom implementaciji i praćenju primene Opšteg protokola ističe se će svi učesnici u postupku zaštite žena žrtava nasilja u porodici i u partnerskim odnosima upoznati zaposlene sa njegovim sadržajem i aktivnostima koje treba da sprovedu u njegovoj implementaciji i praćenju. Istovremeno, a u cilju ostvarivanja uslova za doslednu primenu Opšteg protokola, naglašava se potreba donošenje posebnih protokola od strane svih učesnika u njegovom sprovođenju (ovo u roku od 12 meseci od usvajanja Opšteg protokola).

Naglašeno je potreba da ministarstva u čijoj su nadležnosti poslovi za unutrašnje poslove, socijalnu zaštitu, zdravlje, pravdu u cilju ostvarivanja efikasne međusektorske saradnje:

- posebnim protokolima detaljnije razrade interne postupke unutar svakog pojedinog sistema, u skladu sa osnovnim principima i ciljevima Opšteg protokola;

- u okviru svojih nadležnosti preporučite ustanovama i drugim organizacijama da detaljnije razrade sopstveno postupanje radi bolje zaštite žena od nasilja u porodici i u partnerskim odnosima;

- podstiču sklapanje sporazuma o saradnji na lokalnom nivou između ustanova i drugih organizacija čija je saradnja neophodna za efikasno ostvarivanje i sprovođenje zaštite žena od nasilja u porodici i u partnerskim odnosima.

Od naročite važnosti je i stav u pogledu obučavanja za primenu Opšteg i posebnih protokola. Naime, svi učesnici obezbediće trajan proces obuke svojih zaposlenih, kako bi se razvila i održala stručnost zaposlenih u ustanovama u oblasti nasilja u porodici. Programi razvoja i obuke zaposlenih će biti izvršeni u skladu sa principima iz ovog Opšteg protokola, a učesnici će u skladu sa svojim mogućnostima obezbediti obuke odgovarajućeg broja i strukture zaposlenih u institucijama sistema za primenu Opšteg i posebnih protokola o postupanju u slučajevima nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima.

Svi zaposleni u policiji, tužilaštvu, centrima za socijalni rad i zdravstvenim ustanovama treba da imaju osnovna znanja o pojavi nasilja nad ženama u porodici i poznaju postupanje po Opštem protoko-

lu, a učesnici će prema svojim mogućnostima posebno obučavati pojedince ili timove (specijalizovana obuka) da postupaju u slučajevima nasilja nad ženama u porodici u skladu sa principima ovog Protokola.

Radi unapređivanja postupanja u slučajevima nasilja nad ženama u porodici i partnerskim odnosima ministarstva u čijoj su nadležnosti poslovi za unutrašnje poslove, socijalnu zaštitu, zdravlje i pravdu će pratiti primenu Opšteg i posebnih protokola, kao i efekte postupanja. Naglašava se i to da će česnici u sistemu zaštite žena žrtava nasilja u porodici voditi evidencije podataka o slučajevima nasilja u porodici u voditi na način propisan zakonom. Naglašena je i obaveza učesnika da prate efekte postupanja u slučajevima nasilja nad ženama u porodici i partnerskim odnosima, da obezbede obradu podataka i njihovu javnu dostupnost.

II

NACIONALNO ZAKONODAVSTVO OD ZNAČAJA ZA SUPROTSTAVLJANJE NASILJU U PORODICI

*Ljudski život se odvija u porodici.
Ljudi se po pravilu rađaju u porodici,
u njoj se podižu i odrastaju, sami
stvaraju porodicu i u porodici umiru.⁶⁸*

Porodica je sastavni deo društva, pa se porodični odnosi ne mogu posmatrati izvan društvene stvarnosti, odnosno odvojeno od drugih društvenih odnosa i pojava. Naime, pored osnovnih funkcija kao što su reproduktivna, ekonomska, vaspitna i obrazovna, zaštitna i socijalizatorska, porodica omogućava zadovoljenje mnogobrojnih emocionalnih, društvenih, kulturnih i drugih potreba, kako između muškarca i žene kao supružnika, tako između njih kao roditelja i njihove dece, a potom između svih članova porodice međusobno i porodice kao užeg društva i društvene zajednice. Kako je problem porodice veoma složen, to se proučavanjem porodice, kao osnovne ćelije društva, bave mnoge naučne discipline, kao što su pravo, sociologija, psihologija, etnologija itd. Porodično pravo koristeći dostignuća svih tih nauka, najiscrpnije reguliše odnose u porodici pozitivnim pravnim propisima koji istovremeno odgovaraju zahtevima savremene nauke i našoj društvenoj stvarnosti. Zdrava i usklađena porodica omogućava nesmetan razvoj pojedinca i predstavlja čvrstu osnovu za pravilan razvoj društva. Svako društvo nastoji da porodicu i porodične odnose uredi i pravno reguliše u skladu sa svojim potrebama. Otuda i konstatacija E. Froma „da sva-

⁶⁸ Janjić-Komar, M. Korać, R. Ponjavić, V. (1996) Porodično pravo, Beograd: Nomos, str. 36

ko društvo ima onakvu porodicu kakvu zaslužuje“. Ako posmatramo porodicu kod nas, stanje u kom se nalazi i probleme sa kojima se suočava, možemo slobodno reći da se naše društvo nalazi u dubokoj krizi. Zbog složenosti savremenog društva i načina života porodica se nalazi u mnogim psihološkim, psihopatološkim, sociodevijantnim, moralnim i egzistencijalnim problemima. Kao posledica takvog kriznog stanja, javlja se otuđenost pojedinca, gubi se osećaj pripadnosti porodici, međusobne saradnje i emocionalna ravnoteža. Na taj način porodica prestaje da bude oaza mira i mesto gde bi ljudi trebalo da se osećaju najsigurnije i postaje izvor nasilja i agresije koju pojedinci ispoljavaju upravo prema članovima svoje porodice. Tako dolazimo do problema nasilja u porodici koje je postalo univerzalni fenomen zajednički za sva društva bez obzira na različite osobenosti porodice u odnosu na različite kulture i društvene oblike porodice kroz istoriju. Međutim, i pored različitih pojava oblika nasilje u porodici uvek predstavlja kršenje osnovnih ljudskih prava člana porodice. Stoga ovom problemu treba prići sistemski, na svim nivoima i obezbediti zajedničko delovanje društva i institucija, kao i jačanje zakonodavnog okvira u oblasti zaštite od nasilja u porodici. Pravne mere za borbu protiv nasilja u porodici u zakonodavstvu Republike Srbije ustanovljene su pre svega u okviru krivičnog i porodičnog prava, ali je nacionalno zakonodavstvo koje se bavi ovom problematikom znatno šire.⁶⁹

⁶⁹ Ustav Republike Srbije („Službeni glasnik RS“, br. 98 od 10. novembra 2006. godine); Krivični zakon/zakonik („Službeni glasnik RS“, br. 10/02, 85/05, 72/09 i 111/09); Zakonik o krivičnom postupku („Službeni list SRJ“, br. 70/01 i 68/02 i „Službeni glasnik RS“, br. 58/04, 85/05, 115/05, 46/06, 49/07, 122/08, 72/09 i 76/10); Porodični zakon („Službeni glasnik RS“, br. 18/05); Zakon o prekršajima („Službeni glasnik RS“, br. 101/05, 116/08 i 111/09); Zakon o javnom redu i miru („Službeni glasnik RS“, br. 51/92, 53/93, 67/93, 48/94, 85/05 i 101/05); Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivično pravnoj zaštiti maloletnih lica („Službeni glasnik RS“, br. 85/05); Zakon o izvršenju krivičnih sankcija („Službeni glasnik RS“, br. 85/05 i 72/09); Zakon o policiji („Službeni glasnik RS“, br. 101/05 i 63/09); Zakon o ravnopravnosti polova („Službeni glasnik RS“, br. 104/09) i Zakon o zabrani diskriminacije („Službeni glasnik RS“, br. 22/09).

2.1 Ustav Republike Srbije

Princip društvene brige o porodici kao primarnoj društvenoj grupi i značajnom elementu društvene strukture proklamovan je Ustavom Republike Srbije, prema kome porodica uživa razne oblike zakonske, ekonomske, socijalne i druge društvene zaštite i podrške, utvrđene zakonskim i drugim propisima i merama društveno-ekonomske i socijalne politike. Član 66. Ustava propisuje da „porodica, majka, samohrani roditelj i dete u Republici Srbiji uživaju posebnu zaštitu“, dok je način ostvarivanja ove zaštite uređen zakonima i propisima donetim na osnovu zakona. Na ovaj način ukazano je na značaj i mesto porodice u našem društveno-političkom sistemu. Konceptija o zaštiti porodice kao osnovnom pravu čoveka uređena je i drugim odredbama Ustava Republike Srbije sadržanim u Glavi „Ljudska prava i slobode“. Ustav Republike Srbije propisuje da država jamči ravnopravnost žena i muškaraca i razvija politiku jednakih mogućnosti (čl. 15.), zabranjuje neposrednu ili posrednu diskriminaciju po bilo kom osnovu, a naročito po osnovu pola (čl. 21. st. 3.), garantuje pravo na život (čl. 24. st. 1.), garantuje nepovredivost fizičkog i psihičkog integriteta (čl. 25. st. 1.), zabranjuje ropstvo i položaj sličan ropstvu (čl. 26. st. 1.), jamči zaštitu dece od psihičkog, fizičkog, ekonomskog i svakog drugog iskorišćavanja ili zloupotrebljavanja (čl. 64.), predviđa prava i dužnosti roditelja (čl. 65. st. 1.), i kao što smo već rekli član 66. koji jamči posebnu zaštitu porodice, majke, samohranih roditelja i dece. Društvena zaštita porodice ostvaruje se i postojanjem prava iz socijalnog osiguranja kao što su pravo na porodičnu penziju, prava iz zdravstvenog osiguranja, pravo na dečiji dodatak, pravo nasleđa, stanarsko pravo i slično. Društvena zaštita porodice ogleda se i u osnivanju i funkcionisanju niza ustanova za odgoj, čuvanje i vaspitanje dece, drugim oblicima organizovane pomoći porodici, kao i u stvaranju što povoljnijih uslova za vođenje porodičnog domaćinstva. Nadzor organa starateljstva nad vršenjem roditeljskog prava predstavlja jedan od osnovnih oblika društvene zaštite interesa maloletnih lica, a naročito interesa dece. Stoga su za zaštitu porodice vrlo značajne odredbe tzv. socijalnog zakonodavstva, koje se bave pitanjima materijalne, zdravstvene i druge pomoći porodici i njenim članovima, posebno majci i detetu.

2.2 Krivični zakon /zakonik Republike Srbije

2.2.1 Nasilje u porodici iz člana 118a Krivičnog zakona Republike Srbije iz 2002. godine

Zakonom o izmenama i dopunama krivičnog zakona Republike Srbije od 01.03.2002. godine uveden je novi član 118. a koji sankcioniše nasilje u porodici. Ovaj član je bio sadržan u Glavi „Krivičnih dela protiv braka i porodice“, kao što je to i danas slučaj. Naime, iako u teoriji krivičnog prava ne postoji jedinstveno mišljenje o zaštitnom grupnom objektu ovih krivičnih dela, jer se međusobno razlikuju ne samo po radnji izvršenja i posledici, već i po objektu radnje, motivima učinilaca itd, danas prevladava stav da krivična dela protiv braka i porodice čine jednu grupu krivičnih dela.

Radi boljeg sagledavanja dat je hronološki prikaz inkriminacije krivičnog dela nasilje u porodici u našem krivičnom zakonodavstvu. Kao što je već rečeno, krivično delo nasilje u porodici kod nas je prvi put uvedeno Zakonom o izmenama i dopunama krivičnog zakona Republike Srbije u članu 118. a, koji je glasio:

1. Ko upotrebom sile ili ozbiljnom pretnjom da će napasti na život ili telo povređuje ili ugrožava telesni ili duševni integritet člana porodice, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do tri godine.

2. Ako je pri izvršenju dela iz stava 1. ovoga člana korišćeno oružje, opasno oruđe ili sredstvo da telo teško povredi ili zdravlje teško naruši, učinilac će se kazniti zatvorom od šest meseci do pet godina.

3. Ako je usled dela iz stava 1. i 2. ovoga člana nastupila teška telesna povreda ili trajno i teško narušavanje zdravlja člana porodice ili je delo izvršeno prema maloletniku, učinilac će se kazniti zatvorom od dve do deset godina.

4. Ako je usled dela iz stava 1. i 2. ovoga člana nastupila smrt člana porodice, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje deset godina.

Krivično delo nasilje u porodici imalo je osnovni i tri kvalifikovana oblika. Osnovni oblik se sastojao u povredi ili ugrožavanju telesnog ili duševnog integriteta člana porodice, sa napomenom da tada važeći Osnovni krivični zakon⁷⁰ nije sadržao pojam člana porodice u članu

⁷⁰ „Službeni list SRJ“, br. 61/2001 i „Službeni glasnik RS“, br. 39/2003.

113 pod nazivom „Značenje izraza u ovom zakonu“. Radnja izvršenja osnovnog oblika bila je određena alternativno kao povreda ili ugrožavanje telesnog ili duševnog integriteta. Značajna novina je da se predviđala krivična odgovornost i za samo ugrožavanje telesnog ili duševnog integriteta člana porodice upotrebom sile ili opasnom pretnjom. Pod silom se podrazumeva pre svega upotreba fizičke, mehaničke ili druge snage ali i primena hipnoze i omamljujućih sredstava u cilju da se neko protiv svoje volje dovede u nesvesno stanje ili da se onesposobi za otpor. Pretnja je izjava kojom se najavljuje, odnosno kojom se stavlja u izgled da će se određenom licu naneti neko zlo (napad na telesni integritet, povreda nekog prava, nanošenje materijalne štete i sl.).⁷¹ Između upotrebe sile ili ozbiljne pretnje i nastupelih posledica mora postojati uzročna veza. Delo je svršeno samim ugrožavanjem telesnog ili duševnog integriteta člana porodice, s tim da pokušaj ovog dela nije bio kažnjiv.

U stavu 2, 3 i 4 člana 118. a KZ RS bili su predviđeni kvalifikovani oblici ovog krivičnog dela:

Prvi kvalifikovani oblik krivičnog dela nasilje u porodici razlikuje se od osnovnog oblika jedino po sredstvima kojima se izvršava osnovni oblik krivičnog dela. Oružje i opasno oruđe su klasična sredstva pogodna za nanošenje teških povreda tela ili teškog narušavanja zdravlja. Oružje je sredstvo čija je osnovna namena napad ili odbrana i može biti hladno ili vatreno. Oruđe je sredstvo čija je namena obavljanje nekog društveno korisnog posla ili rada, ali koje se može upotrebiti za napad ili odbranu. Koja su to druga sredstva podobna da se telo teško povredi ili zdravlje teško naruši je faktičko pitanje i ceni se u svakom konkretnom slučaju. Kao druga sredstva podobna da telo teško povredi i zdravlje teško naruši smatraju se, pored čvrstih tela (npr. težak kamen, bič, gvozdена šipka, stolica itd.), još i tečne i gasovite materije koje mehanički ili fizički deluju (npr. kipuća voda, vrela para), pa i sredstva koja hemijski deluju (otrovi). Podobnost nekog sredstva za nanošenje teške telesne povrede ne utvrđuje se po njegovoj redovnoj nameni već i po načinu i mogućnosti njegove upotrebe u konkretnom slučaju. Prema stanovištu sudske prakse, ruka, pesnica ili uopšte deo ljudskog tela ne može se smatrati sredstvom u smislu stava 2 ovoga člana (Vrhovni sud Jugoslavije u odluci KŽ br. 100/66).

⁷¹ Komentar Krivičnog zakona SR Srbije (1981) Beograd, Savremena administracija, str 180

Drugi kvalifikovani oblik nasilja u porodici postoji u situacijama s obzirom na nastupelu težu posledicu, ako je usled dela nastupila teška telesna povreda ili je nastupilo trajno i teško narušavanje zdravlja člana porodice, odnosno s obzirom na uzrast pasivnog subjekta krivičnog dela, ako je delo izvršeno prema maloletniku. Kada je u pitanju uzrast pasivnog subjekta kao kvalifikatorna okolnost, za postojanje ovog težeg oblika nasilja u porodici nije potrebno nastupanje bilo kakvih posebnih (težih) posledica, već je dovoljno da se maloletnom članu porodice upotrebom sile ili pretnjom povredi ili ugrozi telesni i duševni integritet. Tešku telesnu povredu ili teško narušavanje zdravlja treba tumačiti u smislu odredbe člana 53. st. 2. KZ SR. Krivična dela teške i lake telesne povrede međusobno se razlikuju po svojim obeležjima, ali je njihova zajednička karakteristika da se odnose na povredu tela čoveka i narušavanje njegovog zdravlja. Prema tome, ostvarivanje svih oblika krivičnih dela telesne povrede može se izvršiti na dva načina: telesnim povređivanjem ili narušavanjem zdravlja. Telesno povređivanje je povreda telesnog integriteta (celovitosti, celokupnosti) čoveka i obuhvata svako odvajanje, uništenje ili oštećenje bilo kojeg dela čovečijeg tela. Narušavanje zdravlja je pre svega izazivanje telesne (somske) ili duševne (psihičke) bolesti, bez obzira da li je u pitanju izazivanje trajne ili privremene bolesti. Telesno povređivanje i narušavanje zdravlja moguće je prouzrokovati na svakom živom čoveku, s tim da povreda ploda, pre rađanja, može predstavljati telesno povređivanje ili narušavanje zdravlja bremenite žene. Telesno povređivanje i narušavanje zdravlja mogu biti prouzrokovani i nečinjenjem. Tako, na primer, uskraćivanjem hrane, zdravstvene nege, zdravstvene pomoći i slično od strane lica koje je dužno da izvrši ove radnje.

Najteži oblik (stav. 4.) postoji u slučaju da je usled dela iz stava 1, 2. i 3. nastupila smrt člana porodice. Radi se o krivičnom delu kvalifikovanom težom posledicom, tako da je u odnosu na smrt potrebno postojanje nehata.

Izvršilac dela (aktivni subjekt) i oštećeni (pasivni subjekt) mogu biti samo članovi porodice. Podstrekač ili pomagač mogu biti i lica koja nisu članovi porodice.

Krivično delo nasilje u porodici može biti izvršeno samo sa direktnim umišljajem, dok u odnosu na težu posledicu učinilac postupka iz nehata, osim kada je u pitanju starosno doba pasivnog subjekta,

odnosno kada je krivično delo izvršeno prema maloletniku. Stoga je potrebno pažljivim utvrđivanjem svih objektivnih i subjektivnih okolnosti utvrditi da li je u pitanju kvalifikovani oblik ovog krivičnog dela ili neko drugo krivično delo. Krivično delo iz člana 118. a se u činjeničnom opisu u najvećem delu poklapalo sa elementima drugih krivičnih dela (npr. čl. 53 i 54 KZ RS), dok je seksualno zlostavljanje žena i dece kao najteži oblik bilo predviđeno samostalnim krivičnim delima tako da su se krivične prijave u slučaju nasilja i zlostave u porodici najčešće podnosila za ova druga krivična dela predviđena zakonom (čl. 103, 104, 105, 107. st. 2. i čl. 121. KZ RS).

Ovo je bila uobičajena pravna analiza jednog krivičnog dela, a sada ćemo pokušati da ukažemo na nedostatke člana 118. a KZ RS koja se tiču tumačenja bitnih elemenata, ali i posledice dela, kao i problema u praksi u primeni ovoga člana. Pre svega, zakonodavac u stavu 1 navodi da izvršilac krivičnog dela nasilje u porodici može biti svako lice, iako smo rekli da izvršilac može biti samo član porodice, kao i oštećeni. Dalje, u praksi je dugo vremena, pa i danas, bilo različitih tumačenja trajnog glagola „povređuje“ ili „ugrožava“, što je za posledicu imalo neujednačeno postupanje kako javnog tužilaštva tako i suda. Naime, sporno je bilo, i ostalo, da li nasilje u porodici može biti izvršeno i samo jednom radnjom. Po tom pitanju čak je i Vrhovni sud Srbije imao različiti stav, pa se tako na primer u predmetima KŽ I br. 1137/04 i KŽ I br. 1663/04 navodi da „glagoli povređuje ili ugrožava telesni ili duševni integritet, označavaju trajne i kontinuirane radnje koje se dešavaju za vreme trajanja bračne zajednice“, što znači da jednokratno povređivanje ili ugrožavanje ne bi ispunjavalo zahteve ovog krivičnog dela. Međutim, Vrhovni sud Srbije je u predmetu Kzz br. 46/06 od 15.06.2006. godine zaključio da: „za postojanje krivičnog dela nasilje u porodici iz člana 118. a KZ RS nije neophodan element trajnost ili višekratnost radnji izvršenja“. U vezi sa ovom odlukom i stava VSS na skupu u Okružnom sudu u Beogradu, od 23.06.2006. godine zauzet je stav da se krivično delo nasilje u porodici iz čl. 194. KZ (čl. 118. a KZ RS) može izvršiti jednom radnjom, ali pri tome treba imati u vidu i posledicu i potrebno je da su porodični odnosi trajnije narušeni usled delatnosti okrivljenog lica. Krivični zakonik iz 2005. godine pokušao je da razreši ovaj problem tako što je u odredbi člana 112. stav 30. pod nazivom „Tumačenje izraza u ovom zakoniku“ propisao: „kad je rad-

nja krivičnog dela određena trajnim glagolom smatra se da je krivično delo učinjeno ako je radnja izvršena jednom ili više puta“. Međutim, i pored toga i dalje se uočava neujednačeno postupanje ne samo sudova na području različitih apelacionih sudova, već i sudskih veća unutar jednog apelacionog suda.⁷²

Mišljenja smo da je pravilan stav da se krivično delo nasilje u porodici može izvršiti i samo jednom radnjom, s tim da je potrebno pravilno ceniti i sve druge okolnosti pod kojima je delo izvršeno.

Drugo veoma važno, ali istovremeno i vrlo složeno pitanje, jeste da li kod krivičnog dela nasilje u porodici postoji sticaj ako se delo učini prema više članova porodice, odnosno pitanje produženog krivičnog dela nasilje u porodici. U praksi i u teoriji povodom ovog pitanja postoje različita mišljenja. Naime, sudska praksa je zauzela različit stav o tome da li postoji jedno ili više krivičnih dela u situaciji kada je krivično delo nasilje u porodici izvršeno prema više članova porodice. Stav sudske prakse nije jedinstven ni o tome da li može postojati produženo krivično delo nasilje u porodici. Po jednim, u načelu ne mora se raditi o sticaju bez obzira što se radi o različitim pasivnim subjektima. Naime, ovde se ne štite pojedinci kao takvi, već porodica i porodični odnosi. Ukoliko je radnja izvršenja preduzeta na takav način (interaktivna i sukcesivna radnja) da ukazuje na prirodno jedinstvo

72 Profesor dr. Milan Škulić i Nikola Milošević, sudija Vrhovnog suda Srbije, povodom ovog problema izneli su svoj stav: ako je prisutan, učinjen samo jedan čin nasilja člana porodice prema drugom članu porodice, a koji (po svom ispoljavanju, sadržini, subjektivnom odnosu i sl.) ukazuje na to da će se nasilje ponoviti, onda bi i jedan slučaj nasilja, jedna radnja izvršenja, ne zanemarujući ni posledicu, subjektivni osećaj tzv. „nenasilnog člana“, mogao da ostvari biće krivičnog dela nasilje u porodici, prvenstveno njegovog osnovnog oblika iz čl. 194. st. 1. KZ. („Nasilje u porodici“, Udruženje javnih tužalaca i zamenika javnih tužilaca Srbije, Beograd, str. 31 i 32.)

„Zbog toga što je krivično delo nasilje u porodici trajno delo – postojeće jedno krivično delo, kada se vrši prema istoj osobi, bez obzira da li je preduzeta jedna ili više radnji izvršenja“ (Presuda Okružnog suda u Beogradu KŽ br 491/07 od 05.03.2007. godine)

„Krivično delo nasilje u porodici iz čl. 194. KZ može biti izvršeno i samo jednom radnjom izvršenja“ (presuda Okružnog suda u Nišu, KŽ br. 1022/06 od 25.10.2006. godine).

„Dovoljno je da je samo jednom povređen ili ugrožen telesni integritet člana porodice za postojanje krivičnog dela nasilje u porodici“ (Presuda Okružnog suda u Beogradu KŽ br. 3286/3 od 11.11.2003. godine).

dela, sticaj neće postojati. To se ne odnosi na kvalifikovani oblik kada nastupi smrt člana porodice, kada će uvek postojati sticaj.⁷³ Po drugom shvatanju, bez obzira što su grupni zaštitni objekat ove Glave brak i porodica, nema produženog krivičnog dela kada su radnje izvršene prema različitim članovima porodice. U toj situaciji postoji onoliko dela u sticaju koliko ima i oštećenih. U slučaju kada je prema istoj osobi, odnosno istom članu porodice preduzeta jedna ili više radnji izvršenja postojaće samo jedno krivično delo nasilje u porodici. Ali, ako se zlostavljanje, odnosno jedan od oblika nasilja sukcesivno ponavlja prema istom članu porodice, postoji produženo krivično delo.

Mišljenja smo da je drugo shvatanje prihvatljivije, obzirom da su radnje izvršenja krivičnog dela nasilje u porodici upravljene protiv života i tela kao ličnog dobra svakog čoveka, koje kao najveća lična i društvena vrednost uživa posebnu i sveobuhvatnu krivičnoppravnu zaštitu.⁷⁴

73 Stojanović, Z. (2006.) Komentar krivičnog zakonika, „Službeni glasnik RS“, Beograd, str. 476.

74 „Kod krivičnih dela protiv života i tela osim u slučaju iskorišćavanja iste situacije i postojanja istog oštećenog, konstrukcija produženog dela nije moguća“. (Presuda Vrhovnog suda Srbije K br. 1009/99 od 04.09.2001. godine i presuda Okružnog suda u Beogradu K br. 694/97 od 23.03.1998. godine. Slična situacija postojala je i kod krivičnog dela razbojništvo iz čl. 169. KZ RS odnosno čl. 206. KZ. Naime, ovo krivično delo je predviđeno u Glavi krivičnih dela protiv imovine, pa ipak nije moguća konstrukcija produženog krivičnog dela, sa obrazloženjem da je krivično delo razbojništva po svojoj prirodi složeno krivično delo, sastavljeno iz krivičnog dela krađe i prinude koja je upravljena protiv života i tela.

„Kada su u pitanju krivična dela kojima se napada sama ličnost ili uopšte neko lično dobro čoveka, kao što su život, telo, sloboda, čast, ugled i drugo, onda se ne može konstruisati produženo krivično delo bez istovetnosti oštećenog“. (Presuda Vrhovnog suda Srbije Kž br. 566/99 od 13.07.1999. godine i presuda Okružnog suda u Beogradu K br. 597/98 od 23.12.1998. godine.

„Kod krivičnog dela razbojništva, kao i razbojničke krađe, po pravilu nema konstrukcije produženog krivičnog dela, izuzev ako je učinjeno iskorišćavanjem iste prilike nad više oštećenih“. (Presuda Vrhovnog suda Srbije Kž br. 982/98 od 05.11.1998. godine i presuda Okružnog suda u Beogradu K br. 675/97 od 19.02.1998. godine.

„Krivično delo nasilje u porodici iz čl.194 KZ je takvo krivično delo sa indiferentnim brojem činjenja, a ne produženo krivično delo, imajući u vidu prirodu ovog krivičnog dela, s obzirom na to da je reč o jednom kontinuiranom stanju u kome se nalazi član porodice, a koje može trajati kraće ili duže vreme, usled radnji koje drugi član preduzima prema njemu.“ (Presuda Okružnog suda u Beogradu

2.2.2 Nasilje u porodici iz člana 194. Krivičnog zakonika Republike Srbije iz 2006. godine

Krivični zakonik iz 2006. godine je u članu 194. predviđao krivično delo nasilje u porodici, ali nije uspeo da otkloni navedene dileme i uočene probleme u praksi uvođenjem jedne precizne i jasne odredbe. Naime, zakonodavac je kod osnovnog oblika ovog krivičnog dela (stav 1) izostavio trajni glagol „povređuje“ i time samo delimično razrešio problem jer i dalje predviđao krivičnu odgovornost i za samo ugrožavanje spokojstva, telesnog integriteta ili duševnog stanja člana svoje porodice. Zakonodavac ne samo da nije otklonio uočene probleme već je u činjenični opis osnovnog oblika krivičnog dela nasilje u porodici uneo nove termine koji su takođe podložni tumačenju, kao što su drsko ili bezobzirno ponašanje, spokojstvo, duševno stanje i član svoje porodice. Zakonski tekst člana 194 Krivičnog zakonika je glasio:

1. Ko primenom nasilja, pretnjom da će napasti na život ili telo, drskim ili bezobzirnim ponašanjem ugrožava spokojstvo, telesni integritet ili duševno stanje člana svoje porodice, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine.

2. Ako je pri izvršenju dela iz stava 1. ovog člana korišćeno oružje, opasno oruđe ili drugo sredstvo podobno da telo teško povredi ili zdravlje teško naruši, učinilac će se kazniti zatvorom od tri meseca do tri godine.

3. Ako je usled dela iz stava 1. i 2. ovoga člana nastupila teška telesna povreda ili teško narušavanje zdravlja ili su učinjena prema maloletnom licu, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do osam godina.

Kž br.492/09 od 2.02.2009. godine i presuda Prvog opštinskog suda u Beogradu K br.1876/07 od 2.04.2008. godine)

„Presudom Opštinskog suda u G. Milanovcu K br.137/08 od 2.06.2008. godine okrivljeni N.D. oglašen je krivim zbog produženog krivičnog dela nasilje u porodici iz čl.194 st.3 u vezi st.1 KZ i produženog krivičnog dela nasilje u porodici iz čl.194 st.1 KZ. Ovakva presuda je ukinuta jer je prvostepeni sud pogrešno primenio Krivični zakon kada je okrivljenog oglasio krivim za dva produžena krivična dela nasilje u porodici, a da pri tom nije imao u vidu odredbu čl. 61. st.2 KZ, gde je regulisano da krivična dela upravljena protiv ličnosti mogu činiti produženo krivično delo samo ako su učinjena prema istom licu.“(Presuda Okružnog suda u Čačku Kž br.567/08 od 17.09.2008. godine)

4. Ako je usled dela iz stava 1. 2. i 3. ovoga člana nastupila smrt člana porodice, učinilac će se kazniti zatvorom od tri do dvanaest godina.

5. Ko prekrši mere zaštite od nasilja u porodici koje mu je sud odredio na osnovu zakona, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do šest meseci.

Očigledno je da zakonodavac proširuje radnju izvršenja, jer umesto upotrebe „sile“ uvodi primenu „nasilja“, zatim pretnju, kao i drsko ili bezobzirno ponašanje kojima se ugrožava spokojstvo, telesni integritet ili duševno stanje člana porodice. Dalje, inkriminisana je svaka pretnja da će se napasti na život ili telo, dok je član 118.-a KZ RS predviđao „ozbiljnu“ pretnju kao kvalifikovanu. Zatim, raniji termin „duševni integritet“ zamenjen je terminom „duševno stanje“, dok je u stavu 5, što predstavlja najzačajniju novinu, uveo novu inkriminaciju koja predviđa sankcionisanje lica koje krši mere zaštite od nasilja u porodici koje određuje sud, o čemu će kasnije biti više reči. Takođe, zakonodavac je izmenio krivične sankcije, kako za osnovni oblik tako i za kvalifikovane oblike nasilja u porodici, s tim da nije jasno kojim razlozima se rukovodio obzirom da je kod osnovnog oblika ovog krivičnog dela kaznu zatvora smanjio sa tri na jednu godinu, kao i kod kvalifikovanih oblika krivičnog dela nasilje u porodici predviđenih u stavu 2. 3. i 4. Napominjemo da je član 118.-a KZ RS za najteži oblik ovog krivičnog dela iz stava 4. propisivao kaznu zatvora od najmanje deset godina, a da je zakonodavac u članu 194. stav 4. predvideo kaznu zatvora od tri do dvanaest godina. Krivično delo se i dalje gonilo po službenoj dužnosti, a stvarna nadležnost je pripadala opštinskom sudu za dela iz stavova 1. 2. 3. i 5. dok je za delo i stava 4. stvarna nadležnost pripadala okružnom sudu. U teoriji i praksi sve je više prisutno mišljenje o neadekvatnosti takvog rešenja, sa obrazloženjem da bi gonjenje za krivično delo iz stava 1 ovoga člana trebalo da se preduzima po predlogu, izuzev u slučaju kada je oštećeni maloletno lice.⁷⁵

Za osnovni oblik (stav 1) karakteristično je nekoliko obeležja: radnja izvršenja, način izvršenja, svojstvo pasivnog subjekta i posle-

⁷⁵ Nacrt Zakona o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika iz 2006. godine je u članu 194. predviđao novi stav 6. koji je glasio: „gonjenje za krivično delo iz stava 1. ovoga člana preduzima se po predlogu, izuzev u slučaju kada je oštećeni maloletno lice“.

dica dela. Pre svega, postavlja se pitanje da li je ugrožavanje radnja izvršenja koja se vrši primenom nasilja, pretnjom da će se napasti na život ili telo, drskim ili bezobzirnim ponašanjem, ili se radi o posledici. Prema mišljenju profesora dr.Zorana Stojanovića⁷⁶, ukoliko bi se uzelo da je ugrožavanje radnja izvršenja, onda bi bilo dovoljno da je radnja preduzeta jedan put da bi postojalo krivično delo, imajući u vidu odredbu člana 112. st. 30. KZ. Međutim, ima više osnova stav da je ugrožavanje spokojstva, telesnog integriteta ili duševnog stanja posledica u vidu konkretne opasnosti koja traje kraće ili duže vreme. Imajući u vidu prirodu ovog krivičnog dela, reč je o jednom kontinuiranom stanju u kome se nalazi jedan član porodice usled radnji koje preduzima drugi član porodice prema njemu. Radnja izvršenja bila bi, prema tome, primena nasilja, upotreba pretnje, drsko ili bezobzirno ponašanje. Krivično delo može međutim, postojati i onda kada je radnja izvršenja preduzeta samo jednom, ali imajući u vidu posledicu, to zavisi od toga o kom obliku radnje izvršenja se radi. Dok je kod korišćenja grubog nasilja i upotrebe kvalifikovane pretnje u nekim slučajevima dovoljno da je radnja i jedanput preduzeta da bi došlo do ugrožavanja spokojstva, telesnog integriteta ili duševnog stanja pasivnog subjekta, drsko i bezobzirno ponašanje, po pravilu, može prouzrokovati to ugrožavanje samo onda kada se više puta ponavlja. Neophodno je da je radnja izvršenja takva da je objektivno podobna da dovede do ugrožavanja spokojstva, telesnog integriteta ili duševnog stanja člana porodice. Između ugrožavanja i radnje izvršenja mora postojati uzročna veza. Delo je dovršeno onda kada dođe do tog ugrožavanja, inače bi se radilo o nekažnjivom pokušaju. Sporno je da li ugrožavanje treba procenjivati samo sa objektivnog stanovišta ili sa objektivno – subjektivnog, odnosno da li je za dovršeno krivično delo neophodno utvrditi da se pasivni subjekt oseća ugroženim.⁷⁷ Prema mišljenju profesora dr.Ljubiše Lazarevića⁷⁸ radnja krivičnog dela je ugrožavanje spokojstva, telesnog ili duševnog stanja člana porodice. Reč je o posledičnoj radnji izvršenja koja sadržajno može biti različita, ali se mora tumačiti u

⁷⁶ Stojanović, Z. isto, str. 474 i 475

⁷⁷ U sudskoj praksi prevladuje stav da to nije neophodno, te da ugrožavanje treba procenjivati objektivno s obzirom na preduzetu radnju (Okružni sud u Beogradu, Kž br. 1506/03).

⁷⁸ Lazarević, Lj. (2006.) Komentar krivičnog zakonika, Savremena administracija, Beograd, str. 550 i 551.

kontekstu navedenih načina izvršenja radnje. Ugrožavanje obuhvata one delatnosti kojima se stvara mogućnost povrede određenih dobara i vrednosti. Kod ovog dela ugrožava se spokojstvo, telesni integritet i duševno stanje. Pojam telesnog integriteta nije sporan, ali određene dileme može izazvati značenje spokojstva, a posebno duševnog stanja. Spokojstvo označava, po pravilu, osećanje fizičke i psihičke sigurnosti, odsustvo uznemiravanja od strane nekog lica, uverenje da ne pretili nikakva opasnost. Nije jasno šta je zakonodavac mislio pod „duševnim stanjem“, verovatno je pod tim podrazumevao duševni mir, odnosno odsustvo straha, nesigurnosti, uzbuđenja. U svakom slučaju u praksi je veoma teško napraviti razliku između ova dva pojma. Kao načine izvršenja Zakonik navodi primenu nasilja, pretnju da će se napasti na život ili telo i drsko ili bezobzirno ponašanje. Pojam nasilja treba uzeti u značenju primene prinude, odnosno kako je ono određeno kod krivičnog dela prinude iz člana 135. KZ, a pretnju u njenom opštem značenju. Drsko i bezobzirno ponašanje su slične sadržine a različitog intenziteta. Drsko ponašanje izlazi iz pravila uobičajenog i kulturnog ponašanja i komunikacije među ljudima, kojim se prema drugom ispoljava ignorisanje, vređanje, spremnost za fizički obračun pa čak i neki oblik pretnje na telesni integritet. Bezobzirno ponašanje je ispoljavanje krajnjeg nepoštovanja nekog lica, njegovo psihičko ili fizičko maltretiranje i slično. Da li postoji neko od ovih ponašanja jeste faktičko pitanje i ceni se u svakom konkretnom slučaju.

Mišljenja smo da je pravilan stav da je posledica dela ugrožavanje spokojstva, telesnog integriteta i duševnog stanja člana porodice, dok nasilje, pretnja i drsko ili bezobzirno ponašanje predstavljaju načine izvršenja ovog krivičnog dela. Takođe, smatramo da je zakonodavac nedovoljno precizan i jasan, obzirom da ne definiše pojam spokojstva i duševnog stanja, što za posledicu u praksi sasvim sigurno ima neujednačeno postupanje javnog tužilaštva i suda. Mišljenja smo da nije dovoljno samo pravno tumačenje „spokojstva“ i „duševnog stanja“, jer to nisu pravni pojmovi već medicinski, zbog čega je potrebno da sud u svakom konkretnom slučaju odredi veštačenje od strane sudskog veštaka psihologa, odnosno psihijatra.

Sledeće značajno pitanje kod adekvatne primene zakona i postupanja organa pravosuđa je određivanje pojma člana porodice, imajući u vidu odredbu Krivičnog zakonika iz člana 112. stava 28. koja predvi-

da da se: „članom porodice smatraju i bivši supružnici i njihova deca, kao i roditelji bivših supružnika“. Zakonodavac je nedosledan jer u članu 128. definiše pojam člana porodice a u članu 194. govori o članu „svoje“ porodice. Kako ni Krivični zakonik ni Porodični zakon ne daju definiciju porodice, ispravno bi bilo jedino tumačenje da se lica ispred sveze „i“ odnose na članove tzv. „nuklearne porodice“ koju čine bračni i vanbračni supružnici i njihova deca. Ali upravo rešenje koje se odnosi na bivše supružnike, njihovu decu i roditelje može u praksi da dovede do različitih tumačenja.⁷⁹

Krivično delo nasilje u porodici može se izvršiti samo sa direktnim umišljajem, jer kod učinioca dela mora postojati svest da se nasilje vrši prema članu porodice. Kod kvalifikovanih oblika kod učinioca treba da postoji nehat u odnosu na tu posledicu, osim ako je kvalifikatorna okolnost sredstvo izvršenja ili svojstvo pasivnog subjekta (maloletno lica) ona mora biti obuhvaćena umišljajem. Zakonodavac i dalje kao izvršioca navodi svako lice, iako smo već pomenuli da izvršilac (aktivni subjekt) može biti samo član porodice.

Nasilje u porodici predstavlja naziv krivičnog dela iz člana 194. KZ i predstavlja generički, odnosno opšti pojam koji u sebi sadrži sve alternativne oblike radnji izvršenja ovog krivičnog dela. Stoga smatramo da je zakonodavac pogrešno naveo u stavu 1. ovoga člana nasilje kao jedan od načina izvršenja krivičnog dela umesto sile. Takođe, ne bi se složili sa mišljenjem profesora Lazarevića da pojam nasilja treba uzeti u značenju primene prinude, odnosno onako kako je ono određeno kod krivičnog dela prinude iz članu 135. KZ, obzirom da zakonodavac u stavu 1. ovoga člana navodi primenu sile ili pretnje, a u članu 194. se već navodi pretnja kao način izvršenja ovog krivičnog dela.

2.2.3 Nasilje u porodici iz člana 194. Krivičnog zakonika Republike Srbije iz 2009. godine⁸⁰

Izmene i dopune Krivičnog zakonika iz 2009. godine nisu donele neke značajnije novine kada je u pitanju krivično delo nasilje u porodici iz člana 194. KZ, osim što je zakonodavac kod osnovnog oblika

⁷⁹ Milošević N. isto, str. 39

⁸⁰ Izmene i dopune Krivičnog zakonika objavljene u „Službenom glasniku RS“, br. 72 od 03.09.2009. godine.

izostavio „drsko“ ponašanje kao način izvršenja ovog krivičnog dela i bez ikakve doslednosti u postupanju u odnosu na prethodna zakonska rešenja, povisio kazne zatvora kako za osnovni oblik tako i za kvalifikovane oblike ovog krivičnog dela. Značajno je pomenuti da je zakonodavac za kvalifikovani oblik predviđen u stavu 5. ovog člana, odnosno u slučaju kršenja mera zaštite od nasilja u porodici predvideo znatno strožu kaznu, tako što je umesto novčane kazne ili zatvora do šest meseci propisao kaznu zatvora od tri meseca do tri godine i novčanu kaznu. Podržavamo ovakav stav zakonodavca.

Član 194 važećeg Krivičnog zakonika glasi:

1. Ko primenom nasilja, pretnjom da će napasti na život ili telo ili bezobzirnim ponašanjem ugrožava spokojstvo, telesni integritet ili duševno stanje člana svoje porodice, kazniće se zatvorom od tri meseca do tri godine.

2. Ako je pri izvršenju dela iz stava 1. ovog člana korišćeno oružje, opasno oruđe ili drugo sredstvo podobno da telo teško povredi ili zdravlje teško naruši, učinilac će se kazniti zatvorom od šest meseci do pet godina.

3. Ako je usled dela iz stava 1. i 2. ovog člana nastupila teška telesna povreda ili teško narušavanje zdravlja ili su učinjena prema maloletnom licu, učinilac će se kazniti zatvorom od dve do deset godina.

4. Ako je usled dela iz stava 1. 2. i 3. ovog člana nastupila smrt člana porodice, učinilac će se kazniti zatvorom od tri do petnaest godina.

5. Ko prekrši mere zaštite od nasilja u porodici koje mu je sud odredio na osnovu zakona, kazniće se zatvorom od tri meseca do tri godine i novčanom kaznom.

Komentar odredbe člana 194. Krivičnog zakonika iz 2009. godine biće kratak u skladu sa neznatnim izmenama na koje smo ukazali. Posebnu pažnju zaslužuje pojam člana porodice, sa napomenom da ni Krivični zakonik iz 2009. godine nije definisao pojam porodice. Naime, zakonodavac u članu 112. stav 28. navodi da se članom porodice smatraju: supružnici, njihova deca, prec i supružnik u pravoj liniji krvnog srodstva, vanbračni partneri i njihova deca, usvojlac i usvojenik, hranilac i hranjenik. Članovima porodice smatraju se i braća i sestre, njihovi supružnici i deca, bivši supružnici i njihova deca i roditelji

bivših supružnika, ako žive u zajedničkom domaćinstvu, kao i lica koja imaju zajedničko dete ili je dete na putu da bude rođeno, iako nika- da nisu živela u istom porodičnom domaćinstvu. Mišljenja smo da je definicija člana porodice preširoka, neopravdana, nedovoljno precizna (nije jasno šta se podrazumeva pod vanbračnim partnerima i njihovom decom, da li su to deca vanbračnih partnera ili njihova zajednička deca), sa napomenom da ova definicija nije u skladu sa pojmom člana porodice iz člana 197. stav 3. Porodičnog zakona. Takođe, postoje znatne razlike i u definisanju samog nasilja u porodici, utoliko što se u članu 197. stav 1. Porodičnog zakonika navodi da nasilje u porodici jeste ponašanje kojim jedan član porodice ugrožava telesni integritet, duševno zdravlje (u članu 194. KZ se navodi „duševno stanje“) ili spokojstvo drugog člana porodice, dok se u stavu 2. ovog člana propisuje da se nasiljem u porodici u smislu stava 1. ovog člana, smatra naročito:

- 1) nanošenje ili pokušaj nanošenja telesne povrede;
- 2) izazivanje straha pretnjom ubistva ili nanošenja telesne povrede članu porodice ili njemu bliskom licu;
- 3) prisiljavanje na seksualni odnos;
- 4) navođenje na seksualni odnos ili seksualni odnos sa licem koje nije navršilo 14-tu godinu života ili nemoćnim licem;
- 5) ograničavanje slobode kretanja ili komuniciranja sa trećim licima;
- 6) vređanje, kao i svako drugo drsko, bezobzirno i zlonamerno ponašanje.

Značajno je da Porodični zakon, za razliku od Krivičnog zakonika, seksualnu zlostavu dece ili nemoćnog lica i prisiljavanje na seksualni odnos predviđa kao jedan od oblika nasilja u porodici.

Kao i obično uočava se odsustvo koordinacije prilikom pisanja zakona, pa i u slučaju kada se definišu isti pojmovi. To samo ukazuje na odsustvo sluha zakonodavca na brojne primedbe stručne javnosti u pogledu zakonske regulative ovog krivičnog dela i problema u njegovoj primeni u praksi. Navedene izmene i dopune Krivičnog zakonika nisu doprinele usavršavanju odredbe člana 194. jer je i dalje nedovoljno jasna, neprecizna, podložna tumačenju i nepotpuna jer nije u skladu sa komparativnim zakonodavstvom. Međutim, pored navedenih propu-

sta koji izazivaju probleme pre svega u praktičnoj primeni, želeli bismo ovom prilikom da ukažemo na ključni nedostatak zakonskog teksta krivičnog dela nasilje u porodici iz člana 194. KZ. Naime, zakonodavac predviđa sankcionisanje za svaki vid psihičkog i fizičkog zlostavljanja pasivnog subjekta, a da pri tom ne navodi i seksualnu zlostavu koja nesporno predstavlja najteži oblik zlostave u porodici. Takođe, ne navodi se ni ekonomsko zlostavljanje, na koje je ukazano u našoj stručnoj literaturi u skladu sa međunarodnim dokumentima. Naime, nasilje u porodici predstavlja svaki vid fizičkog, seksualnog, psihičkog ili ekonomskog zlostavljanja, koje vrši jedan član porodice prema drugom članu porodice, bez obzira na to da li takvo ponašanje pravni propisi inkriminišu i da li je izvršilac nasilja prijavljen organima gonjenja. Izvršenje nasilja u porodici dovodi do ugrožavanja domena sigurnosti i odnosa poverenja među članovima porodice i predstavlja oblik kontrole i manifestacije moći nad članovima porodice.⁸¹ Interesantno je da zakonodavac štiti osobe koje su ili su bile u emotivnoj ili seksualnoj vezi sa učiniocem krivičnog dela nasilje u porodici, a da pri tom ne štiti ženu i decu od seksualne zlostave, koja je toliko prisutna. O tome govore i brojni međunarodni akti, posebno Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici.⁸² Seksualno nasilje podrazumeva primenu fizičkog oblika nasilja sa ciljem poniženja ili dovođenja u zavistan položaj žrtve u njenom fizičkom, psihičkom i moralnom pogledu. Primeri seksualnog nasilja su silovanje, razne

81 Petrušić, N. (2006), Bilten sudske prakse, br. 2/2006, Vrhovni sud Srbije, Beograd, str. 270;

Đuričković, S. (2011), Nasilje u porodici i mere porodično pravne zaštite, Bilten br. 3/2011, Vrhovni kasacioni sud, Beograd, str. 332

82 Usvojena od strane Saveta Evrope, 11. maja 2011. godine u Istanbulu. Prema članu 3. (tačka b) ove Konvencije "nasilje u porodici" označava svako delo fizičkog, seksualnog, psihičkog odnosno ekonomskog nasilja do kojeg dolazi u okviru porodice ili domaćinstva, odnosno između bivših ili sadašnjih supružnika ili partnera, nezavisno od toga da li učinilac deli ili je delio isto boravište sa žrtvom

Preporuka 2002(5) Saveta Evrope o zaštiti žena od nasilja - definiše nasilje u porodici kao.... nasilje koje se događa u porodici ili domaćinstvu, uključujući, između ostalog, fizičku i psihičku agresiju, emocionalno i psihičko zlostavljanje, silovanje i seksualno zlostavljanje, incest, silovanje supružnika, stalnih ili povremenih partnera i vanbračnih supružnika, krivična dela u ime časti, obrezivanje genitalija i polnih organa i druge tradicionalne prakse štetne za žene, kao što su prinudne udaje.

vrste fizičkih napada seksualne prirode, prinuda na seksualni odnos. Iako je žena najčešći objekt nasilja, smatramo da bi seksualno zlostavljanje dece od strane roditelja trebalo predvideti kao poseban kvalifikovan oblik krivičnog dela nasilje u porodici. Ovo iz razloga što je silovanje bračnog, odnosno vanbračnog partnera predviđeno krivičnim delom silovanje iz člana 178. KZ, dok je u odnosu na seksualnu zlostavu dece napravljena jedna veštačka konstrukcija, utoliko što je krivična odgovornost roditelja koji izvrši obljubu ili sa njom izjednačen čin sa maloletnikom koji mu je poveren radi učenja, vaspitanja, staranja ili nege, predviđena u krivičnom delom obljudba zloupotrebom položaja iz člana 181. KZ, jer biološko dete ne može biti „povereno“ roditelju. Smatramo da je ovakvo zakonsko rešenje samo delimično otklonilo postojeću pravnu prazninu u pogledu krivične odgovornosti roditelja u slučaju seksualne zlostave dece. Kada je u pitanju krivičnopravna zaštita dece želimo da ukažemo na još jedan problem kod krivičnog dela nasilje u porodici. Naime, sve češće se postavlja pitanje do koje mere i u kom obimu treba dozvoliti mešanje države u lične odnose između članova porodice. Postoje mišljenja po kojima intervenciju države u porodične odnose ne treba dozvoliti, jer ona ugrožava slobodu ličnosti i autonomiju porodice, dok se drugi zalažu za njenu ograničenu intervenciju pod zakonom propisanim uslovima, pravdajući se interesima porodice ili njenih pojedinih članova.⁸³ Mišljenja smo da je u slučajevima gde su određena ponašanja bračnih drugova i članova porodice poprimila karakter društveno opasnih dela, kojima se ugrožava vršenje društvenih funkcija porodice, krivična represija nužna. S druge strane, je opšte prihvaćeno mišljenje da krivične sankcije nisu podobne mere za stvaranje skladnih i zdravih odnosa u porodici. Međutim, bez obzira na ove razlike u mišljenjima, smatramo da je krivičnopravna zaštita u ovakvim slučajevima apsolutno opravdana, posebno kada su u pitanju deca. Žene kao punoletna lica mogu slobodno da odlučuju o svojoj sudbini, a deca nisu birala svoje roditelje. Stoga smatramo da je država ne samo ovlašćena nego i dužna da reaguje u slučaju zlostave dece od

83 Nikolić-Ristanović, V. (2002.) Porodično nasilje u Srbiji, Viktimološko društvo Srbije, Beograd, str. 104: od ukupno 700 ispitanica, njih 686, što čini 98,0% procenata reklo je da država treba da preduzme nešto kako bi se porodično nasilje eliminisalo, dok je 14 (2,0%) ispitanica bilo protiv toga. Žene koje smatraju da država ne treba ništa da preduzme mišljenja su da je to stvar porodice i da niko sa strane ne treba da se meša u porodične odnose.

strane roditelja. To svakako ne isključuje opravdanost krivičnopravne zaštite i u slučaju nasilja od strane dece prema roditeljima, odnosno starijim članovima svoje porodice. U skladu sa tim nacionalna zakonodavstva propisuju kada se i koja kršenja porodičnih obaveza imaju smatrati krivičnim delima. Interesantno je pomenuti da ovo krivično delo sadrže mnoga evropska krivična zakonodavstva, s tim da su pojedine zemlje donele i posebne zakone o nasilju u porodici, kao što su Austrija, Hrvatska,⁸⁴ Crna Gora itd. dok na primer, Nemačka kao zemlja sa bogatom pravnom tradicijom ovo delo posebno ne inkriminiše. Razloge za ovakvo postupanje treba tražiti najverovatnije u činjenici da su ovakva ponašanja u porodici predviđena drugim posebnim krivičnim delima kao npr. krivičnim delima protiv života i tela, časti i ugleda, polne slobode itd.

2.2.4 Izmene i dopune Krivičnog zakonika Republike Srbije iz 2012. godine

Povodom Izmena i dopuna Krivičnog zakonika iz 2012. godine, dostavljeni su značajni predlozi u odnosu na krivično dalo nasilje u porodici iz člana 194, ali nisu uzeti u obzir prilikom izrade zakonskog teksta.

Tako je Osnovno javno tužilaštvo u Zrenjaninu svojim aktom A br. 188/12 od 23.10.2012. godine, predložilo da se u članu 194. postojećeg Krivičnog zakonika doda novi stav 3 koji glasi:

„ako je delo iz stava 1 i 2 ovoga člana učinjeno prema maloletnom licu, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do osam godina“.

Postojeći stav 3 čl. 194. postaje stav 4 i glasi:

„ako je usled dela iz stava 1, 2. i 3. ovoga člana nastupila teška telesna povreda ili teško narušavanje zdravlja, učinilac će se kazniti zatvorom od dve do deset godina“.

⁸⁴ Republika Hrvatska ima: Kazneni zakon Republike Hrvatske („Narodne novine“, br. 129/00 od 30.12.2000. godine i br.71/06); Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji („Narodne novine“, br. 116/03 od 18.07.2003. godine, br. 137/09 od 30.10.2009. godine, 14/10 i 60/10), Obiteljski zakon Republike Hrvatske („Narodne novine“, br. 162/98 od 01.07.1998. godine) i Zakon o pravobranitelju za djecu („Narodne novine“, br. 96/2003 od 18.07.2003. godine), sa napomenom da Zakon o ravnopravnosti spolova („Narodne novine“, Službeni list Republike Hrvatske, br.82/08) ne sadrži posebne odredbe o nasilju u porodici.

Postojeći stav 4. člana 194. postaje stav 5.

Postojeći stav 5. člana 194. postaje stav 6. i glasi:

„ko prekrši mere zaštite od nasilja u porodici koje mu je sud odredio na osnovu zakona, kazniće se zatvorom od šest meseci do pet godina i novčanom kaznom.“

Osnovno javno tužilaštvo u Subotici dostavilo je Zaključke povodom radne verzije Zakona o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika A br. 163/12 od 23.10.2012. godine, gde se između ostalog predlaže da se krivično delo nasilje u porodici iz člana 194. stav 1. goni po predlogu oštećenog.

Na javnoj raspravi povodom Radne verzije izmena i dopuna Krivičnog zakonika Republike Srbije, održane u Apelacionom javnom tužilaštvu u Novom Sadu dana 24.10.2012. godine, o čemu je sačinjen i zapisnik A br. 177/12 od 25.10.2012. godine, predloženo je da se u članu 194. postojećeg Krivičnog zakonika doda nov stav 3 koji glasi:

„ako je delo iz st. 1. i 2. ovoga člana učinjeno prema maloletnom licu, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do osam godina“.

Očigledno da postoji tendencija ljudi iz prakse da se pruži veći stepen zaštite u slučaju kada je oštećeni maloletno lice. Naime, pored izmena Krivičnog zakonika donet je i Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivično pravnoj zaštiti maloletnih lica koji maloletnoj žrtvi za određena krivična dela, među kojima je i krivično delo nasilja u porodici iz člana 194. KZ, daje poseban procesni tretman u krivičnom postupku u cilju zaštite njene ličnosti i razvoja od štetnih posledica postupka. Naime, deca koja su doživela nasilje u svojoj porodici, bez obzira da li su bili svedoci nasilja ili žrtve, uvek su viktimizirana, zbog čega su sud i svi učesnici postupka dužni da prema njima postupaju sa posebnim stepenom obazrivosti. Odredbama člana 150. - 157. Zakona o maloletnicima regulisan je poseban procesno protektivni položaj maloletne žrtve i svedoka nasilja u porodici, kako bi se izbeglo ponavljanje svedočenja i umanjili traumatski efekti krivičnog postupka⁸⁵. Zakonik o krivičnom postupku takođe predviđa posebnu proce-

⁸⁵ Prema maloletnim žrtvama postupak vode sudije, javni tužioci, policajci, advokati i punomoćnici sa stečenim posebnim znanjem iz oblasti prava deteta i krivično pravne zaštite maloletnih lica; saslušanje maloletnog oštećenog je ograničeno i najviše dva puta se može saslušati upotrebom tehničkih sredstava za prenos slike i zvuka u odvojenoj prostoriji uz prisustvo stručnih lica i u svom stanu i u ustanovama koje to tehnički omogućavaju; uz postojanje određenih uslova

snu zaštitu, odnosno poseban način postupanja prema maloletnicima kao učesnicima krivičnog postupka, kao i izvršenje krivičnih sankcija prema maloletniku.

2.3 Porodični zakon Republike Srbije⁸⁶

Novi Porodični zakon nasilje u porodici prvi put definiše kao društveni, a ne samo kao lični problem. Kao što smo već pomenuli zakonodavac u članu 197. ovog zakona navodi šta se sve smatra nasiljem u porodici, dok je u članu 198. uvedena građanskopravna zaštita, jer krivičnopravna očigledno nije bila dovoljna. Donošenjem Porodičnog zakona, uz odgovarajuću krivičnopravnu regulativu, zaokružen je sistem pravne zaštite od nasilja u porodici.

Porodični zakon zabranjuje nasilje u porodici (čl. 10. st. 1.) i svako ima, u skladu sa zakonom, pravo na zaštitu od nasilja u porodici (čl. 10. st. 2.). Član 60. propisuje da sud može doneti odluku o odvajanju deteta od roditelja ako postoje razlozi da se roditelj potpuno ili delimično liši roditeljskog prava ili u slučaju nasilja u porodici (st. 3). Prema članu 61. sud može doneti odluku o ograničavanju prava deteta da održava lične odnose sa roditeljem sa kojim ne živi ako postoje razlozi da se taj roditelj potpuno ili delimično liši roditeljskog prava ili u slučaju nasilja u porodici (st. 3.). Član 197. Porodičnog zakona propisuje da nasilje u porodici, jeste ponašanje kojim jedan član porodice ugrožava telesni integritet, duševno zdravlje ili spokojstvo drugog člana porodice. Iako to Krivični zakonik ne navod izričito, a Porodični zakon samo delimično, nasilje u porodici je svaki vid psihičkog, fizičkog, seksualnog ili ekonomskog zlostavljanja, koje vrši jedan član porodice prema drugom. Shodno tome, oblici nasilja u porodici se ispoljavaju na sledeći način:

1. fizičko nasilje uključuje batinanje, udaranje po glavi i telu, povrede oštrim i tupim predmetima, šutiranje, davljenje, bacanje na zid ili pod itd.

zabranjeno je suočavanje sa izvršiocem; pri obavljanju radnje prepoznavanja okrivljeni nikada ne može da vidi lice maloletne žrtve; troškovi zastupanja punomoćnika koga sud postavlja maloletnom oštećenom isplaćuje se iz budžetskih sredstava suda.

⁸⁶ „Službeni glasnik RS“, br. 18/2005 od 24.02.2005. godine.

2. seksualno nasilje podrazumeva svaku povredu polne slobode i polnog morala, svaki vid degradiranja i ponižavanja na seksualnoj osnovi, svaki vid prisiljavanja na seksualni odnos i td.

3. psihičko nasilje se odnosi na zastrašivanje, potcenjivanje, emocionalne pretnje i optužbe, konstantno kritikovanje, stvaranje konfuzije i nesigurnosti kod žrtve, posesivno ponašanje, verbalno zlostavljanje, itd.

4. ekonomsko nasilje podrazumeva nasilno oduzimanje novca i vrednih stvari, kontrolisanje zarade i primanja, trošenje novca isključivo za zadovoljenje sopstvenih potreba, neispunjavanje obaveza izdržavanja neobezbeđenih članova porodice, zabrana članu porodice da se zaposli i ostvari sopstvene prihode, oduzimanje sredstava rada itd.

Takođe postoji i takozvano pasivno zlostavljanje, koje predstavlja poseban vid nasilja u porodici koji nije lako uočiti, a koji obično vodi u fizičko nasilje. Ovaj vid nasilja vrlo je suptilan i uključuje viktimizaciju, zapostavljanje, duhovno i intelektualno zlostavljanje. Prema statističkim podacima različitih institucija žene su najčešće žrtve nasilja u porodici i najteži oblici porodičnog nasilja ispoljavaju se upravo u partnerskim odnosima. Iako je ovaj problem predstavljen kao problem u okviru heteroseksualnih odnosa, on ipak postoji i među lezbejkama, između majke i ćerke, između dve ženske osobe koje dele stan ili u bilo kakvom drugom odnosu dveju žena koje žive pod istim krovom. Nasilje nad ženama u lezbejskim vezama gotovo da je jednako zastupljeno kao i u heteroseksualnim vezama.⁸⁷

Žene žrtve nasilja prikrivaju nasilje, smatrajući da su krive za nasilje i da je to „ženska sudbina“, a mnoge se plaše nasilnika i osude okoline i ne veruju da im institucije sistema mogu pomoći. Strah i sramota su najjači faktori koji sprečavaju žene da napuste nasilnika. Međutim, potrebno je naglasiti da je loš ekonomski položaj, koji ženama onemogućava da žive samostalno čak i kada su zaposlene i zarađuju, značajniji kao prepreka napuštanju nasilnika nego kao faktor koji doprinosi samom nasilju. Porodično nasilje predstavlja hronični stres i izaziva poremećaje zdravlja kod žena.

87 Girshick, Lori B., „No Sugar, No Spice: Reflections on Research on Research on Woman- to -Woman Sexual Violence“. Violence Against Women Vol.8 No.12, December 2002, pgs. 1500 -1520. Fast Sheet: Lesbian Partner Violence.

Nasilje nad decom može se podeliti na više vidova:

1. zapostavljanje, pri čemu odgovorna odrasla osoba ne vodi odgovarajuću brigu o detetu i o njegovim potrebama kako na fizičkom planu (obezbeđenje hrane, odeće i higijene), tako i na emotivnom (odsustvo ljubavi) i edukacionom (sprečavanje deteta da ide u školu).

2. fizičko zlostavljanje je fizička agresija odrasle osobe nad detetom. Uključuje udaranje, davljenje ili drmusanje deteta i slično, pri čemu se često zlostavljanje opravdava kao vaspitno – disciplinska mera.

3. seksualno zlostavljanje deteta jeste bilo koji seksualni čin između odrasle osobe i deteta, uključujući penetraciju, oralni seks ili izlaganje detinjeg nagog tela pod prisilom u prisustvu odrasle osobe.

4. duševno zlostavljanje, takođe poznato i kao emotivno zlostavljanje deteta, uključuje izvrgavanje ruglu deteta, neprikladne i preterane kazne ili nepokazivanje ljubavi prema detetu.

Posledice direktnog fizičkog, seksualnog i psihološkog zlostavljanja deteta (direktno nasilje) održavaju se na fizičko i psihičko zdravlje deteta. Posledice izloženosti deteta nasilja među roditeljima (indirektno nasilje) mogu uticati na razvijanje uverenja, koja doprinose prenošenju nasilja iz generacije u generaciju: prihvatljivo je da muškarci udaraju žene, nasilje je jedini mogući način rešavanja problema, sasvim je uredu da udariš nekoga kada si besan, muškarci su jaki, žene su slabe, pa je normalno da imaju moć nad njima.

Takođe i muškarci mogu biti žrtve nasilja u porodici, kao i stare i nejake osobe, o čemu govore priložene presude, odnosno sudska praksa. Muškarci su najčešće žrtve u partnerskim odnosima ili od dece „nasilnika“, dok nasilje nad starijim osobama može biti fizičko nasilje, duševno, seksualno ili ekonomsko, zapostavljanje i napuštanje. Interesantan podatak ja da znatno više muškaraca nego žena odbija da otkrije identitet svog napadača.

Član 198. Porodičnog zakona predviđa sledeće mere zaštite od nasilja u porodici:

1. izdavanje naloga za iseljenje iz porodičnog stana ili kuće, bez obzira na pravo svojine, odnosno zakupa nepokretnosti;

2. izdavanje naloga za useljenje u porodični stan ili kuću, bez obzira na pravo svojine odnosno zakupa nepokretnosti;

3. zabrana približavanja članu porodice na određenoj udaljenosti,
4. zabrana pristupa u prostor oko mesta stanovanja ili mesta rada člana porodice;
5. zabrana daljeg uznemiravanja člana porodice.

Navedene mere zaštite od nasilja u porodici mogu trajati najviše godinu dana, s tim da se mera zaštite može produžavati sve dok ne prestanu razlozi zbog kojih je mera bila određena, odnosno mera može prestati pre isteka vremena trajanja ako prestanu razlozi zbog kojih je mera bila određena. Porodični zakon predviđa i posebna ovlašćenja javnog tužioca koji može podneti tužbu za zaštitu prava deteta (čl. 263.), tužbu za vršenje, odnosno lišenje roditeljskog prava (čl. 264.), tužbu za poništenje usvojenja (čl. 275.) kao i tužbu za određivanje mere zaštite od nasilja u porodici, odnosno produženje mere zaštite od nasilja u porodici (čl. 284). Na žalost, praksa pokazuje da javni tužioci veoma retko koriste ovo svoje tako značajno ovlašćenje iz Porodičnog zakona. Koju će meru zaštite sud odrediti zavisi koji je vid nasilja ispoljen i kako je došlo do ugrožavanja, telesnog, psihičkog integriteta žrtve, kakve su životne prilike žrtve i izvršioca nasilja, koji je stepen opasnosti od daljeg ispoljavanja nasilja. Suština mera zaštite od nasilja sastoji se u ograničenju ili privremenoj zabrani ličnih odnosa nasilnika sa žrtvom nasilja. Protiv člana porodice koji vrši nasilje sud može odrediti jednu ili više mera zaštite od nasilja u porodici, kojom se privremeno zabranjuje ili ograničava održavanje ličnih odnosa sa drugim članom porodice. Od posebnog je značaja odredba člana 194. stav 5 KZ kojom se sankcioniše član porodice (u Zakoniku se pogrešno navodi ko – svako) koji prekrši mere zaštite od nasilja u porodici koje mu je sud odredio na osnovu zakona. Naime, iako je zaštitni objekt ovog krivičnog dela odluka suda, ovo krivično delo zbog svoje srodnosti i specifičnosti izvršeno je u krivična dela protiv braka i porodice, odnosno kao poseban oblik krivičnog dela nasilje u porodici

2.4 Zakon o prekršajima Republike Srbije⁸⁸

Zakon o prekršajima predviđa mogućnost izricanja zaštitnih mera (Glava VI) među kojima i meru obavezno lečenje alkoholičara i narkomana iz člana 53. i meru zabrana pristupa oštećenom, objektima ili mestu izvršenja prekršaja iz člana 54. Obavezno lečenje alkoholičara i narkomana može se izreći licu koje je učinilo prekršaj usled zavisnosti od stalne upotrebe alkohola ili opojnih droga i kod koga postoji opasnost da će usled ove zavisnosti i dalje da čini prekršaje (čl. 53. st. 1.). Pre izricanja mere sud će pribaviti mišljenje veštaka odnosno nadležne zdravstvene organizacije, a pri izricanju ove mere učiniocu prekršaja naložiće se obavezno lečenje u odgovarajućoj zdravstvenoj ili drugoj specijalizovanoj ustanovi, s tim da ukoliko učinilac prekršaja bez opravdanih razloga odbije lečenje, mere će se izvršiti prinudnim putem. Zabrana pristupa oštećenom, objektima ili mestu izvršenja prekršaja izriče se radi sprečavanja učinioca da ponovi prekršaj ili da nastavi da ugrožava oštećenog (čl. 54. st. 1.). Posebno se izdvaja i naglašava da izrečena mera zabrane pristupa oštećenom uključuje i meru zabrane pristupa zajedničkom stanu ili domaćinstvu u periodu za koji važi zabrana (st.4.), kao i da se o odluci suda kojom se izriče zaštitna mera obaveštava i Centar za socijalni rad, ukoliko se odnosi na zabranu pristupa deci ili bračnom drugu (st. 6.). Oštećeni u smislu odredbe člana 116. ovog zakona je lice čije je kakvo lično ili imovinsko pravo povređeno ili ugroženo prekršajem. Oštećeni koji je navršio 16 godina može sam podneti zahtev za pokretanje prekršajnog postupka. Oštećeni ima pravo da sam ili preko svog zakonskog zastupnika ili punomoćnika podnosi zahtev za pokretanje prekršajnog postupka, podnosi dokaze, stavlja predloge i ističe imovinsko pravni zahtev za naknadu štete ili povraćaj stvari i izjavljuje žalbu na presudu, odnosno rešenje doneto povodom njegovog zahteva za pokretanje prekršajnog postupka. Prema odredbi člana 185. Zakona o prekršajima, oslobođeni su od dužnosti svedočenja:

1. bračni drug okrivljenog;
2. srodnici okrivljenog po krvi u pravoj liniji;

⁸⁸ „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 101/2005, 116/2008 i 111/2009 od 29.12.2009. godine.

3. srodnici u pobočnoj liniji do trećeg stepena zaključno, kao i srodnici po tzbini do drugog stepena zaključno;
4. usvojenik i usvojitelj okrivljenog;
5. verski ispovednik o onome što mu je okrivljeni ispovedio.

Maloletno lice koje s obzirom na uzrast i duševnu razvijenost nije sposobno da shvati značaj prava da ne mora svedočiti ne može se saslušati kao svedok, osim ako to sam okrivljeni zahteva. Ovo zakonsko rešenje je analogno rešenju iz Zakonika o krivičnom postupku i donekle otežava dokazivanje prekršaja nasilja u porodici, obzirom da se svedok oštećeni, odnosno žrtva može koristiti pravom iz čl. 185. ovog zakona. Naime, sudija koji vodi prekršajni postupak dužan je da lica iz stava 1 ovoga člana pre njihovog saslušanja ili čim sazna za njihov odnos sa okrivljenim upozori da ne moraju svedočiti.

2.5 Zakon o javnom redu i miru Republike Srbije⁸⁹

Prekršaj sa elementima nasilja u porodici sadržani su u članu 6. i 12. Zakona o javnom redu i miru. Naime, član 6. ovog zakona propisuje:

Ko svađom ili vikom remeti javni red i mir ili ugrožava bezbednost građana – kazniće se novčanom kaznom do 20.000,00 ili kaznom zatvora do 20 dana.

Ko ugrožava sigurnost drugog lica pretnjom da će napasti na život ili telo tog ili njemu bliskog lica – kazniće se novčanom kaznom do 25.000,00 dinara ili kaznom zatvora do 30 dana.

Ko vređanjem ili zloupotrebom drugog, vršenjem nasilja nad drugim, izazivanjem tuče ili učestvovanjem u njoj, ugrožava spokojstvo građana ili remeti javni red i mir – kazniće se novčanom kaznom do 30.000,00 dinara ili kaznom zatvora do 60 dana.

Član 12. Zakona o javnom redu i miru propisuje:

Ko prosjačenjem ili skitničenjem, ili nepristojnim, drskim i bezobzirnim ponašanjem ugrožava spokojstvo građana ili remeti javni red i mir – kazniće se novčanom kaznom do 20.000,00 dinara ili kaznom zatvora do 30 dana.

⁸⁹ „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 51/92, 53/93, 67/93, 48/94, 101/05 i 85/05.

Radnje izvršenja kao što su svađa, vika (čl. 6. st. 1.), pretnja da će se napasti na život ili telo drugog lica ili njemu bliskog lica (čl. 6. st. 2.), vređanje ili zloupotreba drugog, vršenje nasilja nad drugim, izazivanje tuče ili učestvovanja u njoj (čl. 6. st. 3.) ili nepristojno, drsko i bezobzirno ponašanje (čl.12.st.1.) usmerene prema članu porodice predstavljaju bitno obeležje prekršaja sa elementima nasilja u porodici.⁹⁰

2.6 Zakon o ravnopravnosti polova Republike Srbije⁹¹

Pored Krivičnog zakonika i Porodičnog zakona, nasilje u porodici predviđa i Zakon o ravnopravnosti polova Republike Srbije koji članom 29. propisuje da „svi članovi porodice imaju pravu na zaštitu od nasilja u porodici“ (st. 1.). Diskriminacijom se ne smatraju posebne mere i programi namenjeni:

1. žrtvama nasilja u porodici kojima se obezbeđuje socijalna, pravna i druga pomoć i naknada, u cilju zaštite od nasilja u porodici i otklanjanja i ublažavanja posledica nasilja;
2. zbrinjavanju žrtava nasilja, u cilju sprečavanja nasilja i ostvarivanja njihovog prava na život bez nasilja (sigurne kuće i drugo);
3. izvršiocima nasilja u porodici, u cilju sprečavanja daljeg nasilja.

Stav 2. ovoga člana dalje propisuje da su organi javne vlasti dužni da planiraju, organizuju, sprovode i finansiraju mere namenjene podizanju svesti javnosti o potrebi sprečavanja nasilja u porodici. Zakon o ravnopravnosti polova definiše nasilje zasnovano na polu kao ponašanje kojim se ugrožava telesni integritet, duševno zdravlje ili spokojstvo,

90 Opis prekršaja iz člana 6 stav 3 Zakona o javnom redu i miru:

1. K. M. je narušio javni red i mir i izazvao negodovanje građana tako što je supruga okrivljenog nakon telefonskog razgovora sa njim došla u stan kako bi povel sa sobom svoju maloletnu decu, pa je tom prilikom došlo do svađe između supružnika i okrivljeni je fizički nasrnuo na suprugu i udario je više puta zatvorenim šakom u predelu lica.

2. T. D. je narušavao javni red i mir tako što je u vidno alkoholisanom stanju zlostavljao svoju suprugu koju je više puta udario rukama u predelu glave i tela, a zatim oborio na zemlju i šutirao nogama, nakon toga je nasrnuo i na svoju ćerku koju je oborio na zemlju i šutirao nogama, pa je vršenjem nasilja nad drugim ugrozio spokojstvo građana.

91 „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 104/09.

ili nanosi materijalna šteta licu, kao i ozbiljna pretnja takvim ponašanjem, koje sprečava ili ograničava neko lice da uživa prava i slobode na principu ravnopravnosti polova (čl. 10. st. 1. tač. 5.). Odredbom člana 43. ovog zakona regulisana je građansko pravna zaštita lica kome je povređeno pravo ili sloboda zbog pripadnosti određenom polu, pa i žrtvama nasilja u porodici, tako što mogu da pokrenu postupak pred nadležnim sudom i da zahtevaju:

1. utvrđivanje povrede izvršene diskriminatorskim postupanjem;
2. zabranu vršenja radnji od kojih preči povreda;
3. zabranu daljeg preduzimanja, odnosno ponavljanja radnji koje su izazvala povredu;
4. stavljanje van prometa sredstava, odnosno predmeta kojima je izvršena povreda;
5. otklanjanje povrede i uspostavljanje položaja, odnosno stanja pre izvršene povrede;
6. naknadu materijalne i nematerijalne štete.

U postupku u parnicama za ostvarivanje građansko pravne zaštite zbog diskriminacije po osnovu pola, tužilac je oslobođen prethodnog plaćanja postupka, koji se isplaćuju iz sredstava suda (čl. 48.).

2.7 Zakon o zabrani diskriminacije Republike Srbije⁹²

Zakonodavac u Glavi III pod nazivom „Posebni slučajevi diskriminacije“ propisuje i diskriminaciju dece i maloletnika. Naime, odredbom člana 22. ovog zakona propisano je da svako dete, odnosno maloletnik ima jednaka prava i zaštitu u porodici, društvu i državi, bez obzira na njegova ili lična svojstva roditelja, staratelja i članova porodice. Zabranjeno je diskriminisati dete, odnosno maloletnika prema zdravstvenom stanju, bračnom, odnosno vanbračnom rođenju, javno pozivanje na davanje prednosti deci jednog pola u odnosu na decu drugog pola, kao i pravljenje razlika prema zdravstvenom stanju, imovnom stanju, profesiji i drugim obeležjima društvenog položaja, aktivnostima, izraženom mišljenju ili uverenju detetovih roditelja, odnosno staratelja i članova porodice. Za učinjeni prekršaj iz člana 57. ovog za-

⁹² „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 22/09 od 30.03.2009. godine.

kona predviđena je novčana kazna od 10.000,00 do 100.000,00 dinara za pravno lice ili preduzetnika, odnosno novčana kazna od 5.000,00 do 50.000,00 dinara za odgovorno lice u pravnom licu ili organu javne vlasti i fizičko lice.

Diskriminatorni postupci imaju za posledicu netoleranciju među ljudima, stvarajući opasnost od nejednakog postupanja, a ponekad čak i do povećanja broja nasilnih dela. Iz tog razloga prevashodno se treba usredsrediti na prevenciju negovanjem jednakosti u svim oblastima, pa i u porodici, kako bi se izbegle posledice koje ponekad ne može ublažiti, a još manje odstraniti, ni izrečena presuda učinocu dela.

2.8 Zakon o amnestiji Republike Srbije⁹³

Značaj i težinu krivičnog dela nasilje u porodici iz člana 194 KZ prepoznaje i Zakon o amnestiji tako što u članu 2. stav 1. tačka 2. propisuje:

Amnestiji ne podležu lica pravnosnažno osuđena:

- na kaznu zatvora od 30 do 40 godina;
- za krivična dela protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom (čl.370 do 393), krivična dela protiv polne slobode (čl.178 do 185b), krivično delo nasilje u porodici (čl.194 st.2 do 4).....

2.9 Primena načela oportuniteta

Sporno je pitanje u praksi da li je opravdana primena načela oportuniteta, odnosno instituta odlaganja krivičnog gonjenja iz člana 236 i 237 ZKP-a prema učiniocima krivičnog dela nasilje u porodici iz člana 194 KZ. Formalni uslovi su ispunjeni za osnovni oblik ovog krivičnog dela iz stava 1. za koji je propisana kazna zatvora od tri meseca do tri godine i kvalifikovani oblik iz stava 2. za koji je predviđena kazna zatvora od šest meseci do pet godina.⁹⁴ Mišljenja smo da je primena

⁹³ „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 107/12 od 9.11.2012. godine, primena od 17.11.2012.

⁹⁴ Važeći zakonik o krivičnom postupku (Službeni glasnik RS br,72 od 3.09.2009. godine) u članu 236 stav 1 propisuje novčanu kaznu ili kaznu zatvora do tri godine, a u stavu 7. kaznu zatvora preko tri godine, a do pet godina. U

odredbi člana 236 i 237 ZKP opravdana samo u odnosu na osnovni oblik krivičnog dela nasilje u porodici, i to samo izuzetno, imajući u vidu način i sredstvo izvršenja navedenog dela. Svakako da javni tužilac prilikom donošenja odluke o primeni načela oportuniteta, pored konkretne radnje izvršenja predviđene u članu 194 stav 1 KZ, mora ceniti i sve ostale okolnosti pod kojima je delo izvršeno, kao i ličnost učinioca. Osnovni argument protiv je da se ovaj institut u načelu ne može primenjivati kod krivičnih dela sa elementima nasilja. Međutim, postoje brojni argumenti koji govore u prilog primene ovog instituta. Pre svega, hitnost u postupanju, koja okolnost je od posebnog značaja za blagovremeno postupanje nadležnih organa i sprečavanje nastupanja težih oblika nasilja u porodici. Dalje, mogućnost primene jedne od mera predviđenih u članu 236 stav 1 ZKP, od kojih neke imaju karakter sankcije (da plati određeni novčani iznos u korist humanitarne organizacije, fonda ili javne ustanove, da obavi određeni društvenokorisni ili humanitarni rad – tačka 2 i 3) a druge karakter mera bezbednosti (da se podvrgne odvikavanju od alkohola ili opojnih droga, ili psihosocijalnoj terapiji - tačka 5 i 6). Imajući u vidu činjenicu da su izvršioци krivičnog dela nasilje u porodici najčešće muškarci i to alkoholičari ili narkomani, to je primena navedenih mera iz člana 236 stav 1. tačka 2. i 3. ZKP od izuzetne koristi. Primenom ovih mera često se može otkloniti uzrok nasilja u porodici odvikavanjem učinioca od alkohola ili opojnih droga i time sačuvati funkcionisanje porodice kao celine. Primena mere iz člana 236 stav 1 tačka 2 ZKP zavisi pre svega od materijalnih prilika okrivljenog, odnosno da li bi plaćanjem određenog novčanog iznosa bili ugroženi ostali članovi porodice. To je od posebnog značaja u slučaju kada je socijalni - ekonomski položaj jedan od uzroka nasilja, jer bi se time samo pogoršala već poremećena atmosfera u porodici. S druge strane, ovako izrečenu meru, kao i meru obavljanja društvenokorisnog ili humanitarnog rada, izvršilac dela doživljava kao sankciju i reakciju društva na njegovo nedozvoljeno ponašanje. Stoga smatramo da se primenom načela oportuniteta ostvaruje funkcija kako specijalne

slučaju krivičnih dela iz člana 236 ZKP, javni tužilac pod određenim uslovima može da odbaci krivičnu prijavu, ako, prema okolnostima slučaja, oceni da izricanje krivične sankcije ne bi bilo pravičn - član 237 ZKP. Radna verzija Izmena i dopuna Zakonika o krivičnom postupku iz 2012. godine u članu 283 propisuje novčanu kaznu ili kaznu zatvora do pet godina, a u članu 284 a kaznu zatvora do tri godine.

tako i generalne prevencije u smislu odredbe člana 42 KZ. Takođe, ne treba zaboraviti da je osnovni smisao načela oportuniteta restorativna pravda, jer žrtva nasilja dobija satisfakciju, bilo moralnu ili u vidu naknade materijalne ili nematerijalne štete. U odgovarajućim slučajevima, načelo oportuniteta može da obezbedi veću korist za učinioca, žrtvu i društvo nego što to može formalni krivični postupak.

* * *

U Republici Srbiji ne postoji poseban Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, ali pregled zakonske regulative (navedenih zakona) upućuje na zaključak da postoje brojni mehanizmi za zaštitu žrtava i kažnjavanje počinioca nasilja u porodici. Unapređivanje normativnog okvira treba da doprinese delotvornom sprečavanju i suzbijanju nasilja u porodici. Pod unapređivanjem normativnog okvira podrazumeva se ujednačavanje i usaglašavanje relevantnih rešenja sadržanih u odgovarajućim zakonima, pre svega u Krivičnom zakoniku i Porodičnom zakonu (jedinствeno određivanje člana porodice, proširivanje zaštitnih mera i slično) kao i izmena i uvođenje novih rešenja kojima se omogućava delotvorno postupanje i saradnja nadležnih organa i službi i obezbeđuje delotvorna zaštita žrtava nasilja. Međutim, instrumenti i mehanizmi koji su propisani radi zaštite ljudskih prava nisu delotvorni ako građani nisu obavešteni ni o njihovom postojanju ni o njihovom značaju. Stoga država, nadležni organi i institucije treba da usmere svoje napore na informisanje, obrazovanje i obučavanje u oblasti ljudskih prava. Aktivnosti na podizanju svesti uključuju stvaranje dokumentacije i informacija, vizuelnog materijala i nastavnih sredstava, organizovanje savetovaništva, radionica, obrazovnih skupova, vođenje kampanja i preduzimanje drugih inicijativa koje treba da pojašne pojedine aspekte ljudskih prava.

Uloga javnog tužioca u gonjenju počinitelaca nasilja u porodici je jasna i ona proizilazi iz zakonskih ovlašćenja. Međutim, specifičnost i složenost krivičnog dela nasilje u porodici nameće pitanje da li bi i na koji način javni tužilac trebalo da deluje preventivno i tako svojim aktivnim učešćem spreči ili barem smanji vršenje ovog krivičnog dela koje je u izuzetnom porastu. Time nastaje jedna teška i složena situ-

acija koja od javnog tužioca zahteva visok stepen profesionalizma, s obzirom da se postavlja pitanje da li je u konkretnom slučaju efikasnije ići u krivični postupak ili eventualno stvar pokušati rešiti mirnim putem. Problem je taj što je javni tužilac, kako smo to već naveli, dužan da preduzme krivično gonjenje u slučaju da postoji osnovana sumnja da je određeno lice učinilo krivično delo iz člana 194. KZ koje se goni po službenoj dužnosti. Takođe, javni tužilac nema daljih informacija o predmetu nakon okončanja krivičnog postupka, pa samim tim ni o žrtvi nasilja, niti o sprovođenju eventualno izrečenih mera zaštite od nasilja u porodici iz člana 198. Porodičnog zakona. Nesporno je da se izricanjem krivične sankcije učiniocu krivičnog dela iz čl. 194. KZ postiže zadovoljenje pravde, ali samo delimično, obzirom da trajne posledice žrtve nasilja ne može izbrisati niti ublažiti ni jedna kazna. S toga je potrebno preduzeti određene mere u cilju sprečavanja ovakvog nasilničkog ponašanja pojedinaca, angažovanjem raznih subjekata na globalnom nivou, pa i javnog tužioca. Ovo posebno ako se ima u vidu da se u pojedinim stručnim radovima i izveštajima civilnih, odnosno nevladinih organizacija koje se bave ovom problematikom često navodi da javni tužioci ne samo da ne pomažu već naprotiv odmažu žrtvi nasilja, na primer, uticanjem na oštećenog da dobro razmisli da li će podneti krivičnu prijavu. S tim u vezi treba imati u vidu da su javni tužioci često izloženi nekorektnoj kritici, obzirom da podnosioci krivične prijave, odnosno žrtve nasilja u porodici, posebno žene, u toku trajanja postupka odustaju od daljeg krivičnog gonjenja i najčešće kao svedoci koriste svoje zakonsko pravo iz člana 98. ZKP-a da su oslobođeni od dužnosti svedočenja.

Mišljenja smo da naše krivično zakonodavstvo još uvek ne štiti oštećenog, odnosno žrtvu nasilja u porodici na adekvatan način, imajući u vidu brojne nedostatke zakonskog teksta iz člana 194. KZ, kao i dinamičan razvoj prava oštećenog u krivičnom postupku kroz međunarodne dokumente. Tako na primer, Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici i Konvencija Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudskim bićima u svom naslovu uključuju reč „borba“ kako bi se podvuklo da Konvencija ne pruža samo zakonodavne mere, već i druge inicijative koje treba preduzeti u borbi protiv svakog oblika nasilja. Imajući u vidu sve naglašeniju potrebu društvene zaštite od nasilja u porodici, neadekvatnu zakonsku regu-

lativu, kao i odsustvo savremenih i efikasnih mehanizama za njegovo suzbijanje, to smatramo da treba iznalaziti nova i bolja rešenja prilikom izrade zakonodavnih i institucionalnih mera, u skladu sa iznetim primedbama. Pri tome, ne treba zaboraviti da se ovim krivičnim delom zaštićuje, pre svega, porodica kao celina, ali i svaki njen član od nasilja preduzetog od nekog drugog člana porodice.

III

SUDSKA PRAKSA

3.1 SENTENCE⁹⁵

1. Krivično delo nasilje u porodici je upravljeno protiv ličnosti, tako da više tih dela mogu činiti produženo delo samo ako su učinjena prema istom licu, ali ne i ako su učinjena prema više članova porodice.

(Iz presude Okružnog suda u Nišu, Kž br. 1379/07 od 20.12.2007. godine)

2. Zbog toga što je krivično delo nasilja u porodici trajno delo – postojaće jedno krivično delo, kada se vrši prema istoj osobi, bez obzira da li je preduzeta jedna ili više radnji izvršenja.

(Iz presude Okružnog suda u Beogradu, Kž br. 491/07 od 05.03.2007. godine)

3. Krivično delo nasilja u porodici iz člana 194. KZ može biti izvršeno i samo jednom radnjom.

(Iz presude Okružnog suda u Nišu Kž. br. 1022/06 od 25.10.2006. godine)

4. Reč je o jednom krivičnom delu nasilja u porodici iz člana 194. KZS u slučaju kada je okrivljeni izvršio nasilje prema svojoj supruzi i troje svoje dece.

(Iz presude Okružnog suda u Beogradu Kž br. 1723/06 od 22.06.2006. godine)

⁹⁵ Stanojčić, G. (2009) Krivični zakonik sa sudskom praksom, registrom pojmova i tabelarnim prikazom krivičnih dela, Beograd, str. 84. i 85.

5. Za postojanje krivičnog dela nasilja u porodici, nije neophodna trajnost ili višekratnost radnje izvršenja, delo može biti izvršeno i jednim aktom nasilja prema žrtvi dela.

(Iz presude VSS Kzz br. 46/06 od 15.06.2006. godine).

6. Kontinuitet nasilja kojim učinilac ugrožava spokojstvo, telesni integritet ili duševno stanje člana svoje porodice je uslov za ostvarenje krivičnog dela nasilje u porodici.

(Iz presude Okružnog suda u Zrenjaninu K br. 120/05 od 02.06.2006. godine).

7. Kod krivičnog dela nasilja u porodici uslov za ostvarivanje ovog krivičnog dela je kontinuitet nasilja kojim učinilac ugrožava spokojstvo, telesni integritet ili duševno stanje člana svoje porodice.

(Iz presude Okružnog suda u Zrenjaninu K br. 120/05 od 02.06.2006. godine).

8. Kada okrivljeni koji ima prebivalište u K povremeno dođe u rodno selo u opštini Č. gde je suvlasnik jednog dela kuće, u čijem drugom delu žive brat i snaja, pa dođe do fizičkog sukoba, ne može se pojaviti kao izvršilac krivičnog dela nasilja u porodici iz člana 118a. st. 1. KZRS.

(Iz rešenja Okružnog suda u Čačku, Kž br. 166/06 od 30.05.2006. godine).

9. Kod krivičnog dela nasilje u porodici konstrukcija produženog krivičnog dela nije moguća kad su radnje izvršene prema različitim oštećenim i postoji onoliko dela u sticaju koliko ima oštećenih.

(Iz presude Vrhovnog suda Srbije, Kž I br. 567/06 od 05.04.2006. godine).

10. Izvedenim dokazima je utvrđeno da je okrivljeni sa oštećenim u bračnoj zajednici, gde su odnosi duže vreme poremećeni, da je u toku postupak razvoda braka, te da okrivljeni oštećenu duže vreme maltretira, vređa i tuče, kao i da joj je jednom prilikom naneo lake telesne povrede, a drugom prilikom da je počeo da je maltretira, vuče za kosu i tom prilikom joj udario pet šamara.

(Iz presude Okružnog suda u Čačku Kž. br. 504/04 od 09.02.2005. godine).

11. Prekomerno i bezrazložno brutalno kažnjavanje dece ne predstavlja vaspitavanje dece, već upravo radnju ovog krivičnog dela.

(Iz presude Okružnog suda u Beogradu, Kž br. 2049/04 od 14.09.2004. godine).

12. Dovoljno je da je samo jednom povređen ili ugrožen telesni integritet člana porodice za postojanje krivičnog dela nasilja u porodici.

(Iz presude Okružnog suda u Beogradu, Kž br. 3286/03 od 11.11.2003. godine).

13. Kada je optužen u više navrata svoje osmomesечно dete koje je plakalo tukao i tako mu naneo prelome kostiju lobanje sa oštećenjem po život važnih moždanih centara, olako držeći da teža posledica neće nastupiti, pa je onesvešćeno dete odneo u bolnicu gde je ono istoga dana umrlo od zadobijenih povreda, izvršio je krivično delo nasilja u porodici.

(Iz presude Vrhovnog suda Srbije, Kž br. 1572/03 od 21.10.2003. godine).

14. U smislu ovog krivičnog dela, povredom ili ugrožavanjem telesnog ili duševnog integriteta smatra se i bezrazložno zlostavljanje dece, zabranjivanje da se igraju sa drugom decom bez razloga, onemogućavanje da se igraju na otvorenom prostoru, bezrazložno zatvaranje, onemogućavanje normalnih kontakata sa drugim članovima porodice.

(Iz presude Okružnog suda u Kruševcu K br. 118/02 od 24.06.2003. godine).

3.2 PRAVNA SHVATANJA⁹⁶

3.2.1 Nasilje u porodici član 194 stav 1 KZ

Ugrožavanje telesnog integriteta kod krivičnog dela nasilje u porodici iz člana 194 stav 1 KZ, ne mora da ima za posledicu i nanošenje telesne povrede oštećenom.

Iz obrazloženja:

Okrivljeni žalbom ukazuje na to da su ga oštećene prve napale i da je on postupao u nužnoj odbrani, te da u prvostepenom postupku nije utvrđeno da li su oštećene pretrpele bilo kakve telesne povrede i da nije moguće da ošt. B.D. pretrpi nekoliko udaraca nogom u predeo njenih nogu i nekoliko udaraca otvorenom šakom, kao i hvatanje za kosu, a da pri tom ne nastanu telesne povrede kao posledica udaraca, a isto se odnosi i na ošt. N.D. Međutim, po oceni Apelacionog suda, nesporno je da je kritičnom prilikom okrivljeni radnjama koje je preduzeo ugrozio telesni integritet oštećenih, kao članova porodice, a koje ugrožavanje ne mora da ima za posledicu i nanošenje telesnih povreda oštećenima.

(Presuda Apelacionog suda u Kragujevcu, KŽ.1 br. 2524/10 od 26.05.2010. godine.)

3.2.2 Nasilje u porodici član 194 stav 3 u vezi stava 1 KZ

Krivično delo nasilje u porodici iz člana 194 stav 3. u vezi stava 1. Krivičnog zakonika je trajno krivično delo.

Iz obrazloženja:

Presudom Osnovnog suda u Požegi okrivljeni M.M. i D.M. su oglaseni krivim da su u periodu od novembra meseca 2007. godine do 5.02.2008. godine, drskim i bezobzirnim ponašanjem i primenom

⁹⁶ Bilten sudske prakse Apelacionog suda u Beogradu, Kragujevcu, Nišu i Novom Sadu, Intermex, Beograd, 2010. i 2011. godine

nasilja ugrožavali spokojstvo, telesni integritet člana svoje porodice, maloletnog sina i pastorka, oštećenog S.P., tako što su u više navrata tukli po telu otvorenim rukama i prutom maloletnog oštećenog, čime su izvršili po jedno krivično delo nasilje u porodici iz člana 194 stav 3 u vezi stava 1 KZ, iako im je javnom tužbom stavljeno na teret po jedno produženo krivično delo nasilje u porodici iz člana 194 stav 3 u vezi stava 1 KZ.

Pravilno je prvostepeni sud primenio krivični zakon kada je okrivljene oglasio krivim da su izvršili po jedno krivično delo nasilje u porodici iz člana 194 stav 3 u vezi stava 1 KZ, s obzirom da je radnja izvršenja krivičnog dela nasilje u porodici označena trajnim glagolom, što podrazumeva neodređen broj činjenja.

(Presuda Osnovnog suda u Požegi, K.br.1003/2010 od 01.07.2010. godine i presuda Apelacionog suda u Kragujevcu, Kž1 br.5069/10 od 28.10.2010. godine).

Apelacioni sud u Nišu

Pravno shvatanje

Usvojeno na sednici krivičnog odeljenja Apelacionog suda u Nišu dana 09.06.2010.

Ako je okrivljeni prema više lica izvršio radnje koje čine krivično delo nasilje u porodici iz člana 194. KZ ne mogu se iste pravno kvalifikovati kao jedinstveno niti kao produženo krivično delo nasilje u porodici već će biti onoliko krivičnih dela koliko je oštećenih.

Obrazloženje

Prema članu 25. stav 1. Ustava RS fizički i psihički integritet je nepovrediv, što znači da svako kao pojedinac a ne samo kao član grupe, porodice ili nacije uživa potpunu zaštitu svog fizičkog i psihičkog integriteta.

Kod izvršenja krivičnog dela nasilje u porodici posledica je ugrožavanje spokojstva, telesnog integriteta ili duševnog stanja člana svoje porodice. Dakle, ovim krivičnim delom povređuju se najviša lična

dobra pa je pasivni subjekat pojedinac kao član porodice. Pojedinac time što je član porodice ne gubi individualnost i njegova najviša lična dobra se ne pretvaraju u nekakva kolektivna dobra već ostaju lična, te stoga i uživaju pojedinačnu a ne kolektivnu zaštitu. Zato se povreda tih ličnih dobara više članova porodice ne može smatrati jednim niti pak produženim krivičnim delom.

Prema odredbama člana 61. stav 2. KZ krivična dela upravljena protiv ličnosti mogu činiti produženo krivično delo samo ako su učinjena prema istom licu, što takođe isključuje postojanje produženog krivičnog dela nasilje u porodici u situaciji kada ima više pasivnih subjekata. Povreda nekih ličnih dobara više lica može predstavljati jedno krivično delo samo ako je to izričito propisano. To je na primer kod krivičnog dela ubistva kod kojeg je lišenje života više lica propisano kao krivično delo teško ubistvo iz člana 114. tač. 11, ili kod krivičnog dela ugrožavanje sigurnosti iz člana 138. stav 2. Kako kod nasilja u porodici nema takve odredbe to ako je jednom radnjom ugroženo spokojstvo, telesni integritet ili duševno stanje više članova porodice neće biti jednog krivičnog dela već će ih biti onoliko koliko je pasivnih subjekata.

3.2.3 Vreme izvršenja kod krivičnog dela nasilje u porodici

O postojanju krivičnog dela nasilje u porodici iz člana 194. KZ i njegovim oblicima, možemo govoriti tek nakon stupanja na snagu Krivičnog zakonika, jer ranije krivično zakonodavstvo nije poznavalo ovo krivično delo.

Iz obrazloženja:

Prvostepena presuda je doneta uz bitnu povredu odredaba krivičnog postupka iz člana 368. stav 1. tačka 11. Zakonika o krivičnom postupku, na koju povredu drugostepeni sud povodom izjavljene žalbe uvek pazi po službenoj dužnosti, jer je izreka presude nerazumljiva, protivurečna razlozima presude, a obrazloženje presude ne sadrži jasne i dovoljne razloge o svim odlučnim činjenicama i primeni zakona. Pre svega izreka presude je nerazumljiva u pogledu vremena izvršenja krivičnog dela, jer je okrivljeni oglašen krivim da je u periodu od 09.12.2004.

godine do 09.06.2009. godine na opisani način drskim i bezobzirnim ponašanjem ugrozio spokojstvo i duševno stanje svog pastorka, mal. oštećenog D. M, ako se ima u vidu činjenica da do 01.01.2006. godine, kao dana stupanja na snagu Krivičnog zakonika ("Službeni glasnik RS", broj 85 od 06.10.2005. godine), ranije krivično zakonodavstvo nije poznavalo ovo krivično delo, te je u tom smislu nejasna i pravna kvalifikacija krivičnog dela za koje je okrivljeni oglašen krivim.

(Presuda Osnovnog suda u Vranju K.br.2300/10 od 17.05.2010. godine i rešenje Apelacionog suda u Nišu Kž.1.br.4283/10 od 03.06.2011. godine).

3.2.4 Krivično delo nasilje u porodici iz člana 194. KZ

Izvršilac krivičnog dela nasilje u porodici iz člana 194. KZ kao i pasivni subjekat može biti samo član porodice.

Iz obrazloženja:

Naime, odredbama člana 112. tačka 28. Krivičnog zakonika precizirano je da se članom porodice smatraju, između ostalih braća i sestre, njihovi supružnici i deca, bivši supružnici i njihova deca i roditelji bivših supružnika, ako žive u zajedničkom domaćinstvu.

Imajući u vidu napred navedeno, evidentno je da prvostepena presude nema razloge o odlučnim činjenicama, zbog čega je zahvaćena bitnim povredama odredaba krivičnog postupka iz člana 368. stav 1. tačka 11. ZKP-a. Naime, izvesno je da se zakonski, u smislu bitnih obeležja predmetnog krivičnog dela, vanbračni partneri mogu smatrati članom porodice samo ako žive u zajedničkom domaćinstvu. Ovo je bitna činjenica jer izvršilac predmetnog krivičnog dela, kao i pasivni subjekat, može biti samo član porodice. Zbog napred navedenog, obrazloženje presude je u suprotnosti sa izrekom presude, pa je i ona takva da se sa sigurnošću ne može ispitati. Ovo iz razloga što prvostepeni sud, u izreci presude navodi da je krivično delo izvršeno prema bivšoj vanbračnoj supruzi, a ovakvo utvrđenje se nalazi i u činjeničnom stanju obrazloženja presude na strani 4, pasus 5. Na strani 5 obrazloženja pobijane presude, prvostepeni sud poklanja veru iska-

zu svedoka oštećene S.M. da je ista sa okrivljenim živela u vanbračnoj zajednici do avgusta 2009. godine. Na strani 6 prvostepene presude, u zadnjem pasusu, sud daje pravnu kvalifikaciju ovog dela, a pri tome se uopšte ne osvrće na deo odbrane okrivljenog iz koje proizilazi da je isti nakon napuštanja vanbračne zajednice otišao da živi u Novi Sad. Upravo iz ovakvih razloga se presuda ne može sa sigurnošću ispitati, jer se ne može utvrditi da li su okrivljeni i oštećena živeli u zajedničkom domaćinstvu u vreme inkriminisanog događaja ili ne, a što je odlučna činjenica od čijeg pravilnog utvrđenja zavisi postojanje krivičnog dela.

(Rešenje Apelacionog suda u Novom Sadu Kž I 6244/10 od 19.01.2011. godine).

3.2.5 Krivično delo nasilje u porodici iz člana 194 KZ

Krivično delo nasilja u porodici mogu izvršiti i oba bračna druga, jedan prema drugom.

Iz obrazloženja:

Prvostepenom presudom okrivljeni je oglašen krivim da je upotrebom sile ugrožavao telesni i duševni integritet člana porodice - svoju suprugu na taj način što je istu svakodnevno psihički maltretirao govoreći joj da je zove Lešće i pokojna majka, zašto se ne ubije i da je luda, pri tome je bez razloga udara pesnicama u predelu glave, a sa sobom uvek nosi kuhinjski nož ili drvenu motku na koji način kod oštećene izaziva stah od eventualne upotrebe, pa je kod oštećene ovakvim postupanjem optuženog došlo do ugrožavanja duševnog integriteta.

Optužena je oglašena krivom da pretnjom da će napasti život i telo ugrožava spokojstvo ili duševno stanje člana svoje porodice- svoga supruga, u ovom postupku prvookrivljenog, na taj način što je istog svakodnevno psihički i fizički maltretirala, tako što ga je udarala pesnicama dok leži, više puta mu je pretila nožem, čak i zamahivala nožem prema njemu, na koji način je kod oštećenog ovakvim postupanjem optuženog došlo do ugrožavanja duševnog integriteta. Oboje okrivljenih su oglašeni krivim da su izvršili po jedno krivično delo nasilje u

porodici i to prvo okrivljeni iz člana 194. stav 2 u vezi sa stavom 1 KZ RS, a drugo okrivljena iz člana 194. stav 1 KZ RS.

(Presuda Okružnog suda u Beogradu Kž. 3062/06 od 21.11.2006. godine i presuda Trećeg opštinskog suda u Beogradu K.188/06 od 19.05.2006. godine).

3.2.6 Krivično delo nasilje u porodici iz člana 194 stav 3 u vezi stava 2 KZ

Teška telesna povreda kao teža posledice će postojati i kada se oštećena povredila prilikom bekstva radi izbegavanja sukoba sa svojim suprugom.

Iz obrazloženja:

Prvostepenom presudom okrivljeni je oglašen krivim da je izvršio krivično delo nasilje u porodici iz člana 194 stav 3 u vezi stava 2 KZ. Okrivljeni je ovo delo izvršio tako što je primenom nasilja ugrozio telesni integritet svoje supruge na taj način što je nakon rasprave električnom bušilicom, sredstvom podobnim da telo teško povredi i zdravlje teško naruši nasrnuo na oštećenu u nameri da je povredi nakon čega je radi izbegavanja sukoba, oštećena skočila sa terase zadobivši prilikom pada na zemlju tešku telesnu povredu u vidu preloma desne petne kosti i preloma kosti leve ruke.

Neosnovani su žalbeni navodi branioca okrivljenog da teška telesna povreda koja je nastupila usled pada oštećene sa terase odnosno nakon što je oštećena iskočila sa terase nisu u direktnoj uzročnoj posledičnoj vezi sa napadom okrivljenog te stoga i ne stoji pravna kvalifikacija iz stava 3. člana 194 KZ. Ovo stoga što se uzročna veza upravo zasniva na tome da je okrivljena, izbegavajući napad na jedini mogući način na koji je to mogla da izvrši iskakanjem sa terase, zadobila predmetne povrede.

(Presuda Okružnog suda u Beogradu KŽ 2978/06 od 08.11.2006. godine i presuda Opštinskog suda u Mladenovcu K 225/06 od 22.08.2006. godine).

3.2.7 Produženje trajanja mera zaštite od nasilja u porodici

Mere za zaštitu od nasilja u porodici se osnovano produžavaju ukoliko kod žrtve i dalje postoji strah od ponavljanja nasilja.

Iz obrazloženja:

Prvostepeni sud je pogrešno odbio tužbeni zahtev tužilja za produženje izrečenih mera nasilja u porodici preko perioda od 6 meseci sa obrazloženjem da one nisu trpele fizičko nasilje i zlostavljanje, te da je otuda vremenski period od 6 meseci dovoljan da se postigne svrha izrečene mere zaštite od nasilja u porodici. Saglasno osnovanim navodima žalbe tužilja, Porodični zakon u članu 198. ne pravi razliku u pogledu određivanja dužine trajanja mera zaštita od nasilja u porodici u odnosu na činjenicu da li je žrtva nasilja trpela fizičko ili psihičko nasilje i navedena okolnost nije odlučujuća za pravilno odmeravanje dužine trajanja mera zaštite od nasilja u porodici. Odlučujuća činjenica koja u svakom konkretnom slučaju opredeljuje pravilno određivanje dužine trajanja mere zaštite od nasilja u porodici jeste u kom periodu trajanja te mere se postiže njena zakonom određena svrha. Svrha zaštitnih porodično pravnih mera jeste da se njihovom primenom spreči ponovno izvršenje nasilja u porodici, da se obezbedi nužna zaštita fizičkog i psihičkog integriteta, zdravlja i lične bezbednosti člana porodice izloženog nasilju, kao i da se otklone okolnosti koje pogoduju ili podstiču ponavljanje nasilja, odnosno izvršenje, drugih vidova nasilja. Iz navedenog proizilazi da se mere od zaštite nasilja u porodici osnovano produžavaju ukoliko kod žrtve i dalje postoji strah od ponavljanja nasilja. Prema mišljenju Centra za socijalni rad, postoji visok rizik recidiva nasilja tuženog u konkretnom slučaju, i to s obzirom na to da i malt. tužilje imaju strah da će se nasilje oca prema njima ponoviti ukoliko se on vrati u stan. Imajući u vidu činjenicu da i dalje postoji strah od malt. tužilja od recidiva nasilja, a u odsustvu okolnosti koje bi ukazivale na to da bi tuženi prestao sa radnjama psihičkog nasilja prema njima u periodu od 6 meseci, po oceni ovog suda, svrha izrečenih mera u konkretnom slučaju može se postići njenim određivanjem u maksimalnom zakonskom trajanju od godinu dana. Stoga je žalba tužilja usvojena i prvostepena presuda, primenom člana 380. tačka 4. ZPP-a, preinačena kao u izreci.

(Presuda Apelacionog suda u Novom Sadu, poslovni broj Gž. 2-281/11 od 26.05.2010. godine)

3.2.8 Izricanje mere zaštite od nasilja u porodici u slučaju sumnje na seksualno zlostavljanje maloletnog deteta

Porodični zakon - član 198. stav 2. tačka 3., član 199. i član 266.
Postojanje minimuma sumnje

Sentenca

Ispunjeni su uslovi za izricanje mere zaštite od nasilja u porodici i kad postoji samo minimum sumnje na seksualno zlostavljanje maloletnog deteta od strane oca.

Iz obrazloženja:

Prema utvrđenom činjeničnom stanju, maloletni B. Rođen je... Tužilja sa maloletnim B. živi kod svojih roditelja u komfornom dvosobnom stanu u vlasništvu roditelja. Tuženi živi sa majkom u dvosobnom stanu u vlasništvu njegovih roditelja. Od prestanka zajednice života stranaka (14.04.2004. godine), viđanje sina i oca se odvijalo u prostorijama Centra za socijalni rad u (...), gde je dete dovodio deda po majci. Po razvodu braka, viđanje se odvijalo na način bliže opisan u nižestepenim presudama. U toku leta 2007. odine, po viđenju sa ocem, dete je, po mišljenju majke, pokazalo neuobičajeno ponašanje. Zbog toga se majka obratila Incest trauma centru, koji su je uputili na Centar za socijalni rad. Mišljenje je dao i tim veštaka Kliničkog centra V. Mišljenje ovog tima je da se seksualno zlostavljanje maloletnog B. od strane oca u uzrastu od tri godine ne može sa sigurnošću isključiti, ali nakon obavljenog veštačenja i uvida u grubo poremećene odnose između roditelja zaključuje da je veća verovatnoća da se zlostavljanje nije dogodilo. Stručnjaci ovog tima su ukazali na nemogućnost davanja zaključka sa potpunom izvesnošću da je dečak bio izložen seksualnom zlostavljanju od strane oca, jer je razvoj dečaka psihopatološki neupadljiv i kod njega se ne zapažaju izraženije psihičke posledice

seksualnog zlostavljanja, što ne isključuje mogućnost da je seksualnog zlostavljanja od strane oca bilo. Stručnjaci nisu bili u stanju da razdvoje šta se zaista dogodilo, a šta je rezultat detetove mašte. Oni ukazuju na izrazitu sugestibilnost dece na uzrastu od tri do pet godina i smatraju da protek vremena od eventualnog događaja do ispitivanja deteta otežava utvrđivanje činjenica. Nije bilo znakova fizičkog zlostavljanja.

Kod ovako utvrđenog činjeničnog stanja, pravilno je drugostepeni sud primenio materijalno pravo kada je usvojio i odredio privremenu meru na osnovu člana 198. stav 2. tačka 3. Porodičnog zakona (dalje Zakon), tako što je zabranio tuženom približavanje maloletnom detetu, osim u prostorijama Centra za socijalni rad.

Tačni su revizijski navodi da je svrha zaštitnih mera oslobađanje od trauma i oporavak od zadobijenih povreda, da one treba da stvore uslove u cilju prevazilaženja nastale situacije i stabilizacije međusobnih odnosa. Međutim, po oceni Vrhovnog kasacionog suda svrha zaštitne mere je pre svega sprečavanje nastanka traume ili povrede. Mere zaštite moraju biti efikasne i svrsishodne kako bi mogle ostvariti svoj cilj na planu prevencije, kako posebne tako i opšte, a njihov krajnji cilj je zaštita porodice kao osnovne ali i najznačajnije zajednice ljudskog društva, kako kao celine tako i svakog njenog člana pojedinačno. U ovom slučaju, suprotno revizijskim navodima, minimum sumnje postoji. On se ogleda u mišljenju tima veštaka Kliničkog centra V. koji nisu mogli sa sigurnošću isključiti seksualno zlostavljanje maloletnog deteta od strane oca. Upravo to predstavlja osnov za određivanje mere zaštite. S obzirom da je mera određena na godinu dana, pravilna je ocena drugostepenog suda da će to vreme stvoriti uslove za razvijanje samosvesti i sposobnosti maloletnog deteta da uočava događaje i o njima priča i da se zaštiti od eventualnog povređivanja njegove ličnosti i njegovog integriteta. Ovaj period ima značenje i za tuženog u vezi shvatanja ozbiljnosti roditeljske uloge u ponašanju sa maloletnim detetom. Na ovaj način, i po oceni Vrhovnog kasacionog suda, odluka je doneta u najboljem interesu deteta (član 266. Zakona), kome moraju biti podvrgnuti interesi svih ostalih članova porodice.

Osim toga, nisu ugrožena prava tuženog kao roditelja jer mu je omogućeno viđanje sa maloletnim detetom u prostorijama Centra za socijalni rad. Pri tome se naglašava da je mera ograničenog trajanja (godinu dana), a da je odluka podložna promeni, što znači da se može

produžavati sve dok ne prestanu razlozi zbog kojih je određena (član 199. Zakona), a može i prestati pre isteka vremena, ako prestanu razlozi zbog kojih je određena.

(Presuda Vrhovnog kasacionog suda, Rev 2857/2010 od 09.06.2010.)

3.3 SUDSKA PRAKSA

1. OSNOVNI SUD U PANČEVU doneo je PRESUDU 4 K br. 2772/10 od 19.11.2010. godine kojom se I.J. oglašava krivim

Što je dana 08. oktobra 2009. godine u B. B. primenom nasilja, pretnjom da će napasti na život i bezobzirnim ponašanjem, ugrozio spokojstvo, telesni integritet i duševno stanje članova svoje porodice, na taj način što je oko podneva došao do porodične kuće koja se nalazi u ul. K. pod dejstvom alkohola, kada su mu sposobnosti da shvati značaj svog dela i mogućnost da upravlja svojim postupcima bili smanjeni u bitnoj meri, te je najpre polomio klupu u dvorištu, a zatim nasrnuo na svoju majku oštećenu J. S., koju je jednom udario, a zatim je gurnuo na zemlju, usled čega je ona pala i povredila ruku, a zatim ušao u kuću, te je prišao svom ocu oštećenom J. M., a potom ga obema rukama gurnuo na pod, seo mu na grudi i pretio da će da ga ubije, da bi dana 09.10.2009. godine oko podneva opet došao kući, pod dejstvom alkohola, u stanju kada su mu sposobnosti da shvati značaj svog dela i mogućnost da upravlja svojim postupcima bili smanjeni u značajnoj meri, te je počeo da psuje svog oca oštećenog J. M., da više, ušao u dvorište i šutnuo dvoje kolica koja su bila napunjena paprikom, nakon čega je ušao u kuću i nastavio da više po kući i da preti kako će pobiti svoje roditelje, pri čemu je bio svestan svog dela, hteo njegovo izvršenje i bio svestan da je njegovo delo zabranjeno,

čime je izvršio dva krivična dela nasilje u porodici iz čl.194 st. 1. Krivičnog zakonika Republike Srbije.

Pa mu sud primenom čl. 1, 4, 43, 45. i 54. Krivičnog zakonika Republike Srbije prethodno utvrđuje pojedinačne kazne i to:

- za krivično delo nasilje u porodici iz čl. 194. st. 1. Krivičnog zakonika, učinjeno prema oštećenom M. J. pojedinačnu kaznu zatvora u trajanju od 5 (pet) meseci,

-za krivično delo nasilje u porodici iz čl. 194. st. 1. Krivičnog zakonika učinjeno prema oštećenog S. J. pojedinačnu kaznu zatvora u trajanju od 5 (pet) meseci,

pa sud okrivljenom primenom navedenih zakonskih propisa i odredbe čl. 60, 64, 65. i 66. Krivičnog zakonika Republike Srbije izriče:

USLOVNU OSUDU

Kojom mu utvrđuje kaznu zatvora u trajanju od 8 (osam) meseci istovremeno određujući da se utvrđena kazna neće izvršiti ukoliko okrivljeni za vreme od 3 (tri) godine od dana pravnosnažnosti presude ne učini krivično delo.

Sud okrivljenom I. J. primenom čl. 84. Krivičnog zakonika Republike Srbije izriče:

MERU BEZBEDNOSTI

Obavezno lečenje alkoholičara na slobodi

Koja će se izvršiti u odgovarajućoj zdravstvenoj ili drugoj specijalizovanoj ustanovi dok postoji potreba za lečenjem, ali ne duže od 2 (dve) godine.

Obrazloženje

Optužnim predlogom Osnovnog javnog tužilaštva u Pančevu Kt br. 1798/2009 od 08.06.2010. godine okrivljenom I. J. stavljeno je na teret da je izvršio dva krivična dela nasilje u porodici iz čl. 194. st. 1. Krivičnog zakonika. Zamenik Osnovnog javnog tužioca u Pančevu je u završnoj reči izjavio da u svemu ostaje pri podnetom optužnom predlogu, te da smatra da iz izvedenih dokaza proizilazi da je okrivljeni I. J. izvršio krivična dela koja mu se stavljaju teret.

Pravno kvalifikujući utvrđeno činjenično stanje, sud je našao da su se u radnjama okrivljenog stekli svi objektivni i subjektivni elementi dva krivična dela nasilja u porodici iz čl. 194. st. 1. Krivičnog zakonika, učinjenih prema oštećenom M. J. i sada pokojnoj oštećenom S. J. jer je okrivljeni I. J. izvršio predmetna krivična dela na način opisan u izreci presude...

... Pored toga, sud je stanovišta da je okrivljeni u konkretnom slučaju izvršio dva krivična dela nasilja u porodici, bez obzira na vremenski kontinuitet i jedinstvo mesta izvršenja, budući da je u konkretnom slučaju reč o krivičnom delu nasilje u porodici, koje je upravljeno protiv ličnosti, tako da više tih dela mogu učiniti produženo delo samo ako su učinjena prema istom licu ali ne i ako su učinjena prema više članova porodice. Kako je okrivljeni navedenom prilikom učinio krivično delo nasilje u porodici prema oštećenima M. J. i sada pokojnoj S. J., sud je našao da je u konkretnom slučaju reč o dva krivična dela nasilja u porodici iz čl. 194. st. 1. u sticaju, u smislu čl. 60. Krivičnog zakonika.

2. OSNOVNI SUD U BORU doneo je PRESUDU K br.252/11 od 30.06.2011. godine, kojom se Z.M. oglašava krivim:

Što je dana 05.05.2011. godine, oko 19,50 časova u Boru, u ul.T. u stanju smanjene računljivosti, ali ne i bitno napao službeno lice u vršenju službene dužnosti, i to poslova javne ili državne bezbednosti, policijskog službenika ošt. D. M. na taj način što je oštećeni D. M.sa policijskim službenikom Z. M. došao na navedenu adresu radi intervencije zbog prijave krivičnog dela nasilja u porodici, a koje je prijavila supruga okrivljenog, T. M. tako što je okrivljeni najpre prema oštećenom D. M. uperio oružje – harpun spreman za upotrebu u čemu ga je Z. M.sprečio da isti i upotrebi, izbivši mu navedeno oružje iz ruku, kojom prilikom je okrivljeni pao na leđa, iz džepa jakne izvadio nož-skakavac i istim više puta zamahnuo s namerom da oštećenog ubode u stomak, koji ga je uhvatio obema rukama za ruku u kojoj je držao nož i isti mu izbio iz ruke, pri čemu je bio svestan da na opisani način vrši napad na službeno lice u vršenju službene dužnosti i to poslova javne ili državne bezbednosti, hteo da to učini i bio je svestan da je takvo postupanje zabranjeno,

čime je izvršio krivično delo napad na službeno lice u vršenju službene dužnosti iz čl. 323. st. 3. u vezi st. 1. Krivičnog zakonika.

Za koje delo mu sud utvrđuje kaznu zatvora u trajanju od 1 (jedne) godine.

- Što je dana 05.05.2011. godine oko 19,00 časova u Boru, u ul. T. d., u stanju smanjene računljivosti ali ne i bitno, prekršio meru zaštite od nasilja u porodici koja mu je od strane Osnovnog suda u Boru određena na osnovu Zakona, a po presudi P br. 317/10 od 15.12.2010. godine, koja je pravnosnažna i izvršna i traje godinu dana počev od 21.02.2011. godine, na taj način što je došao u stan na navedenoj adresi iz koga se iselio, sa namerom da sačeka oštećenu, svoju suprugu, ošt. T. M. i to sa oružjem – harpunom i nožem i da isto upotrebi u odnosu na nju, o čemu je ona obavještena od strane maloletnog deteta, te je time uznemirena, pri čemu je okrivljeni bio svestan da na opisani način krši meru zaštite od nasilja u porodici, hteo je da to učini i bio je svestan da je takvo njegovo postupanje zabranjeno,

čime je izvršio krivično delo nasilje u porodici iz čl. 194. st. 5. Krivičnog zakonika

Za koje delo mu sud utvrđuje kaznu zatvora u trajanju od 3 (tri) meseca i novčanu kaznu u iznosu od 30.000,00 (tridesethiljada) dinara.

Za koja dela ga sud na osnovu čl. 356. st. 1. tač. 1, 2, 3, 5, 6. i 7. i st. 2. ZKP i čl. 45. st. 1. i 2, čl. 48. st. 1, čl. 50. st. 2. čl. 63. st. 1, čl. 60. st. 1. i st. 2. tač. 2. Krivičnog zakonika

OSUĐUJE

Na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 1 (jedne) godine i 2 (dva) meseca koja mu se ima računati od dana stupanja na izdržavanje iste, a u koju kaznu mu se ima računati i vreme provedeno u pritvoru od 06.05.2011. godine do 04.07.2011. godine i na novčanu kaznu u iznosu od 30.000,00 (tridesethiljada) dinara koju kaznu je dužan da plati u roku od 15 dana po pravnosnažnosti presude, a ukoliko ista ne bude plaćena u napred označenom roku zameniće se kaznom zatvora tako što će se svakih započelih 1.000,00 dinara (jedna hiljada dinara) novčane kazne računati jednim danom zatvora.

Prema okr. Z. M. sa napred navedenim podacima, a na osnovu čl. 83. Krivičnog zakonika u vezi čl. 79. st. 1. tač. 3. Krivičnog zakonika, izriče se

MERA BEZBEDNOSTI

Obavezno lečenje narkomana, koja mera će se izvršiti u zavodu za izvršenje kazne ili u odgovarajućoj zdravstvenoj ili drugoj specijalizovanoj ustanovi i trajati dok postoji potreba za lečenjem, ali ne duže od tri godine, a vreme provedeno u ustanovi za lečenje se ima uračunati u kaznu zatvora, s tim da mera može trajati duže od vremena izrečene kazne, ali njeno ukupno trajanje ne može biti duže od 3 (tri) godine.

3. OKRUŽNI SUD U LESKOVCU doneo je PRESUDU K broj. 78/06 od 8. 12. 2006. godine, kojom je R. B. oglašen krivim

Što je u periodu od neutvrđenog dana 2004. godine, pa do 05.07.2005. godine, u selu Đ, u porodičnoj kući svojih roditelja, primenom nasilja ugrožavao telesni integritet člana svoje porodice, svoje majke, sada pok. R. N. koja je usled toga preminula 14.07.2005. godine, na taj način što je ošt. N. od neutvrđenog dana 2004. godine, u više navrata tukao udarajući je rukama po glavi i telu, vukao za uši i nos, a dana 05.07.2005. godine, istoj je zadao više udaraca rukama po glavi i telu, nanevši joj teške telesne povrede u vidu nagnječenja slepoočnog režnja desne polovine velikog mozga, krvne podlivenosti mekih moždanih ovojnica desnog slepoočnog i potiljačnog režnja i zadnjih strana malog mozga, sa raskidima mekih moždanica na donjoj strani desnog slepoočnog režnja, izliva krvi u prostor između tvrde i mekih moždanih ovojnica srednje lobanjske jame, preloma tela XII grudnog pršljena, krvnih podliva kože čela u. nivou čeonih kvrge, jagodičnog predela, obraza i prednje strane korena ušne školjke sa desne strane, obraza, jagodičnog predela, prednje strane korena ušne školjke i prednjeg donjeg dela slepoočnog predela sa leve strane, kapka levog oka, obe nadlaktice, levog lakatnog pregiba i desne potkolenice, oguljotine kože trbuha sa desne i gornje usne sa leve strane, te je ošt. N. sa svojim bratom G. istog dana oko 18,00 časova, odveo u Dom zdravlja u Bojniku, odakle je ošt. N. zbog teškog stanja prebačena na Urgentno odeljenje, Bolnice u Leskovcu, a zatim na Neurohirušku kliniku KBC u Nišu, gde je 14.07.2005. god. usled navedenih povreda preminula, iako

je bio svestan da navedenim radnjama ugrožava telesni integritet svoje majke, pa je upravo to i hteo, s tim što je bio svestan da takvim svojom ponašanjem može prouzrokovati smrt svoje majke N. ali je olako držao da do toga neće doći, a do čega je došlo,

čime je izvršio krivično delo, nasilje u porodici iz čl. 194. st. 4. u vezi st. 1. Krivičnog Zakonika,

Pa ga sud primenom napred navedenog zakonskog propisa i primenom članova 4., 42.,43.,45., 54. i 63. Krivičnog Zakonika

OSUĐUJE

Na kaznu zatvora u trajanju od 8 (osam) godina, koju je dužan da izdrži po pravosnažnosti presude, u koju kaznu se ima uračunati i vreme provedeno u pritvoru od 09.08.2005. godine, pa do pravosnažnosti presude.

Obrazloženje

Okružno javno tužilaštvo u Leskovcu, podiglo je optužnicu Kt. br. 119/05 od 7.11.2005. godine protiv opt. R. B. zbog krivičnog dela nasilje u porodici iz čl. 194. st. 4. u vezi st. 1. Krivičnog Zakonika, koju je u pisanoj formi izmenio dana 15.8. 2006. god., u pogledu radnje izvršenja, pa je zastupnik javne tužbe na glavnom pretresu u završnoj reči predložio da se optuženi oglasi krivim i osudi po zakonu.

Prelazeći na pravnu kvalifikaciju napred iznetog i utvrđenog činjeničnog stanja sud nalazi da se u radnjama opt. R. B. bliže opisanim u izreci presude, stiču svi objektivni i subjektivni elementi bića krivičnog dela nasilje u porodici iz čl. 194. st. 4. u vezi st. 1. KZ jer je opt. u periodu od neutvrđenog dana 2004. godine, pa do 5. 07. 2005. godine u selu Đ. u porodičnoj kući svojih roditelja. primenom nasilja ugrožavao telesni integritet člana svoje porodice - svoje majke. sada pok. R. N. koja je od toga preminula 14.07.2005. godine na taj način što je ošt. N. od neutvrđenog dana 2004. godine, u više navrata gukao udarajući je rukama po glavi i telu, vukao za uši i nos, a dana 05.07.2005. godine istoj je zadao više udaraca rukama po glavi i telu, nanevši joj teške telesne povrede u vidu nagnječenja slepoočnog režnja desne polovine velikog mozga, krvne podlivenosti, mekih moždanih ovojnica desnog slepoočnog i po-

tiljačnog režnja i zadnjih strana malog mozga. sa raskidima mekih moždanica na donjoj strani desnog slepoočnog režnja, izliva krvi u prostor između tvrde i mekih moždanih ovojnica srednje lobanjske jame, preloma tela XII grudnog pršljena, krvnih podliva kože čela u nivou čelone kvrge, jagodičnog predela. obraza i prednje strane korena ušne školjke sa desne strane; obraza, jagodičnog predela. prednje strane korena ušne školjke i prednjeg donjeg dela slepoočnog predela sa leve strane kapka levog oka, obe nadlaktice levog lakatnog pregiba i desne potkolenice, oguljotine kože trbuha sa desne i gornje usne sa leve strane, te je ošt. N. sa svojim bratom G. istog dana oko 18.00 časova, odveo u Dom zdravlja u Bojniku, odakle je ošt. N. zbog teškog stanja prebačena na Urgentno odeljenje, Bolnice u Leskovcu, a zatim na Neurohirušku kliniku. KBC u Nišu, gde je 14.07.2005. god. usled navedenih povreda preminula. Pa kada se radi o subjektivnom elementu bića ovog krivičnog dela sud je upravo pošao od nalaza i mišljenja veštaka neuropsihijatra dr Milorada Veličkovića i dr Bojane Ilić, specijaliste medicinske psihologije datog u pisanoj formi od 03.11.2005. god., na osnovu koga je utvrdio da opt. nije neuračunljiva ličnost, da se predstavlja kao ličnost sa prisutnim poremećajem u funkcionisanju i to kao sumnjičava, emocionalno labilna i impulsivno agresivna, kod koje je primetna slabija kontrola impulsa, niža frustraciona tolerancija i emocionalna labilnost uz prisustvo zloupotrebe alkohola u emocionalno šaržiranim situacijama, pa je usled toga njegova sposobnost da shvati značaj dela kao i da upravlja svojim postupcima u momentu izvršenju krivičnog dela koje mu se stavlja na teret bila smanjena ali ne i bitno, kom nalazu i mišljenju sa zaključkom pomenutih veštaka je sud poklonio veru. Optuženi je bio svestan da navedenim radnjama ugrožava telesni integritet člana svoje porodice - svoje majke, sada pok. R. N. pa je upravo to i hteo, šta po oceni suda znači da je opt. u odnosu na osnovnu radnju izvršenja kriv. dela postupao sa direktnim umišljajem, dok je u odnosu na težu posledicu tj. na smrt majke postupao sa svesnim nehatom, pošto je bio svestan da takvim svojim ponašanjem može prouzrokovati smrt majke, ali je olako držao da do toga neće doći, što potvrđuje odvoženje majke u DZ u Bojniku, do čega - smrti je došlo dana 14. 07. 2005. god., pa kako sud na osnovu obavljenog veštačenja stanja psihičkog zdravlja i uračunljivosti opt. B. nije našao da postoje okolnosti koje isključuju njegovu krivičnu odgovornost, to ga je za izvršeno krivično delo oglasio krivim i osudio po zakonu.

Povodom žalbe branioca optuženog R.B. VRHOVNI SUD SRBIJE u Beogradu doneo je PRESUDU Kž broj 449/07 od 29.03. 2007. godine, kojom se odbija kao neosnovana žalba branioca optuženog. B. R. a presuda Okružnog suda u Leskovcu K. br. 78/06 od 08.12.2006. godine, potvrđuje.

Obrazloženje

Navedenom presudom Okružnog suda u Leskovcu optuženi B. R. oglašen je krivim za krivično delo nasilje u porodici iz člana 194. stav 4. u vezi sa stavom 1. Krivičnog zakonika, i za isto osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 8 (osam) godina u koju će mu se uračunati vreme provedeno u pritvoru od 09.08.2005. godine, pa nadalje.

... Povezujući činjenice iz medicinske dokumentacije, odnosno iz obavljenog sudsko-medicinskog veštačenja, u vezi sa iskazima navedenih svedoka, prvostepeni sud je pravilno zaključio da je optuženi na način i pod okolnostima opisanim u izreci prvostepene presude naneo opisane povrede oštećenoj, sada pokojnoj svojoj majci N. kao i da je postupao sa direktnim umišljajem kao oblikom vinosti. Na pravilno i potpuno utvrđeno činjenično stanje, pravilno je prvostepeni sud primenio krivični zakon kada je radnje optuženog pravno kvalifikovao kao krivično delo nasilje u porodici iz člana 194. stav 4. u vezi sa stavom 1. Krivičnog.zakonika, o čemu pobijana presuda sadrži dovoljne i pravilne za Vrhovni sud potpuno prihvatljive razloge....

4. VIŠI SUD U VALJEVU doneo je PRESUDU K broj 14/11 od 7.11.2011. godine kojom se okrivljena Lj.N. oglašena krivom

Što je dana 05.11.2007. godine u večernjim časovima, sposobna da shvati značaj svog dela i da upravlja svojim postupcima u svojoj porodičnoj kući u s. O. primenom nasilja ugrozila telesni integritet člana svoje porodice ošt. pok. Lj. S. sa kojim je živela u vanbračnoj zajednici, usled čega je nastupila njegova smrt, tako što je nakon verbalnog sukoba sa ošt. Lj. koji je kući došao u alkoholisanom stanju, neidentifikovanim čvrstim predmetom, kao sredstvom podobnim da telo teško

povredi i zdravlje teško naruši, više puta udarila oštećenog u predelu glave i tela od kojih udaraca se oštećeni branio podižući ruke kako bi se zaštitio, nanevši mu tako više lakih telesnih povreda u vidu krvnih podliva po glavi, šakama i podlakticama obe ruke i prelom 7. i 8. rebra sa desne strane grudnog koša, kao i teške telesne povrede u vidu preloma 3.,4., i 5., rebra sa desne strane i prelom 5. i 6. rebra sa leve strane grudnog koša, zbog kojih udaraca je oštećeni leđima pao na pod i usled kontakta pri padu sa neidentifikovanim čvrstim predmetom u prostoriji u kojoj je došlo do svađe pa sukoba, oštećeni je zadobio povredu u vidu preloma kičme u slabinskom delu koja povreda je dovela do unutrašnjeg krvarenja usled kog je nastupila smrt ošt. Lj. pri čemu je okrivljena Lj. bila svesna da primenom navedenog nasilja prema oštećenom može prouzrokovati smrt oštećenoga ali je olako držala da do toga neće doći ili da će to moći sprečiti:

-čime je izvršila krivično delo nasilje u porodici iz čl. 194 st.4. u vezi st.2. i 1KZ

Za koje je sud na osnovu čl. 4 st.2,42,45,54,56,57 st.1 tač.2 KZ, napred navedenog zakonskog člana i čl. 356 ZKP-a

O SUĐUJE

Na kaznu zatvora u trajanju od 1 (jedne) godine koju će optužena izdržati nakon pravnosnažnosti presude

Obrazloženje

OJT u Valjevu podnelo je dana 11.04.2008 god. ovom sudu optužnicu Kt.br. 171/07 od 10..04.2008 god, protiv optužene Lj. N. zbog krivičnog dela nasilje u porodici iz člana 194. st. 4. u vezi st. 2. i 1.KZ .

...Sud je na osnovu utvrđenog činjeničnog stanja potvrdio pravnu kvalifikaciju dela iz optužnice....

Međutim, APELACIONI SUD U BEOGRADU je doneo PRE-SUDU Kž 1 br.6506/11 od 17.04.2012. godine kojom se preinačuje presuda Višeg suda u Valjevu K br. 14/11 od 3.11.2011. godine, tako da izreka presude sada glasi:

Lj.N. sa ostalim podacima kao u spisima kriva je

Što je dana 05.11.2007. godine u večernjim časovima, sposobna da shvati značaj svoga dela i da upravlja svojim postupcima u svojoj porodičnoj kući u selu O. svesna da svojom radnjom može učiniti delo ali olako držeći da do toga neće doći, nehatno lišila života oštećenog pokojnog Lj. S. sa kojim je živela u vanbračnoj zajednici, tako što je nakon verbalnog sukoba sa oštećenim Lj. koji je kući došao u alkoholisanim stanju, neidentifikovanim čvrstim predmetom, kao sredstvom podobnim da telo teško povredi i zdravlje teško naruši, više puta udarila oštećenog u predelu glave i tela od kojih udaraca se oštećeni branio podižući ruke kako bi se zaštitio, nanevši mu tako više lakih telesnih povreda u vidu krvnih podliva po glavi, šakama i podlakticama obe ruke i prelom sedmog i osmog rebra sa desne strane grudnog koša, kao i teške telesne povrede u vidu preloma trećeg, četvrtog i petog rebra sa desne strane i prelom petog i šestog rebra sa leve strane grudnog koša, zbog kojih udaraca je oštećeni leđima pao na pod i usled kontakta pri padu sa neidentifikovanim čvrstim predmetom u prostoriji u kojoj je došlo do svađe i sukoba oštećeni je zadobio povredu u vidu preloma kičme u slabinskom delu koja povreda je dovela do unutrašnjeg krvarenja usled koga je nastupila smrt oštećenog Lj.

– čime je izvršila krivično delo nehatnog lišenja života iz člana 118 Krivičnog zakonika,

pa je sud primenom napred navedenog zakonskog propisa i odredbi člana 5, 42, 45, 54 i 63 Krivičnog zakonika,

OSUĐUJE

Na kaznu zatvora u trajanju od 1. (jedne) godine.

Obrazloženje

Pobijanom presudom okrivljena Lj. N. oglašena je krivom zbog izvršenja krivičnog dela nasilja u porodici iz člana 194 stav 4 u vezi stava 2 i 1 KZ, pa je osuđena na kaznu zatvora u trajanju od 1 (jedne) godine.

...Shodno navedenom, analizirajući sve izvedene dokaze i nakon njihove svestrane ocene, ovaj sud je utvrdio da se u opisanim radnjama okrivljene sadržana sva bitna obeležja krivičnog dela nehatnog lišenja života iz člana 118 KZ za koje je okrivljenu i oglasio krivom. Prema tome, Apelacioni sud je preinačio presudu prvostepenog suda prilagođavajući činjenični opis iz iste onome utvrđenom na pretresu, pri čemu ovakvo prilagođavanje nije dovelo do narušavanja činjeničnog identiteta optužbe i presude, imajući u vidu da su sve ove okolnosti bile sadržane u optužnom aktu javnog tužioca.

U tom smislu, ovaj sud nalazi da je pogrešna ocena prvostepenog suca da opisano postupanje okrivljene u sebi sadrži bitna obeležja krivičnog dela iz člana 194 stav 4 u vezi stava 2 i 1 KZ, imajući u vidu da u konkretnoj situaciji nije dovoljno da učinilac predmetnog krivičnog dela jednom ugrozi telesni integritet člana svoje porodice, kako je to okrivljenoj u ovom postupku stavljeno na teret, već je neophodno da ugrožavanje traje kraće ili duže vreme, s obzirom da kod ovog krivičnog dela ugroženog predstavlja jednu kontinuirano stanje u kome se nalazi član porodice. U tom smislu, ovaj sud je imao u vidu da je odredbom člana 112 stav 30 Krivičnog zakonika propisano da se smatra da je delo učinjeno ukoliko je radnja izvršena jednom ili više puta u slučaju kada je radnja krivičnog dela određena trajnim glagolom, ali ugrožavanje spokojstva, telesnog integriteta i duševnog stanja člana svoje porodice predstavlja posledicu, a ne radnju izvršenja predmetnog krivičnog dela, zbog čega se u tom smislu ne može primeniti napred citirana zakonska odredba. Apelacioni sud je takođe imao u vidu nespornu činjenicu da su se okrivljena i oštećeni često svađali, kao i da su dolazili u fizički sukob usled koga je prema iskazu svedoka S.M. dolazilo i do nanošenja telesnih povreda oštećenom od strane okrivljene, odnosno da je okrivljena primenom nasilja u dužem periodu pre kritičnog događaja ugrožavala telesni integritet oštećenog ali navedeno nije bilo od uticaja na drugačiju odluku ovoga suda, s obzirom na či-

njenični opis dela u kome je navedeno da je okrivljena samo jednom ugrozila telesni integritet oštećenog.....

5. PRVI OSNOVNI SUD U BEOGRADU, dana 23.02.2012. godine doneo je PRESUDU 29 K br. 23294/2010, kojom se M.O. oglašava krivom

Što je dana 29.09.2006. godine, oko 01,00 čas u Beogradu, u ul. B. M., primenom nasilja ugrozila telesni integritet člana svoje porodice i to svog supruga oštećenog M. G. iako je mogla da shvati značaj svog dela i mogla da upravlja svojim postupcima, svesna svog dela čije je izvršenje htela, svesna da je njeno delo zabranjeno na taj način što je nakon verbalne rasprave sa oštećenim istog udarila zatvorenom šakom u predelu lica da bi nakon što je oštećeni zaspao istog drvenom daskom udarila više puta u predelu glave, nanevši mu laku telesnu povredu u vidu nagnječno-razderne rane u temenom predelu poglavine sa desne strane,

čime je izvršila krivično delo nasilje u porodici iz člana 194 st.2 u vezi st. 1 KZ,

Pa joj sud primenom napred navedenog zakonskog propisa i odredbi člana 4,5,42,43,44,45,54,64,65 i 66 KZ, izriče

USLOVNU OSUDU

Tako što joj utvrđuje kaznu zatvora u trajanju od 8 (osam) meseci i istovremeno određuje da se ovako utvrđena kazna neće izvršiti ukoliko okrivljena u roku od 4 (četiri) godine od dana pravnosnažnosti presude ne izvrši novo krivično delo.

O b r a z l o ž e n j e

U svojoj odbrani sa glavnog pretresa okrivljena M. O. je navela da ne može da se izjasni da li je kriva.

U odbrani koju je dala u prethodnom postupku okrivljena je navela da je sa G. M. u braku 20 godina. Dalje je navela da je jednog dana ušao u kuću pijan i tražio joj da jede, na šta mu je ona odgovorila, da je ostavila hranu za decu da jedu pre škole. Posle ovog sukoba sa mužem je uzela drvenu motiku, tj. dršku od metle, dužine oko jedan metar i udarila ga dva puta u leđa i u glavu. Njegov sinovac M. M. ga je tada izvukao napolje. Tvrdi da M. G. nije udarila zatvorenom šakom u predelu lica, i da je tada bio prvi i poslednji put da ga je udarila.

Okrivljena je u odbrani koju je dala u pretkrivičnom postupku u prisustvu branioca po službenoj dužnosti, iznela još i da je prethodne noći ispred barake u ul. V. M. u kojoj živi sa svojim suprugom M. G. sedala zajedno sa njim i rođacima. U jednom trenutku je M. G. počeo da je vređa, pa je sa zemlje uzela drvenu palicu - dasku i istom ga je udarila po glavi 3 ili 4 puta. Kada je videla da oštećenom curi krv, prestala je da ga udara. Umešali su se njihova deca M. T. i T. I. i razdvojili su je od muža. Nakon ovoga, M.G. je otišao u policiju.

Branilac okrivljene je u završnoj reči navela da s obzirom da je okrivljena priznala izvršenje krivičnog dela, predložila je sudu da ima u vidu sve olakšavajuće okolnosti, a posebno da je ista majka devetoro dece i smatra da se izricanjem uslovne osude može postići svrha kažnjavanja.....

6. OKRUŽNI SUD U LESKOVCU doneo je PRESUDU K.br. 65/04 od 15.03.2005. kojom se S.D. oglašava krivim.

Što je u periodu od 26.03.2004. godine, pa do 1.09.2004. godine, u selu Š. ugrožavao i povređivao telesni i duševni integritet svoje supruge sada pok. S.J. koja je usled toga preminula dana 1.09.2004. godine, na taj način što je ošt. J. dana 26.03.2004. godine, tukao rukama i naneo joj povrede po glavi i licu a zatim neutvrđenog dana nakon ovog događaja, tukao ošt. J. sumnjajući u njenu bračnu vernost što je sam rekao sv. P. Lj. u razgovoru sa njim, da bi i nekoliko dana pre 1.09.2004. godine, konstantno tukao ošt. J. po telu, glavi i ekstremitetima, vezivao je u predelu ruku, a onda i dana 1.09.2004. godine u popodnevnom času u svojoj kući u selu Š., ponovo tukao sada pok. J., da bi je u jednom momentu rukama uhvatio za glavu i jako je unazad i u stranu zabacio,

što je dovelo do iščašenja prvog vratnog pršljena (zglob, između prvog vratnog pršljena i potiljačne kosti lobanje) a to je imalo za posledicu nagli poremećaj i prestanak rada srca i disanja usled čega je nastupila smrt ošt. J., iako je bio svestan da navedenim radnjama povređuje i ugrožava telesni i duševni integritet svoje supruge, pa je upravo to i hteo, s tim što je olako držao da do nastupanja teže posledice u vidu smrti oštećene neće doći a do čega je i došlo, dok je od većeg broja zadobijenih udaraca od strane opt. D. u periodu od nekoliko dana pre 1.09.2004. godine pa do smrtnog ishoda, ošt. J. zadobila veći broj povreda i to: prelom prednjeg lista tela grudne kosti u nivou spojeva III i IV rebra, prelom od III do V rebra sa leve strane na ključnjačnoj liniji, te brojnih povreda u vidu krvnih podliva i oguljotina i to krvni podliv veličine dečijeg dlana na leđima obostrano, oguljotine kože u predelu lopatica različitih veličina (5h do 20x2 mm), krvnog podliva u predelu levog lakta, oguljotine leve nadlaktice veličine 40x25mm, krvni podliv u predelu leve podlaktice koji zahvata i laktni pregib veličine 50x40 mm, krvni podliv na prednjoj i unutrašnjoj strani dolje trećine leve podlaktice veličine 80x60 mm koji se na zadnjoj strani nastavlja sa dve međusobno paralelne poprečno postavljene pruge promere 30 h 10 mm, krvni podliv na prednjoj strani podlaktice prema vrhu lakta polulučno mesečastog oblika veličine 50x25 mm tamno modro crvene boje, krvnog podliva na vrhu levog ramena veličine 70x35 mm sa dve paralelne ozlede uzdužno postavljene veličine 25x2mm, krvnog podliva na dlanu leve šake prečnika 30 mm sa nedostatkom nadkožice promera 7mm, nekoliko krvnih podliva na prednjoj bočnoj levoj strani grudnog koša veličine preseka zrna kukuruza pa do 10 mm, krvnog podliva na prednjoj strani trbuha ispod pupka veličine 20x10 mm, krvnog podliva na prednjoj strani grudnog koša veličine 20mm, više krvnih podliva na nadlakticama obostrano i to na levoj poređane jednog ispod drugog prečnika 10 do 15 mm, a na desnoj različitog oblika regularnog rasporeda prečnika 10 mm pa do 35x20mm, krvnog podliva na spoljašnjoj strani levog ramena veličine 55x40mm, krvnog podliva na leđima sa leve strane veličine 70x50 mm, krvnog podliva veličine dečije šake na nadlanoj strani desne šake, dva krvna podliva prugastog izgleda veličine 80x10mm međusobno udaljenih 30 mm na spoljašnjoj prednjoj i većim delom unutrašnje strane donje trećine desne podlaktice, krvnog podliva veličine 30x3 mm na desnoj bočnoj

strani vrat u visini grlene jabučice, krvnog podliva prečnika 10mm u predelu ugla donjovilične kosti sa desne strane, krvnog podliva veličine 15x10 mm u predelu ugla desnog oka, krvnog podliva u predelu bedara veličine 30x20 mm, krvnog podliva prečnika 50 mm u predelu grudnog koša sa desne strane, veći broj krvnih podliva u predelu butina obostrano veličine od 30x20 mm pa do 200x130 mm, nekoliko krvnih podliva na kolenima obostrano ovalnog oblika prečnika od 20 do 30 mm, na prednjim i unutrašnjim stranama podkolenica obostrano veći broj krvnih podliva veličine od 20x10mm do 40x20 mm, dva krvna podliva na gornjoj strani levog stopala prečnika 35 mm i 50x30 mm, krvnog podliva na zadnjoj strani donje trećine leve potkolenice prečnika 30 mm, kao i veći broj oguljotina kože i to na zadnjoj strani desne podlaktice veličine 30x10 mm do 60x20 mm, na spoljašnjoj strani levog sedalnog predela veličine 30x10 mm do 40x15 mm, oguljotina u predelu levog skočnog zgloba prečnika 20 mm, oguljotina u predelu čela sa leve strane prečnika 15 mm, oguljotina u predelu u nivou desnog ugla donjovilične kosti veličine 15x2 mm, oguljotine u predelu trbuha veličine 120x8mm, koje sve ove povrede sem iščašenja prvog vratnog pršljena zbirno predstavljaju tešku telesnu povredu na gornjoj granici,

čime je izvršio krivično delo nasilje u porodici iz čl.118-a.st.4. u vezi st.1.K3 PC,

Pa ga sud za izvršeno krivično delo primenom napred navedenog zakonskog propisa uz primenu propisa iz čl.5,33,34, 38, 41,42,43 i 50 OKZ

OSUĐUJE

Na kaznu zatvora u trajanju od 8 (osam) godina koju kaznu je dužan da izdrži po pravnosnažnosti presude, a u koju kaznu se ima uračunati i vreme provedeno u pritvoru od 16.09.2004. godine. pa do pravnosnažnosti presude.

Prema opt. S.D. produžava se pritvor određen rešenjem istražnog sudije Okružnog suda u Leskovcu Ki.br.52/04 od 17.09.2004. godine, produžavan rešenjima krivičnog veća Okružnog suda u Leskovcu Kv.br.116/04 od 10.11.2004.godine, Kv.br.134/04 od 9.12.2004. godine i Kv.br.17/05 od 8.02.2005. godine i isti će trajati do pravnosnažnosti presude.

**7. OPŠTINSKI SUD U KNJAŽEVCU doneo je PRESUDU
K.br.176/09 od 28.10.2009. godine kojom se R.B. oglašava krivim:**

Što sa umišljajem i u uračunljivom stanju, primenom nasilja, pretnjom da će napasti na život i telo, drskim i bezobzirnim ponašanjem ugrožava spokojstvo i telesni integritet svoje supruge R. M. na taj način što se drsko, bezobzirno i nasilno ponaša prema svojoj supruzi R. M. te je u toku noći između 14. i 15 aprila 2008. godine, a nakon što je zbog narušavanja javnog reda i mira bio priveden u Policijsku stanicu Knjaževac, iz iste pozvao mobilnim telefonom oko 01,20 časova M. i pretio joj da će da je ubije, da će da joj polomi noge i ruke zato što je zvala policiju, oko 02,00 časa ponovo je pozvao i ponovio iste pretnje, a nakon toga joj do 03,30 časova slao na mobilni telefon poruke preteće sadržine i optuživao je da spava sa njegovim ocem, a dana 28.09.2009. godine od 20 časova počeo je da psihički i fizički maltretira u njihovom stanu u ul. V.S. u Knjaževcu, u prisustvu maloletne dece A.starog 8 godina i A. stare 6 godina tako što je počeo da je ispituje ko joj šalje poruke. na mobilni telefon, s kim se viđa, gde ide, prebacujući joj da ne čuva decu, a zatim, obzirom da je ona sedela na stolici, najpre joj je udario dva šamara, a zatim je oborio na patos i počeo da je udara pesnicama, nogama i glavom po glavi i ostalim delovima tela, oko pola sata, pesnicom je udario po nosu usled čega joj je potekla krv, nanevši joj pri tom mnogobrojne povrede, a koje predstavljaju laku telesnu povredu, zatim je podigao skinuo joj pantalone i bluzu i rekao joj „sad ću da te vodim голу po gradu“, nakon toga iz kuhinje je uzeo nož sa sečivom oko 20 cm preteći joj da će da je zakolje, pri čemu je sečivo noža stavljao na njeno grlo, nije joj dozvoljavao da legne već je do 03,00 časa primorao da sedi sa njim i sluša preglasnu muziku rekavši joj da ako pokuša da ode on će je svakako pronaći i da će je nakon toga ubiti i ispanglovati, iako je bio svestan da je njegovo delo zabranjeno,

čime je izvršio krivično delo nasilje u porodici iz čl.194 st.2 u vezi st.1 KZ

Pa ga sud na osnovu navedenog zakonskog propisa i čl.4 st.2,42 i 54 KZ

OSUĐUJE

Na kaznu zatvora u trajanju od 5 (pet) godina.

U izrečenu kaznu zatvora optuženom se uračunava i vreme koje je proveo u pritvoru od 15.04.2008 godine do 22.04.2008. godine i od 29.09.2009. godine do 28.10.2009. godine.

Obrazloženje

...Iz prijave za prekršaj PS Knjaževac od 15.4.2008. godine utvrđuje se da je ovlašćeno službeno lice PS Knjaževac podnelo prijavu za prekršaj iz čl. 6 tač.3 Zakona o javnom redu i miru, protiv ovde optuženog R.B. zbog događaja koji se odigrao navedenog dana ispred stana u Knjaževcu u ulici V. S. te da je optuženi tom prilikom zadržan...

8. OSNOVNI SUD U SMEDEREVU doneo je PRESUDU 2K.br. 3284/2010 od 10.08.2011. kojom se J.D. oglašava krivim:

što je dana 13.06.2010. godine oko 02,00 časova, u V. u stanju uračunljivosti , svestan svog dela, čije izvršenje je hteo,primenom nasilja ugrozio integritet člana svoje porodice na taj način što je u alkoholisanom stanju svoju vanbračnu suprugu ošt.M. S. odgurnuo na krevet i udario nekoliko šamara, svestan da je njegovo delo zabranjeno,

čime je učinio krivično delo nasilje u porodici iz čl.194 st.1 KZ. pa mu sud na osnovu čl.1,2,4,14,42,54,64,65,66 te čl.194 st.1 KZ izriče.

USLOVNU OSUDU

te mu utvrđuje kaznu zatvora u trajanju od 4 (četiri) meseca,uslovno na 2 godine s tim što se ova kazna neće izvršiti ukoliko okrivljeni u ostavljenom roku ne učini novo krivično delo....

**9. PRVI OSNOVNI SUD U BEOGRADU doneo je PRESUDU
35K.br.2573/11 od 05.03.2012. kojom se M.V. oglašava krivim:**

Što je u vremenskom periodu od 2008. godine pa do aprila meseca 2010. godine u Beogradu, u ul.P. D, u porodičnoj kući, pri čemu mu je sposobnost shvatanja značaja svog dela i mogućnost upravljanja postupcima bila smanjena do stepena bitnog, ali ne i bitno, jer se nalazio u stadijumu pijanstva u intervalu od lakšeg do srednjeg stepena, pri čemu je bio svestan svog dela i hteo njegovo izvršenje, primenom nasilja i drskim ponašanjem. ugrozio spokojstvo i telesni integritet članova svoje porodice - supruge oštećene M. D. i ćerke oštećene M.T. na taj način što je skoro svakodnevno kada je bio pod dejstvom alkohola vređao oštećene i to oštećenu M. D. nazivajući je „kurvom“, „droljom“, „ubicom“, dok je oštećenoj M. T. govorio da je „drolja“, jednom prilikom je jurio po dvorištu preteći da će da je ubije, pri čemu je u više navrata izbacivao razne stvari vlasništvo oštećenih iz kuće, kao što je i njih primoravao da na par sati ili dana napuste kuću, skidao prozore i vrata sa štokova, u više navrata oštećenu M. D. udarao pesnicama po telu, šamarao po licu, šutirao nogama, da bi je jednom prilikom gađao pikslom u predelu glave, kojom prilikom je zadobila povredu u predelu desnog oka pri čemu je jednom prilikom kada je oštećenu M. D. izbacio iz kuće prilikom njenog pokušaja da se vrati u kuću preko merdevina iste gurnuo od zgrade usled čega je oštećena pala, pri čemu je bio svestan zabranjenosti svog dela,

čime je izvršio krivično delo nasilje u porodici iz člana 194 stav 2 u vezi stava 1 KZ-a

Pa mu sud primenom napred navedenog zakonskog propisa i čl.64, 65 i 66 KZ-a izriče

USLOVNU OSUDU

Kojom se okr. M.V. utvrđuje jedinstvena kazna zatvora u trajanju od 4 (četiri) meseca i istovremeno određuje da se utvrđena kazna neće izvršiti ukoliko okrivljeni u roku od 2 (dve) godine ne izvrši novo krivično delo.

Obrazloženje

Optužnim predlogom Javnog tužioca Prvog OJT-a u Beogradu Kt.br.3002/10 od 19.04.2011. godine, stavljeno je na teret okrivljenom M. V. izvršenje jednog krivičnog dela nasilje u porodici iz čl.194 stav 2 u vezi stava 1 KZ-a, uz predlog da sud okrivljenog oglasi krivim i osudi po zakonu.

... Uzimajući u pravnu ocenu ovako utvrđeno činjenično stanje i psihički odnos okrivljenog prema izvršenom krivičnom delu, sud je našao da se u radnjama okrivljenog stiču sva subjektivna i objektivna obeležja izvršenja jednog krivičnog dela nasilja u porodici iz čl. 194 stav 2 u vezi stava .1 KZ-a.Ovo imajući u vidu da je okrivljeni primenom nasilja i drskim ponašanjem ugrozio spokojstvo i telesni integritet članova svoje porodice - supruge i ćerke, pri čemu je u jednom navratu koristio sredstvo podobno da telo teško povredi - pikslu, te kako nije bilo okolnosti koje bi dovodile u pitanje njegovu krivicu, sud ga je oglosio krivim za izvršenje navedenog krivičnog dela....

10. DRUGI OSNOVNI SUD U BEOGRADU doneo je PRESUDU K.br.1307/10 od 29.02.2012. godine kojom je Č.Z. oglašen krivim:

Što je u dva navrata tokom 2008. godine u Kovačevcu i Mladenovcu, u uračunljivom stanju, primenom nasilja ugrožavao telesni integritet člana svoje porodice, svoje supruge oštećene Č. S. svestan svoga dela čije je izvršenje hteo i svestan njegove zabranjenosti, na taj način što je dana 16.05.2008. godine u Kovačevcu u porodičnoj kući, nakon svađe, pesnicama tukao oštećenu po glavi, grudnom košu i ekstremitetima, kao i nogama, kojom prilikom je oštećena zadobila lake telesne povrede u vidu nagnječenja poglavine, krvnih podliva ispod obe lopatice, leve nadlaktice potkolenice, a potom dana 29.07.2008. godine u Mladenovcu, u ul. M. M. u stanu N.M. sa upaljenom cigaretom istoj naneo lake telesne povrede u vidu opekotina površnog stepena u predelu desne dojke,

čime je izvršio krivično delo nasilje u porodici iz čl. 194 st. 1 KZ-a

Pa mu sud primenom navedenog zakonskog propisa i odredbi čl. 4, 42, 45, 54, 64, 65 i 66 KZ-a izriče

USLOVNU OSUDU

Kojom mu utvrđuje kaznu zatvora u trajanju od 6 (šest) meseci, te istovremeno određuje da se utvrđena kazna zatvora neće izvršiti ukoliko okrivljeni u roku od 3 (tri) godine ne učini novo krivično delo...

11. OSNOVNI SUD U POŽAREVCU doneo je PRESUDU 57K. br.507/12 od 12.07.2012. godine kojom se J.N. oglašava krivim:

što je u periodu od 2008. godine pa do 27.1.2012. godine. u R. B. u domaćinstvu oštećenog V. J. u stanju bitno smanjene uračunljivosti, usled isihosomatske zavisnosti od alkohola, svestan svog dela i da je isto zabranjeno, želeći njegovo izvršenje, primenom nasilja, pretnjom da će napasti na život i telo, drskim i bezobzirnim ponašanjem ugrožavao spokojstvo, telesni integritet i duševno stanje članova svoje porodice - supruge ošt. J. J. mal. deteta T.J. (rođen 2009. godine), dede ošt. V. J. i babe ošt. D. J. na taj način što je u više navrata bez ikakvog povoda u alkoholisanom stanju, iste psihički i fizički zlostavljao, pa je tako:

– neutvrđenog dana u avgustu mesecu 2011. godine započeo bez ikakvog povoda verbalnu raspravu sa ošt.J. kada ju je tukao po telu, udarao drvenom stolicom a zatim joj stavio nož pod grlo i pretio joj da će da je zakolje, što je ponovo uradio i neutvrđenog dana u septembru mesecu 2011. godine kada je od batina izgubila svest,

– zatim dana 28.12.2011 godine, **u prepodnevnom časovima, došavši iz sela kući sa oštećenom J.započeo verbalnu raspravu, zatim je počeo da je vređa rečima „da ima švalera“ te je počeo da je steže rukama za vrat, oborio je na krevet, zatim je nogama kleknuo na stomak i nastavio da je steže za vrat, kada je začuo zapomaganje, u sobu je ušao ošt.V. i pokušao ošt.J. da odbrani kada ga je okrivljeni odgurnuo a oštećeni V. pao preko stola, zatim je ustao sa oštećene J. i otišao u drugu sobu gde se nalazilo njihovo zajedničko dete mal.T.J. koje je plakalo, koga je zatim uzeo u naručje i tako držeći ga u naručju oštećenu J. nastavio da tuče, a**

narednog dana 29.12.2011. godine, bez ikakvog povoda se obratio oštećenima J.V. i D. i mal.T.J. držeći sekiru u rukama sa rečima: "Idem da ubijem nekog u selu pa da dođem i ubijem vas, kada je ošt. mal.T.J. počeo da viče „tata ne bi mamu“, a zatim okrivljeni otišao u selo a oštećena J. je sa detetom pobjegla kod roditelja u P., a okrivljeni je nakon što je došao. iz sela i videvši da mu je supruga sa detetom otišla započeo verbalnu raspravu sa ošt.V. i ošt.D. kada je oštećenu D. gurnuo a zatim je vukao preko praga te kada je ona pala, istu tako ostavio i otišao u dvorište rekavši joj „da traži sekiru da je iseče“ što je iskoristio ošt.V. podigao je i zajedno su pobjegli kod komšije, a onda su i oni otišli u P. kod J. roditelja, gde su se svi nalazili do 8.1.2012. godine, kada su se vratili u R.B., a onda dana 27.01.2012. godine, ponovo napao oštećenu J. kada joj je pretio da će je tući i zatim otišao u prodavnicu što su oštećeni svi iskoristili i otišli ponovo u P. kod roditelja oštećene J, zbog čega su isti izloženi stalnom strahu i nesigurnosti u njegovom prisusčime je izvršio krivično delo nasilje u porodici iz člana 194. stava 3. u vezi stava 1. Krivičnog zakonika.

Pa ga Sud, primenom napred navedenog člana, te čl. 4 st.2, 42, 45, 54 st.1, 56 i 57 Krivičnog zakonika, kao i članova 352 i 356 ZKP,

OSUĐUJE

Na kaznu zatvora u trajanju od 1 (jedne) godine, u koju se ima uračunati i vreme provedeno u pritvoru od 9.2.2012. godine pa nadalje
Na osnovu člana 78 u vezi člana 84 KZ izriče

MERU BEZBEDNOSTI

Obavezno lečenje alkoholičara, koja se ima izvršiti u Zavodu za izvršenje kazne zatvora ili u odgovarajućoj zdravstvenoj ili drugoj specijalizovanoj ustanovi i ima trajati dok postoji potreba za lečenjem, ali ne duže od izrečene kazne zatvora. Vreme provedeno u ustanovi za lečenje uračunava se u kaznu zatvora.

Obrazloženje

OJT Požarevac podiglo je optužnicu protiv optuženog N. J. zbog krivičnog dela nasilje u porodice iz člana 194. stav 3 u vezi stava 1 KZ-a, i pri toj kvalifikaciji ostalo do kraja glavnog pretresa.

...imajući u vidu napred navedeno sud je utvrdio da se u radnjama optuženog stiču sva zakonska obeležja krivičnog dela nasilje u porodici iz člana 194 stav 3. u vezi stava 1. KZ, jer je optuženi u vreme, na mesto i način kako je to bliže navedeno u izreci presude preduzeo radnje koje čine biće ovog krivičnog dela, jer je isti vršio nasilje, pretio da će napasti na život i telo, drskim i bezobzirnim ponašanje ugrožavao spokojstvo, telesni integritet i duševno stanje članova svoje porodice, i to supruge oštećene J., sina maloletnog T., dede oštećenog V. J. i babe oštećene D.J., jer je iste psihički i fizički zlostavljao u više navrata.

Obzirom da je krivično delo učinjeno i prema maloletnom licu to je i pravna kvalifikacija dela iz člana 194 stav 3. u vezi stava 1 KZ....

12. OSNOVNI SUD U POŽAREVCU doneo je PRESUDU 65 K br. 881/11 od 14.12.2011. godine kojom se P.A. oglašava krivim:

Što je u toku 2009. i 2010. godine, u Požarevcu, u vreme kada je njegova sposobnost da shvati smisao i značaj svojih postupaka i da njima upravlja, zbog upotrebe alkohola, bila umanjena ali ne i bitno, primenom nasilja i drskim i bezobzirnim ponašanjem, ugrozio spokojstvo, telesni integritet i duševno stanje člana svoje porodice, svoje ćerke A. N. koja živi sa njim u istom domaćinstvu, na taj način što joj je govorio kurvo, kučko, jebem ti sve živo i mrtvo i metalnim štapom koji koristi za kretanje i štakom, kao sredstvima podobnim da telo teško povrede i zdravlje teško naruši istu je udario i to tako što je:

- dana 19.03.2009. godine, udario oštećenu štapom u desni slabinski predeo i naneo joj laku telesnu povredu u vidu krvnog podliva veličine 4 cm,

- dana 10.06.2009. godine, više puta je štapom udario oštećenu ispod desnog kolena i potkolenice i naneo joj lake telesne povrede u

vidu krvnog podliva ispod desnog kolena veličine oko 2,5 cm i krvnog podliva na prednjoj strani desne potkolenice veličine 4 h2 cm,

- dana 11.03.2010. godine udario štapom oštećenu u predelu butina i naneo joj lake telesne povrede u vidu crvenila na koži butina sa zadnje strane,

- dana 18.05.2010. godine, štapom udario oštećenu u predeo zadnje strane butine i naneo joj laku telesnu povredu u vidu kružnog podliva veličine 2,5 cm,

- dana 23.09.2010. godine, štakom udario oštećenu u predeo zadnje strane butina i naneo joj lake telesne povrede u vidu crvenila na zadnjoj strani obeju butina veličine 7 cm, a bio je svestan svoga dela i hteo njegovo izvršenje i bio svestan da je ovo njegovo delo zabranjeno,

čime je izvršio krivično delo nasilje u porodici iz čl.194. stav 2. u vezi stava 1. Krivičnog Zakonika.

Pa mu Sud primenom gore navedenog člana, te članova 4, 42, 45, 54, Krivičnog zakonika, te čl.352 i 356 ZKP-a,

utvrđuje kaznu zatvora u trajanju od 8 (osam) meseci .

A primenom odredbi čl. 64, 65 i 66 Krivičnog Zakonika, izriče

USLOVNU OSUDU

Tako što mu se izvršenje napred utvrđene kazne zatvora odlaže za vreme od 2 (dve) godine, te ako u ovom roku ne izvrši novo krivično delo utvrđena kazna zatvora mu se neće izvršiti.

Prema okrivljenom P.A. sa generalijama kao napred, na osnovu člana 84. Krivičnog zakonika izriče se

MERA BEZBEDNOSTI

Obavezno lečenje alkoholičara na slobodi koja će trajati dok postoji potreba za lečenjem ali ne duže od 2 (dve) godine.

13. PRVI OSNOVNI SUD U BEOGRADU doneo je PRESUDU 40 K.br.2532/12 od 20.09.2012. kojom se P.Đ. oglašava krivim:

Što je u periodu od 22.05.2011. godine do 05.08.2011. godine u Beogradu, ulica Ž. S. u stanju smanjene računljivosti, ali ne bitno, svestan svoga dela čije je izvršenje hteo, primenom nasilja i pretnjom da će napasti na život i telo, te drskim i bezobraznim ponašanjem ugrožavao spokojstvo i telesni integritet članova svoje porodice i to svoje supruge, oštećene P. E. H. svoje snaje, oštećene J. S. i svog sina, oštećenog P. M. na taj način što je u navedenom periodu fizički napadao, vređao i pretio oštećenima, pa je tako:

dana 22.05.2011. godine pretio svojoj supruzi P. E. H. psovao je, a nakon toga uzeo njen mobilni telefon i razbio, nakon čega je ista iz razloga što se uplašila za svoj život i telo pobegla u drugi deo kuće u kome joj žive sin i snaja, odakle je pozvala nadležne policijske službenike dana 23.05.2011. godine pozvao svog sina oštećenog P. M. da mu priđe, nakon čega ga je gurnuo sa stepenica, a koji je od posledica guranja pao sa visine od oko 1,5 metar i zadobio lake telesne povrede u vidu nagnječene glave (potiljačna regija i istegnuće mišića oko vratne kičme) dana 13.07.2011. godine stajao na vratima svog dela kuće i svom sinu oštećenom P. M. i svojoj snaji oštećenoj J.S. pretio da će ih ubiti, ako pokušaju da uđu u kuću, a zatim ušao u kuhinju, uzeo kuhinjski nož i krenuo ka njima, nakon čega su se oštećeni uplašili, seli u svoj auto i pobegli sa lica mesta dana 05.08.2011. godine odvrtao osigurače za struju i onemogućio snabdevanje strujom deo kuće u kome se nalaze njegov sin i snaja, nakon čega su njegova snaja oštećena J. S. i njegova supruga oštećena P. E.H. sišle u njegov deo kuće, nakon čega je on nasrnuo na oštećenu J. S. i odgurnuo svoju suprugu oštećenu P. E. H. a zatim jednom rukom uhvatio za kosu oštećenu J. S. a drugom rukom je hvatao oko grla i uvukao u svoj deo stana, nakon čega je istrčao njegov sin M. P. i pokušao da ga razdvoji od oštećene J. S. a kada su svo troje u hodniku njegovog dela kuće pali na pod počeo je da oštećenu J. S. da stiska nogama, usled čega je oštećena J.S. zadobila lake telesne povrede u vidu nagnječenja glave (potiljačno desno jagodično levo), nagnječenje u regiji levog palca, krvni podliv u regiji leve nadlaktice i nagnječenje tela, pri čemu je bio svestan da je njegovo delo zabranjeno, čime je izvršio krivično delo nasilje u porodici iz člana 194 stđv 1 Krivičnog zakonika :

Pa mu sud primenom navedene zakonske odredbe i članova 4, 42, 45, 54, 64, 65;I.66, 71, 72, 73, 74 i 75 KZ, i z r i č e

USLOVNU OSUDU SA ZAŠTITNIM NADZOROM

Kojom mu utvrđuje kaznu zatvora u trajanju od 9 (devet) meseci istovremeno određuje da se ovako utvrđena kazna neće izvršiti ukoliko okrivljeni u periodu od 4 (četiri) godine ne učini neko novo krivično delo.

Prema okrivljenom P. Đ. određuje se zaštitni nadzor, te mu se nalaže da se najmanje jednom mesečno a po potrebi i češće javlja odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi radi povremenog psihijatrijskog tretmana i to Institutu za psihijatriju KCS u Beogradu.

Zaštitni nadzor će trajati 2 (dve) godine računajući od dana pravnosnažnosti presude.

Obrazloženje

Optužnim predlogom Prvog OJT-a u Beogradu Kt.br 6502/11 od 3.04.2012

godine, okrivljenom P.Đ. stavljeno je na teret izvršenje krivičnog dela nasilje u porodici iz člana 194 stav 1 Krivičnog zakonika. U završnoj reči zastupnik javne tužbe naveo je da smatra da je tokom dokaznog postupka utvrđeno da je okrivljeni izvršio krivično delo koje mu se stavlja na teret, te je predložio da ga sud oglasi krivim i kazni po zakonu.

... Pravnom analizom napred utvrđenog činjeničnog stanja sud je našao da su se u radnjama okrivljenog P. Đ. stekli svi subjektivni i objektivni elementi bića krivičnog dela nasilje u porodici iz člana 194 stav 1 Krivičnog zakonika, jer je okrivljeni. u periodu od 22.05.2011. godine do 05.08.2011. godine u Beogradu, ulica Ž. S. u stanju smanjene računljivosti, ali ne bitno, svestan svoga dela čije je izvršenje hteo, primenom nasilja i pretnjom da će napasti na život i telo, te drskim i bezobraznim ponašanjem ugrožavao spokojstvo i telesni integritet članova svoje porodice i to svoje supruge, oštećene P. E.H. svoje snaje, oštećene J.S. i svog sina, oštećenog P. M. na taj način što je u navedenom periodu fizički napadao, vređao i pretio oštećenima, pri čemu je bio svestan da je njegovo delo zabranjeno...

14. OSNOVNI SUD U ŠAPCU doneo je PRESUDU 7K.br.3148 /2010 od 11.05.2010. godine kojom se B. M. oglašava krivim

Što je u periodu između 1.8.2010.i 19.8.2010. u Š. u porodičnoj kući oštećene Ž.S. u ul. S.u stanju bitno smanjene sposobnosti da shvati značaj dela i da upravlja svojim postupcima u koje je sam sebe doveo upotrebom alkohola, primenom nasilja, pretnjom da će napasti na život i telo i drskim i bezobzirnim ponašanjem u dva navrata ugrozio spokojstvo, telesni integritet i duševno stanje članova svoje porodice, i to svoje vanbračne supruge oštećene Ž. S. svoje kćerke oštećene B. T. rođene 2.12.1999. i svoje tašte Ž. Z. tako što je najpre dana 1.8.2010. nakon svađe oštećenu S. fizički napao hvatajući je rukama u predelu vrata, a zatim je odgurnuo usled čega je ova pala i udarila o vrata nanevši joj laku telesnu povredu izraženu u vidu uboja desne nadlaktice sa krvnim podlivom preteći pri tom da će zapaliti kuću a nju, oštećenu Ž. Z. i mal. oštećenu B.T. ubiti, i potom dana 19.8.2010. pozivao oštećenu S. da dođe u sobu i da legne sa njim u krevet, u kojem drži noževe, pri čemu je bio svestan svog dela, hteo njegovo izvršenje i bio svestan da je isto zabranjeno,

čime je izvršio jedno krivično delo nasilje u porodici iz čl. 194 st.3 u vezi st.1 KZ i dva krivična dela nasilje u porodici iz čl.194 st.1 KZ u sticaju.

Pa sud okrivljenom primenom navedenih zakonskih propisa i čl.4,42,45,54,56 i 57 KZ najpre utvrđuje

Za krivično delo nasilje u porodici iz čl.194 st.3 u vezi st1 KZ kaznu zatvora u trajanju od šest meseci,

Za svako od dva krivična dela nasilje u porodici iz čl.194 st.1 KZ kazne zatvora u trajanju od po mesec dana,

Pa sud okrivljenog primenom navedenih zakonskih propisa i čl.60 KZ

OSUĐUJE

Na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 7 (sedam) meseci.
Primenom čl. 84 KZ prema okrivljenom se izriče

MERA BEZBEDNOSTI

obaveznog lečenja alkoholičara otvorenog tipa na slobodi i to pri Službi psihijatrije Opšte bolnice Šabac, s tim da ova mera bezbednosti traje dok traje potreba za lečenjem ali ne duže od dve godine.

Obrazloženje

....Imajući u vidu sve napred navedeno sud je ponašanje okrivljenog B. M. nesporno okarakterisao kao drsko i bezobzirno ponašanje jer je svojim ponašanjem prema članovima svoje porodice kršio elementarna pravila kulturnog i uobičajenog ponašanja jer je prema njima dakle ispoljavao spremnost za fizički obračun, vređao ih i pretio napadom na telesni integritet a bezobzirno ponašanje se ogleda u ispoljavanju krajnjeg nepoštovanja nekog lica, njegovo psihičko ili fizičko maltretiranje što je u konkretnoj situaciji okrivljeni takođe ispoljavao prema članovima porodičnog domaćinstva, oštećenima Ž. S., Ž. Z. i mal. oštećenju B T. Drsko i bezobzirno ponašanje okrivljenog je očigledno posledica konzumiranja alkohola što proizilazi iz iskaza oštećenih, a koje je trajalo i pre kritičnog perioda našta su ukazivale oštećene u svojim iskazima a i sam okrivljeni je u svojoj odbrani pored ostalog naveo da je jednom prilikom pre kritičnog perioda tukao svoju suprugu i zbog toga je kažnjen od strane sudije za prekršaje....

15. DRUGI OSNOVNI SUD U BEOGRADU doneo je PRESUDU 1K. 1867/10 od 09.03.2012. godine kojom se O.S. oglašava krivim:

Što je dana 17.07.2009. godine oko 23 časa, na terasi ispred porodične kuće u J. u stanju smanjene uračunljivosti ali ne bitno, primenom nasilja ugrozio telesni integritet člana svoje porodice oštećene supruge O. G. svestan svoga dela čije je izvršenje hteo na taj način što je oštećenu više puta udario otvorenom šakom u predelu lica a nakon toga pošto se ona otrgla i pala na tle udario istu nogom u predelu glave i tela nanevši joj tom prilikom lake telesne povrede u vidu nagnječenja levog kolena, nagnječenja skočnog zgloba, nagnječenja zida grudnog

koša sa desne strane, kao i nagnječenje mekih delova lica, svestan zabranjenosti svoga dela,

čime je počinio krivično delo nasilje u porodici iz čl. 194 st. 1 KZ.

Pa mu sud primenom odredbi čl. 4, 42, 45, 54, 64, 65, 66 i čl. 194 st. 1 KZ, izriče

USLOVNU OSUDU

Kojom mu utvrđuje kaznu zatvora u trajanju od 5 (pet) meseci, s tim što se ista neće izvršiti ukoliko okrivljeni u roku od dve godine po pravnosnažnosti presude ne počini novo krivično delo.

Okrivljenom O. S. na osnovu čl.78 i 84 KZ, izriče se

MERA BEZBEDNOSTI

Obavezno lečenje alkoholičara koja će se izvršiti na slobodi u Dispanzeru za mentalno zdravlje Doma zdravlja u Mladenovcu i trajaće dok postoji potreba za lečenjem ali ne duže od dve godine.

Ako se okrivljeni bez opravdanih razloga ne podvrgne lečenju na slobodi ili lečenje samovoljno napusti, sud će odrediti da se mera prinudno izvrši u odgovarajućoj zdravstvenoj ili drugoj specijalizovanoj ustanovi...

16. PRVI OSNOVNI SUD U BEOGRADU doneo je PRESUDU 16 K. br.3981/11 od 05.03.2012. kojom se I.M. oglašava krivim:

Što je dana 06.01.2011. godine oko 17,00 časova u Beogradu, u porodičnoj kući u ul. D. primenom nasilja, pretnjom da će napasti na život i telo, ugrozio spokojstvo i telesni integritet članovima svoje porodice – supruge S. I. i sina S. I., pri čemu su njegove sposobnosti da shvati značaj svog dela i da upravlja svojim postupcima bile smanjene ali ne bitno, bio svestan svog dela čije je izvršenje hteo i bio svestan zabranjenosti dela, na taj način što je u alkoholisanom stanju udario oštećenu sredstvom podobnim da telo teško povredi - slušalicom fiksnog telefona u predelu leve strane lica, usled čega je oštećena zadobila lake telesne povrede u vidu nagnječenja u predelu levog oka i krvni

podliv vežnjače levog oka, nakon čega je njihov sin S. I. pokušao da zaštiti oštećenu i odgurnuo okrivljenog koji je otišao u kuhinju, odakle je uzeo nož sa kojim je krenuo ka S. I. ali do sukoba nije došlo jer su ubrzo stigli policijski službenici,

čime je izvršio krivično delo nasilje u porodici iz čl. 194 st. 2 u vezi st. 1 KZ

pa sud okrivljenom primenom navedenog propisa i čl. 4,42,43,45,54,56,57, 64,65 i 66 KZ i čl. 356 ZKP, izriče

USLOVNU OSUDU

Kojom mu utvrđuje kaznu zatvora u trajanju od 4 (četiri) meseca i istovremeno određuje da se utvrđena kazna neće izvršiti ako okrivljeni za vreme od 2 (dve) godine od dana pravosnažnosti presude ne učini novo krivično delo.

Prema okrivljenom se na osnovu čl. 82 KZ, izriče

MERA BEZBEDNOSTI

Obaveznog psihijatrijskog lečenja na slobodi koja će se sprovoditi u Institutu za mentalno zdravlje u Beogradu u Palmotićevoj br. 37, s tim što će se uslovna osuda izrečena okrivljenom opozvati ukoliko se ne podvrgne lečenju.

17. OSNOVNI SUD U ŠAPCU doneo je PRESUDU 2K.br. 538/11 od 24.01.2012. godine kojom se M.D.

Na osnovu člana 355 tačka 2 ZKP-a

OSLOBAĐA OD OPTUŽBE

Da je dana 3 i 4 maja 2010. godine u Šapcu u ulici V. S. u uračunljivom stanju, primenom nasilja i drskim ponašanjem ugrozio spokojstvo i duševno stanje svoje vanbračne supruge - oštećene G. S. na taj način što je oštećenu najpre vređao govoreći da je kurva, a zatim joj

pretio da će ubiti nju i njenu decu, a zatim istu gurao, vukao po stanu i tukao, nanevši joj lake telesne povrede izražene u vidu nagnječenja glave i tela, pri čemu je bio svestan svog dela i hteo njegovo izvršenje i bio svestan da je njegovo delo zabranjeno,

čime bi izvršio krivično delo nasilja u porodici iz čl. 194 st. 1 KZ.

Obrazloženje

Osnovni javni tužilac u Šapcu podneo je dana 10.06.2011. godine optužni akt KT br.936/10 protiv okrivljenog D.M. zbog krivičnog dela nasilje u porodici iz čl.194 st.1 KZ, uz predlog sudu da okrivljenog oglasi krivim i osudi po zakonu.

...Na osnovu svega prethodno navedenog, sud je utvrdio da je 03 i 04 maja 2010. godine policija intervenisala dolaskom u stan oštećene S. G., na adresi V.S. u Šapcu, te da je okrivljeni vređao oštećenu govoreći joj da je kurva, kao i da je pretio da će ubiti oštećenu i njenu decu, te da su od strane lekara istog dana konstatovane povrede izražene u vidu nagnječenja glave i tela. Međutim, kako iz saglasnih i nedvosmišljenih iskaza i okrivljenog i oštećene nesumnjivo proizilazi da oni nisu živeli u vanbračnoj zajednici, jer je okrivljeni povremeno boravio kod oštećene a povremeno i ona kod njega, u njegovoj kući u Majuru, sud je kao nesumnjivo utvrdio da među ovim licima nije postojala zajednica života, te da se u tom smislu oštećena ne bi mogla smatrati članom porodice okrivljenog. Kako je samim bićem krivičnog dela određeno da izvršilac može biti član porodice kao i da je kao neophodno svojstvo pasivnog subjekta propisano da to mora biti član porodice, a kako je na osnovu svih izvedenih i prihvaćenih dokaza sud utvrdio da među ovim licima nije postojala zajednica života, što je neophodan uslov kako za okrivljenog tako i pasivni subjekt, to je ovaj sud okrivljenog oslobodio optužbe na osnovu člana 355 tačka 2 ZKP-a, jer je našao da nije dokazano da je okrivljeni izvršio krivično delo koje mu optužnim aktom stavljeno na teret...

18. DRUGO OSNOVNO JAVNO TUŽILAŠTVO U BEOGRADU podnelo je OPTUŽNI PREDLOG KT.br.500/12 od 13.03.2012. godine protiv D.S.

Što je u Grockoj 01. marta 2012. godine oko 18,00 časova u stanju smanjene uračunljivosti ali je bitno, primenom nasilja, pretnjom da će napasti na život ili telo ugrozio spokojstvo, telesni integritet i duševno stanje člana svoje porodice, pri čemu je koristio sredstvo podobno da telo teško povredi ili zdravlje teško naruši, svestan svog dela i hteo njegovo izvršenje, na taj način što je u porodičnoj kući u ul. B. O. nakon što se oštećena majka okrivljenog M. D. pojavila na vratima kafea i tražila mu ključ od kafea, okrivljeni je odbio da vrati majci ključ i nasilno fizički je izbacio iz kafea, pa pošto se oštećena M. vratila na spratni deo kuće, okrivljeni je krenuo za njom pa je sustigao na spratu kuće i vređao je rečima da je kurva, da je klošarka, da je idiot, te fizički nasrnuo na majku i više puta je udario rukama po telu i glavi, čupao je za kosu, zavrtao joj uši, pa je uzeo drvenu nogaru od fotelje, pa je tim drvenim delom udario oštećenu u predelu čašice levog kolena, nanevši oštećenoj lake telesne povrede u vidu nagnječenja sa krvnim podlivom u regiji levog kolena, a bio je svestan da je njegovo delo zabranjeno,

čime je izvršio krivično delo nasilje u porodici iz čl. 194 st. 2 u vezi st. 1 Krivičnog zakonika.

Na glavnom pretresu održanom dana 5.06.2012. godine DRUGI OSNOVNI SUD U BEOGRADU je REŠENJEM K.br. 333/12 od 05.06.2012. prema okrivljenom D.S. produžio pritvor po članu 358 stav 5 i 6 ZKP-a do upućivanja u ustanovu za izdržavanje kazne zatvora, Okrivljenom D.S. je određen pritvor rešenjem dežurnog istražnog sudije Drugog osnovnog suda u Beogradu Kri D. br. 24/12 od 05.03.2012. godine, zbog postojanja osnovane sumnje da je izvršio krivično delo nasilje u porodici iz člana 194 stav 2 u vezi stava 1 KZ, iz pritvorskih razloga predviđenih članom 436 stav 1.tačka 2 ZKP-a. Naime, sud je našao da i dalje stoje razlozi predviđeni članom 436 stav 1 tačka 2 ZKP-a, jer postoje osobite okolnosti koje ukazuju da će okrivljeni dovršiti pokušano krivično delo ili da će izvršiti delo kojim pretili ili da će ponoviti krivično delo.

19. DRUGO OSNOVNO JAVNO TUŽILAŠTVO U BEOGRADU podnelo je OPTUŽNI PREDLOG KT. Br. 553/2012 od 06.04.2012. godine protiv M.J.

Što je u Pružatovcu, u ulici Š.p. u više navrata u kontinuitetu počev od 17. novembra 2010. godine do dana 28. februara 2012. godine, u stanju smanjene uračunljivosti do stepena bitnog ali ne i bitno, svestan svog dela i hteo njegovo izvršenje, primenom nasilja, pretnjom da će napasti na život ili telo i bezobzirnim ponašanjem ugrožavao spokojstvo, telesni integritet i duševno stanje članova svoje porodici, a bio je svestan da je njegovo delo zabranjeno, pa je tako :

- dana 17.11.2010. godine, oko 16,30 časova u ul. Š.p. u porodičnoj kući, u alkoholisanom stanju vređao i tukao oštećenu majku J. G. i brata J. D. Na taj način što je prišao J.G. koja je ležala na krevetu u dnevnoj sobi i više puta je udario zatvorenom šakom u predelu glave govoreći joj: „tužila si celo selo pa hoćeš i mene, zapamtićete me vi, zašto mi nisi postavila da jedem“ nakon čega je prišao i oštećenom bratu J. D. koji je hendikepirano lice i koji je ležao na krevetu, pa ga više puta udario pesnicom u predelu glave i tela, nanevši tom prilikom oštećenima lake telesne povrede i to oštećenju J. G. u vidu krvnog podpliva čeonog predela sa leve strane, a kod oštećenog J. D. u vidu oguljotine glave i to u predelu levog obraza i čeonog predela sa desne strane kao i jednu ogrebotinu prednje strane grudnog koša,

- dana 31. 05.2011. godine oko 15,30 časova u porodičnoj kući u ul. Š.p. u alkoholisanom stanju, bez povoda prišao oštećenju majci J. G. i udario je pesnicom u predelu glave, nakon čega je oštećeni J. D. rekao: „ prekini dosta nas biješ, zašto udaraš majku u glavu“, nakon čega je okrivljeni prišao oštećenom J. D. i udario ga više puta pesnicom po glavi i telu, a nakon toga uhvatio rukama za noge i izvukao ga iz sobe vukući ga u dvorište gde ga je ostavio da leži na zemlji,

- dana 28. februara 2012. godine, oko 20.00 časova u porodičnoj kući u ul. Š.p. bez ikakvog razloga u dnevnoj sobi kuće počeo da vređa oštećenu majku J. G. rečima : „Kurvo matora, jebem ti mater, jebem ti sestru“, a zatim rekao : „ ubiću te ako ne izađeš iz kuće“ posle čega je uhvatio luster i iščupao iz plafona, nakon čega je podigao sto i isti bacio na pod dnevne sobe kao i fotelju,

- dana 2. marta 2012, godine oko 22,00 časa u porodičnoj kući

u ul. Š.p. bez ikakvog povoda u alkoholisanom stanju ušao u dnevnu sobu gde je oštećena J.G. sedela i počeo da viče na oštećenu rečima : „ ti si me zatvorila, mene svi vole, a ti ne razgovaraš ni sa kim u selu, zatvorila si zdravog sina u zatvor, a onog mutavog štitiš“, a zatim je oštećenu uhvatio rukama i odgurnuo , tako da je oštećena udarila leđima o oluku, pa joj se nakon toga obratio rečima : „ja sad idem u selo, a ako te zateknem u kući kada se budem vratio, ja ću te ubiti“;

čime je izvršio krivično delo nasilje u porodici iz čl. 194 st. 1 Krivičnog zakonika.

Rešenjem DRUGOG OSNOVNOG SUDA u Beogradu K. Br. 444/12 – Kv br. 371/12 od 04.06.2012, godine prema okrivljenom M.J. produžen je pritvor koji je određen rešenjem dežurnog istražnog sudi- je Drugog osnovnog suda u Beogradu Kri D. br. 27/12 od 11.03.2012. godine, na osnovu člana 436 stav 1 i 2 ZKP-a.Odlučujući po službe- noj dužnosti o pritvoru, a nakon podnetog optužnog predloga, vanra- spravno veće ovog suda je razmotrilo spise predmeta K br. 444/12, pa je našlo da pritvor prema okrivljenom M.J. treba produžiti. Po mišlje- nju veća ovog suda i dalje postoje osobite okolnosti koje ukazuju da bi okrivljeni boravkom na slobodi ponovio krivično delo, odnosno i dalje stoje razlozi za produženje pritvora prema okrivljenom predvi- đeni odredbom člana 436 stav 1 tačka 2 ZKP-a. Naime, okrivljeni je lice koje je ranije dva puta osuđivano, a u konkretnom slučaju mu se optužnim predlogom stavlja na teret da je izvršio krivično delo nasi- lje u porodici prema oštećenoj majci G. J. i bratu D. J. sa kojima živi u zajedničkom porodičnom domaćinstvu, pri čemu postoji osnovana sumnja da je delo vršio kontinuirano u dužem vremenskom periodu, i to počev od 17.11.2010. godine pa do 2.3.2012. godine. Takođe u spisi- ma predmeta postoji medicinska dokumentacija o povredama koje su oštećeni zadobili, a veštak neuropsihijatrijske struke je dala mišljenje da je okrivljeni zavisnik od upotrebe alkohola, zbog čega je potrebno da mu se izrekne mera bezbednosti obaveznog lečenja alkoholičara, pa sve napred navedene okolnosti u svojoj međusobnoj povezanosti predstavljaju osobite okolnosti koje očigledno ukazuju da postoji opa- snost da bi okrivljeni boravkom pa slobodi ponovio krivično delo zbog čega i dalje stoje razlozi za egzistenciju pritvora predviđeni odredbama člana 436 stav 1 tačka 2 ZKP.

20. APELACIONI SUD U BEOGRADU doneo je PRESUDU KŽ 1 br. 3016/12 od 10.09.2012. godine kojom se odbija kao neosnovana žalba javnog tužioca Osnovnog javnog tužilaštva. u Valjevu Kt.br. 369/10 od 29.02.2012. godine, izjavljena protiv presude Osnovnog suda u Valjevu K.br.120/2012 od 22.02.2012. godine, pa se navedena presuda potvrđuje.

Obrazloženje

Presudom Osnovnog suda u Valjevu K.br. 120/2012 od 22.02.2012. godine, okrivljeni M.M. je na osnovu odredbe člana 355 tačka 2 ZKP-a, oslobođen od optužbe da je izvršio jedno produženo krivično delo nasilje u porodici iz člana 194 stav 1 KZ.

Protiv navedene presude blagovremenu žalbu je izjavio javni tužilac Osnovnog javnog tužilaštva u Valjevu Kt.br. 369/10 od 29.02.2012. godine, zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka, pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja i povrede krivičnog zakona, sa predlogom da Apelacioni sud u Beogradu uvaži žalbu javnog tužioca, te preinači pobijanu presudu tako što će okrivljenog oglasiti krivim zbog izvršenja krivičnog dela i osuditi ga na kaznu po zakonu...

... Okrivljeni M. M. se tokom postupka branio na taj način što je negirao izvršenje krivičnog dela za koje je terećen. Kako su oštećeni svedoci Lj. M., M. M. i P. J. - majka, .brat i ujak okrivljenog, privilegovani svedoci, i u postupku su iskoristili svoje pravo u smislu člana 98 ZKP-a i nisu želeli da svedoče pred sudom, to prvostepeni sud pravilno njihove ranije date iskaze u dokaznom postupku nije čitao i na njima pravilno nije zasnovao činjeničnu građu presude...

...Sledom iznetog, kao neosnovani su cenjeni žalbeni navodi javnog tužioca Osnovnog javnog tužilaštva u Valjevu kojima se iznosi teza o tome da postoje dokazi da je okrivljeni izvršio krivično delo te da je prvostepeni sud pogrešno cenio iskaz svedoka P.J. a obzirom na to, da je, kao što je napred rečeno, svedok P.J. privilegovani svedok čiji se raniji dat iskaz nije mogao čitati na takvom iskazu se nije mogla zasnovati sudska presuda, a u nedostatku i tog dokaza, prvostepeni sud je pravilno utvrdio odsustvo dokaza koji bi potvrdili navode optužnog predloga javnog tužioca iz kog razloga je pravilno doneta oslobađajuća presuda...

21. APELACIONI SUD U BEOGRADU doneo je REŠENJE KŽ 1 br.164/12 od 14.02.2012. godine kojim se ukida presuda drugog osnovnog suda u Beogradu K br. 86/10 od 25. 11.2011. godine i spis predmeta vraća prvostepenom sudu na ponovno suđenje, a povodom žalbe javnog tužioca Drugog osnovnog javnog tužilaštva u Beogradu KT br. 167/09 od 30.11.2011. godine.

Obrazloženje

Presudom Drugog osnovnog suda u Beogradu K br. 86/10 od 25.11.2011. godine, okrivljeni M. M. oglašen je krivim da je izvršio krivično delo nasilje u porodici iz člana 194 stav 3 u vezi stava 1 Krivičnog zakonika, pa mu je sud za ovo delo izrekao uslovnu osudu tako što mu je utvrdio kaznu zatvora u trajanju od jedne godine i istovremeno odredio da se kazna neće izvršiti ako u roku od dve godine ne izvrši novo krivično delo....

... Naime, izreka pobijane presude je nerazumljiva i protivurečna sama sebi, zbog toga što se u njoj, u činjeničnom opisu radnji izvršenja predmetnog krivičnog dela, navodi da je okrivljeni krivično delo izvršio prema članovima porodice, oštećenoj supruzi F. G. i maloletnom sinu M. I., a oglašen je krivim da je izvršio jedno krivično delo nasilje u porodici iz člana 194 stav 3 u vezi stava 1 KZ-a, dakle, samo za krivično delo i to prema maloletnom licu.

Pored toga, izreka dobijane presude je protivurečna razlozima a razlozi su potpuno nejasni i znatnoj meri protivurečni, a to se sastoji u sledećem:

kao što je navedeno, prema izreci pobijane presude, okrivljeni je oglašen krivim za krivično delo nasilje u porodici izvršeno prema maloletnom oštećenom iz člana 194 stav 3 u vezi stava 1 KZ, a u razlozima presude se navodi da je okrivljeni krivično delo izvršio „prema oštećenoj“ i da je „pasivni subjekat bila njegova supruga“, a u razlozima, tj. obrazloženju presude se ne navodi oštećeni njegov maloletni sin. U tom delu obrazloženja presude se navodi i to da je okrivljeni svojoj supruzi naneo „lake telesne povrede (bliže označene u izreci presude, a potom u obrazloženju), iako se u izreci presude, a ni u obrazloženju, nigde ne navode lake telesne povrede ni po opisu, niti po kvalifikaciji i mehanizmu nastanka. Zbog postojanja navedenih bitnih povreda

odredaba krivičnog postupka, pobijanu presudu nije bilo moguće dalje ispitivati, morala je biti ukinuta i spis predmeta upućen prvostepenom sudu na ponovno suđenje....

22. APELACIONI SUD U BEOGRADU doneo je REŠENJE KŽ 1 br.3504/11 od 17.11.2011. godine kojim se po službenoj dužnosti, a povodom žalbe D.Č., ukida presuda osnovnog suda u Negotinu 2 K br. 1097/10 od 13.04.2011. godine i predmet vraća prvostepenom sudu na ponovno suđenje.

Obrazloženje

Presudom Osnovnog suda u Negotinu 2 K.br. 1097/10 od 13.04.2011. godine okrivljeni D. Č. oglašen je krivim zbog izvršenja krivičnog dela nasilje u porodici iz člana 194 stav 1 Krivičnog zakonika i osuđen je na kaznu zatvora u trajanju od tri meseca i petnaest dana.

... Najpre, izreka pobijane presude je nerazumljiva, budući da je u istoj navedeno da je okrivljeni u vreme, mestu i na način, bliže označenim u izreci pobijane presude, pretnjom da će napasti na život ugrozio spokojstvo i duševno stanje člana svoje porodice, bivše supruge Č. D. Međutim, ugrožavanje spokojstva, telesnog integriteta ili duševnog stanja člana porodice koji su kod ovog krivičnog dela predviđeni u trajnom obliku, predstavljaju posledicu, a ne radnju ovog krivičnog dela. Naime, posledica u vidu ugrožavanja spokojstva, telesnog integriteta ili duševnog stanja člana porodice postoji samo u situaciji u kojoj je prouzrokovana konkretna opasnost na strani oštećene koja traje određeno vreme, kraće ili duže, pa je sud u konkretnom slučaju bio u obavezi da na nesumnjiv način utvrdi da li jedna radnja koju je kritičnom prilikom preduzeo okrivljeni može da bude ocenjena kao krivično delo nasilje u porodici. Ovo stoga što radnja krivičnog dela u vidu pretnje da će se napasti na život ili telo ili drsko ili bezobzirno ponašanje mora dovesti do određenog kontinuiranog stanja ugroženosti u kome se nalazi oštećeno lice. Sledstveno tome, prvostepeni sud je bio u obavezi da na nesumnjiv način utvrdi da je jednokratno ponašanje okrivljenog, obzirom da je zaključio da je u konkretnom slučaju okrivljeni u samo

jednoj situaciji ugrozio telesni integritet, duševno stanje i spokojstvo člana svoje porodice, dovelo do ugroženosti na strani oštećene u određenom trajanju, a što je prvostepeni sud propustio da učini...

23. APELACIONI SUD U BEOGRADU doneo je REŠENJE KŽ 2 br. 3250/12 od 12.09.2012. godine kojim se uvažavanjem žalbe javnog tužioca Osnovnog javnog tužilaštva u Valjevu, ukida rešenje Osnovnog suda u Valjevu K.br.978/11 od 26.04.2012. godine i predmet vraća prvostepenom sudu na dalji postupak.

Obrazloženje

Rešenjem Osnovnog suda u Valjevu K.br.978/11 od 26.04.2012. godine, odbijen je optužni predlog Osnovnog javnog tužilaštva u Valjevu Kt.br. 1949/10 od 18.08.2011. godine, protiv okrivljenog B.Đ. zbog krivičnog dela nasilje u porodici iz člana 194 stav 1 KZ i okrivljenog R. Đ. zbog krivičnog dela nasilje u porodici iz člana 194 stav 2 u vezi stava 1 KZ.

... Prvostepeni sud je pobijanim rešenjem odbio navedeni optužni predlog, nalazeći da u radnjama koje se okrivljenom B.Đ. stavljaju na teret nema elemenata krivičnog dela nasilje u porodici iz člana 194 stav 1 KZ, a da u radnjama koje se okrivljenom R. Đ. stavljaju na teret nema elemenata krivičnog dela nasilje u porodici iz člana 194 stav 2 u vezi stava 1 KZ, obrazlažući ovakav svoj zaključak time da krivično delo nasilje u porodici iz člana 194 stav 1 KZ tj. krivično delo nasilje u porodici iz člana 194 stav 2 u vezi stava 1 KZ, predviđa da je okrivljeni primenom nasilja ugrozio telesni integritet člana svoje porodice u trajnom obliku, koja predstavlja posledicu, a ne radnju krivičnog dela, dok posledica postoji samo u situaciji u kojoj je prouzrokovana konkretna opasnost na strani oštećenog, koja traje određeni vremenski period, kraći ili duži, dok je u konkretnom slučaju okrivljeni samo u jednoj situaciji ugrozio telesni integritet, duševno stanje i spokojstvo člana svoje porodice.

Međutim, ovakav zaključak prvostepenog suda se za sada ne može prihvatiti.

Naime, članom 112 tačka 30 KZ propisano je - kad je radnja krivičnog dela određena trajnim glagolom smatra se da je delo učinjeno ako je radnja izvršena jednom ili više puta.

Shodno napred citiranoj zakonskoj odredbi, a imajući u vidu i prirodu predmetnog krivičnog dela, tj. da je reč o kontinuiranom stanju osećaja ugroženosti u kome se nalazi član porodice, usled radnji koje preduzima drugi član porodice prema njemu, pri činjenici da iz spisa predmeta, i to odbrane okrivljenog R. Đ. date u prethodnom postupku proizlazi da ga je brat, ovde okrivljeni B. Đ., i pre kritičnog događaja tukao, provaljivao mu u sobu pijan, razbijao kola sekirom i više puta tukao majku posle očeve smrti, dok iz odbrane okrivljenog B. Đ. date u prethodnom postupku proizlazi da je između njega i okrivljenog R. Đ. dolazilo do svađe, po nalaženju Apelacionog suda u Beogradu, dela koja su okrivljenima optužnim predlogom javnog tužioca Osnovnog javnog tužilaštva u Valjevu stavljena na teret, jesu krivična dela, kako se to osnovano žalbom javnog tužioca Osnovnog javnog tužilaštva u Valjevu ističe.....

24. APELACIONI SUD U KRAGUJEVCU doneo je PRESUDU KŽ 1 br. 2988/11 od 25.07.2011. godine kojom se

uvažavanjem žalbe Osnovnog javnog tužioca u Paraćinu preinačava presuda Osnovnog suda u Paraćinu 4 K-br.351/11 od 1. 06. 2011. godine samo u pogledu odluke o meri bezbednosti, tako što Apelacioni sud okrivljenom S.G. za krivično delo nasilje u porodici iz člana 194 stav 2 u vezi stava 1 Krivičnog zakonika i krivično delo nasilje u porodici iz člana 194 stav 3 u vezi stava 2 i 1 Krivičnog zakonika za koja je oglašen krivim izrekom prvostepene presude zadržava kao pravilno utvrđenu jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 1 (jedne) godine i 4 (četiri) meseca u koju kaznu mu je uračunato vreme provedeno u pritvoru od 20. 04. 2010. godine pa nadalje i okrivljenom S.G. na osnovu čl. 81 Krivičnog zakonika, izriče meru bezbednosti obavezno psihijatrijsko lečenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi koja će trajati dok postoji potreba za lečenjem, a vreme provedeno u zdravstvenoj ustanovi uračunava se u vreme trajanja izrečene kazne, dok se žalba branioca okrivljenog S.G. odbija kao neosnovana i prvostepena presuda u nepreinačenom delu potvrđuje.

Obrazloženje

Navedenom presudom okrivljeni S.G. je oglašen krivim da je izvršio krivično delo nasilje u porodici iz člana 194 stav 2 u vezi stava 1 KZ, za koje mu je utvrđena kazna zatvora u trajanju od 6 (šest) meseci i krivično delo nasilje u porodici iz člana 194 stav 3 u vezi stava 2 i 1 KZ za koje mu je utvrđena kazna zatvora u trajanju od 1 (jedne) godine, pa je osuđen na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju 1 (jedne) godine i 4 (četiri) meseca u koju kaznu se uračunava vreme provedeno u pritvoru od 20.04.2010. godine. Istom presudom okrivljenom je izrečena mera bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja na slobodi koja će trajati dok postoji potreba lečenja, ali ne duže od 3 (tri) godine.

...Pravilnom ocenom svih izvedenih dokaza pravilno je prvostepeni sud utvrdio da je okrivljeni u stanju bitno smanjene računljivosti dana 13. 03. 2009. godine primenom nasilja i bezobzirnim ponašanjem ugrozio telesni integritet i duševno stanje članova svoje porodice, majke i oca, tako što je nožem kao sredstvom podobnim da telo teško povredi i zdravlje teško naruši pokušao da ubode oštećenu majku a potom je pojurio svog oca, oborio ga na zemlju i više puta šutnuo u predelu tela, koje činjenično stanje je prvostepeni sud utvrdio pravilnim prihvatanjem odbrane okrivljenog date na zapisniku o saslušanju osumnjičenog u prisustvu branioca dana 20. 03. 2009. godine. Takođe je pravilno drugostepeni sud utvrdio da je dana 9. 04. 2010. godine primenom nasilja i bezobzirnim ponašanjem okrivljeni u stanju bitno smanjene računljivosti ugrozio telesni integritet i duševno stanje članova svoje porodice, supruge i sina, kome je nožem naneo tešku telesnu povredu, bliže opisanu u izreci prvostepene presude, a najpre je oštećenu S. vređao i tukao, koje činjenično stanje je pravilno utvrđeno putem medicinske dokumentacije o težini telesnih povreda za oštećenog S.G. i nalaza i mišljenja veštaka sudske medicine, kao i potvrde o privremeno oduzetim predmetima, tako da prvostepeni sud pravilno nije prihvatio odbranu okrivljenog da mu nije bila namera bilo koga da ubode već je samo hteo da zaplaši ukućane, koju je pravilno cenio u kontekstu stanja u kome se okrivljeni nalazio, budući da se radi o hroničnom duševnom bolesniku čiji mentalni poremećaj pripada grupi psihoza jer boluje od paranoidne psihoze, manije proganjanja.

Na pravilno i potpuno utvrđeno činjenično stanje, kako po pitanju objektivnih, tako i po pitanju subjektivnih elemenata, budući da je prvostepeni sud pravilno utvrdio da je okrivljeni delovao sa direktnim umišljajem, pravilno je primenjen krivični zakon kada je okrivljeni oglašen krivim za krivično delo nasilje u porodici iz člana 194 stav 2 u vezi stava 1 KZ izvršeno na štetu članova porodice - majke i oca i krivično delo nasilje u porodici iz člana 194 stav 3 u vezi stava 2 i 1 KZ izvršeno na štetu članova porodice - supruge i sina.....

25. APELACIONI SUD U BEOGRADU doneo je REŠENJE KŽ 2 br. 2636/12 od 21.09.2012. godine kojim se odbija kao neosnovana žalba Drugog osnovnog javnog tužioca u Beogradu, izjavljena protiv rešenja Drugog osnovnog suda u Beogradu K.br. 731/12 od 12.06.2012. godine.

Obrazloženje

Rešenjem Drugog osnovnog suda u Beogradu K.br. 731/12 od 12.06.2012. godine odbijen je optužni predlog Drugog osnovnog javnog tužioca u Beogradu Kt.br. 306Z/10 od 04.06.2012. godine podnet protiv okrivljenog Z. P. zbog krivičnog dela nasilje u porodici iz člana 194 stav 1 KZ

... Naime, u ovom postupku nije bilo sporno, niti se to žalbom javnog tužioca osporava da je okrivljeni Z. P. oglašen odgovornim zbog prekršaja iz člana 6 stav 3 Zakona o javnom redu i miru presudom Prekršajnog suda u Lazarevcu Pr. br. 8036/10 od 08.11.2010. godine koja je postala pravosnažna dana 25.11.2010. godine - zato što je dana 1.08.2010. godine oko 22,33 časova u Lazarevcu, u ul. O. u stanu porodice P. gde je narušio javni red i mir, vršio nasilje nad suprugom P.Lj. tako što ju je udario flašom od vode u predelu glave i naneo joj vidnu povredu u vidu posekotine, a za koji prekršaj je osuđen na novčanu kaznu u iznosu od 8.000,00 dinara.

I po nalaženju Apelacionog suda u Beogradu, pravilno je prvostepeni sud na nesumnjiv način utvrdio da se prekršajni postupak nakon koga je doneta presuda Prekršajnoj suda u Lazarevcu Pr.br. 8036/10 od 08.11.2010. godine vodio povodom istog događaja od 01.08.2010.

godine koji je predmet i ove krivično-pravne stvari, odnosno da su događaj iz prekršajnog postupka i događaj koji je predmet ovog krivičnog postupka, činjenično i pravno jedan te isti događaj.

Krivično-procesni princip „ne bis in idem“, definisan je članom 6 Zakonika o krivičnom postupku. U stavu 1 ovog člana kao načelo neponovljivosti svojstvo okrivljenog u istoj krivičnoj stvari, određeno je da niko ne može da bude gonjen i kažnjen za krivično delo za koje je pravnosnažnom presudom oslobođen ili osuđen ili je za to delo postupak protiv njega pravnosnažno obustavljen ili optužba pravnosnažna odbijena.

Ustav Republike Srbije kao jedno od osnovnih načela ljudskih prava i sloboda, vezanih za pravnu sigurnost u kaznenom pravu u članu 34 stav 4, ovaj princip definiše tako da niko ne može biti gonjen i kažnjen za krivično delo za koje je pravnosnažnom presudom oslobođen ili osuđen ili za koje je optužba pravnosnažno odbijena ili je postupak pravnosnažno obustavljen, niti sudska odluka može biti izmenjena na štetu okrivljenog u postupku po vanrednom pravnom leku, a ova ustavna odredba dalje propisuje da istim zabranama podleže i vođenje postupka za neko drugo kažnjivo delo. Samo izuzetno kako je to određeno u stavu 5 člana 34 Ustava Republike Srbije ponavljanje postupka je dopušteno u skladu sa kaznenim propisima, ako se otkriju dokazi o novim činjenicama koje su, da su bile poznate u vreme suđenja, mogle bitno da utiču na njegov ishod, ili ako je u ranijem postupku došlo do bitne povrede koja je mogla uticati na njegov ishod.

Odredbom člana 16 stav 2 Ustava Republike Srbije, određeno je između ostalog da je sastavni deo pravnog poretka Republike Srbije i Evropska konvencija o ljudskim pravima doneta 04.11.1950. godine zajedno sa Protokolom broj 7 donetog 22.11.1984. godine - koji Protokol je naša država ratifikovala. U članu 4 Protokola broj 7 Evropske konvencije o ljudskim pravima propisano je da se nikome ne može ponovo suditi, niti se može ponovo kazniti u krivičnom postupku u nadležnosti iste države za delo zbog koga je već bio pravnosnažno oslobođen ili osuđen u skladu sa zakonom i krivičnim postupkom države pred kojom se postupak vodi. Navedenim članom se sprečava dvostruko ugrožavanje od strane različitih organa iste države - dva različita suda ili kaznena organa za isti događaj, naravno ako se događaj ili pravna priroda prestupa mogu poistovetiti.

Shodno navedenom, prvostepeni sud je, a imajući u vidu predmet postupka – odnosno da se okrivljenom Z. P. optužnim predlogom Drugog osnovnog javnog tužioca u Beogradu Kt.br. 3063/10 od 4.06.2012. godine stavlja na teret da je dana 01.08.2010. godine oko 22,35 časova, u Lazarevcu, u ul. O. u uračunljivom stanju primenom nasilja i to sredstvom podobnim da telo teško povredi - plastičnom flašom zapremine 5 litara, koja je bila puna vode, ugrozio telesni integritet člana svoje porodice supruge - oštećene Lj. P. pri čemu je bio svestan svog dela i hteo njegovo izvršenje, na taj način što je nakon kraće svađe sa oštećenom, napred navedenom plastičnom flašom oštećenoj naneo laku telesnu povredu u vidu razderine čeonog regije, a bio je svestan da je njegovo delo zabranjeno, pravilnom primenom odredbe člana 441 stav 1 ZKP-a, u vezi člana 274 stav 1 tačka 2 ZKP-a, a imajući u vidu da je okrivljeni za isti događaj već pravosnažno osuđen presudom Prekršajnog suda u Lazarevcu pod napred označenim brojem i datumom, optužni predlog Drugog osnovnog javnog tužioca u Beogradu Kt.br. 3063/10 od 04.06.2012. godine podnetog protiv okrivljenog Z. P., zbog krivičnog dela nasilje u porodici iz člana 194 stav 1 Krivičnog zakonika, odbio.

Imajući u vidu citirane zakonske odredbe, Apelacioni sud u Beogradu suprotne žalbene navode javnog tužioca kojima se ukazuje da je okrivljeni Z. P. učinio krivično delo koje mu je optužnim predlogom stavljeno na teret, isticanjem da se činjenično stanje navedeno u dispozitivu optužnog akta razlikuje od činjeničnog stanja koje je utvrđeno navedenom pravosnažnom presudom, zbog čega je prema stavu tužioca, prvostepeni sud donoseći pobijanu odluku koja je prema stavu iznetom u žalbi, zahvaćena bitnim povredama odredba krivičnog postupka iz člana 368 stav 1 tačka 11 ZKP-a i iz člana 368 stav 2 ZKP-a, povredio i krivični zakon, ocenjuje neosnovanim, budući, da je, i po nalaženju ovoga suda događaj koji je predmet ovog krivičnog postupka i događaj iz prekršajnog postupka činjenično pravno jedan te isti događaj, zbog čega bi svaka drugačija odluka, osim odluke kojom je optužni predlog javnog tužioca Kt.br. 3063/10 od 04.06.2012. godine odbijen, u ovoj krivično-pravnoj stvari predstavljala povredu jednog od osnovnih ljudskih prava zaštićenih Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, načela „ne bis in idem”, a koje pravilno predstavlja i jedno od osnovnih načela domaćeg krivično-procesnog prava i zagarantovana je kao jedno od ljudskih prava i u Ustavu Republike Srbije....

26. APELACIONI SUD U KRAGUJEVCU doneo je REŠENJE Kž 1 1898/11 od 23.05.2011. godine kojim se povodom žalbe Osnovnog javnog tužioca u Kragujevcu, a po službenoj dužnosti ukida presuda Osnovnog suda u Kragujevcu, broj 9K-8019/10 od 26.10.2010. godine i predmet vraća prvostepenom sudu na ponovno suđenje.

Obrazloženje

Presudom Osnovnog suda u Kragujevcu, broj 9K-8019/10 od 26.10.2010. godine, okrivljeni Z.Ž., oglašen je krivim za krivično delo nasilje u porodici iz člana 194 stav 1 Krivičnog zakonika i izrečena mu je uslovna osuda, tako što mu je utvrđena kazna zatvora u trajanju od 30 dana i istovremeno određeno da se ista neće izvršiti ukoliko okrivljeni za vreme od jedne godine po pravnosnažnosti presude ne učini novo krivično delo.

Protiv ove presude žalbu je blagovremeno izjavio Osnovni javni tužilac u Kragujevcu, zbog povrede krivičnog zakona iz člana 369 stav 1 tačka 3 ZKP i odluke o uslovnoj osudi, s predlogom da Apelacioni sud uvažavanjem žalbe preinači pobijanu presudu u pogledu pravne ocene dela i okrivljenog Z.Ž. oglasi krivim zbog krivičnog dela nasilje u porodici iz člana 194 stav 2 u vezi sa stavom 1 KZ i osudi na kaznu zatvora.

Apelacioni sud je održao sednicu veća, na kojoj je razmotrio celokupne spise predmeta i našao da prvostepena presuda sadrži bitne povrede odredaba krivičnog postupka iz člana 368 stav 1 tačka 11 ZKP, jer je izreka pobijane presude nerazumljiva, protivrečna sama sebi, datim razlozima, nema razloge o pojedinim odlučnim činjenicama, a o odlučnim činjenicama postoji znatna protivrečnost između onoga što se navodi u razlozima presude o sadržini zapisnika i samih tih zapisnika.

U izreci prvostepene presude se navodi da je okrivljeni kritičnom prilikom sa umišljajem, pored ostalog uhvatio oštećenog za glavu i vrat i udarao mu glavu o beton, a da se pri tom ne navodi o kom obliku umišljaja se radi, zbog čega je izreka nerazumljiva, a kako je betonska podloga sredstvo podobno da se telo teško telesno povredi ili zdravlje teško naruši, to pravnom kvalifikacijom radnji okrivljenog, da je činio

krivično delo nasilje u porodici iz člana 194 stav 1 KZ, izreka pobijane presude je protivrečna sama sebi.

Pri izricanju uslovne osude, okrivljenom je utvrđena kazna zatvora u trajanju od 30 (trideset) dana, a za krivično delo nasilje u porodici iz člana 194 stav 1 KZ, propisana je kazna zatvora u trajanju od tri meseca do tri godine, a u obrazloženju presude prvostepeni sud ne navodi postojanje naročito olakšavajućih okolnosti i ocenu da se u ublaženjem kazne po visini i utvrđivanjem iste ispod zakonom propisanog minimuma može postići svrha sankcije, pa presuda nema razloge o odlučnim činjenicama.

Nerazumljivost izreke i njena znatna protivrečnost u pogledu odlučnih činjenica sa sadržinom zapisnika u prvostepenom postupku sastoji se u tome što na zapisniku o glavnom pretresu nema izvornika presude, već samo zabeleška presude, tako da je potpuno nejasno za koje radnje je okrivljeni oglašen krivim i da li otpравak presude dostavljen strankama odgovara izvorniku presude donete i objavljene na glavnom pretresu. Zato je neophodno da u ponovnom postupku prvostepeni sud otkloni navedene bitne povrede odredaba krivičnog postupka, nakon čega će biti u mogućnosti da donese pravilnu i jasno obrazloženu odluku, pri tom imajući u vidu navode žalbe Osnovnog javnog tužioca...

27. APELACIONI SUD U BEOGRADU doneo je REŠENJE Kž2-288/11 od 27.04.2011. godine kojim se odbija kao neosnovana žalba javnog tužioca Prvog osnovnog javnog tužilaštva u Beogradu izjavljena protiv rešenja Prvog osnovnog suda u Beogradu K.br.8893/10 od 15.12.2010. godine.

Obrazloženje

Rešenjem Prvog osnovnog suda u Beogradu K.br.8893/10 od 15.12.2010. godine usled nastupanja apsolutne zastarelosti krivičnog gonjenja obustavljen je krivični postupak protiv okrivljenog A.A. zbog jednog produženog krivičnog dela nasilje u porodici iz člana 194 stav 2 u vezi stava 1 KZ u vezi člana 61 KZ po optužnom aktu Prvog OJT-a u Beogradu Kt.br.689/04 od 01.10.2004. godine, a koji je izmenjen aktom od 13.02.2009. godine i aktom od 30.09.2010. godine.

... Po nalaženju Apelacionog suda pravilno je prvostepeni sud utvrdio da je u konkretnom slučaju, a imajući u vidu da je posle izvršenja krivičnih dela zakon izmenjen više puta, za okrivljenog s obzirom na visinu zaprećene kazne zatvora najblaži Krivični zakonik koji je stupio na snagu dana 01.01.2006. godine („Službeni glasnik RS“ broj 85/2005) i pravilno je u konkretnom slučaju zastarelost krivičnog gonjenja računao od vremena izvršenja svakog pojedinačnog krivičnog dela koje ulazi u sastav produženog krivičnog dela.

Kako je u konkretnom slučaju okrivljenom A.A. stavljeno na teret da je krivično-pravne radnje koje su inkriminisane krivičnim delom iz člana 194 stav 2 u vezi stava 1 KZ izvršio dana 29.12.2003. godine, a da je 4 krivično-pravne radnje koje su inkriminisane krivičnim delom iz člana 194 stav 1 KZ izvršio dana 21.03.2004. godine, dana 01.11.2004. godine, dana 07.12.2004. godine i dana 04.11.2005. godine, to je saglasno članu 103 tačka 6 i tačka 7 KZ i članu 104 stav 6 KZ za krivično delo iz člana 194 stav 2 u vezi stava 1 KZ dana 29.12.2009. godine nastupila apsolutna zastarelost krivičnog gonjenja obzirom da je od momenta izvršenja ovog krivičnog dela proteklo više od 6 godina, a dana 21.03.2008. godine, dana 01.11.2008. godine, dana 07.12.2008. godine i dana 04.11.2009. godine je nastupila apsolutna zastarelost krivičnog gonjenja za krivična dela iz člana 194 stav 1 KZ, obzirom da je od momenta izvršenja svakog od ovih krivičnih dela proteklo više od 4 godine. Imajući u vidu navedeno prvostepeni sud je pravilno obustavio krivični postupak protiv okrivljenog A.A. usled nastupanja apsolutne zastarelosti krivičnog gonjenja.

Apelacioni sud u Beogradu kao drugostepeni nalazi da prvostepeni sud ne dovodi u pitanje pravilnost svoje odluke time što u razlozima pobijanog rešenja, uz primenu odredbe člana 5 stav 2 Krivičnog zakonika, krivično-pravne radnje koje su okrivljenom A.A. stavljene na teret u ovom krivičnom postupku kvalifikuje kao pet krivičnih dela, od kojih četiri iz člana 194 stav 1 KZ i jedno krivično delo iz člana 194 stav 2 u vezi stava 1 KZ, a ne kao jedno produženo krivično delo nasilje u porodici iz člana 194 stav 2 u vezi stava 1 KZ u vezi člana 61 KZ koje je okrivljenom stavljeno na teret izmenjenim optužnim aktom Prvog osnovnog javnog tužilaštva u Beogradu KT.br.689/04 od 24.09.2010. godine, a ovo imajući u vidu napred navedeni stav drugostepenog suda o računanju zastarelosti krivičnog gonjenja kod produženog krivičnog dela...

28. APELACIONI SUD U BEOGRADU doneo je REŠENJE KŽ1 142/11 od 5.04.2011. godine kojim se uvažavanjem žalbe okrivljene A.K. i po službenoj dužnosti ukida presuda Opštinskog suda u Velikom Gradištu K.br. 106/08 od 05.11.2009. godine i predmet vraća Osnovnom sudu u Požarevcu, kao prvostepenom, na ponovno suđenje.

Obrazloženje

Presudom Opštinskog suda u Velikom Gradištu K.br. 106/08 od 05.11.2009. godine, okrivljena A.K. oglašena je krivom da je počinila krivično delo nasilje u porodici iz člana 194 stav 2 u vezi stava 1 KZ u sticaju sa krivičnim delom lake telesne povrede iz člana 122 stav 2 u vezi stava 1 KZ, pa joj je, nakon što su joj utvrđene pojedinačne kazne zatvora za predmetna krivična dela u trajanju od po 6 (šest) meseci, izrečena uslovna osuda, tako što joj je utvrđena jedinstvena kazna zatvora u trajanju od 10 (deset) meseci i istovremeno određeno da se ovako utvrđena kazna zatvora neće izvršiti, ukoliko okrivljena u roku od 2 godine od dana pravnosnažanosti presude ne izvrši novo krivično delo.

... Međutim, po oceni Apelacionog suda, ovakvo zaključivanje prvostepenog suda ne može se prihvatiti kao pravilno, budući da je prvostepeni sud time što je okrivljenu A.K. oglasio krivom da je kritičnom prilikom počinila krivično delo nasilje u porodici iz člana 194 stav 2 u vezi stava 1 KZ u sticaju sa krivičnim delom lake telesne povrede iz člana 122 stav 2 u vezi stava 1 KZ, povredio krivični zakon na štetu okrivljene A.K.

Naime, kako krivično delo nasilje u porodici iz čl. 194 stav 2 u vezi stava 1 KZ, čini onaj ko pri izvršenju dela iz stava 1 ovog člana, koristi oružje, opasno oruđe ili drugo sredstvo podobno da telo teško povredi ili zdravlje teško naruši, to, po oceni ovog suda, postoji prividni sticaj krivičnih dela nasilja u porodici iz člana 194 stav 2 u vezi stava 1 KZ i lake telesne povrede iz člana 122 stav 2 u vezi stava 1 KZ, po osnovu konsumpcije, jer je krivično delo lake telesne povrede sadržano u krivičnom delu nasilja u porodici iz člana 194 stav 2 u vezi stava 1 KZ, budući da ugrožavanje telesnog integriteta oštećenog (a što predstavlja zakonsko obeležje krivičnog dela nasilja u porodici iz čl. 194 stav 2 u vezi stava 1 KZ), može imati za posledicu i nastupanje lake telesne

povrede kod oštećenog, a koje je u konkretnom slučaju kod oštećene B.M i nastupila...

29. APELACIONI SUD U BEOGRADU doneo je REŠENJE Kž1 444/11 od 18.02.2011. godine kojim se povodom žalbe okrivljenog M.P., a po službenoj dužnosti, ukida presuda Prvog osnovnog suda u Beogradu 19 K.br. 13514/10 od 12.04.2010. godine i predmet vraća prvostepenom sudu na ponovno suđenje.

Obrazloženje

Presudom Prvog osnovnog suda u Beogradu 19 K.br. 13514/10 od 12.04.2010. godine okrivljeni M.P. oglašen je krivim zbog izvršenja krivičnog dela nasilje u porodici iz člana 194 stav 3 u vezi stava 1 KZ i osuđen je na kaznu zatvora u trajanju od pet meseci.

... Apelacioni sud u Beogradu je našao da je prvostepena presuda doneta uz bitne povrede odredaba krivičnog postupka iz člana 368 stav 1 tačka 11 ZKP-a, jer u pobijanoj presudi nisu dati razlozi o odlučnim činjenicama, a oni koji su dati su nejasni, zbog čega je ukidanje pobijane presude bilo nužno.

Najpre, izreka pobijane presude je nerazumljiva, budući da je u istoj navedeno da je okrivljeni u vreme i mestu bliže označenom u izreci pobijane presude primenom nasilja i drskim ponašanjem ugrozio telesni integritet, duševno stanje i spokojstvo člana svoje porodice – svoje tadašnje supruge. Međutim, ugrožavanje spokojstva, telesnog integriteta ili duševnog stanja člana porodice koji su kod ovog krivičnog dela predviđeni u trajnom obliku, predstavljaju posledicu, a ne radnju ovog krivičnog dela. Naime, posledica u vidu ugrožavanja spokojstva, telesnog integriteta ili duševnog stanja člana porodice postoji samo u situaciji u kojoj je prouzrokovana konkretna opasnost na strani oštećenog koja traje određeno vreme, kraće ili duže, pa je sud u konkretnom slučaju bio u obavezi da na nesumnjiv način utvrdi da li jedna radnja koju je kritičnom prilikom preduzeo okrivljeni može da bude ocenjena kao krivično delo nasilje u porodici. Ovo s toga što radnja krivičnog dela u vidu pretnje da će se napasti na život ili telo ili drsko ili bezobzirno ponašanje mora dovesti do određenog kontinuiranog stanja ugro-

ženosti u kome se nalazi oštećeno lice. Sledstveno tome, prvostepeni sud je u obavezi da na nesumnjiv način utvrdi da je jednokratno ponašanje okrivljenog, obzirom da zaključuje da je u konkretnom slučaju okrivljeni samo u jednoj situaciji ugrozio telesni integritet, duševno stanje i spokojstvo člana svoje porodice, dovelo do stanja ugroženosti na strani oštećene u određenom trajanju, a što je prvostepeni sud propustio da učini. Takođe, u smislu odredbe člana 22 Krivičnog zakonika, prvostepeni sud je u izreci pobijane presude propustio da unese i krivicu okrivljenog...

3.4 SPORNA PRAVNA PITANJA

3.4.1 Zahtev za zaštitu zakonitosti

Povodom navedenih spornih pravnih pitanja, različit stav je zauzelo i Republičko javno tužilaštvo, koje je na osnovu člana 421 ZKP ovlašćeno da podiže zahtev za zaštitu zakonitosti protiv pravnosnažnih sudskih odluka i protiv sudskog postupka koji je prethodio tim pravnosnažnim odlukama, ako je povređen zakon (čl.419 ZKP). Nije jedinstven ni stav Vrhovnog suda, odnosno Vrhovnog kasacionog suda. Mišljenja smo da se ovako neujednačenom javnotužilačkom i sudskom praksom direktno krši Ustavom zagarantovano pravo građana na jednaku zakonsku zaštitu. Naime, nepotpuna i neprecizna pravna regulativa dovela je do različite primene odredbe člana 194 KZ, što je za posledicu imalo nejednakost građana pred zakonom i gubitak poverenja u pravosudni sistem. Stoga je neophodno zauzeti jedinstven stav na nivou Vrhovnog kasacionog suda, koji bi imao obavezujući karakter u postupanju kako sudova tako i javnih tužilaštava.

1. U PREDMETU KTZ br. 2/12 REPUBLIČKO JAVNO TUŽILAŠTVO je ocenom navoda inicijative Osnovnog javnog tužilaštva u Negotinu Kt.br.491/09 od 09.12.2011. godine i uvidom u spise, utvrdilo da u konkretnom slučaju nema osnova za podizanje zahteva za zaštitu zakonitosti, imajući u vidu da je u odnosu na povredu za-

kona na koju se ukazuje u podnetoj inicijativi Vrhovni sud Srbije u presudi Kzz.br.68/08 od 20.10.2008. godine već zauzeo stav povodom podignutog zahteva za zaštitu zakonitosti.

Presudom Kzz.br.68/08, kojom je odbijen kao neosnovan zahtev za zaštitu zakonitosti Republičkog javnog tužioca, Vrhovni sud Srbije je našao da sud nije povredio krivični zakon kada je radnje koje je okrivljeni učinio prema tri člana svoje porodice, pravno kvalifikovao kao jedno krivično delo nasilje u porodici iz čl.194. st.Z. u vezi sa stavom 1. i 2. KZ, nalazeći da je kod ovog krivičnog dela objekat krivično pravne zaštite porodica, kao i da radnje koje je okrivljeni preduzeo čine prirodno jedinstvo i celinu.

U presudi se dalje navodi da krivično delo nasilje u porodici iz čl.194.KZ spada u grupu krivičnih dela protiv braka i porodice, kojim se štite porodični odnosi u celini, a grupni zaštitni objekat kod ovog krivičnog dela je porodica i posredno njeni članovi. U konkretnom slučaju, Vrhovni sud Srbije smatra da je sud pravilnom primenom zakona, krivično delo koje je okrivljeni izvršio na štetu svoje supruge i svoje maloletne dece, pravno kvalifikovao kao jedno krivično delo nasilje u porodici, i to kao teži oblik ovog krivičnog dela iz stava 3 člana 194. KZ, imajući u vidu da su radnje krivičnog dela preduzete u kontinuitetu, sa istim ciljem i istim umišljajem učinio, što ukazuje na njihovo prirodno jedinstvo, iz kog razloga se ne radi o sticaju krivičnih dela nasilje u porodici, već o jednom krivičnom delu....

2. REPUBLIČKO JAVNO TUŽILAŠTVO je ovakav stav zauzelo i u PREDMETU KTZ br.373/12, a povodom inicijative Apelacionog javnog tužilaštva u Beogradu KTZ br. 133/12 podnetoj protiv presude Apelacionog suda u Beogradu Kž br. 6226/11 zbog povrede zakona iz člana 369 ZKP , sa obrazloženjem da je Apelacioni sud u Beogradu u navedenoj presudi zauzeo ispravan stav da je za postojanje krivičnog dela nasilje u porodici neophodno da postoji kontinuirano stanje ugrožavanja člana porodice, što u konkretnom slučaju nije bilo prisutno, te da bi eventualno usvajanje zahteva isključivo proizvelo konstataciju da je presudom povređen zakon, budući da je zahtev bio izjavljen na štetu okrivljenog...

3. Međutim, u PREDMETU KTZ br. 778/12, povodom istog činjeničnog stanja, odnosno istog pravnog pitanja, REPUBLIČKO JAVNO TUŽILAŠTVO je podnelo zahtev za zaštitu zakonitosti protiv pravnosnažnog rešenja Apelacionog suda u Beogradu Kž.1..3619/12 od 10.7.2012. godine, zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka iz člana 368. stav 1.tačka 11. ZKP i povrede krivičnog zakona iz člana 369. tačka 1. i 3. ZKP, sa predlogom da Vrhovni kasacioni sud uvaži zahtev za zaštitu zakonitosti i utvrdi da je tim rešenjem povređen krivični zakon u korist okrivljenog J.R.

Naime, Apelacioni sud je stao na stanovište da treba preinačiti rešenje Osnovnog suda u Valjevu K br. 189/12 od 9.03.2012. godine i obustaviti postupak prema okrivljenom J. R. Jer smatra da nije dovoljno da postoji samo jedna radnja izvršenja krivičnog dela nasilje u porodici da bi se moglo raditi o krivičnom delu iz člana 194. st. 1. KZ, kako je stavljeno na teret okrivljenom J.R. već da je neophodno da ugrožavanje traje kraće ili duže vreme, te da je bez uticaja iskaz oštećenog J. M. koji je naveo da je J.R.svojevremeno njega i sada njegovu pokojnu majku napadao i pokušao da udari sekirom, obzirom na činjenični opis od strane tužilaštva u kome je navedeno da je J.R. samo 1.7.2010. godine izvršio nasilje kojim je ugrozio spokojstvo, telesni integritet i duševno stanje člana svoje porodice, svoga oca oštećenog J. M.

Po mišljenju tužilaštva nerazumljiv je i neprihvatljiv ovakav stav Apelacionog suda u Beogradu jer je u članu 112.stav 30 KZ - Značenje izraza, navedeno: „Kada je radnja krivičnog dela određena trajnim glagolom smatra se da je delo učinjeno ako je radnja izvršena jednom ili više puta“, te da je u sudskoj praksi već notorno da se krivično delo nasilje u porodici smatra izvršenim prema istoj osobi bez obzira da li je preduzeta jedna ili više radnji izvršenja, odnosno da krivično delo nasilje u porodici iz čl. 194. KZ može biti izvršeno i samo jednom radnjom - presuda Okružnog suda u Beogradu Kž.br. 491/07 od 5.3.2007. godine i Okružnog suda u Nišu Kž.br. 1022/06 od 25.10.2006. godine, kao i odluka Vrhovnog suda Srbije Kzz.br. 46/06 od 15.6.2006. godine, gde je navedeno: „Za postojanje krivičnog dela nasilje u porodici nije neophodna trajnost ili višekratnost radnje izvršenja, delo može biti izvršeno jednim aktom nasilja prema žrtvi dela“, pri čemu je od posebnog značaja da je otac okrivljenog J. M. u svom iskazu naveo da je više puta prema njemu od strane sina preduzimana nasilje pa čak i prema

pokojnoj majci, iako u izreci nije eksplicitno navedeno da je to činjeno i u drugim prilikama. U zahtevu se dalje navodi da je bitan i stav veštaka koji su naveli da je došlo do trajnih psihičkih izmena kod J.R., da okrivljeni nije sposoban za rasuđivanje napada bolesti, da je došlo do teških oblika oštećenja psihičkih funkcija, naročito shvatanja i rasuđivanja, te da kod okrivljenog dolazi do „sumračnog stanja kada nije svestan svojih postupaka“ a ovi napadi ujedno dovode i do agresivnosti i psihoza, te da je u svom mišljenju od 9.3.2012. godine veštak neuropshijatar izričito navela da ostaje pri pismenom nalazu da je okrivljeni prema dosadašnjem svom ponašanju u stvari najviše bio opasan u odnosu na svog oca koji mu je postavljen za staraoca. U prisustvu svih ovih relevantnih činjenica potpuno je nejasan i neprihvatljiv neobrazložen stav Apelacionog suda da ne posmatrajući celu ovu situaciju, ugroženost porodice i oca previdi nužne aspekte daljih rizika, te da zbog pogrešnog sagledavanja krivično materijalno pravnih aspekata ove situacije i pogrešnog tumačenja zakonskog teksta odredbe konkretnog krivičnog dela obustavi krivični postupak izlažući na taj način riziku kako samog izvršioca krivičnog dela tako i porodicu, tj. oca kao člana porodice. Postupajući na ovaj način Apelacioni sud je beneficirao okrivljenog, životno i medicinski gledano možda i na njegovu štetu....

VRHOVNI KASACIONI SUD doneo je PRESUDU KZZ 83/2012 od 24.10.2012. godine kojom se uvažava navedeni zahtev za zaštitu zakonitosti Republičkog javnog tužioca KTZ br. 778/12 od 28.09.2012. godine u delu u kojem se navodi da je pravnosnažnim rešenjem Apelacionog suda u Beogradu KŽ1 3619/12 od 10.07.2012. godine povređen zakon u korist okrivljenog R.J. – član 369 tačka 1 ZKP u vezi člana 194 stav 1 KZ.

Obrazloženje

Rešenjem osnovnog suda u Valjevu K br. 189/12 od 09.03.2012. godine prema okrivljenom R.J., zbog izvršenja krivičnog dela nasilje u porodici iz člana 194 stav 1 KZ, izrečena je mera bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi.

Odlučujući povodom žalbe okrivljenog R.J., Apelacioni sud u Beogradu je Rešenjem KŽ 1 3619/12 od 10.07.2012. godine, po služ-

benoj dužnosti preinačio prvostepeno rešenje tako što je odbio predlog osnovnog javnog tužioca u Valjevu za izricanje mere bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi i obustavio postupak protiv okrivljenog R.J. zbog krivičnog dela nasilje u porodici iz člana 194 stav 1 KZ.

... Ovakav stav Apelacionog suda u Beogradu je, po nalaženju Vrhovnog kasacionog suda, neprihvatljiv iz sledećih razloga:

Naime, kod krivičnog dela nasilje u porodici iz člana 194 KZ radi se takozvanoj posledičnoj radnji izvršenja, koja sadržajno može biti različita, ali se mora tumačiti u kontekstu načina izvršenja navedenih u članu 194 stav 1 KZ – primena nasilja, pretnja da će se napasti na život ili telo i drsko ili bezobzirno ponašanje.

Radnja izvršenja predmetnog krivičnog dela koja je, dakle, definisana posledicom, određena je trajnim glagolom, te se, u smislu odredbe člana 112 stav 30 KZ, smatra da je delo učinjeno ako je radnja izvršena jednom ili više puta. Prema tome, okrivljeni je, suprotno stavu drugostepenog suda, na način opisan u predlogu za izricanje mere bezbednosti i izreci prvostepenog rešenja, opisanim radnjama izvršenim u jednom događaju dana 01.07.2010. godine ugrožavao spokojstvo i telesni integritet svoga oca kao člana porodice i time ostvario sva bitna obeležja krivičnog dela iz člana 194 stav 1 KZ. Stoga je drugostepeni sud preinačenjem prvostepenog rešenja i odbijanjem predloga za izricanje mere bezbednosti, te obustavom postupka, povredio krivični zakon u pitanju da li je delo za koje se okrivljeni goni krivično delo, na šta se osnovano ukazuje u podnetom zahtevu...

4. REPUBLIČKO JAVNO TUŽILAŠTVO je podnelo zahtev za zaštitu zakonitosti KTZ broj 267/ 06 od 13.04.2006. godine protiv presude Opštinskog suda u Čačku K br. 788/04 od 7.10.2005. godine i presude Okružnog suda u Čačku Kž br. 529/05 od 9.12.2005. godine, kojima je okrivljeni R.B. pravnosnažno oslobođen od optužbe da je učinio krivično delo nasilje u porodici iz člana 118- a stav 3. u vezi stava 1. KZ R Srbije, zbog povrede krivičnog zakona iz člana 369 stav 1 tačka 1 ZKP i bitne povrede krivičnog postupka iz člana 368. stav 1. tačka 11. ZKP u korist okrivljenog, sa obrazloženjem da utvrđeno činjenično stanje nije sporno - okrivljeni je povredio telesni i duševni

integritet svog maloletnog sina na taj način što ga je istukao sa tri pruta po sedalnom delu i nogama i pri tome mu naneo lake telesne povrede. Nasuprot tome, sud pogrešno zaključuje da se radi o trenutnom incidentu, neadekvatnoj vaspitnoj meri, a ne o krivičnom delu.

VRHOVNI SUD SRBIJE u Beogradu doneo je PRESUDU KZZ br. 46/06 kojom se usvaja zahtev za zaštitu zakonitosti Republičkog javnog tužioca Ktz broj 267/06 od 13.4.2006. godine i utvrđuje da je u presudi Opštinskog suda u Čačku K broj 788/04 od 7.10.2005. godine i presudi Okružnog suda u Čačku Kž. broj 529/05 od 9.12.2005. godine povređen zakon - iz člana 369. tačka 1. ZKP i člana 368. stav 1. tačka 11. ZKP.

Obrazloženje

Presudom Opštinskog suda u Čačku K. broj 788/04 od 7.10.2005. godine na osnovu člana 355. tačka 3. ZKP oslobođen je od optužbe B. R. zbog krivičnog dela nasilja u porodici iz člana 118-a stav 3. u vezi stava 1 Krivičnog zakona Republike Srbije.

Vrhovni sud Srbije održao je sednicu veća u smislu člana 422. stav 3 ZKP i našao da je zahtev osnovan.

U prvostepenoj presudi okrivljeni B. R. je oslobođen od optužbe po osnovu iz člana 355. tačka 3. ZKP, jer nije dokazano da je okrivljeni izvršio delo za koje je optužen - krivično delo nasilja u porodici iz člana 118-a stav 3. u vezi stava 1. KZ PC, a u obrazloženju presude na strani 2. stav 5. i 6 se navodi da u postupcima okrivljenog nema bitnog elementa neophodnog za postojanje krivičnog dela iz člana 118-a KZ PC, a to je po stavu iz presude, trajnost radnje ugrožavanja i povređivanja, pa je ponašanje okrivljenog označeno kao "trenutni incident u porodici".

Pravilno je ukazano u zahtevu za zaštitu zakonitosti Republičkog javnog tužioca, da iz pomenute sadržine obrazloženja presude proizilazi, da je okrivljeni oslobođen od optužbe po osnovu iz člana 355. tačka 1. ZKP, iz razloga, što delo za koje je okrivljeni optužen po zakonu nije krivično delo.

Po nalaženju Vrhovnog suda, pomenuta odluka suda je nezakonita, jer za postojanje krivičnog dela nasilja u porodici iz člana 118-a.

stav 3. u vezi stava 1. KZ PC, nije neophodan elemenat trajnost ili višekratnost radnji izvršenja (konkretnom prilikom okrivljeni je za svoje dete od 10 godina po sedalnom delu i nogama koristio tri mala pruta nanevši lake telesne povrede u vidu nagnječenja obostrane natkolenice i sedalnih predela sa višestrukim krvnim podlivima istih predela i nagnječenja poglavnine)...

Vrhovni sud nalazi, da je zahtev za zaštitu zakonitosti osnovan, međutim obzirom, da je isti podignut na štetu okrivljenog, ovom presudom se utvrđuje samo da postoji povreda zakona, a ne dira se ni u prvostepenu ni u drugostepenu odluku u smislu člana 425.stav 2 ZKP.

3.5 STATISTIČKI PODACI ZA KRIVIČNO DELO NASILJE U PORODICI iz člana 194 KZ za period od 1.01.2007. godine do 31.12.2011. godine⁹⁷

U izveštajnom periodu od 1.01.2007. godine do 31.12.2011. godine opštinskim i okružnim, odnosno osnovnim i višim javnim tužilaštvima na teritoriji Republike Srbije podnete su krivične prijave protiv 20.748 lica koja su izvršila krivično delo nasilje u porodici iz člana 194 KZ. Od toga tokom 2007. godine podnete su krivične prijave protiv 3.633 lica, 2008. godine protiv 4.350 lica, 2009. godine protiv 4.653 lica, 2010. godine protiv 4.404 lica i 2011. godine protiv 3.708 lica. Interesantan je podatak da je tokom 2011. godine došlo da pada broja podnetih krivičnih prijava, imajući u vidu brojne kampanje i javne rasprave povodom zaštite žrtava od nasilja u porodici, posebno dece, koje su imale za cilj da „ohrabre“ žrtve u prijavljivanju nasilnika. Iz priloženih statističkih podataka i tabela jasno se može sagledati postupanje javnih tužilaštava i sudova po navedenim krivičnim prijavama, kao i kaznena politika sudova za krivično delo nasilje u porodici iz člana 194 KZ.

⁹⁷ Republičko javno tužilaštvo, Rad javnih tužilaštava na suzbijanju kriminaliteta i zaštiti ustavnosti i zakonitosti u 2007., 2008., 2009., 2010. i 2011. godini. Jedan od velikih nedostataka svakako predstavlja neujednačena i nesistematizovana evidencija nasilja u porodici.

3.5.1 Nasilje u porodici iz člana 194. KZ - 2007. godina

Iz ranijeg izveštajnog perioda zbog ovog krivičnog dela preneto je krivičnih prijava prema 718 lica, a primljeno je u izveštajnom periodu krivičnih prijava prema 3633 lica, tako da su javna tužilaštva postupala u ovom izveštajnom periodu po krivičnim prijavama prema 4351 licu.

Krivične prijave su odbačene prema 1006 lica ili 23,12%, od toga u jednom slučaju po osnovu člana 8. KZ. Na kraju izveštajnog perioda ostalo je nerešeno krivičnih prijava prema 1084 lica ili 24,91% od ukupnog broja prijava koje su bile u radu.

Optuženo je po optužnom predlogu 1670 lica, neposrednom optužnicom 73 lica.

Prema 234 lica prenete su nerešene istrage iz ranijeg perioda, a prema 429 lica stavljen je zahtev za sprovođenje istrage po novoprimljenim krivičnim prijavama. Prema 53 lica ili 7,99% obustavljene su istrage, prema 12 lica istrage je prekinuta ili 1,8%. Na kraju izveštajnog perioda prema 277 lica ostalo je nerešenih istraga. Nakon završenih istraga optuženo je 298 lica.

Sudovi su doneli ukupno 1594 presude od čega osuđujućih prema 1445 lica, od čega prema 198 lica ili 20,72% izrečena je kazna zatvora, prema 163 lica ili 11,28% izrečena je novčana kazna, rad u javnom interesu prema 2 lica, uslovne osude prema 948 lica ili 65,60% sudska opomena prema 14 lica. Mere bezbednosti kojima je okončan krivični postupak prema 19 lica, 7 lica oslobođena od kazne ili 0,48%, novčana kazna izrečena je uz glavnu prema jednom licu, prema 81 licu obustavljen je krivični postupak nakon optuženja, prema 53 lica donete su oslobađajuće presude, a prema 56 lica odbijajuće presude.

Sudovi su izrekli i mere bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja u ustanovi prema 24 lica, na slobodi prema 27 lica, obavezno lečenje alkoholičara i narkomana prema 169 lica, oduzimanje predmeta prema 30 lica.

Prvostepeni sudovi nisu doneli presude po optuženjima prema 1277 lica.

Javna tužilaštva su na donete presude uložila ukupno 235 žalbi, a od toga zbog odluke o kazni 178, uvaženo 72, od toga zbog odluke o kazni 43, odbijeno 75, od toga zbog odluke o kazni 59 i 88 žalbi je ostalo nerešeno u sudu.

Pritvor je određen prema 143 lica ili 3,28% od ukupno prijavljenih lica. Krivične prijave rešene su na drugi način prema 89 lica, istrage rešene na drugi način prema 23 lica, a prema 16 lica optuženja su prenetna na nadležnost drugom tužilaštvu

3.5.2 Nasilje u porodici iz člana 194. KZ - 2008. godina

Iz ranijeg izveštajnog perioda zbog ovog krivičnog dela preneto je krivičnih prijava prema 1157 lica, a primljeno je u izveštajnom periodu krivičnih prijava prema 4350 lica, tako da su javna tužilaštva postupala u ovom izveštajnom periodu po krivičnim prijavama prema 5507 lica.

Krivične prijave su odbačene prema 1163 lica ili 21,11%, od toga u 4 slučaja po osnovu člana 18. KZ. Na kraju izveštajnog perioda ostalo je nerešeno krivičnih prijava prema 1351 licu ili 24,53% od ukupnog broja prijava koje su bile ur adu.

Optuženo je po optužnom predlogu 2224 lica, neposrednom optužnicom 55 lica.

Prema 295 lica prenete su nerešene istrage iz ranijeg perioda, a prema 594 lica stavljen je zahtev za sprovođenje istrage iz ranijeg perioda, a prema 594 lica stavljen je zahtev za sprovođenje istrage po novoprimitim krivičnim prijavama. Prema 73 lica ili 8,21% obustavljene su istrage, prema 11 lica istraga je prekinuta ili 1,23%. Na kraju izveštajnog perioda prema 337 lica ostalo je nerešenih istraga. Nakon završenih istraga optuženo je 451 lice.

Sudovi su doneli ukupno 2110 presuda, od čega osuđujućih prema 1990 lica, od čega prema 367 lica ili 18,44% izrečena je kazna zatvora, prema 217 lica ili 10,90% izrečena je novčana kazna, rad u javnom interesu prema 37 lica, uslovne osude prema 1300 lica ili 65,32% sudska opomena prema 25 lica. Mere bezbednosti kojima je okončan krivični postupak prema 35 lica, 9 lica oslobođeno je od kazne ili 0,45%, novčana kazna izrečena je uz glavnu prema 3 lica, prema 84 lica obustavljen je krivični postupak nakon optuženja, prema 60 lica donete su oslobađajuće presude, a prema 60 lica odbijajuće presude.

Sudovi su izrekli i mere bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja u ustanovi prema 28 lica, na slobodi prema 50 lica, obavezno lečenje alkoholičara i narkomana prema 215 lica, oduzimanje predmeta prema 28 lica.

Prvostepeni sudovi nisu doneli presude po optuženjima prema 1635 lica.

Javna tužilaštva su na donete presude uložila ukupno 329 žalbi, a od toga zbog odluke o kazni 235, uvaženo 99, od toga zbog odluke o kazni 64, odbijeno 122, od toga zbog odluke o kazni 85 i 108 žalbi ostalo je nerešeno u sudu.

Pritvor je određen prema 173 lica ili 3,14% od ukupno prijavljenih lica. Krivične prijave rešene su na drugi način prema 120 lica, istrage rešene na drugi način prema 17 lica, a prema 2 lica optuženja su preneti na nadležnost drugom tužilaštvu.

3.5.3 Nasilje u porodici iz člana 194. KZ - 2009. godina

Iz ranijeg izveštajnog perioda u 2009. godinu prenete su krivične prijave podnete protiv 1336 lica. Taj broj predstavlja povećanje u odnosu na 2008. godinu u koju su iz ranijih godina prenete prijave podnete protiv 1157 lica. Istovremeno, tokom izveštajnog perioda primljene su krivične prijave protiv 4653 lica (u 2008. godini primljene prijave protiv 4350 lica), tako da su javna tužilaštva u ovom izveštajnom periodu postupala po krivičnim prijavama podnetim protiv 5689 lica.

Rešenje o odbacivanju krivične prijave doneto je prema 1385 lica, što je 23,1%, dok su tokom 2008. godine krivične prijave odbačene prema 1163 lica, što je 21,1%. Do kraja izveštajnog perioda nisu rešene krivične prijave podnete protiv 1700 lica ili 28,38% (u 2008. godini 24,53%) od ukupnog broja prijava koje su bile u radu.

Optužnim predlogom optuženo je 2173 (2008. godine 2224 lica), a neposrednom optužnicom 59 lica (u 2008. godini 55 lica).

Protiv 329 lica tokom 2009. godine vođene su istrage započete ranijih godina, a prema 538 stavljen je zahtev za sprovođenje istrage po novoprimitim krivičnim prijavama (u 2008. godini zahtevana istraga protiv 594 lica) Istrage protiv 89 lica su obustavljene i to je povećanje u odnosu na 2008. Godinu, kada je istraga obustavljena protiv 73 lica. U istom periodu prema 2 lica istraga je prekinuta, a do kraja izveštajnog perioda nisu okončane istrage protiv 346 lica. Nakon završene istrage optuženo je 410 lica (u 2008. godini 451 lice).

Sudovi su doneli ukupno 2255 presuda, od čega osuđujućih prema 2097 lica. Zatvorska kazna izrečena je prema 435 lica, što je

17,50%, dok je u 2008. godini zatvorska kazna izrečena prema 367 lica ili 18,44%. Uslovna osuda izrečena je prema 1369 lica, što je 65,28%, dok je 2008. godine taj procenat iznosio 65,32, a sudska opomena prema 25 lica. Mere bezbednosti kojima je okončan krivični postupak izrečene su prema 47 lica, 4 lica su oslobođena od kazne, a prema 99 lica obustavljen je krivični postupak nakon optuženja. U toku prošle godine prema 91 licu doneta je oslobađajuća presuda, a prema 67 lica odbijajuća presuda.

Prvostepeni sudovi nisu doneli presude po optuženjima prema 1735 lica.

Javna tužilaštva su na donete presude uložila ukupno 504 žalbe, a od toga zbog odluke o kazni 379, uvaženo je 110 žalbi, od toga zbog odluke o kazni 74, odbijeno 198, od toga zbog odluke o kazni 144.

Pritvor je određen prema 205 lica ili 3,42% od ukupno prijavljenih lica (2008. prema 173 i u 3,14%). Krivične prijave rešene su na drugi način prema 134 lica, istrage su rešene na drugi način prema 20 lica, a prema 2 lica optuženja su prenetna na nadležnost drugom tužilaštvu.

3.5.4 Nasilje u porodici iz člana 194. KZ - 2010. godina

Iz ranijeg izveštajnog perioda u 2010. godini prenete su krivične prijave podnete protiv 1223 lica. Taj broj predstavlja smanjenje u odnosu na 2009. godinu u koju su iz ranijih godina prenete prijave podnete protiv 1336 lica. Istovremeno, tokom izveštajnog perioda primljene su krivične prijave protiv 2204 lica (u 2009. godini primljene su prijave protiv 4653 lica), tako da su javna tužilaštva u ovom izveštajnom periodu postupala po krivičnim prijavama podnetim protiv 5627 lica.

Rešenja o odbacivanju krivičnih prijava doneto je prema 1319 lica, što je 23,44%, dok su tokom 2009. godine krivične prijave odbacene prema 1385 lica, što je 23,1%. Do kraja izveštajnog perioda nisu rešene krivične prijave podnete protiv 1861 lica ili 33,07% (u 2009 godini 28,38%) od ukupnog broja prijava koje su bile u radu.

Optužnim predlogom optuženo je 1833 lica (2009. godine 2173 lica), a neposrednom optužnicom 9 lica (u 2009. godini 59 lica).

Protiv 245 lica tokom 2010. godine, vođene su istrage započete ranijih godina, a prema 428 stavljen je zahtev za sprovođenje istrage

po novoprimljenim krivičnim prijavama (u 2009. godini zahtevana je istraga protiv 538 lica). Istrage protiv 57 lica su obustavljene i to je smanjenje u odnosu na 2009. godinu, kada je istraga obustavljena protiv 89 lica. Nije bilo prekida istrage. Do kraja izveštajnog perioda nisu okončane istrage protiv 321 lica. Nakon završene istrage optuženo je 281 lice (u 2009. godini 410 lica).

Sudovi su doneli ukupno 1656 presuda, od čega osuđujućih prema 142 lica. Zatvorska kazna izrečena je prema 338 lica, što je 23,80%, dok je u 2009. godini zatvorska kazna izrečena prema 435 lica ili 20,74%. Uslovna osuda izrečena je prema 946 lica, što je 66,61% dok je 2009. godine taj procenat iznosio 65,28%, a sudska opomena prema 22 lica. Mere bezbednosti kojima je okončan krivični postupak, izrečene su prema 32 lica, a prema 71 licu obustavljen je krivični postupak nakon optuženja. U toku prošle godine prema 85 lica doneta je oslobađajuća presuda, a prema 48 lica odbijajuća presuda.

Prvostepeni sudovi nisu doneli presude po optuženjima prema 1392 lica.

Javna tužilaštva su na donete presude uložila ukupno 375 žalbi, a od toga zbog odluke o kazni 291 žalba, uvažene su 64 žalbe, od toga zbog odluke o kazni 47 žalbi, odbijeno 95 žalbi, od toga zbog odluke o kazni 56 žalbi.

Prvostepeni sudovi nisu doneli presude po optuženjima prema 1392 lica.

Javna tužilaštva su na donete presude uložila ukupno 375 žalbi, a od toga zbog odluke o kazni 291 žalba, uvaženo je 64 žalbi, od toga zbog odluke o kazni 47 žalbi, odbijeno 95 žalbi, od toga zbog odluke o kazni 56 žalbi.

Pritvor je određen prema 230 lica ili u 4,08% od ukupno prijavljenih lica (2009. godine prema 2005 ili 3,42%). Krivične prijave rešene su na drugi način prema 177 lica, istrage su rešene na drugi način prema 14 lica, a prema 3 lica optuženja su preneti na nadležnost drugom tužilaštvu.

3.5.5 Nasilje u porodici iz člana 194. KZ - 2011. godina

Iz ranijeg izveštajnog perioda u 2011. godini prenete su krivične prijave protiv 2499 lica. Istovremeno, tokom izveštajnog perioda primljene su krivične prijave protiv 3708 lica (u 2010. godini primljene su prijave protiv 4404 lica), što je manje za 15,8% od prethodnog izveštajnog perioda, tako da su javna tužilaštva u ovom izveštajnom periodu postupala po krivičnim prijavama podnetim protiv ukupno 6207 lica, a što je više za 10,3% od ukupnih prijava koje su bile u radu u prethodnom periodu.

Rešenja o odbacivanju krivičnih prijava doneta su prema 1522 lica, što je 24,52%, dok su tokom 2010. godine krivične prijave odbačene prema 1319 lica, što je 23,44%. Do kraja izveštajnog perioda rešene krivične prijave podnete protiv 2309 lica ili 31,19% (u 2010. godini 33,07%) od ukupnog broja prijava koje su bile u radu.

Optužnim predlogom optuženo je 1661 lice (2010. godine 1833 lica), a neposrednom optužnicom 27 lica (u 2010. godini 9 lica).

Protiv 384 lica tokom 2011. godine vođene su istrage započete ranijih godina, a prema 432 stavljen je zahtev za sprovođenje istrage po novoprimljenim krivičnim prijavama (u 2010. godini zahtevana je istraga protiv 428 lica). Istrage protiv 84 lica su obustavljene i to je povećanje u odnosu na 201. godinu, kada je istraga obustavljena protiv 57 lica. Bio je 1 prekid istrage. Do kraja izveštajnog perioda nisu okončane istrage protiv 421 lica. Nakon završene istrage optuženo je 265 lica (u 2010. godini 281 lice).

Sudovi su doneli ukupno 1724 presude (prethodne godine 1656), od čega osuđujućih prema 1565 lica. Zatvorska kazna izrečena je prema 351 licu, što je 22,42% od osuđujućih, dok je 2010. godine zatvorska kazna izrečena prema 338 lica ili 23,8%. Uslovna osuda izrečena je prema 1134 lica, što je 72,46%, dok je 2010. godine taj procenat iznosio 66,61%, a sudska opomena je izrečena prema 8 lica, prethodne godine prema 22. Mere bezbednosti kojima je okončan krivični postupak, izrečene su prema 15 lica, prethodne godine prema 32 lica, novčana kazna prema 39 lica, rad u javnom interesu prema 19 lica i 5 lica je oslobođeno od kazne, a prema 115 lica obustavljen je krivični postupak nakon optuženja a prethodne godine je bio obustavljen postupak prema 71 licu. U toku prošle godine prema 81 licu doneta je oslobađa-

juća presuda a prema 78 lica odbijajuća presuda. Prema 11 lica doneta je novčana kazna kao sporedna.

Prvostepeni sudovi nisu doneli presude po optuženjima prema 1463 lica. Javna tužilaštva su na donete presude uložila ukupno 285 žalbi, a od toga zbog odluke o kazni 185 žalbi, uvažene su 54 žalbe, od toga zbog odluke o kazni 33 žalbe, odbijene su 132 žalbe, od toga zbog odluke o kazni 100 žalbi.

Pritvor je određen prema 237 lica ili u 3,81% od ukupno prijavljeni lica (2010. godine prema 230 lica ili 4,08%). Krivične prijave rešene su na drugi način prema 256 lica, istrage su rešene na drugi način prema 45 lica, a prema 3 lica optuženja su preneti na nadležnost drugom tužilaštvu.

Tabela 1. Statistički podaci za član 194. KZ za period 2007 – 2011

Nasilje u porodici iz člana 194. KZ					
2007	2008	2009	2010	2011	Ukupno
Preneto krivičnih dela prema licu					
718	1.157	1.336	1.223	2.449	6.883
Primljeno krivičnih prijava prema licu					
3.633	4.350	4.653	4.404	3.708	20.748
Javna tužilaštva postupala prema licu					
4.351	5.507	5.689	5.627	6.207	27.381
Odbačene krivične prijave prema licu					
1.006	1.163	1.385	1.319	1.522	6.395
Nerešenih krivičnih prijava podnetih prema licima					
1.084	1.351	1.700	1.861	2.309	8.305
Optuženo lica po optužnom predlogu					
1.670	2.224	2.173	1.833	1.661	9.561
Optuženo lica neposrednom optužnicom					
73	55	59	9	27	223
Podnete nerešene istrage od ranije prema licima					
234	294	329	245	384	1.487
Stavljen zahtev za sprovođenje istrage prema licima po novim krivičnim prijavama					
429	594	538	428	432	2.421
Obustavljene istrage prema licima					
53	73	89	57	84	356
Istraga prekinuta prema licima					
12	11	2	0	1	26
Nerešenih istraga prema licima					
277	337	346	321	421	1.702
Nakon završenih istraga optuženo lica					
298	451	410	281	265	1.705
Doneto presuda					
1.594	2.110	2.255	1.656	1.724	9.339
Od čega osuđujućih prema licima					
1.445	1.990	2.097	1.420	1.565	8.517
Izrečene kazne zatvora prema licima					
298	367	435	338	351	1.789

Izrečene uslovne osude prema licima					
948	1.300	1.369	946	1.134	5.697
Sudske opomene prema licima					
13	25	25	22	8	93
Mere bezbednosti kojima je okončan krivični postupak prema licima					
29	35	47	32	15	158
Oslobođeno lice od kazne					
7	9	4	-	5	25
Obustavljen krivični postupak prema licima nakon optuženja					
81	84	99	71	115	450
Oslobađajuća presuda prema licima					
53	60	91	85	81	370
Odbijajuća presuda prema licima					
56	60	67	48	78	309
Prvostepeni sudovi nisu doneli presude po optuženjima prema					
1.277	1.635	1.735	1.392	1.463	7.502
Javna tužilaštva su na donete presude uložila ukupno žalbi					
235	329	504	375	285	1.728
Zbog odluke o kazni					
178	235	379	291	185	1.268
Uvaženo žalbi					
72	99	110	64	54	399
Od toga zbog odluka o kazni					
43	64	74	47	33	261
Odbijeno					
75	122	198	95	132	622
Od toga zbog odluke o kazni					
59	85	144	56	100	444
Pritvor određen prema					
143	173	205	230	237	988
Krivične prijave rešene na drugi način prema					
89	120	134	177	256	776
Istrage rešene na drugi način prema					
23	17	20	14	45	119
Optuženja prenet na nadležnost drugom tužilaštvu					
16	2	2	3	3	26

IV

PREPORUKE ZA POSTUPANJE POLICIJE I JAVNOG TUŽIOCA U SPROVOĐENJU ZAŠTITE OD NASILJA U PORODICI

Dobra nacionalna praksa

U procesu organizovanja zaštite od nasilja u porodici i pružanja pravne, socijalne, psihološke i svake druge podrške žrtvama porodičnog nasilja svi državni organi i institucije, pa time i policija i javni tužilac, trebalo bi da se u svom radu, a radi postizanja delotvorne zaštite od nasilja, rukovode određenim opšteprihvaćenim principima kao što su:

- nulta tolerancija na porodično nasilje;
- zaustavljanje nasilja i očuvanje bezbednosti žrtve ;
- hitnost u postupanju u skladu sa stepenom ugroženosti žrtve;
- blagovremeno informisanje žrtve o mehanizmima zaštite i o njenim pravima;
- uvažavanje i očuvanje dostojanstva i privatnosti žrtve;
- uvažavanje potreba i stavova žrtve;
- izbegavanje sekundarne viktimizacije žrtve;
- izgradnja i očuvanje poverenja u državne organe i institucije;
- podizanje stručnih kompetencija kroz planske edukacije i afirmaciju primera dobre prakse.

4.1 Nasilje u porodici i policijska ovlašćenja

U organizovanom društvenom sistemu zaštite od nasilja u porodici, Policija je najčešće prva među svim ostalim državnim organima i institucijama, kome se žrtva porodičnog nasilja obraća za pomoć, tako da je primena policijska ovlašćenja upravo jedan od prvih mehanizama koji se u ovom procesu aktivira i zbog toga je od naročite važnosti da se u svakom konkretnom slučaju, bez izuzetka, reaguje na prijavu nasilja, kao i da se u toj prvoj fazi reagovanja na porodično nasilje preduzmu ona policijska ovlašćenja koja su adekvatna obliku i intenzitetu nasilja i stepenu ugroženosti žrtve.

Policija je državni organ koji je u okviru svoje nadležnosti odgovoran za ostvarivanje javne bezbednosti na teritoriji Republike Srbije i u tom cilju dužan je da, vršenjem policijskih i drugih poslova, svim građanima pruža zaštitu njihovih prava i sloboda, kako je to i propisano odredbama člana 1. Zakona o policiji (Službeni glasnik RS, br. 101/2005 i 63/2009), pri čemu se, radi pružanja zaštite, mogu ograničiti pojedina prava i slobode, pod uslovima i na način utvrđen Ustavom i zakonom. Ovo ograničenje prvenstveno se odnosi na prava i slobode lica koja svojim ponašanjem ugrožavaju ili povređuju tuđa prava i slobode i time vrše krivična dela ili prekršaje, dakle protivpravna dela koja su kažnjiva po zakonu. U vršenju poslova iz svoje nadležnosti, a radi o ostvarivanja bezbednosti ljudi i imovine, Policija je dužna da saraduje sa organima teritorijalne autonomije i lokalne samouprave, kao i sa državnim i drugim organima i ustanovama, nevladinim i drugim organizacijama, grupama i pojedincima, u skladu sa odredbama člana 6. Zakona o policiji.

Vrste policijskih poslova kojima se obezbeđuje ostvarivanje javne bezbednosti propisane su odredbama člana 10. Zakona o policiji (u daljem tekstu ZP), a među njima su, sa aspekta sprovođenja zaštite od nasilja u porodici, najznačajniji sledeći policijski poslovi:

- 1) bezbednosna zaštita života, prava, sloboda i ličnog integriteta lica, kao i podrška vladavini prava;
- 2) bezbednosna zaštita imovine;
- 3) sprečavanje, otkrivanje i rasvetljavanje krivičnih dela, prekršaja i drugih delikata, drugi vidovi borbe protiv kriminala i otklanjanje njegovih organizovanih i drugih oblika;

- 4) otkrivanje i hvatanje izvršilaca krivičnih dela i prekršaja i drugih lica za kojima se traga i njihovo privođenje nadležnim organima;
- 5) održavanje javnog reda, pružanje pomoći u slučaju opasnosti i pružanje druge bezbednosne pomoći onima kojima je neophodna.

Način na koji policijski službenici treba da obavljaju policijske poslove bliže je uređen Pravilnikom o načinu obavljanja policijskih poslova (Službeni glasnik RS, br. 27/2007).

Policijske poslove vrše policijski službenici i to kako uniformisani, tako i neuniformisani policijski službenici, koji su ovlašćeni za primenu pojedinih policijskih ovlašćenja iz člana 30. Zakona o policiji (ovlašćena službena lica), a od kojih su najznačajnija sledeća policijska ovlašćenja:

- 1) upozorenje i naređenje; 2) provera i utvrđivanje identiteta lica i identifikacija predmeta; 3) pozivanje; dovođenje; 4) zadržavanje lica i privremeno ograničenje slobode kretanja; 5) traženje obaveštenja; 6) privremeno oduzimanje predmeta; 7) pregled prostora, objekata i dokumentacije i protiteroristički pregled; 8) zaustavljanje i pregledanje lica, predmeta i saobraćajnih sredstava; 9) obezbeđenje i pregled mesta događaja; 10) prijem prijave o učinjenom krivičnom delu; 11) policijsko opažanje (opserviranje); 12) zaštita žrtava krivičnih dela i drugih lica; 13) prikupljanje, obrada i korišćenje ličnih podataka; 14) upotreba sredstava prinude.

Pre nego što ovlašćeno službeno lice pristupi primeni ovlašćena dužno je da se prethodno uveri da su ispunjeni svi zakonski uslovi za primenu ovlašćenja (član 31. ZP), kao i da se pokazivanjem službene značke i službene legitimacije predstavi licu prema kome primenjuje ovlašćenje (član 34 ZP). Prilikom same primene policijskog ovlašćenja, ovlašćeno službeno lice treba da postupa nepristrasno, da svakome pruži jednaku zakonsku zaštitu, bez diskriminacije po bilo kom osnovu, odnosno da postupa humano i poštuje dostojanstvo, ugled i čast svakog lica, kao i druga osnovna ljudska prava i slobode, ali da pri tome prednost uvek daje pravima ugroženog lica u odnosu na prava lica koje svojim ponašanjem ugrožava prava drugih (član 35. ZP). Dakle, prilikom vršenja policijskih ovlašćenja, prioritet ovlašćenim službenim licima treba da bude zaštita žrtava krivičnih ili drugih kažnjivih dela, a među njima su naravno i žrtve porodičnog nasilja, ko-

jima su ugrožena ili povređena osnovna ljudska prava i slobode, pre svega pravo na život i bezbednost.

Ukoliko u toku svoga rada ovlašćena službena lica utvrde postojanje osnova sumnje da je neko lice izvršilo krivično delo nasilje u porodici iz člana 194 Krivičnog zakonika RS ili neko drugo krivično delo za koje se goni po službenoj dužnosti, imaju obavezu, kao i svi ostali državni organi, organi teritorijalne autonomije, institucije i javna preduzeća, da u smislu odredbe člana 222. Zakonika o krivičnom postupku (Službeni list SRJ”, br. 70/2001 i 68/2002 i Službeni glasnik RS, br. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 85/2005, 49/2007, 20/2009), odmah o tome obaveste nadležnog javnog tužioca i podnesu krivičnu prijavu ili eventualno izveštaj o događaju.

4.1.1 Postupanje policijskih službenika po saznanju za slučaj porodičnog nasilja

Praksa pokazuje da se krivična dela i prekršaji sa elementima porodičnog nasilja najčešće prijavljuju upravo policiji i to dok je nasilje još u toku ili neposredno nakon što je prestalo, zbog čega je pravilno i blagovremeno postupanje policijskih službenika od naročite važnosti za zaustavljanje nasilja, pružanje zaštite žrtvama porodičnog nasilja. U tom smislu i Opšti protokol o postupanju i saradnji ustanova, organa i organizacija u situacijama nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima (predviđa da su prvenstveni zadaci policije osiguranje bezbednosti i zaštita prava žrtve, kao i zaustavljanje nasilja. Do saznanja da se dogodio slučaj porodičnog nasilja, ovlašćena službena lica mogu doći na tri načina:

1) samoinicijativno – kada ovlašćena službena lica neposrednim zapažanjem, u komunikaciji sa građanima, analizom informacija iz sredstava javnog informisanja ili tokom rada na rasvetljavanju drugih krivičnih dela ili prekršaja, kao i operativnim radom, dođu do podataka koji ukazuju da je u toku izvršenje ili je izvršeno delo sa elementima porodičnog nasilja. Ukoliko je nasilje u toku, obavestiće se dežurna služba i po mogućnosti pružiti pomoć i zaštita žrtvi i obezbediti lice mesta do dolaska patrole policije.

2) neposredno - ličnim dolaskom žrtve porodičnog nasilja, drugog člana porodice ili građanina u službene prostorije policije radi podnošenja prijave.

U ovoj situaciji neophodno je o bez odlaganja obaviti razgovor sa podnosiocem prijave i o tome sačiniti zapisnik koji treba da sadrži podatke o nazivu organizacione jedinice Ministarstva unutrašnjih poslova koja je primila prijavu, ime, prezime i zvanje policijskog službenika koji je prijavu primio i zapisničara, mesto i vreme prijema prijave i zaključenja zapisnika, zatim lične podatke podnosioca prijave i da li je oštećen krivičnim delom, odnosno da li se radi o žrtvi porodičnog nasilja, zatim opis događaja (okolnosti, mesto, vreme i način izvršenja dela i dr.), podatke koji ukazuju na izvršioca dela, svedoke, kao i druge činjenice od značaja za rasvetljavanje dela sa elementima porodičnog nasilja. Ukoliko se ustanovi da postoje osnovi sumnje da je izvršeno neko od krivičnih dela za koje se goni po službenoj dužnosti, potrebno je o tome odmah obavestiti javnog tužioca. Naročito se mora obratiti pažnja ukoliko je žrtva porodičnog nasilja maloletno lice, u kom slučaju je potrebno odmah obavestiti nadležni centar za socijalni rad, kako bi stručno lice iz organa starateljstva prisustvovalo saslušanju i uzimanju izjave od maloletnog lica, a po potrebi i lekarskom pregledu u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi radi konstatovanja eventualnih povreda, pri čemu je važno naglasiti da prikupljanje obaveštenja od maloletnog lica treba da obavljaju službena lica koja su stekla posebna znanja iz oblasti prava deteta i krivičnopravne zaštite maloletnih lica.

3) posredno – prijavljivanjem događaja dežurnoj službi telefonom ili podnošenjem pismene prijave od strane žrtve porodičnog nasilja, drugog člana porodice ili građanina.

Kada žrtva porodičnog nasilja ili drugi građanin telefonom pozove dežurnu službu, radi prijavljivanja događaja sa elementima porodičnog nasilja, policijski službenik koji obavlja razgovor, da bi doneo odluku o hitnosti reagovanja, trebao bi da postavi takva pitanja, na osnovu kojih će utvrditi sledeće činjenice:

- sa kime razgovara (stranka može ostati i anonimna);
- gde se dešava nasilje;
- šta se dogodilo;

- da li je neko povređen i da li je potrebna hitna medicinska pomoć;
- ko je prijavljeno lice, da li je prijavljeni prisutan, ako nije gde se nalazi;
- da li je nasilje u toku i da li je žrtva u neposrednoj opasnosti;
- da li je korišćeno oružje ili drugo opasno sredstvo i gde se ono nalazi;
- da li je prijavljeno lice pod dejstvom alkohola ili narkotika;
- da li su prisutna maloletna lica i da li su ona bezbedna;
- da li se i ranije dešavalo nasilje i da li je dolazila policija.

Prilikom obavljanja razgovora, policijski službenik je dužan da se uzdržava od suvišnih komentara, iznošenja ličnih stavova o događaju, kao i da se raspituje o spremnosti žrtve za pokretanje i vođenje kaznenog postupka. Nakon što dođe do potrebnih podataka i utvrdi da ima osnova za policijsko postupanje, policijski službenik će odmah izvršiti proveru u evidenciji legalnog posedovanja oružja svih članova porodice i na lice mesta uputiti patrolu policijskih službenika u kojoj bi trebalo da budu najmanje dva policijska službenika, a zatim evidentirati poziv u dnevnik događaja.

4.1.2 Postupanje policijskih službenika na mestu odvijanja nasilja u porodici

Primarni zadatak patrole policije koja je upućena na mesto odvijanja porodičnog nasilja mora da bude zaštita života i očuvanje bezbednost žrtve porodičnog nasilja i zbog toga je od naročite važnosti da je dežurna služba utvrdila sve okolnosti koje su od značaja za procenu rizika i stepena ugroženosti žrtve. Poseban prioritet imaju oni pozivi za koje se proceni da su vezani za situaciju koja uključuje životnu ugroženost žrtava. Bez obzira na stepen ugroženosti žrtve porodičnog nasilja, policijski službenici su dužni da uvek odgovore na poziv za pomoć i izađu na lice mesta. Ukoliko je žrtva porodičnog nasilja ženskog pola, poželjno je da u patroli bude i policijska službenica, dakle osoba ženskog pola, zbog lakšeg uspostavljanja komunikacije sa žrtvom nasilja. Prilikom neposrednog približavanja mestu događaja, preporučljivo je da se ne koriste

zvučna i svetlosna signalizacija, osim u slučajevima izuzetno hitne intervencije, iz razloga jer se upotrebom svetlosnih i zvučnih uređaja nasilnik upozorava na približavanje policije i time dobija priliku za osmišljavanje i realizaciju odluke o bekstvu ili pružanju otpora.

Po dolasku na lice mesta, patrola policijskih službenika treba, bez odlaganja, da preduzme sledeće aktivnosti:

- odrediti lokaciju događaja, stanje žrtve, dece i osumnjičenog;
- razdvojiti osumnjičenog od žrtve, kako mu ne bi bila u vidokrug;
- utvrditi da li je korišćeno oružje ili opasno oruđe i uz potvrdu ga privremeno oduzeti;
- ukoliko oružje nije korišćeno, proveriti podatke o posedovanju oružja, pronaći ga i uz potvrdu privremeno ga oduzeti;
- pružiti pomoć povređenim licima, pozvati hitnu medicinsku pomoć i organizovati prevoz žrtve do zdravstvene ustanove;
- na zahtev žrtve ili ukoliko je žrtva maloletno lice, odmah pozvati mobilni tim organa starateljstva;
- obaviti posebne razgovore sa osumnjičenim, svedocima i žrtvom, pri čemu se žrtva ne sme osuđivati, niti pokušavati njihovo pomirenje;
- evidentirati bitne podatke o osumnjičenom, žrtvi, deci i svedocima;
- opisati i po mogućnosti fotografisati vidljive tragove nasilja na prisutnim licima i na mestu događaja;
- izvršiti alkotestiranje lica za koja se sumnja da su pod dejstvom alkohola;
- utvrditi da li je prema osumnjičenom na snazi neka od mera zaštite od nasilja u porodici;
- informisati žrtvu o pravnim procedurama zaštite koje su joj dostupne, pri čemu se ne smeju davati sugestije o pokretanju ili odustanju od postupka zaštite;
- informisati žrtvu o kontakt telefonima i adresama relevantnih institucija i nevladinih organizacija koje pružaju pomoć žrtvama porodičnog nasilja;
- po potrebi asistirati u premeštanju ličnih stvari i imovine žrtve, sačekati da ih pokupi i izvršiti njen prevoz do sigurnog odredišta;

– izvršiti prevoz žrtve do sigurne kuće ili drugog sigurnog odredišta.

Po utvrđivanju činjeničnog stanja na licu mesta i po preduzimanju najhitnijih radnji, patrola policije će okolnostima događaja izvestiti šefa smene dežurne službe, koji će sa ovim okolnostima odmah upoznati dežurnog zamenika javnog tužioca i u skladu sa uputstvima javnog tužioca, naložiti patroli policije preduzimanje dodatnih radnji i mera i po potrebi otklanjanje određenih nepravilnosti u radu patrole.

4.1.3 Rad policijskih službenika na rasvetljavanju slučajeva porodičnog nasilja

Kada ovlašćena službena lica u toku obavljanja svojih dužnosti dođu do saznanja bilo posrednim ili neposrednim putem ili samoinicijativnim radom, do saznanja o postojanju činjenica koje ukazuju na postojanje osnova sumnje da je izvršeno krivično delo nasilje u porodici iz člana 194. Krivičnog zakonika RS ili eventualno drugo krivično delo za koje se goni po službenoj dužnosti, dužni su da bez odlaganja preuzmu sve potrebne mere da se učinilac takvog krivičnog dela pronađe i da se predupredi njegovo bekstvo ili skrivanje, a naročito da se preduzmu sve radnje u cilju otkrivanja i obezbeđivanja tragova krivičnog dela kao i predmeta koji su upotrebljeni za izvršenje krivičnog dela ili mogu poslužiti kao dokaz u krivičnom postupku, a takođe su dužni da pakupe sva obaveštenja koja bi mogla biti od koristi za uspešno vođenje krivičnog postupka. U tu svrhu mogu se prikupljati obaveštenja od građana, vršiti pregled prevoznih sredstava, za određeno vreme ograničiti kretanje na određenom prostoru i izvršiti pregled određenih objekata i prostorija i dr. O svim činjenicama i okolnostima koje su utvrđene prilikom preduzimanja pojedinih radnji, a koje mogu biti od interesa i značaja za krivični postupak, kao i o predmetima koji su pronađeni ili oduzeti, ovlašćeno službeno lice će sastaviti zapisnik ili sačiniti službenu belešku.

Pravilnom i potpunom utvrđivanju činjeničnog stanja u slučajevima porodičnog nasilja doprinosi niz materijalnih i nematerijalnih dokaza. Među materijalnim dokazima koji se češće susreću su: telesne

povrede u vidu razderotina, posekotina, ogrebotina, krvnih podliva, preloma kostiju, pramenova iščupane kose, pocepana odeće, SMS poruka, fotografija, video i zvučnih zapisa sadržani u mobilnim telefonima ili drugim elektronskim uređajima, pisma, beleške, oružje, razno oruđe i drugi predmeti, polomljen nameštaj i predmeti za kućnu ili ličnu upotrebu i dr. Takođe, od značaja mogu biti i medicinski izveštaji o prethodnim povredama žrtava, odnosno nasilnika, o i lečenju od bolesti zavisnosti, izvodi iz kaznenih evidencija, evidencija događaja, podaci o prethodno registrovanim pozivima policiji, intervencijama i merama koje su tim povodom preduzimate.

Takođe, u cilju otkrivanja krivičnog dela i njegovog učinoca, ovlašćena službena lica mogu pozivati građane radi neposrednih prikupljanja potrebnih obaveštenja. Poziv se po pravilu upućuje pismenim putem i to na taj način da ga građani primi najmanje osam dana pre nego što se ima odazvati pozivu, a u samom pozivu mora se naznačiti razlog pozivanja i svojstvo u kome se građani poziva, kao i upozorenje da se u slučaju neodazivanja pozivu može izvršiti njegovo prinudno dovođenje. Nakon što se građani odazove pozivu, prikupljanje obaveštenja od strane ovlašćenog službenog lica može trajati najduže četiri sata, nakon čega će se sačiniti službena beleška ili zapisnik o datom obaveštenju koja će se pročitati licu koje je saslušano i na koje građanin može staviti primedbe koje se imaju uneti u službenu belešku ili zapisnik. Ako ovlašćeno službeno lice prilikom prikupljanja obaveštenja oceni da pozvani građanin može biti smatran osumnjičenim za krivično delo povodom kog je pozvan radi davanja obaveštenja, dužan je da takvog građanina odmah obavesti o delu za koje se tereti i osnovama sumnje da je on izvršilac tog dela te o pravu da uzme branioca koji će prisustvovati njegovom daljem saslušanju i da nije dužan da bez branioca odgovara na postavljena pitanja. Ako osumnjičeni u prisustvu branioca pristane da da iskaz tada će ovlašćeno službeno lice obavestiti nadležnog javnog tužioca koji može, a i ne mora, prisustvovati njegovom saslušanju, ali ono što je bitno naglasiti to je da se takva izjava osumnjičenog koja je data u prisustvu branioca može koristiti kao dokaz u krivičnom postupku.

Naročiti značaj za utvrđivanje činjeničnog stanja ima razgovor i prikupljanje obaveštenja od žrtve porodičnog nasilja, pri čemu treba uzeti u obzir njeno posebno psihičko stanje u kojem se nalazi usled

pretrpljenog nasilja. Naime, usled ovakvog stanja, može se desiti da ne uskraćuje davanje informacija o određenim činjenicama i događajima, nesigurna je ili menja iskaz. Uzrok tome treba tražiti u strahu od nasilnika, narušenom psihičkom stanju, preplavljenosti emocijama i sl. Pored toga, takvo ponašanje može biti i posledica nepoverenja, usled ranijeg neprofesionalnog ponašanja policijskih službenika. Česte su i situacije da žrtve ne žele da se upuste u krivični postupak zbog osećanja nesigurnosti i straha od budućeg nasilja, emotivne ili ekonomske vezanosti za partnera koji je nasilan, sramote, kao i zbog očekivanja da će nasilje prestati.

Posebnu specifičnost imaju pravila obavljanja razgovora sa decom i maloletnicima koja se zasnivaju na uvažavanju njihovih psihofizičkih i psihosocijalnih karakteristika, kao što su: postepeni razvoj njihove sposobnosti opažanja; mala sposobnost razumevanja opaženog; nemaju realnu predstavu o vremenu, obliku, dimenzijama, rastojanju zbog nedostatka životnog iskustva i sl; podložnost sugestiji; oskudan fond reči i sl. U cilju upoznavanja ličnosti maloletnog lica sa kojim se želi obaviti razgovor, prethodno treba utvrditi nivo njegovog fizičkog, psihičkog i emotivnog razvoja, njegove sposobnosti za koncentraciju i zapažanje, pamćenje i iskazivanje, kakav mu je odnos prema roditeljima, ostalim članovima porodice, drugovima, prema školskim obavezama i sl, što će sve olakšati ovlašćenom službenom licu da dođe do potrebnih podataka.

U situacijama kada je neophodno utvrditi identitet učinioca odnosno istovetnost lica, kao i u drugim slučajevima od interesa za uspešno vođenje postupka, ovlašćeno službeno lice može uz prethodno odobrenje istražnog sudije fotografisati osumnjičenog, uzeti otiske njegovih prstiju, javno objaviti fotografiju osumnjičenog i preduzeti druge radnje koje su potrebne za utvrđivanje identiteta izvršioca krivičnog dela. Ukoliko su na određenim predmetima fiksirani tragovi papilarnih linija odnosno otisci prstiju, ovlašćeno službeno lice može uz prethodno odobrenje javnog tužioca, da uzima otiske prstiju od lica za koje postoji verovatnoća da su mogli doći u dodir sa tim predmetima.

Na osnovu svih prikupljenih obaveštenja, ovlašćeno službeno lice će sastaviti krivičnu prijavu u kojoj će navesti dokaze za koje je saznao prilikom prikupljanja potrebnih obaveštenja i uz krivičnu prijavu će nadležnom javnom tužiocu dostaviti oduzete predmete, foto

dokumentaciju, pribavljene izveštaje, zatim spise o preduzetim merama i radnjama, službene beleške, izjave, i sav drugi prikupljeni materijal koji može biti koristan za uspešno vođenje krivičnog postupka. Ukoliko se eventualno nakon podnošenja krivične prijave dođe do saznanja o novim činjenicama i dokazima ili se otkriju tragovi krivičnog dela, ovlašćeno službeno lice će prikupiti dodatna obaveštenja i potom izveštaj o tome dostaviti nadležnom javnom tužiocu. Ako se na osnovu prikupljenih dokaza utvrdi da u konkretnom slučaju radnja izvršenja sadrži elemente prekršaja, a ne krivičnog dela, podneće se zahtev za pokretanje prekršajnog postupka protiv učinioca.

4.1.4 Lišenje slobode lica osumnjičenog za izvršenje krivičnog dela ili prekršaja sa elementima porodičnog nasilja

Nakon izvršene konsultacije sa dežurnim zamenikom javnog tužioca, kao rukovodiocem predkrivičnog postupka, ukoliko se utvrdi da se u radnjama prijavljenog lica stiču elementi krivičnog dela nasilje u porodici iz člana 194. Krivičnog zakonika ili nekog drugog krivičnog dela za koje se goni po službenoj dužnosti i da postoji jedan ili više zakonom predviđenih uslova za određivanje pritvora protiv učinioca (član 142. i član 436 ZKP), ovlašćeno službeno lice će učinioca lišiti slobode na osnovu člana 227. stav 1. Zakonika o krivičnom postupku i po pravilu ga odmah, a najduže u roku od osam sati, sprovesti nadležnom istražnom sudiji, kog će prilikom dovođenja obavestiti o razlozima i vremenu lišenja slobode učinioca.

Izuzetno, na osnovu člana 229. stav 1. Zakonika o krivičnom postupku lice koje je lišeno slobode na osnovu člana 227. stav 1. ZKP –a, kao i lice koje se odazvalo pismenom pozivu, a ima svojstvo osumnjičenog, može biti zadržano od strane policije radi prikupljanja obaveštenja ili saslušavanja najduže 48 sati od časa lišenja slobode odnosno od časa odazivanja na poziv. Odmah po zadržavanju, a najkasnije u roku od dva sata, ovlašćeno službeno lice mora doneti rešenje o zadržavanju u kojem je dužan da navede delo za koje se osumnjičeni tereti, osnove sumnje, dan i čas lišenja slobode ili odazivanja pozivu, kao i vreme početka zadržavanja i takvo rešenje uručiti zadržanom licu. O svakom zadržavanju ovlašćeno službeno lice je dužno da odmah

obavesti istražnog sudiju i javnog tužioca, a protiv rešenja o zadržavanju osumnjičeni i njegov branilac imaju prava žalbe koja se odmah dostavlja istražnom sudiji. Od momenta donošenja rešenja o zadržavanju, osumnjičeni mora imati branioca, a ako ga sam ne obezbedi, ovlašćeno službeno lice će mu ga postaviti po službenoj dužnosti, i to po redosledu sa spiska koji dostavlja nadležna advokatska komora. Saslušanje osumnjičenog odlaže se do dolaska njegovog branioca ali ukoliko u roku od 8 sati ne bude obezbeđeno prisustvo branioca, ovlašćeno službeno lice je dužno da bez odlaganja sprovede osumnjičenog nadležnom istražnom sudiji ili osumnjičenog pusti na slobodu.

Ukoliko se na mestu izvršenja događaja sa elementima porodičnog nasilja, po izvršenim proverama i nakon izvršene konsultacije sa nadležnim javnim tužiocem, utvrdi da se u radnjama učinioca ne stiču elementi krivičnog dela, već elementi nekog od prekršaja propisanih odredbama Zakona o javnom redu i miru (Službeni glasnik RS, br. 51/92, 53/93, 67/93, 48/94, 101/2005 i 85/2005), policijski službenici mogu takvog izvršioca, koji je zatečen u vršenju prekršaja, bez odlaganja privesti sudiji nadležnog prekršajnog suda, i bez naredbe sudije, na osnovu člana 165. Zakona o prekršajima, i to u sledećim situacijama:

- ako se identitet učinioca ne može utvrditi ili postoji potreba da se proveri njegov identitet;
- ako nema prebivalište ili boravište;
- ako odlaskom u inostranstvo može izbeći odgovornog za prekršaje;
- ako se dovodjenjem sprečava u nastavljanju izvršenja prekršaja.

Izuzetno, učinilac dela sa elementima porodičnog nasilja, koji je zatečen u vršenju prekršaja i koji se ne može se odmah privesti kod sudije, a postoje osnovi sumnje da će pobeći ili postoji opasnost da će neposredno nastaviti da vrši prekršaje, ovlašćeni policijski službenik može takvog učinioca zadržati najduže 24 časa i dužan je da bez odlaganja obavesti o zadržavanju lice koje odredi zadržano lice.

Ako je učinilac koji je zatečen u vršenju prekršaja, pod uticajem alkohola ili drugih omamljujućih sredstava, može se po naredbi prekršajnog suda ili po naredbi ovlašćenog policijskog službenika zadržati, ako postoji opasnost da će i dalje vršiti prekršaj, ali ne duže od 12 sati.

Zadržavanje je obavezno ako učinilac ima najmanje 1,2 gr/kg alkohola u krvi ili pod uticajem drugih omamljujućih sredstava, kao i u situaciji ako odbije da se podvrgnu ispitivanju na prisustvo alkohola ili drugih omamljujućih sredstava.

O svim podacima do kojih se došlo u radu policije, a koji su od značaja za sprečavanje i otkrivanje krivičnih dela i prekršaja i pronalaženja učinioca krivičnih dela i prekršaja, mora se voditi posebna evidencija u skladu sa odredbama člana 75 i člana 76 Zakona o policiji i oni se moraju čuvati kao poverljivi, naročito iz razloga jer bi se neovlašćenim pristupom takvim podacima mogao izložiti opasnosti fizički integritet lica na koje se lični i poverljivi podaci odnose.

U cilju ostvarivanja saradnje sa drugim nadležnim organima i institucijama, koje deluju u procesu pružanja podrške i zaštite žrtava porodičnog nasilja, kao i u procesu kažnjavanja učinioca nasilja, ovlašćena službena lica i drugi policijski službenici su dužni da prisustvuju i aktivno učestvuju na „konferenciji slučaja“ koju organizuje nadležni Centar za socijalni rad, a koja služi da se izvrši planiranje usluga i mera zaštite u slučajevima porodičnog nasilja. Pored ovih „konferencija slučaja“, koje se po pravilu sazivaju kod težih oblika porodičnog nasilja, kao i kada su žrtve nasilja deca i maloletna lica, važno je da predstavnici policije budu zastupljeni i u svim drugim oblicima koordiniranog rada institucija u cilju unapređenja i poboljšanja pravne i svake druge zaštite žrtava porodičnog nasilja, pri čemu treba posebno naglasiti da naročita dužnost saradnje postoji sa javnim tužiocem, kao rukovodiocem predkrivičnog postupka.

4.2 Javni tužilac i nasilje u porodici

Javni tužilac je samostalni državni organ čija je najvažnija uloga da goni učinioce krivičnih dela, a pored toga ovlašćen je da goni i učinioce drugih kažnjivih dela kao što su prekršaji i privredni prestupi. Pored ove primarne funkcije gonjenja, javni tužilac je dužan i da ulaganjem pravnih sredstava štiti ustavnost i zakonitost, a takođe je

nadležan da, u zakonom propisanim slučajevima, postupa i u parničnom i vanparničnom postupku u cilju zaštite javnog interesa. Kako bi pravilno i potpuno vršio svoju funkciju u cilju zaštite javnog interesa, javni tužilac mora da se rukovodi ne samo propisima nacionalnog zakonodavstva, nego i ratifikovanim međunarodnim dokumentima, naročito imajući u vidu da u hijerarhiji pravnih propisa oni zauzimaju više mesto od zakona i podzakonskih akata, pa samim tim imaju i prioritet u primeni u slučaju međusobne nesaglasnosti.

U zaštiti od porodičnog nasilja, sprečavanju, procesuiranju i suzbijanju porodičnog nasilja, najznačajniju ulogu ima upravo javni tužilac, obzirom da je to državni organ koji ima ključna ovlašćenja, pre svega da kao rukovodilac predkrivičnog postupka, usmerava rad policije i drugih organa i institucija na otkrivanju slučajeva porodičnog nasilja, zatim da vrši progon nasilnika kako u krivičnom, tako i u prekršajnom postupku, kao i da podnosi tužbe i učestvuje kao stranka u parničnom postupku radi određivanja mera zaštite od nasilja u porodici. Naime, u okviru pravosudnog sistema Republike Srbije zaštita od nasilja u porodici ostvaruje se u krivičnom, prekršajnom i parničnom postupku, a javni tužilac jedini je državni organ koji je ovlašćen da inicira pokretanje i da postupa u sva tri ova postupka. Upravo iz ovog razloga, javni tužilac ima veliku društvenu odgovornost za ostvarivanje zaštite žrtava porodičnog nasilja, kao i obavezu da u tom cilju primenjuje sva ona ovlašćenja za koja je nadležan, jer krivičnopravna zaštita, kao primarna funkcija javnog tužioca, često, nije dovoljno brz i efikasan mehanizam zaštite, kao što to može biti porodičnopravna zaštita, čija svrha nije kažnjavanje nasilnika, već preventivna zaštita žrtve nasilja i koja se ostvaruje u veoma kratkom periodu od izvršenog nasilja, zahvaljujući zakonom propisanoj hitnosti postupka i kratkim rokovima postupanja. Ipak, najveći uspeh u zaustavljanju daljeg nasilja i zaštiti žrtava porodičnog nasilja postiže se istovremenim aktiviranjem svih zakonom propisanih vidova zaštite, a da bi se to postiglo nužno je da sve one institucije koje su ovlašćene za pokretanje pojedinih vidova zaštite budu istovremeno informisane o svakom slučaju porodičnog nasilja, a što se postiže isključivo umrežavanjem i multisektorskom saradnjom institucija.

4.3 Krivičnopravna zaštita i multisektorska saradnja

Republika Srbija je donošenjem odgovarajućih zakona iz oblasti krivičnog prava, prekršajnog prava, porodičnog prava, socijalne zaštite, utvrdila nadležnost i okvire delovanja pojedinih državnih organa, organizacija i ustanova (sudova, tužilaštava, policije, prekršajnih sudova, centara za socijalni rad) u pružanju zaštite od nasilja u porodici, ali kako se svaki pojedini državni organ, organizacija ili ustanova bave samo određenim segmentima zaštite, to se potpuna i delotvorna zaštita od nasilja u porodici može postići samo zajedničkim i koordiniranim radom svih ovih organa, i to pre svega na lokalnom nivou, dakle na području gradova i opština, gde pojedini organi imaju istu mesnu nadležnost. Zbog toga je multisektorski pristup, odnosno saradnja između državnih organa, organizacija i institucija jedan od bitnih preduslova za efikasno sprovođenje zaštite žrtava porodičnog nasilja i adekvatno kažnjavanje nasilnika.

U pogledu državnih organa i institucija, odredbom člana 222. Zakonika o krivičnom postupku, propisana je obaveza svih državnih organa, organa teritorijalne autonomije i organa lokalne samouprave, javnih preduzeća i ustanova da prijave krivična dela koja se gone po službenoj dužnosti, dakle i krivičnog dela nasilje u porodici iz člana 194. Krivičnog zakonika, o kojem su na bilo koji način obavješteni ili za njega saznali na drugi način. Pri tome, važno je napomenuti da organi i institucije, kada dođu do određenih saznanja, ne treba da se bave utvrđivanjem toga da li su se u konkretnom slučaju zaista stekli svi elementi krivično dela, već je potrebno da čim se pojavi sumnja da je krivično delo izvršeno, o tome odmah obaveste nadležnog javnog tužioca i predoče mu saznanja do kojih su došli, odnosno činjenice iz kojih proizilazi osnovanost sumnje da je krivično delo izvršeno.

Polazeći od svoje zakonske uloge rukovodioca predkrivičnog postupka u smislu člana 46. stav 2. tačka 1. ZKP-a, kao i polazeći od obaveze svih organa koji učestvuju u predkrivičnom postupku da o svakoj preduzetoj radnji obaveste nadležnog javnog tužioca, u smislu člana 46. stav 3. ZKP-a, javni tužilac je ovlašćen da u cilju postizanja odgovarajuće saradnje nadležnih organa i institucija u oblasti zaštite od nasilja u porodici, uspostavi koordinaciju rada između javnog tužilaštva i svih drugih državnih organa i institucija čiji rad je neposredno

usmeren na otkrivanje slučajeva porodičnog nasilja, kao što su policija i centar za socijalni rad, a pored navedenih organa, značajan partner u prepoznavanju slučajeva porodičnog nasilja predstavlja i prekršajni sud, obzirom da navedeni organ često rešava granične slučajeve prekršaja i porodičnog nasilja, a ponekad i same slučajeve porodičnog nasilja ukoliko isti nisu prethodno prepoznati kao takvi od strane policije, već okvalifikovani kao prekršaj, a ne kao krivično delo, u kojoj situaciji, usled nepodnošenja krivične prijave, javni tužilac nema saznanja o događaju, pa u tom slučaju i nije u prilici da žrtvi obezbedi potpuni i adekvatni vid zaštite. Prema tome, pored javnog tužioca, najznačajniji organi u sprovođenju zaštite od nasilja i porodici su policija, centar za socijalni rad i prekršajni sud, zbog čega oni treba da budu ključni partneri u uspostavljanju multisektorske saradnje.

Multisektorska saradnja omogućava da javni tužilac, kao i ostali nadležni organi koji su uključeni u saradnju, budu blagovremeno obavешteni o svakom slučaju porodičnog nasilja i da odmah po dobijanju informacije, zajednički sagledaju prijavljeni slučaj, prepoznaju oblik i intenzitet nasilja, procene stepen ugroženosti žrtve, okvalifikuju inkriminisanu radnju nasilnika i način njegovog sankcionisanja i utvrde mere koje treba preduzeti u cilju najbolje zaštite žrtve nasilja. Nadalje, ovakvom saradnjom institucija pruža se garancija žrtvi nasilja da će kao takva biti prepoznata i da u slučaju pokretanja krivičnog ili prekršajnog postupka neće biti prijavljena i okrivljena zajedno sa nasilnikom ukoliko se tokom trajanja nasilja verbalno ili fizički suprotstavila nasilniku radi svoje odbrane. Naime, često se u praksi sreću slučajevi da u situaciji kada nasilnik verbalno ili fizički napadne žrtvu, a ona mu se tom prilikom suprotstavi, policija podnese zahtev za pokretanje prekršajnog postupka i protiv nasilnika i protiv žrtve, jer su oboje vredali jedan drugog, tukli se i slično, te na taj način i žrtva bude neopravdano kažnjena.

Pored žrtve porodičnog nasilja, multisektorski pristup daje određene garancije i nasilniku, odnosno obezbeđuje da se protiv nasilnika ne pokreću i vode istovremeno i krivični i prekršajni postupak i da ne bude dva puta kažnjen za isto delo, jer bez obzira što je odredbom član 63. stav 3. Krivičnog zakonika RS propisano da će se zatvor ili novčana kazna koju je osuđeni izdržao odnosno platio za prekršaj uračunati u kaznu za krivično delo čija obeležja obuhvataju i obeležja

prekršaja, takvo zakonsko rešenje nije u saglasnosti sa odredbama člana 4. Protokola br. 7 Evropske konvencije o ljudskim pravima, kojom odredbom je propisano da se nikom neće suditi, odnosno da niko neće biti kažnjen za delo koje je već bio pravosnažno osuđen ili oslobođen. Ovakva povreda utvrđena je presudom Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu u predmetu „Maresti protiv Hrvatske“, br. 55759/07, koja se nalazi u Aneksu 1. Dakle saradnjom institucija obezbeđuje se i poštovanje zabrane dvostrukog kažnjavanja, kao jednog od zaštićenih ljudskih prava, a samim tim se doprinosi i pravilnom sprovođenju ustavnosti i zakonitosti od stane nadležnih organa.

Prema tome, ukoliko je neko već kažnjen za protivpravno delo u prekršajnom postupku, ne može za isto to delo ponovo biti kažnjen u krivičnom postupku i obratno, a saradnjom institucija se upravo sprečava mogućnost dvostrukog kažnjavanja, time što će javni tužilac, kao rukovodilac predkrivičnog postupka, a zahvaljujući podacima dobijenim od ostalih organa i institucija sa kojima saraduje, pravilno okvalifikovati radnju nasilja kao krivično delo ili kao prekršaj, a samim tim i opredeliti jedan od načina kažnjavanja nasilnika, u krivičnom ili prekršajnom postupku.

Multisektorski pristup podrazumeva saradnju institucija koja se ostvaruje u svakom konkretnom slučaju porodičnog nasilja, a ne samo u određenim težim ili učestalijim slučajevima porodičnog nasilja, dakle institucije moraju da budu dostupne građanima uvek i u svakom slučaju bez izuzetka, jer one postoje upravo radi zaštite prava građana, bez obzira da li su ta prava povređena ili samo ugrožena. Za uspešno sprovođenje multisektorske saradnje nije od značaja koja je institucija iz saradničke mreže prva došla do saznanja o slučaju porodičnog nasilja, već je od suštinske važnosti da tu informaciju bez odlaganja prosledi svim ostalim institucijama, kako bi svaka od njih u slučaju potrebe, odnosno stepena ugroženosti žrtve, mogla odmah da preduzme odgovarajuće mere iz svoje nadležnosti. Ovakvom razmenom informacija se omogućava blagovremena primena hitnih mera za trenutno zaustavljanje nasilja i zaštitu i zbrinjavanje žrtve, što je i jedan od najvažnijih principa saradnje institucija i u opše jedan od najvažnijih ciljeva u sprovođenju zaštite od nasilja u porodici.

Kako se u praksi najčešće dešava da se slučaj porodičnog nasilja prvo prijavi policiji i to dok je nasilje još uvek u toku, policija je dužna

da odmah na lice mesta uputi najmanje dva policijska službenika radi intervencije, odnosno sprečavanja nasilnika u daljem vršenju nasilja i pružanju zaštite i pomoći žrtvi nasilja. Nakon preduzimanja ovih primarnih mera zaštite i nakon prikupljanja dokaza i informacija koji su od značaja sa razjašnjavanje predmetnog slučaja, policija bi trebalo da odmah putem telefona obavesti dežurnog zamenika javnog tužioca, kao rukovodioca predkrivičnog postupka, i upozna ga sa okolnostima predmetnog događaja, kako bi isti po potrebi eventualno naložio zadržavanje učinioca krivičnog dela ukoliko postoje osnovi za pritvor i potom njegovo privođenje istražnom sudiji, ili zadržavanje nasilnika po odredbama prekršajnog postupka, zatim naložio odvođenje žrtve na lekarski pregled radi konstatovanja povreda, kao i da se obavesti dežurni mobilni tim centra za socijalni rad u cilju zbrinjavanja žrtve nasilja ili njene maloletne dece, odnosno njihovog izmeštanja iz ugrožavajuće sredine i obezbeđivanja privremenog smeštaja, novčane ili druge pomoći i sl.

Pored policije, neposredno obaveštenje javnom tužiocu može pružiti i centar za socijalni rad u situaciji kada im se obrati lice koje je potencijalna žrtva porodičnog nasilja ili kada u toku svoga rada dođu do saznanja da se nad nekim licem vrši nasilje od strane člana njegove porodice. U takvim situacijama se centar za socijalni rad treba odmah da putem telefona obavesti dežurnog ili drugog zamenika javnog tužioca i da u dogovoreno vreme to lice uputi u tužilaštvo, kako bi dežurni ili drugi zamenik javnog tužioca od navedenog lica uzeo na zapisnik izjavu i neposredno dobio sva potrebna obaveštenja koja se odnose na slučaj porodičnog nasilja. U situaciji kada se javno tužilaštvo i centar za socijalni rad ne nalaze na teritoriji iste opštine i kada bi putovanje do sedišta tužilaštva za žrtvu predstavljalo trošak ili problem zbog čuvanja dece ili radnih obaveza ili bi joj putovanje zbog starosti ili zdravstvenog bilo otežano, celishodnije je da se izjava uzme na zapisnik u centru za socijalni rad, a potom prosledi nadležnom javnom tužiocu. Dakle uvek se treba rukovoditi zaštitom interesa i potreba žrtava nasilja ukoliko se time ne remeti pravilan i blagovremen rad nadležnih organa i institucija.

Za razliku od slučajeva porodičnog nasilja, koji zbog intenziteta ili učestalosti nasilja i visokog stepena neposredne ugroženosti žrtve zahtevaju trenutno donošenje odluke o zadržavanju i pritvaranju

nasilnika i načinu njegovog procesuiranja kroz krivični ili prekršajni postupak, u praksi je mnogo je veći broj slučajeva koji nemaju ovoliki stepen prioriteta, već se slučaj naknadno razmatra od strane policijskih službenika, prikupljaju se po potrebi dodatni dokazi i potom odlučuje o kvalifikaciji dela (krivično ili prekršajno) i potom podnosi krivična prijava javnom tužiocu ili se prekršajnom sudu podnosi zahtev za pokretanje prekršajnog postupka. I kod ovakvih slučajeva porodičnog nasilja treba da postoji saradnja institucija upravo da bi svi nadležni organi imali saznanja o prijavljenom događaju, zatim da bi se detaljno razmotrio svaki prijavljeni slučaj i okolnosti pod kojima se dogodio, zatim da se pravilno pravno okvalifikuje delo nasilja, kao i da se proceni stepen ugroženosti žrtve i utvrde mere njene zaštite.

U cilju postizanja ovako visokog i funkcionalnog nivoa saradnje potrebno je, uspostaviti redovne sastanke, koji će se održavati jednom sedmično u službenim prostorijama tužilaštva, kao rukovodioca predkrivičnog postupka. Na sastancima pored tužioca, po pravilu, moraju biti prisutni službenici iz policije i centra za socijalni rad, te sudija za prekršaje koji postupa u predmetima sa elementima porodičnog nasilja. O svakom sastanku treba voditi zapisnik u koji će se unositi svi bitni podaci izneti na sastanku, kao i donete odluke po razmatranim slučajevima. Princip rada na sastanku treba da bude takav da predstavnik policije izloži svaki pojedinačni slučaj nasilja koji je evidentiran u policiji u prethodnoj sedmici i da sa sobom ponese celokupnu dokumentaciju koja je sačinjena i prikupljena u policiji u vezi prijavljenih slučajeva nasilja, kao što su izjave građana, službene beleške policijskih službenika, lekarski izveštaji o povredama, zapisnici o alkotestiranju i slično, te da prilikom izlaganja slučaja predoči prisutnima i prikupljene dokaze. Nakon upoznavanja sa konkretnom prijavom i prikupljenim dokazima, prisutni predstavnici institucija treba da saopšte svoja prethodna saznanja o porodičnim prilikama i problemima u konkretnoj porodici, a do kojih su došli tokom svoga rada, odnosno da li su se članovi konkretne porodice obraćali centru za socijalni rad, policiji ili drugom organu zbog porodičnog nasilja i do kakvih saznanja se tada došlo, da li su pokretani i vođeni prekršajni ili krivični postupci protiv pojedinih članova porodice zbog porodičnog ili drugog nasilja, kao i sve druge činjenice za koje predstavnici institucija smatraju da su od značaja za donošenje adekvatne procene i odluke.

1. Posle razmatranja svakog konkretnog slučaja i iznošenju eventualnih saznanja, obavlja se zajednička konsultacija, predlažu mere koje treba preduzeti i potom tužilac nakon izvršene procene treba da prisutnom predstavniku policije da jedno od sledećih uputstava: da se podnese krivična prijava – ukoliko se u radnjama nasilnika stiču elementi krivičnog dela;

2. da se podnese zahtev za pokretanje prekršajnog postupka - ukoliko se u radnjama nasilnika stiču elementi prekršaja;

3. da se podnese zahtev za pokretanje prekršajnog postupka, a tužiocu da se dostavi pismeni izveštaj o događaju - ukoliko se iz iznetih činjenica ne može oceniti da li se u radnjama nasilnika stiču elementi krivičnog dela, a kako bi tužilac preduzeo dodatne provere i prikupio dodatna obaveštenja u cilju utvrđivanja eventualnog postojanja elementa krivičnog dela;

4. da se tužiocu dostavi pismeni izveštaj o događaju - ukoliko nema dokaza da je izvršeno krivično delo ili prekršaj, a postoji sumnja na porodično nasilje;

5. da se prijavljeni slučaj reši službenom beleškom policije – ukoliko nema elementa krivičnog dela ili prekršaja.

U slučaju iz tačke iii., kada tužilac dobije izveštaj o događaju od policije i po izvršenim proverama, a najčešće je to putem neposrednog saslušanja žrtava i svedoka porodičnog nasilja, dođe do novih podataka i dokaza iz kojih proizilazi osnovana sumnja da se u radnjama nasilnika stiču elementi krivičnog dela, a ne prekršaja, tada će pokrenuti krivični postupak i istovremeno od prekršajnog suda zatražiti spise prekršajnog predmeta na nadležno postupanje, upravo da bi se izbeglo dvostruko vođenje postupka i dvostruko kažnjavanje nasilnika za isto delo.

Sudija prekršajnog suda koji učestvuje na multisektorskim sastancima a kome je kasnije dodeljen predmet sa elementima nasilja u porodici, obavezan je da razmotri da li je njegovo učšće na multisektorskom sastanku dovelo u pitanje njegovu sposobnost da pravično odluči o predmetu, ili postoji osnov za njegovo izuzeće usled kršenja principa sudijskog etičkog kodeksa. U tom slučaju, sudija će o tome obavestiti predsednika suda koji će potom odlučiti o njegovom izuzeću.

Primeri iz prakse o načinu procesuiranja pojedinih slučajeva koji su bili predmet razmatranja na redovnom sastanku predstavnika institucija:

Primer broj 1

Žena je putem telefona prijavila policiji da je u kući vređa vanbračni suprug, koji je pod dejstvom alkohola, rečima „kurvo jedna, da bog da ti crklo dete, jebo te ceo SUP i dever“. Svedoka događaja nije bilo. Porodica je poznata centru za socijalni rad zbog narušenih partnerskih odnosa i loše materijalne situacije u porodici u kojoj živi i četvero maloletne dece od kojih je jedno dete zajedničko. Protiv vanbračnog muža nisu ranije podnošene krivične prijave zbog krivičnog dela nasilje u porodici iz člana 194. KZ. Nakon razmatranja slučaja ocenjeno je da se u radnjama prijavljenog lica stiču obeležja prekršaja iz člana 6. stab 3. Zakona o javnom redu i miru, obzirom da je vređao drugo lice odnosno svoju vanbračnu suprugu, te je naloženo policiji da protiv njega podnese zahtev za pokretanje prekršajnog postupka.

Primer broj 2

Žena je putem telefona prijavila policiji da je muž, koji je pod dejstvom alkohola, vređa rečima „kurvo, kafanska droljo, jebem ti mater štakorsku, marš napolje“, te da je po njenom izlasku iz sobe pošao za njom i pred njome skidao gaće. Svedoka događaja nije bilo. Porodica je poznata centru za socijalni rad zbog narušenih partnerskih odnosa, kao i javnom tužilaštvu, s obzirom da je žena par meseci pre kritičnog događaja bila u tužilaštvu i prijavila učestalo vređanje od starane muža, povodom čega je javno tužilaštvo podnelo tužbu za izricanje mere zaštite od nasilja u porodici – zabrana daljeg uznemiravanja. Nakon razmatranja slučaja ocenjeno je da se u radnjama prijavljenog lica stiču obeležja prekršaja iz člana 6. stav 3. Zakona o javnom redu i miru, obzirom da je vređao drugo lice odnosno svoju suprugu, ali da bi se eventualno moglo raditi o krivičnom delu u zavisnosti od učestalosti i načina vređanja i eventualne prisutnosti drugih oblika nasilja, te je naloženo policiji da protiv njega podnese zahtev za pokretanje prekršajnog postupka, a da javnom tužiocu

dostavi izveštaj o događaju, kako bi se obavio dodatni razgovor sa ženom, radi utvrđivanja da li u radnjama muža ima elemenata krivičnog dela, kao i da bi se prikupljeni dokazi o ovom događaju dostavili sudu u postupku koji se već vodi povodom podnete tužbe za izricanje mere zaštite od nasilja u porodici.

Primer broj 3

Žena je putem telefona prijavila policiji da je vređa i fizički napada bivši suprug, koji živi u istom dvorištu, ali u odvojenom domaćinstvu, na taj način što je u dvorištu odgurnuo rukama, a zatim je vređao i pretio rečima „jebem li ti decu kurvinu, nećeš se ti šetati po mojoj dedovini, zaklaću te kao jare, sve ću da vas pokoljem, ja nemam šta da izgubim“, nakon čega se udaljio. Svedoka događaja nije bilo, a žena nije pretrpela telesne povrede. Porodica je poznata centru za socijalni rad zbog narušenih odnosa, kao i javnom tužilaštvu, s obzirom da se protiv prijavljenog već vodi krivičnoistražni postupak zbog krivičnog dela nasilje u porodici iz člana 194. KZ izvršenog na štetu bivše supruge, a takođe je protiv njega, po tužbi javnog tužioca, već izrečena mera zaštite od nasilja u porodici – zabrana daljeg uznemiravanja, koja mera je još uvek na snazi. Nakon razmatranja slučaja ocenjeno je da se u radnjama prijavljenog lica stiču obeležja krivičnog dela nasilje u porodici iz člana 195. stav 5. KZ, obzirom da je prijavljeni vređanjem i drskim ponašanjem ugrožavao spokojstvo svoje bivše supruge i time prekršio izrečenu meru zaštite od nasilja u porodici.

Primer broj 4

Komšija je prijavio da se u susednoj kući čuje galama i vika. Patrola policije izašla na lice mesta, na vrata izašle žena i njena punoletna ćerka, vidno uznemirene i uplašene, dok se u kući nalazio muž. Sva navedena lica su negirala da je došlo do bilo kakvog sukoba i nasilja. Nije bilo vidljivih povreda, a niko nije želeo da patroli da pismenu izjavu, niti su žena i ćerka želele da pođu u stanicu policije radi davanja izjave. Policijski službenici su u svojoj belešci izneli utisak da su žene i ćerka htele nešto da kažu, da su delovale uplašeno i da

su verovatno zbog prisustva muža, odnosno oca negirale da je došlo do nasilja. Porodica nije poznata predstavnicima policije, tužilaštva, centra za socijalni rad i prekršajnog suda, niti je prethodno bilo prijava nasilja. Nakon razmatranja slučaja ocenjeno je da nema dokaza da je u konkretnom slučaju došlo do izvršenja krivičnog dela ili prekršaja, ali je odlučeno da se zbog očigledne sumnje na postojanje nasilja ipak dostavi izveštaj javnom tužiocu, kako bi se od starne tužioca pozvale žena i ćerka radi davanja obaveštenja u cilju otkrivanja porodičnog nasilja

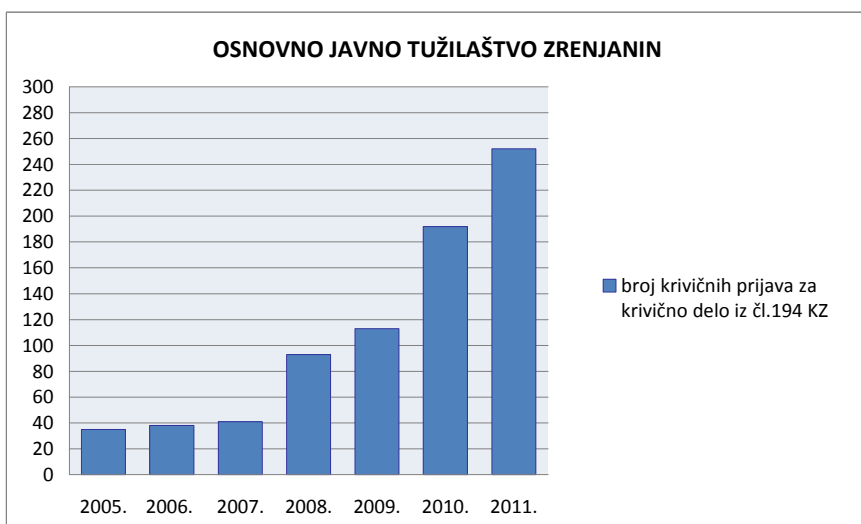
Primer broj 5

Žena je prijavila da je vanbračni suprug došao kući pod dejstvom alkohola i da je ušao u sobu gde je ona sa gostima slavila rođendan njihovog maloletnog deteta, te da na njen zahtev suprug nije hteo da napusti tu prostoriju u kojoj se slavio rođendan i ode u drugu. Policija je izašla na lice mesta i utvrdila da nije bilo vređanja, pretnji niti fizičkog sukoba. Porodica je poznata centru za socijalni rad zbog narušenih odnosa, a korisnici su i socijalne pomoći. Takođe je poznata i policiji zbog učestalih međusobnih prijava muža i supruge, kao i javnom tužilaštvu, obzirom da je protiv muža podneto više krivičnih prijava zbog krivičnog dela nasilje u porodici iz člana 194. KZ, na štetu vanbračne supruge. Nakon razmatranja slučaja ocenjeno je da u konkretnom slučaju u radnjama muža nema elemenata krivičnog dela ili prekršaja, te je odlučeno da se slučaj razduži službenom beleškom.

Dakle, ovakvim oblikom saradnje omogućava da svi nadležni organi i institucije budu blagovremeno informisani o svakom slučaju porodičnog nasilja i da se aktivno uključe u rešavanje konkretnog slučaja, na način za koji se utvrdi da je najcelishodniji, kao i da nasilnik bude pravilno procesuiran i adekvatno kažnjen pred nadležnim sudom u zavisnosti od toga da li je izvršio krivično delo ili prekršaj, pri čemu se takođe obezbeđuje i da se prema nasilniku ne vode istovremeno krivični i prekršajni postupak i da ne bude dva puta kažnjen za isto delo nasilja.

Inače, ovakav oblik saradnje institucija uspostavljen je krajem 2007. godine na teritoriji Osnovnog javnog tužilaštva u Zrenjaninu i pokazao je značajne prednosti u odnosu na prethodnu praksu u radu institucija, kada se saradnja odvijala samo u pojedinim slučajevima, kada se smatralo da je to potrebno s obzirom na prirodu ili težinu slučaja. Pre svega, od uspostavljanja saradnje, primetno je da je već u prvoj godini saradnje, u 2008. godini, povećan broj podnetih krivičnih prijava za 126,83% , kao i da se iz godine u godinu i dalje povećava broj otkrivenih i prijavljenih slučajeva porodičnog nasilja, kao što je prikazano u grafikonu broj 1.

Grafikon 1

Krivična ili druga prijava zbog krivičnog dela nasilje u porodici iz člana 194. Krivičnog zakonika RS može se podneti javnom tužiocu pismeno ili usmeno i to kako od strane policije, centra za socijalni rad, drugih državnih organa i institucija, koji su inače, u smislu člana 222. ZKP –a, dužni da prijave krivična dela za koja se goni po službenoj dužnosti, tako i od strane građana, najčešće samih oštećenih lica odnosno žrtava porodičnog nasilja.

Kada se u javnom tužilaštvu zaprimi krivična prijava ili izveštaj o nasilju porodici, bez obzira ko je prijavu podneo, potrebno je o tome

pismenim putem obavestiti nadležni centar za socijalni rad, dostaviti mu primerak obrasca prijave iz kog se vide podaci o članovima porodice i činjenični opis događaja, te istovremeno zatražiti od centra da u skladu sa svojim ovlašćenjima izvrši odgovarajuće provere ličnih i porodičnih prilika u konkretnoj porodici, kao bi procenio da li je prisutno nasilje i u kom obliku, te u kojoj meri su ugroženi ostali članovi porodice i da o utvrđenim činjenicama i svojoj proceni dostavi izveštaj javnom tužiocu. Ovakav izveštaj sadrži objektivnu i stručnu procenu nadležne institucije i kao takav predstavlja važan dokaz za tužioca i istovremeno značajnu potporu verodostojnosti iskaza žrtve pred sudom, u krivičnom ili građanskom postupku.

Ukoliko se javnom tužiocu neposredno obrati lice nad kojim je izvršeno nasilje u porodici, neophodno je takvo lice odmah saslušati i pismeno konstatovati sadržaj izjave ili sačiniti zapisnik o prijemu krivične prijave. Tokom uzimanja izjave potrebno je prvo pažljivo saslušati izlaganje događaja, a zatim lice ispitati ne samo na okolnosti događaja koji je predmet prijava, nego i na lične i porodične prilike, međusobne odnose članova porodice, te od kada i na koji način se ispoljava nasilje, koliko često, da li se žrtva već obraćala nekim institucijama, kao i na druge bitne okolnosti koje su od značaja za utvrđivanje mesta, vremena i načina izvršenja krivičnog dela, kao posledica nasilja, te na okolnosti postojanja činjenica koja bi mogli poslužiti kao dokaz u slučaju pokretanja krivičnog ili drugog postupka, kao što su na primer: svedoci, predmeti izvršenja krivičnog dela, lekarsko uverenje o konstatovanim povredama ili psihičkom stanju i sl. Bez obzira da li je došla samoinicijativno ili po pozivu javnog tužioca, žrtvi porodičnog nasilja treba na lični zahtev omogućiti da njenom saslušanju prisustvuje treće lice koje ona odredi, osim nasilnika naravno, a najčešće su to njeni roditelji, punoletna deca, sestra, brat, prijateljica i slično, jer te osobe predstavljaju značajnu podršku žrtvama porodičnog nasilja da se sa nasiljem suoče, suprotstave mu se i da iz tog nasilja izađu.

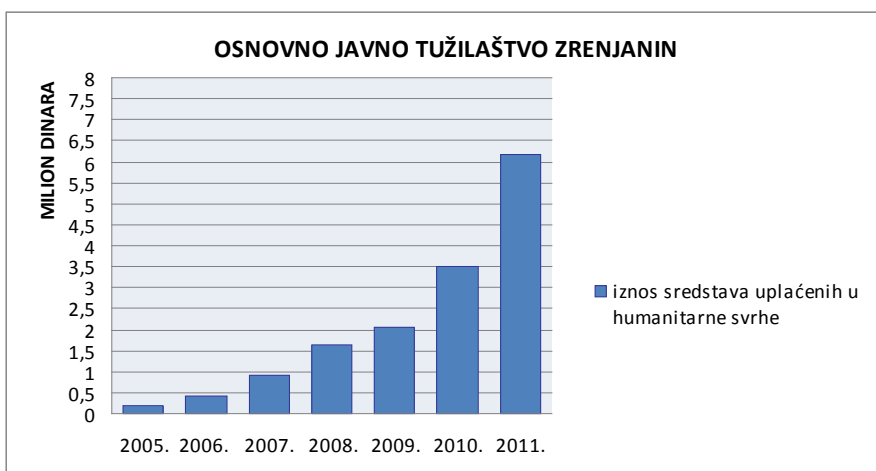
Žrtvu porodičnog nasilja treba upoznati sa njenim pravima, kao i zakonom propisanim postupcima i mehanizmima zaštite i to kako u krivičnom tako i u parničnom postupku, te joj predočiti da u zakonom propisanim slučajevima, kao privilegovan svedok, u smislu člana 98. ZKP-a, jer čak i ako žrtva izjavi da ne želi pokretanje i vođenje krivičnog postupka protiv nasilnika, odnosno izjavi da bi se pred sudom

koristila svojim zakonskim pravom da ne svedoči, treba joj predočiti i mogućnost da se, u cilju njene zaštite i prevencije daljeg nasilja, prema nasilniku odrede neke od mera zaštite koje predviđa Porodični zakon, kao i mogućnost da se prema nasilniku primene odredbe člana 236. ZKP-a, odnosno odlaganje krivičnog gonjenja, ukoliko bi isti prihvatio da ispuni jednu ili više mera predviđenih članom 236. ZKP-a, te da bi u slučaju ispunjenja obaveza protiv nasilnika bi bila odbačena krivična prijava i ne bi bio krivično gonjen. Pri eventualnom određivanju obaveza iz člana 236. ZKP-a treba se uzeti u obzir mogućnost izricanja nasilniku obaveze društveno korisnog rada, ukoliko bi izricanje i ispunjenje novčane obaveze, odnosno obaveze da plati određeni novčani iznos u korist humanitarne organizacije, fonda ili javne ustanove pogađalo ne samo nasilnika već i članove njegove porodice prema kojima je nasilje izvršeno, što svakako ne bi bilo pravično. Takođe, prilikom određivanja mera treba naročito uzeti da li je nasilnik alkoholičar ili narkoman i da li ima uslova da se prema njemu izrekne jedna od mera lečenja ili eventualno mera psihosocijalne terapije.

Institut odlaganja krivičnog gonjenja može predstavljati značajni izvor materijalne pomoći i podrške žrtvama porodičnog nasilja. Naime postoji mogućnost da se pri centru za socijalni rad otvori posebni namenski podračun – fond, koji će biti namenjen pružanju pomoći materijalno ugroženim žrtvama porodičnog nasilja. Iz ovog fonda obezbeđivala bi se sredstva za rešavanje urgentnih potreba žrtava, kao što je na primer plaćanje troškova privremenog smeštaja ukoliko je žrtva izbačena iz porodičnog stana ili bila prinuđena da ga napusti, što je naročito važno na onim područjima gde ne postoje sigurne kuće u kojima se takav smeštaj može osigurati i sl. Primera radi, nakon uspostavlja multisektorske saradnje na teritoriji Grada Zrenjanina, uočeno je da je jedna od najvećih prepreka za žrtvu da izađe iz nasilnog okruženja njena ekonomska zavisnost od nasilnika, a naročito ukoliko ima i maloletnu decu, koju ne bi mogla samostalno da izdržava ukoliko bi napustila nasilnika. Kako bi se olakšalo žrtvama da ovu prepreku prevaziđu, na inicijativu javnog tužioca otvoren je pri Centru za socijalni rad Grada Zrenjanina poseban podračun – fond za pomoć žrtvama porodičnog nasilja, za koji sredstva obezbeđuje javni tužilac primenom načela oportuniteta, u smislu člana 236. ZKP-a. Pored ovog fonda, pri Centru za socijalni rad Grada Zrenjanina postoji i fond za

decu bez roditeljskog staranja, a kako su prikupljena sredstva znatno prevazilazila potrebe korisnika usluga Centra, na inicijativu javnog tužioca i svi ostali područni centri za socijalni rad sa teritorije mesne nadležnosti osnovnog javnog tužilaštva u Zrenjaninu otvorili su namenske podračune – fondove koji služe za pružanje pomoći socijalno ugroženim kategorijama građana, deci bez roditeljskog staranja i žrtvama porodičnog nasilja. Obim novčanih sredstava koji je javni tužilac obezbedio sa ove namene prikazan je u grafikonu broj 2.

Grafikon 2

Javni tužilac, čim nađe da su za to ispunjeni uslovi, bez odlaganja će pokrenuti krivičnoistražni ili krivični postupak protiv nasilnika, a takođe bi trebao da istovremeno podnese i tužbu za izricanje mera zaštite od nasilja u porodici u skladu sa Porodičnim zakonom, uvek kada nađe da za to ima osnova, čak i kad krivični postupak nije pokrenut. Prilikom preduzimanja radnji iz okvira svoje nadležnosti javni tužilac je dužan da naročito vodi računa o potrebi hitnog postupanja u skladu sa stepenom ugroženosti žrtve nasilja.

Prilikom ocene postojanja krivičnog dela nasilje u porodici iz člana 194. KZ i njegove kvalifikacije treba imati u vidu da za postojanje navedenog krivičnog dela nije neophodna trajnost ili višekratnost radnje izvršenja, već se delo može izvršiti i jednim aktom nasilja prema žrtvi dela, koje stanovište je zauzeo Vrhovni sud Srbije u presudi Kzz.

46/2006, od 15.06.2006. godine, kao i da kod krivičnog dela nasilje u porodici konstrukcija produženog krivičnog dela nije moguća kad su radnje izvršene prema različitim oštećenim – žrtvama, već postoji onoliko krivičnih dela u sticaju koliko ima oštećenih lica, koje stanovište je zauzeo Vrhovni sud Srbije u presudi Kž. I 567/2006, od 05.04.2006. godine.

4.4 Javni tužilac i porodičnopravna zaštita

Pored krivičnopravne zaštite koja se ostvaruje u krivičnom postupku, veoma značajan i efikasan mehanizam zaštite predstavlja i porodičnopravna zaštita, koja se ostvaruje u parničnom postupku u skladu sa odredbama Porodičnog zakona, koji je u primeni od 01.07.2005. godine.

Da bi neko lice moglo da ostvaruje sudsku zaštitu od nasilja u porodici, bilo po odredbama Porodičnog zakona ili po odredbama Krivičnog zakonika, mora imati svojstvo člana porodice. Međutim, nasuprot jedinstvenom određivanju radnji izvršenja nasilja u porodici, Porodični zakon i Krivični zakonik sasvim različito određuju koja lica imaju svojstvo člana porodice, a samim tim i ko može ostvarivati sudsku zaštitu od nasilja u porodici, pa tako usled ovog nesklada u propisima dolazi do situacije, da jedno isto lice može kao član porodice ostvarivati porodičnopravnu zaštitu u skladu sa Porodičnim zakonom, ali ne i krivičnopravnu zaštitu u skladu sa Krivičnim zakonikom, jer se po odredbama navedenog zakonika ne smatra članom porodice. I pored ovih razlika, javni tužilac treba da se u okviru svoje nadležnosti stara o zaštiti žrtava porodičnog nasilja ne samo kada se zaštita može ostvarivati u krivičnom postupku, u kojem se ostvaruje primarna nadležnost javnog tužioca, već je obaveza javnog tužioca da se stara o ostvarivanju zaštite žrtve i u parničnom postupku, u skladu sa odredbama Porodičnog zakona, bez obzira da li se u radnjama nasilnika stiču elementi krivičnog dela ili prekršaja. Naime, ako se ima u vidu da javni tužilac vrši svoju nadležnost isključivo u cilju zaštite javnog interesa, a da je odredbom člana 284. stav 2. Porodičnog zakona propisano da je javni tužilac ovlašćen za podnošenje tužbe za određivanje mera zaštite od nasilja u porodici, kao i za produženje mera zaštite, onda to znači da

je zaštita žrtava porodičnog nasilja u javnom interesu i da javni tužilac ima obavezu da upravo u cilju zaštite tog javnog interesa vrši svoju nadležnost i da podnosi tužbe za određivanje mera zaštite uvek kada nađe da su za to ispunjeni zakonom propisani uslovi, jer zaštita javnog interesa nije diskreciono pravo, već obaveza javnog tužioca.

Postupak u sporu za zaštitu od nasilja u porodici pokreće se tužbom koja se podnosi nadležnom osnovnom sudu, prema mestu prebivališta, odnosno boravištu člana porodice prema kome je nasilje izvršeno. Pored javnog tužioca, tužbu za određivanje mera zaštite, kao i za produženje mera zaštite mogu podneti kako član porodice prema kome je nasilje izvršeno odn. njegov zakonski zastupnik, tako i organ starateljstva, tj. centar za socijalni rad, dok tužbu za prestanak mera zaštite od nasilja u porodici može podneti samo član porodice protiv koga je mera određena.

U tužbi za određivanje mera zaštite od nasilja u porodici, javni tužilac će odrediti lice prema kome se predlaže izricanje mera, odnosno tuženog, zatim kratko navesti lične i porodične prilike nasilnika i žrtve, opisati slučajeve nasilja koji će biti predmet dokazivanja, dokaze koje treba izvesti, kao i vrstu mera čije se određivanje traži i dužinu njihovog trajanja. Uz tužbu, javni tužilac će sudu podneti i sve dokaze na kojima zasniva svoj tužbeni zahtev, a najčešće su to oni dokazi koji su mu već dostavljeni uz krivičnu prijavu, kao što su izjave nasilnika, žrtve i svedoka, medicinski izveštaji, zapisnici o alkotestiranju, potvrde o privremeno oduzetim predmetima, fotodokumentacija, službene beleške policijskih službenika. Javni tužilac, kao i svaki drugi tužilac u parničnom postupku, mora prisustvovati zakazanom ročištu, jer ukoliko ne dođe ni jedna stranka smatraće se da je tužilac odustao od tužbenog zahteva i sud će odbiti tužbeni zahtev.

Odredbama Porodičnog zakona propisana je naročita hitnost u postupku u sporu za zaštitu od nasilja u porodici i istovremeno je utvrđena obaveza prvostepenog suda da prvo ročište održi u roku od 8 dana od dana kada je tužba zaprimljena u sudu. Takođe, u cilju hitnosti, utvrđena je i obaveza drugostepenog suda da donese odluku po žalbi u roku od 15 dana od dana kada mu je žalba dostavljena.

Prilikom odlučivanja o predloženim merama zaštite, sud nije vezan tužbenim zahtevom, već može odrediti i one mere zaštite koje nisu predložene, ako oceni da se takvom merom najbolje postiže zaštita, a

mere zaštite od nasilja u porodici mogu trajati najduže godinu dana, ali se mogu produžavati sve dok neprestanu razlozi zbog kojih su određene.

U toku postupka sud može od organa starateljstva zatražiti da pruži pomoć u pribavljanju potrebnih dokaza i, kao i da iznese svoje mišljenje o celishodnosti traženih mera zaštite.

Protiv člana porodice za kojeg je utvrđeno da vrši nasilje, sud može odrediti jednu ili više od sledećih mera zaštite:

- zabrana daljeg uznemiravanja člana porodice;
- zabrana pristupa u prostor oko mesta stanovanja ili mesta rada člana porodice;
- zabrana približavanja članu porodice na određenoj udaljenosti;
- izdavanje naloga za useljenje u porodični stan ili kuću, bez obzira na pravo svojine odn. zakupa nepokretnosti;
- izdavanje naloga za iseljenje iz porodičnog stana ili kuće, bez obzira na pravo svojine odn. zakupa nepokretnosti.

4.5 Primeri modela tužbenih predloga za određivanje pojedinih mera zaštite od nasilja u porodici

Zabrana daljeg uznemiravanja

ZABRANJUJE SE tuženom Petrović Petru iz Zrenjanina da na bilo koji način dalje uznemirava svoju suprugu Petrović Draganu iz Zrenjanina i NALAŽE MU SE da se uzdržava od svakog drskog , zlonamernog i bezobzirnog ponašanja , kojim se ugrožava njen telesni integritet , duševno zdravlje i spokojstvo , pod pretnjom prinudnog izvršenja.

Ova mera zaštite od nasilja u porodici određuje se na period od godinu dana i može biti produžavana sve dok ne prestanu razlozi zbog kojih je određena.

Zabrana pristupa u prostor oko mesta stanovanja i mesta rada

ZABRANJUJE SE tuženom Petrović Petru iz Zrenjanina da pristupa u prostor oko mesta stanovanja svoje bivše supruge Petrović Dragane iz Zrenjanina u ulici Vranjevačka br.17 i u prostor oko mesta njenog rada u Frizerskom salonu u Zrenjaninu u ulici Vojvođanska br. 32, na udaljenosti manjoj od 200 metara i NALAŽE MU SE da se uzdržava od pristupa u ove prostore , pod pretnjom prinudnog izvršenja.

Ove mere zaštite od nasilja u porodici određuju se na period od godinu dana i mogu biti produžavane sve dok ne prestanu razlozi zbog kojih su određene.

Zabrana približavanja

ZABRANJUJE SE tuženom Petrović Petru iz Zrenjanina da se približava svojoj bivšoj supruzi Petrović Dragani iz Zrenjanina , na udaljenosti manjoj od 200 metara i NALAŽE MU SE da se uzdržava od pristupa u ovaj prostor , pod pretnjom prinudnog izvršenja.

Ova mera zaštite od nasilja u porodici određuje se na period od godinu dana i može biti produžavana sve dok ne prestanu razlozi zbog kojih je određena.

Nalog za useljenje

NALAŽE SE tuženom Petrović Petru iz Zrenjanina da svojoj supruzi Petrović Dragani iz Zrenjanina , dopusti useljenje u porodični stan u Zrenjaninu u ulici Novosadska br. 57 , pod pretnjom prinudnog izvršenja.

Ova mera zaštite od nasilja u porodici određuje se na period od godinu dana i može biti produžavana sve dok ne prestanu razlozi zbog kojih je određena.

Nalog za iseljenje

ZABRANJUJE SE tuženom Petrović Petru iz Zrenjanina stanovanje u porodičnoj kući/stanu u Zrenjaninu u ulici Novosadska br. 57 i NALAŽE MU SE da se iz ove kuće/stana iseli u roku od 48 sati , pod pretnjom prinudnog izvršenja.

Ova mera zaštite od nasilja u porodici određuje se na period od godinu dana i može biti produžavana sve dok ne prestanu razlozi zbog kojih je određena.

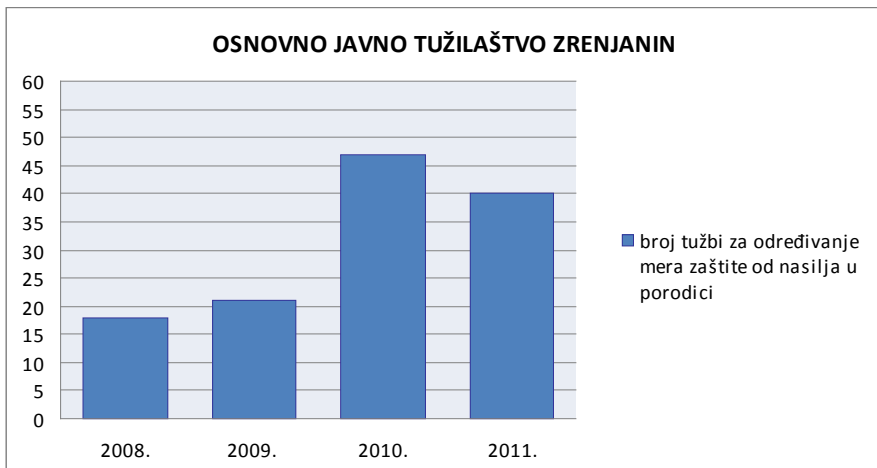
* * *

Protiv odluke suda može se izjaviti žalba, ali ona ne zadržava izvršenje presude kojom su određene ili produžene mere zaštite, što znači da presuda obavezuje nasilnika i pre nego što postane pravosnažna. Svaku presudu sud je dužan da dostavi nadležnom organu starateljstva prema mestu prebivališta ili boravišta kako žrtve nasilja, tako i nasilnika, a organ starateljstva je dužan da vodi evidenciju i dokumentaciju o nasilnicima i žrtvama nasilja. I ako sud nije obavezan da presudu dostavi žrtvi porodičnog nasilja ukoliko je tužbu podneo javni tužilac, ne postoji prepreka da javni tužilac, kao stranka u postupku, dostavi primerak presude i žrtvi nasilja u čiju korist su izrečene mere zaštite od nasilja u porodici, kao što ne postoji smetnja da se primerak presude dostavi i policiji, jer je to u interesu zaštite žrtve nasilja, s tim što bi centar za socijalni rad trebao da bude taj koji bi takve presude dostavljao policiji, jer se upravo u ovoj instituciji vodi evidencija o svim izrečenim merama zaštite od nasilja u porodici, bez obzira ko je podneo tužbu.

Uviđajući prednosti porodičnopravne zaštite, koje se ogledaju u mogućnosti veoma brzog izricanja odgovarajućih mera u cilju zaustavljanja nasilja i zaštite žrtava porodičnog nasilja, Osnovno javno tužilaštvo u Zrenjaninu je, kao rezultat uspostavljanja multisektorske saradnje, uvelo praksu da se kod svakog prijavljenog slučaja porodičnog nasilja, po službenoj dužnosti, dakle bez posebnog zahteva žrtve, proceni potreba i utvrdi ispunjenost uslova za podnošenje tužbi za određivanje mera zaštite od nasilja u porodici, s tim što se pre eventualnog podnošenja tužbe konsultuje žrtva nasilja radi predlaganja adekvatnih mera

zaštite, u skladu sa njenim potrebama. Naime kako se mere zaštite od nasilja u porodici izriču upravo u korist žrtve nasilja, neophodno je da javni tužilac neposredno obavi razgovor sa žrtvom i čuje njene potrebe i stavove u vezi sa time, kao i da je upozna sa predstojećim tokom postupka i pravima koja ona u tom postupku ima, kao i sa dejstvom pojedinih mera zaštite i posledicama kršenja mera od strane nasilnika, jer svako kršenje mera zaštite od nasilja u porodici predstavlja krivično delo iz člana 194. stav 5. Krivičnog zakonika RS. Nakon obavljenih razgovora sa žrtvom, ukoliko se utvrdila osnovanost i potreba za izricanjem odgovarajućih mera zaštite, Osnovno javno tužilaštvo u Zrenjaninu je podnosilo tužbe kako je to prikazano u grafikonu broj 3.

Grafikon 3

4.6 Javni tužilac i prekršajnoppravna zaštita

Za razliku od krivičnopravne i porodičnopravne zaštite od nasilja u porodici, prekršajnoppravna zaštita ostvaruje se nezavisno od toga da li su okrivljeni i oštećeni u odnosu članova porodice, jer to svojstvo ne predstavlja bitan elemenat prekršaja iz Zakona o javnom redu i miru.

Odredbom člana 117. Zakona o prekršajima RS (Službeni glasnik RS, br.101/05, 116/08 i 111/09) određeno je da javni tužilac ima svojstvo stranke u prekršajnom postupku i propisano je da on u tom svoj-

stvu ima ovlašćenja da preduzima mere radi otkrivanja, pronalaženja i pribavljanja potrebnih dokaza za gonjenje učinilaca prekršaja i uspešno vođenje prekršajnog postupka pred sudom ili nadležnim organom uprave, zatim da podnosi zahtev za pokretanje prekršajnog postupka, žalbu ili vanredna pravna sredstva protiv odluka suda odnosno nadležnog organa uprave, kao i da preduzima druge radnje na koje je ovlašćen tim zakonom i drugim propisima.

Kada javni tužilac, kao organ krivičnog gonjenja, postupajući po podnetoj krivičnoj prijavi zbog krivičnog dela nasilje u porodici iz člana 194. Krivičnog zakonika RS ili drugog krivičnog dela, nađe da se u radnjama prijavljenog lica ne stiču bitni elementi krivičnog dela ili da iz prikupljenih dokaza ne proizilazi osnovana sumnja da je određeno lice učinilo krivično delo, dužan je da podnese zahtev za pokretanje prekršajnog postupka ukoliko utvrdi da se u radnjama prijavljenog lica stiču elementi prekršaja, ukoliko takav zahtev već nije podnet od strane drugog ovlašćenog podnosioca.

Podnošenjem zahteva za pokretanje prekršajnog postupka javni tužilac zasniva svoju stvarnu nadležnost za postupanje u prekršajnom postupku, a ukoliko postoji više podnosioca zahteva, postupak se pred prekršajnim sudom uvek vodi po zahtevu javnog tužioca samo ukoliko je on prvi podneo zahtev, ali se može nastaviti po zahtevu oštećenog ili drugog organa nadležnog za pokretanje prekršajnog postupka ukoliko javni tužilac odustane od zahteva, u kom slučaju je dužan da u roku od osam dana od dana odustajanja od zahteva obavesti oštećenog ili drugo lice ovlašćeno za pokretanje postupka. Javni tužilac, kao stranka u prekršajnom postupku ima mogućnost i da zaključi sporazum o priznanju krivice, na način kako je to predviđeno u glavi XXVIIa Zakona o prekršajima.

Po pravilu javni tužilac će biti u prilici da podnese zahtev za pokretanje prekršajnog postupka kada povodom podnete krivične prijave zbog krivičnog dela nasilje u porodici iz člana 194. Krivičnog zakonika RS, nađe da se u konkretnom slučaju u radnjama prijavljenog lica ne stiču svi bitni elementi navedenog, niti bilo kog drugog krivičnog dela za koje se goni po službenoj dužnosti, već da se u njegovim radnjama stiču elementi prekršaja iz član 6. ili član 12. Zakona o javnom redu i miru RS. Međutim, u praksi je češća situacija da javni tužilac krivičnu prijavu zbog krivičnog dela nasilja u porodici iz člana 194. KZ odbaci

iz razloga nepostojanja dokaza da je prijavljeno lice preduzelo radnje nasilja prema drugom članu porodice, odnosno da je učinilo krivično delo nasilje u porodici iz člana 194. KZ. U takvoj situaciji, kako nema dokaza da su preduzete bilo koje radnje nasilja, neće se podneti ni zahtev za pokretanje prekršajnog postupka, osim ukoliko se iz prikupljenih dokaza može nesumnjivo utvrditi da su preduzete samo takve radnje nasilja koje ne predstavljaju elemente krivičnog dela, već prekršaja, a što je u praksi retkost obzirom da se u krivičnom postupku nasilnik najčešće brani ćutanjem ili u potpunosti negira da je izvršio bilo kakav oblik nasilja, dok se oštećeno lice – žrtva nasilja, kao i drugi članovi porodice koji su kao svedoci prisustvovali nasilju, koriste svojim zakonskim pravom, iz člana 98. stav 1. Zakonika o krivičnom postupku, da ne svedoče, a to pravo, kao članovi porodice okrivljenog lica, imaju i u prekršajnom postupku u smislu člana 185. stav 1. Zakona o prekršajima.

Nadalje, treba imati u vidu da radnje koje su kao prekršaj sankcionisane odredbama člana 6. stav 2. (ugrožavanje sigurnosti drugog lica pretnjom da će se napasti na život ili telo tog ili njemu bliskog lica) i člana 6. stav 3. (vređanje i zlostavljanje drugog, vršenje nasilja prema drugom, izazivanje tuče i učestvovanje u njoj), Zakona o javnom redu i miru RS, ukoliko su izvršene prema drugom članu porodice predstavljaju radnju izvršenja krivičnog dela nasilje u porodici iz člana 194. stav 1. Krivičnog zakonika RS, a ne prekršaja, dok radnje koje su kao prekršaj sankcionisane odredbama člana 12. stav 1. Zakona o javnom redu i miru RS (ugrožavanje spokojstva građana drskim i bezobzirnim ponašanjem) mogu, u zavisnosti od intenziteta bezobzirnog ponašanja i stepena ugrožavanja drugog člana porodice predstavljati radnju izvršenja krivičnog dela nasilje u porodici iz člana 194. stav 1. Krivičnog zakonika RS. Upravo iz razloga što su određene protivpravne radnje i ponašanja formalno sankcionisani i kao prekršaj po odredbama člana 6. ili člana 12. Zakona o javnom redu i miru RS i kao krivično delo po odredbama člana 194. stav 1. Krivičnog zakonika RS, potrebno je da o svakom prijavljenom slučaju nasilja bude obavešten javni tužilac, kako bi razmotrio svaki slučaj i ocenio koji od njih sadrži obeležja krivičnog dela, a koji obeležja prekršaja i kako bi se protiv nasilnika pokrenuo odgovarajući sudski postupak shodno težini i prirodi učinjenog dela.

Prema tome, zahtev za pokretanje prekršajnog postupka podneće se uglavnom u situacijama kada jedan član porodice vikom ili svađom

remeti javni red i mir ili ugrožava drugog člana porodice (član 6. stav 1. ZJRM) ili kada jedan član porodice drskim i bezobzirnim ponašanjem ugrožava spokojstvo drugog člana porodice ili remeti javni red i mir (član 12. stav 1. ZJRM), pod uslovom da nasilnik u konkretnom slučaju nije preduzeo i druge protivpravne radnje koje su sankcionisane kao radnja krivičnog dela nasilje u porodici iz člana 194. KZ ili nekog drugog krivičnog dela, u kom slučaju će sve radnje nasilnika biti obuhvaćene krivičnim delom, te će se podneti samo krivična prijava.

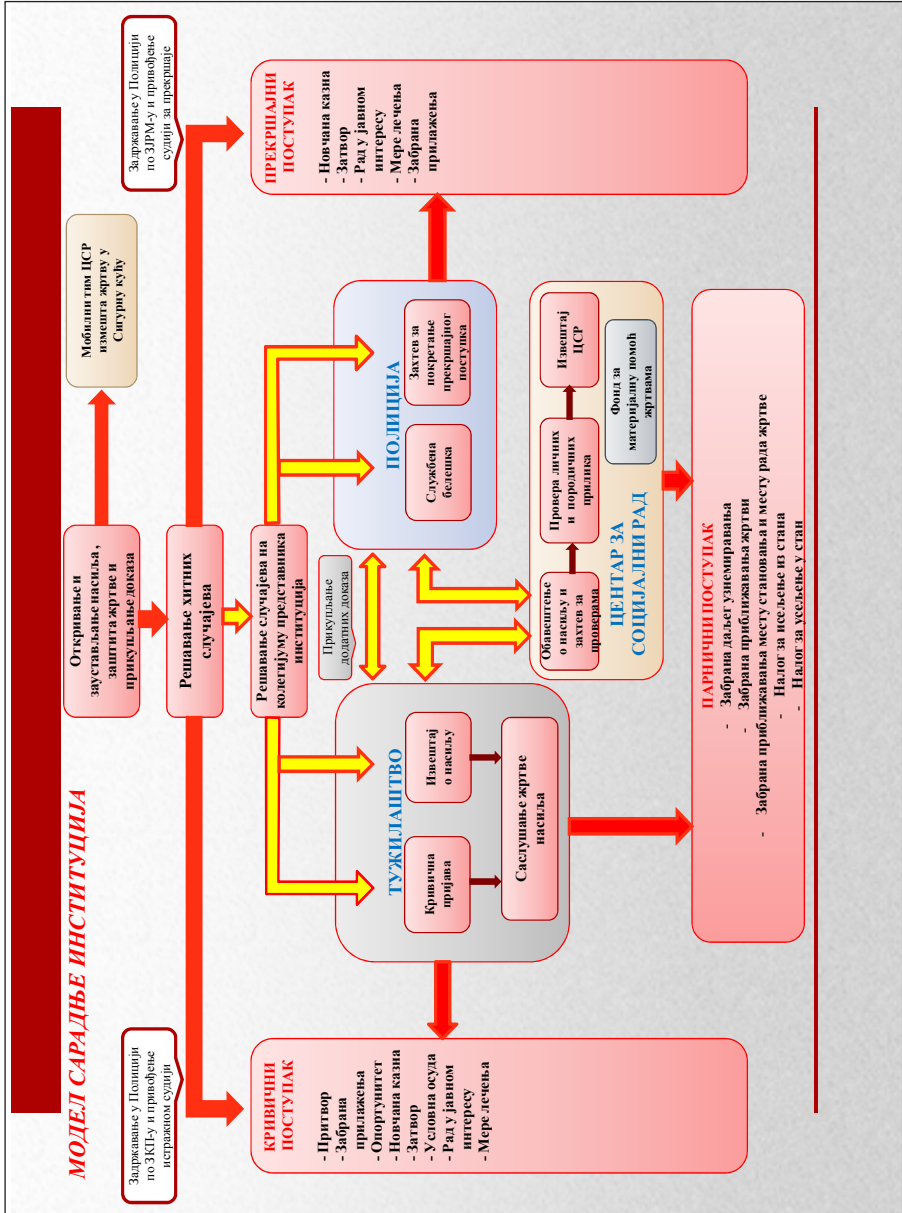
Ukoliko je protiv učinioca nasilja, i pored činjenice da se u njegovim radnjama stiču obeležja krivičnog dela, podnet zahtev za pokretanje prekršajnog postupka od strane policije, postupajući sudija prekršajnog suda, pazeći na stvarnu nadležnost prekršajnog suda, trebao bi takav predmet dostaviti na razmatranje ili na nadležno postupanje nadležnom javnom tužiocu, radi ocene postojanja krivičnog dela. Kada javni tužilac, nakon uvida u spise predmeta i nakon eventualnih dodatnih provera nađe da se u radnjama učinioca ipak stiču elementi prekršaja, a ne krivičnog dela, vratiće predmet prekršajnom sudu, koji će nastaviti sa vođenjem prekršajnog postupka.

Takođe, faktički je moguća i situacija, a što se u praksi ponekad i dešava da se protiv nasilnika povodom jednog te istog događaja, od starne policije, podnese i krivična prijava i zahtev za pokretanje prekršajnog postupka. U tom slučaju, a radi izbegavanja dvostrukog vođenja postupka i dvostrukog kažnjavanja za isto delo, neophodno je da sudija prekršajnog suda postupi kako je to već prethodno opisano, odnosno da spise predmeta dostavi na nadležno postupanje javnom tužiocu ili ukoliko je krivični postupak već pokrenut pred nadležnim sudom, može na osnovu člana 213. stav 1. tačka 3. Zakona o prekršajima, rešenjem prekinuti postupak do donošenja pravosnažne sudske odluke u krivičnom postupku. Javni tužilac ukoliko ima saznanje da je povodom istog događaja koji je predmet krivične prijave pokrenut i prekršajni postupak, ima mogućnost da od prekršajnog suda zatraži predmet na nadležno postupanje. Po pravilu, policija bi prilikom donošenja krivične prijave trebala da u prijavi naznači javnom tužiocu da je povodom istog događaja podnet i zahtev za pokretanje prekršajnog postupka i da mu uz prijavu dostavi i primerak takvog zahteva.

Važnost obaveštavanja javnog tužioca od strane prekršajnog suda o sumnji da je neko lice izvršilo krivično delo, a ne prekršaj, proizilazi i

zbog toga što niko ne može biti za isto delo dva puta kažnjen i u krivičnom i u prekršajnom postupku, jer to nije u saglasnosti sa odredbama člana 4. Protokola br. 7 Evropske konvencije o ljudskim pravima, kako je to prethodno već i navedeno u slučaju Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu u predmetu Maresti protiv Hrvatske, br. 55759/07.

Dakle, nakon sagledavanja uloge javnog tužioca u pojedinim sudskim postupcima u kojima se može ostvarivati zaštita od nasilja u porodici, može se zaključiti da je javni tužilac jedan od najvažnijih i najodgovornijih državnih organa u sprovođenju zaštite od nasilja u porodici i da a multisektorska saradnja najznačajniji mehanizam koji javnom tužiocu omogućava da ostvaruje svoju rukovodeću ulogu i da potpuno i pravilno primenjuje sva ona ovlašćenja koja proizilaze iz njegove nadležnosti, a koja mu stavljaju u obavezu da žrtvama porodičnog nasilja obezbedi blagovremenu i adekvatnu zaštitu od nasilja u porodici, a da nasilnici budu na odgovarajući način kažnjeni.

Schema 1 – Uspеšan model saradnje u Zrenjaninu

V

OPŠTI POKAZATELJI DOBRE PRAKSE

Važni opšti pokazatelji dobre prakse, koju bi trebalo da se poštuju sve relevantne institucije su:

Indikator dobre prakse 1: Upotreba definicije nasilja u porodici

Indikator dobre prakse 2: Monitoring i skrining

Indikator dobre prakse 3: Smernice dobre prakse i politike nasilja u porodici

Indikator dobre prakse 4: Planiranje zaštite (bezbednosti)

Indikator dobre prakse 5: Obuka

Indikator dobre prakse 6: Evaluacija

Indikator dobre prakse 7: Multi-agencijska integracija i koordinacija

Indikator dobre prakse 8: Rad sa ženama i decom

Indikator dobre prakse 9: Odgovornost države i partnerstv sa nevladinim sektorom

Indikator dobre prakse 10: za Vladu

❖ Indikator dobre prakse: Upotreba definicije nasilja u porodici

Jasna i sveobuhvatna definicija nasilja nad ženama je preduslov za razvoj i primenu efikasnih mera. Definicije treba da uključuju različite vrste zlostavljanja (npr. fizičko, psihičko, seksualno) i prepoznaju raznolikost iskustva. Najbolje definicije prepoznaju široke posledice nasilje u porodici, kao i činjenicu da može da ima uticaj na decu u porodici. Jedna od prepreka za razvoj mera za borbu protiv nasilja nad ženama leži u tendenciji da se ignoriše rodna priroda problema i da primenjuju uopšteni termine kao što su nasilje u porodici ili nasilje

od strane partnera. U kontekstu porodice, nisu samo žene pogođene nasiljem. Ali, važno je da se obrati pažnja na činjenicu da nasilje nad ženama ima specifičan istorijski i društveni kontekst koji ne treba zaboraviti. Definicije uključene u Deklaraciju UN o eliminaciji nasilja nad ženama i u drugim dokumentima UN treba da posluži kao osnova, kao što su sledeće definicije: Termin “Nasilje nad ženama” označava svaki akt rodno zasnovanog nasilja koji rezultira ili je verovatno da će rezultirati, fizičkom, seksualnom ili psihološkom štetom ili patnjom žene, uključujući pretnje takvim radnjama, kao što su prinuda ili proizvoljno lišenje slobode, bez obzira da li se dešava u javnom ili privatnom životu žene, koje su dovele do dominacije i diskriminacije nad ženama od strane muškaraca i do sprečavanja punog napredovanja žene.

❖ Indikator dobre prakse: Monitoring i evaluacija

Skrining i monitoring nasilja u porodici podrazumeva sistematsko i redovno prikupljanje podataka od korisnika usluga u cilju procene razmere problema. Skrining može podigne svest među osobljem, ali i korisnicima usluga, i ukazuje da su agencije ozbiljno shvatile problem nasilja.

Svaka institucija koja se stvarno ili potencijalno bavi pitanjem nasilja nad ženama treba jasne smernice u ovoj oblasti. Ovo se takođe odnosi i na institucije koje nisu prvenstveno zadužene za ovaj problem, na primer, socijalnim službama ili bolnicama. Razvoj i implementacija smernica kao i monitoring treba da budu sastavni deo upravljanja u ovim institucijama. Zaštita i bezbednost žena i dece trebalo bi da bude prioritet i cilj svake intervencije. Žene i ženske organizacije treba redovno da se konsultuju u procesu procene smernica kako bi se proverilo da li su intervencije bile od pomoći za žrtve. Osim toga, važno je uzeti u obzir specifičnu situaciju različitih grupa žena (žene imigranti, etničke manjine, žene sa invaliditetom, itd) i da se prilagode usluge i intervencije njihovim potrebama. Takođe je važno da svaka institucija razvije smernice unutar svoje organizacije.

Sistematsko prikupljanje podataka, godišnje statistike i redovno izveštavanje su i takođe važni instrumenti dobre prakse.

❖ Indikator dobre prakse: Smernice dobre prakse i politike nasilja u porodici

Mnoge agencije u državnom i volonterskom sektoru su razvile specifične politike i dobre prakse za nasilje u porodici. Takve smernice su važne za informisanje i standardizovanu dobru praksu. Ovaj indikator obuhvata: bezbednost i poverljivost; centralna uloga za ženska utočišta, podršku i zastupanje u okviru šire politike / strategije; polaganje pažnje različitosti, jednakosti i konsultacijama sa preživelim; prilikom pripreme širih nacionalnih strategija uključiti potrebe i lokalnog nivoa; razvoj širokog spektra politika i smernice i jasnoća u sistemu upućivanja; preuzimanje politika koje su već dobro razvijene u drugim oblastima; uključivanje politike u okvir/rad organizacije; detaljne smernice.

❖ Indikator dobre prakse: Planiranje zaštite (bezbednosti)

Jedna od najvećih grešaka koje se naprave u intervencijama u oblasti nasilja nad ženama je potcenjivanje opasnost. U Evropi i širom sveta, još uvek se dešava da žene budu ozbiljno povrede ili ubiju njihovi (bivši) muževi i partneri. U mnogim slučajevima ovi zločini nisu počinjeni "iz vedra neba", već su rezultat duge istorije nasilja. Žene koje su u procesu odvajanja od nasilnog partnera su u posebnoj opasnosti, jer se većina ubistava i pokušaja ubistva dogodi u ovoj fazi. Važan indikator dobre prakse je prioritet koji institucije pripisuju bezbednosti žrtava i planiranju zaštite. Razvijeno je nekoliko instrumenata za procenu opasnosti. Ali, kao što Gondolf (1999) navodi u svojoj dugoročnoj istrazi programa za nasilne muškarce, najvažniji instrument je slušati žrtve, verovati im i shvatiti ih ozbiljno. Kontrolne liste i upitnici su važan izvor dodatnih informacija za procenu nasilja. Planiranje zaštite sa svakom pojedinačnom žrtvom bi trebalo da bude standard dobre prakse svake organizacije.

❖ Indikator dobre prakse: Obuka i podizanje svesti

Ključni faktor za obezbeđenje efikasnosti intervencija u oblasti nasilja u porodici nalazi se u razvoju obuke za podizanje svesti i una-

pređenje veština radnika. Mnogi agencije sada pružaju takvu obuku u oblasti nasilja u porodici. Dobra praksa zahteva dobro razvijenu strategiju obuke, integrisanu u organizaciju, kao i prepoznavanje uloge utočišta, ženskih grupa za podršku i advokatskih usluga.

Obuka svih koji rade u relevantnim organizacijama zahteva specifičnu, dobro dizajniranu strategiju. Veoma je značajno da se obezbedi obuka za sve one koji su aktivni u odgovarajućoj organizaciji. Za velike institucije kao što je policija ovo predstavlja veliki izazov koji zahteva kontinuirane napore. Problem nasilja nad ženama mora biti integrisan u obuku i dalje usavršavanje u svim profesionalnim oblastima. Još jedan kvalitativni indikator za obuku je kontinuitet, angažovanje novog osoblja i tekućih mera za obuku (kontinuirani program). Potrebno je prilikom planiranja i sprovođenja obuke i programa konsultovati stručna lica iz ženskih organizacija, tako da se mora uzeti u obzir perspektiva žrtve.

❖ Indikator dobre prakse: Evaluacija

Nema inovativnog projekta koji može govoriti sa poverenjem o svom radu, osim ako nije bio pravilno i nezavisno ocenjeni (evaluiran). Mnogobrojni razlozi se odnose na vrednovanje rada sa žrtvama i počiniocima. U svim oblastima, evaluacija se smatra dobrom praksom, ali u slučaju programa sa učiniocima, postoje dodatni razlozi zašto je evaluacija od ključnog značaja. Ukoliko programi nisu efikasni i zlostavljane žene dobijaju lažnu nadu, to može imati za posledicu realne pretnje za njihovu bezbednosti, kao i za bezbednost njihove dece. Evaluacija može da pomogne da to toga ne dođe, iako je i dalje veoma neprecizna nauka. Bitni elementi svake dobre evaluacije su: nezavisna evaluacija, uključivanje mišljenja preživelih, praćenje rada i povratne informacije.

❖ Indikator dobre prakse: Multi-agencijska saradnja

Sprečavanje nasilja nad ženama biće efikasno ako sve relevantne organizacije sarađuju i koordiniraju svoje intervencije i aktivnosti na efikasan način. Ako važna karika u lancu intervencija nedostaje, to će imati uticaj na slabljenje aktivnosti svih drugih aktera. U protekloj de-

ceniji mnoge evropske zemlje su razvile inicijative za jačanje saradnje svih institucija uključen protiv porodičnog nasilja, a u zemljama nemačkog govornog područja slične inicijative pojavila u obliku projekata ili okruglih stolova.

Multiagencijska saradnja ne znači samo uspostavljanje međua-gencijskog foruma, već se odnosi na koordinaciju, a u nekim slučajevima i na integracija odredbi o uslugama, tako da agencije rade na istom tipu podneska i usvoje dosledan pristup. Uspostavljanje međua-gencijskih foruma je forma u kojoj se radi, a ne krajnji rezultat.

Međutim, multi-agencijski pristup nije automatski efikasan. U nekim slučajevima, oni nisu ništa više nego pokazatelji dobre volje sa malo, praktičnih rezultata. Evo nekih pokazatelja efikasnog multi-agencijskog pristupa:

- stručnjaci iz ženskih organizacije imaju centralnu ulogu;
- institucije koje su uključene u borbu protiv nasilja u porodici spremne su i kompetentne da promene svoju praksu
- saradnja prevazilazi je konkretna, utvrđuju se obavezujući ciljevi, planiraju se, sprovode i ocenjuju konkretni projekti,
- svaka institucija ima ljudske i finansijske resurse koji su neophodni za sprovođenje planova i postizanje postavljenih ciljeva
- multi-agencijski forum i institucije praktikuju ravnopravnost polova u svojim oblastima
- multi-agencijski forum obraća se odgovornim akterima na političkom nivou kako bi se obezbedila neophodna sredstava za podršku žrtvama, a ako nedostaju resursi, čak i bliska saradnja svih relevantnih institucija teško da će doprineti poboljšanju položaja žrtava.

Ciljevi i zadaci multi-agencijskim inicijativa:

- praćenje usluga i intervencija u oblasti nasilja u porodici
- identifikovanje nedostataka u službi i poboljšanje usluga
- koordinacija pružanja usluga
- razvijanje politike i smernice
- iniciranje i organizovanje obuke
- angažovanje u preventivnom radu i podizanju svesti zajednici.

❖ Indikator dobre prakse: rad sa ženama i decom

Postoje jasni standardi dobre prakse koje se mogu primeniti u vođenju individualnog i grupnog rada sa zlostavljanim ženama i decom. Dobra praksa za rad sa zlostavljanim ženama i decom obuhvata: punu pažnju prema izraženim potrebama žena koje koriste usluge; posebna pažnja specifičnim potrebama dece; osnaživanje zlostavljanih žena i dece; usmeravanje pažnje pitanjima jednakosti i antidiskriminatorne prakse; pokušajima da se usmere usluge prema potrebama; kao i Monitoring i evaluacija. Dobra praksa obuhvata i usvajanje pristupa poverljivosti; obezbeđenje i pružanje efikasnih usluga, bez odlaganja; unapređenje bezbednosti žena i dece koje doživljavaju zlostavljanje trebalo bi da bude glavni prioritet.

Takođe je potrebno razviti specifične i raznovrsne uslugama u odnosu na etničke manjine i druge zajednice (na primer, za žene i decu sa invaliditetom).

❖ Indikator dobre prakse: odgovornost države i partnerstvo sa nevladinim sektorom

Standardi dobre prakse ne primenjuju se samo na institucije koje se bave ovim problemom, već i na vlade. Kako bi se ispunile nacionalne i međunarodne obaveze za zaštitu žena od nasilja nije dovoljno potpisati odgovarajuće dokumente, već je potrebno preduzeti i određene aktivnosti. U mnogim zemljama ženske organizacije su se obavezale da osnuju inicijative za borbu protiv nasilja nad ženama na lokalnom nivou. Ove lokalne inicijative su veoma važan indikator za funkcionisanje demokratije. Ali, to je negativan znak ako vlade prepuste zadatak eliminisanja nasilja nad ženama nevladinim organizacijama ili da ih podržavaju nedovoljnim finansijskim sredstvima. To predstavlja kršenje njihovih nacionalnih i međunarodnih obaveza, prema stanovištu CEDAW Konvencije.

❖ Indikatori dobre prakse za vladu uključuju:

- jasno definisane odgovornosti i nadležnosti u oblasti nasilja nad ženama, na novu vlade, ako i na nacionalnom, regionalnom i nivou lokalne samouprave;
- posebna odeljenja opremljena adekvatnim ljudskim i finansijskim resursima u svim relevantnim ministarstvima i administrativnim jedinicama;
- nacionalni akcioni plan za eliminaciju nasilja nad ženama, i obezbeđivanje finansijskih sredstava za njegovu realizaciju, kontinuirano sprovođenje, evaluacija i prilagođavanje akcionog plana;
- bliska saradnja sa civilnim društvom, posebno ženskim nevladinim organizacijama;
- dovoljno sredstava za ženska skloništa i druge organizacije koje pružaju pomoć, efikasna socijalna, psihološka, pravna i ekonomska podrška za sve žene koje su doživele nasilje, kao i za njihovu decu;
- donošenje i sprovođenje efikasnih propisa za zaštitu od nasilja;
- pravna zaštita i pravna pomoć za žrtve;
- sistematsko prikupljanje podataka o nasilju nad ženama u svim relevantnim oblastima;
- kontinuirano podizanje svesti kroz efikasne kampanje;
- anti-diskriminacione mere za žene u svim društvenim i političkim sferama;
- uključivanje obrazovanja o ljudskim pravima u nastavne programe i u obuku predavača
- poštovanje i sprovođenje međunarodnih standarda ljudskih prava.

ANEKS 1

VIJEĆE EUROPE
EUROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA
PRVI ODJEL

PREDMET MARESTI PROTIV HRVATSKE
(Zahtjev br. 55759/07)
PRESUDA

STRASBOURG
25. lipnja 2009.

II. NAVODNA POVREDA ČLANKA 4. PROTOKOLA BR. 7. UZ KONVENCIJU

44. Podnositelj zahtjeva prigovara da mu je dva puta suđeno i da je dva puta osuđen za isto djelo, u odnosu na incident koji se dogodio 15. lipnja 2005. godine oko 19 sati na autobusnom kolodvoru u Pazinu. Poziva se na članak 4. Protokola br. 7. uz Konvenciju, koji glasi kako slijedi:

1. Nikome se ne može ponovno suditi niti ga se može kazniti u kaznenom postupku iste države za kazneno djelo za koje je već pravomoćno oslobođen ili osuđen u skladu sa zakonom i kaznenim postupkom te države.

2. Odredbe prethodnoga stavka ne sprječavaju ponovno razmatranje slučaja u skladu sa zakonom i kaznenim postupkom dotične države ako postoje dokazi o novim ili novootkrivenim činjenicama, ili ako je u prethodnom postupku došlo do bitnih povreda koje su mogle utjecati na rješenje slučaja.

3. *Ovaj se članak ne može derogirati na temelju članka 15. Konvencije.*“

45. Vlada osporava tu tvrdnju.

A. Dopusštenost

46. Vlada tvrdi da podnositelj zahtjeva nije pravilno iscrpio domaća pravna sredstva, jer je umjesto podnošenja zahtjeva za izvanredno preispitivanje pravomoćne presude Vrhovnome sudu trebao podnijeti ustavnu tužbu protiv presude Županijskoga suda u Puli od 30. lipnja 2006. godine.

47. Podnositelj zahtjeva tvrdi da je propisno iscrpio sva dostupna pravna sredstva i da je zahtjev za izvanredno preispitivanje pravomoćne presude pravno sredstvo koje bi obuhvatilo povredu kojoj je prigovorio u odnosu na kazneni postupak.

48. Sud ponavlja da se od podnositelja zahtjeva traži da na redovan način koristi domaća pravna sredstva koja su djelotvorna, dostatna i dostupna. Također podsjeća da u slučaju kada postoji više pravnih sredstava koja neka osoba može iskoristiti, ona ima pravo odabrati ono pravno sredstvo kojim se rješava njegov ili njezin osnovni prigovor (vidi predmet *Croke v. Ireland* (dec.), br. 33267/96, 15. lipnja 1999.). Drugim riječima, kad se uloži jedno pravno sredstvo, ne traži se i ulaganje drugoga pravnog sredstva koje ima u osnovi isti cilj (vidi predmete *Moreira Barbosa v. Portugal* (dec.), br. 65681/01, ECHR 2004-V i *Jelić v. Bosnia and Herzegovina* (dec.), br. 41183/02, 15. studeni 2005.).

49. Glede ovoga predmeta, Sud upućuje na analizu u stavicima 21.- 26. ove presude, koja vrijedi i za pitanje iscrpljivanja domaćih pravnih sredstava. Uz to primjećuje da i u građanskom i u kaznenom postupku u domaćem pravu postoji nekoliko pravnih sredstava protiv pravomoćnih presuda. Sud je do danas odlučivao u velikom broju hrvatskih predmeta u kojima se revizija Vrhovnome sudu protiv pravomoćne presude donesene u građanskom postupku smatrala pravnim sredstvom koje treba iscrpiti (vidi, na primjer, predmete *Blečić v. Croatia*, br. 59532/00, st. 22.-24., 29. srpanj 2004.; *Debelić v. Croatia*, br. 2448/03, st. 10. i 11., 26. svibnja 2005. i *Pitra v. Croatia*, br. 41075/02, st. 9., 16. lipnja 2005.).

Isto je pravilo primijenjeno u predmetima protiv Bosne i Hercegovine, gdje postoji istovjetno pravno sredstvo (vidi predmet *Jeličić v. Bosnia and Herzegovina*, br. 41183/02, st. 17., ECHR 2006 ...).

50. Zahtjev za izvanredno preispitivanje pravomoćne presude dostupan je samo okrivljeniku (tužitelju je zabranjeno njegovo korištenje) te ga se može podnijeti u roku od mjesec dana nakon dostave presude okrivljeniku, zbog strogo ograničenih pravnih pogrešaka počinjenih na štetu okrivljenika. Sud primjećuje da je to pravno sredstvo u ovom predmetu okrivljeniku dalo priliku prigovoriti navodnoj povredi. Stoga, ne dovodeći u pitanje utvrđenje Ustavoga suda da se odluka Vrhovnoga suda povodom toga zahtjeva nije odnosila na meritum predmeta, Sud smatra da je podnositelj zahtjeva pravilno iskoristio dostupna domaća pravna sredstva i poštivao rok od šest mjeseci.

51. Sud smatra da ovaj prigovor nije očigledno nedopušten u smislu članka 35., stavka 3. Konvencije. Nadalje smatra da nije nedopušten po bilo kojoj drugoj osnovi. Stoga mora biti proglašen dopuštenim.

B. Osnovanost

Tvrđnje stranaka

52. Podnositelj zahtjeva tvrdi da je i u prekršajnom i u kaznenom postupku proglašen krivim za isti događaj i iste činjenice i da, bez obzira na različito razvrstavanje dva djela na temelju domaćega prava, to predstavlja povredu njegovoga prava da mu se dva puta ne sudi i ne izriče kazna za isto djelo.

53. Vlada tvrdi da je podnositelj zahtjeva ponašanjem tijekom incidenta od 15. lipnja 2006. godine ostvario obilježja dva različita djela, i da je podnositelj zahtjeva stoga proglašen krivim u dva različita postupka od strane dva različita suda. U prekršajnom postupku, podnositelj zahtjeva je proglašen krivim zbog remećenja javnog reda i mira jer je, očigledno pod utjecajem alkohola, uvrijedio druge građane na osobito drzak način, remeteći tako mir na javnom mjestu. Svrha sankcije u tom postupku bila je zaštititi dobrobit građana i javnog reda i mira u širem smislu.

54. Nasuprot tome, kazneni postupak vodio se zbog fizičkog napada na D.R. u kojem mu je nanesena teška tjelesna ozljeda. Taj se na-

pad ne može smatrati prekršajem, nego je u sferi kaznenog postupka. Nanošenje teške tjelesne ozljede ne može se smatrati jednakim djelom kao i remećenje javnog reda i mira, a za koje djelo je podnositelj zahtjeva kažnjen u postupku pred Prekršajnim sudom.

Ocjena Suda

A. Je li prva kazna po svojoj naravi bila kaznenopravna

55. Sud primjećuje da je podnositelj zahtjeva 16. lipnja 2005. godine proglašen krivim u postupku vođenom prema Zakonu o prekršajima, te osuđen na četrdeset dana zatvora. Prema hrvatskoj pravnoj klasifikaciji, nije sasvim jasno mogu li se „prekršaji“ tretirati kao „kaznena djela“. Stoga, da bi se utvrdilo je li podnositelj zahtjeva „pravomoćno oslobođen ili osuđen u skladu sa zakonom i kaznenim postupkom države“ prvo pitanje o kojemu treba odlučiti je da li se taj postupak odnosi na „kaznenu“ stvar u smislu članka 4. Protokola br. 7.

56. Sud ponavlja da pravno označavanje postupka prema nacionalnom pravu ne može biti jedino mjerilo relevantnosti za primjenu načela ne bis in idem na temelju članka 4., stavka 1. Protokola br. 7. Inače bi primjena ove odredbe bila ostavljena na slobodnu procjenu državama ugovornicama u mjeri koja bi mogla dovesti do rezultata nespojivih sa ciljem i svrhom Konvencije (vidi, najnoviji predmet *Storbraten v. Norway* (dec.), br. 12277/04, ECHR 2007 ... (izvodi), s daljnjim referencama). Pojam „kazneni postupak“ u tekstu članka 4. Protokola br. 7. treba se tumačiti u svjetlu općih načela koja se odnose na odgovarajuće riječi „optužba za kazneno djelo“ i „kazna“ u članku 6. odnosno 7. Konvencije (vidi predmete *Haarvig v. Norway* (dec.), br. 11187/05, 11. prosinac 2007.; *Rosenquist v. Sweden* (dec.), br. 60619/00, 14. rujan 2004.; *Manasson v. Sweden* (dec.), br. 41265/98, 8. travanj 2003.; *Göktan v. France*, br. 33402/96, st. 48., ECHR 2002-V; *Malige v. France*, 23. rujan 1998., st. 35., Reports 1998 VII i *Nilsson v. Sweden* (dec.), br. 73661/01, ECHR 2005 ...).

57. U utvrđenoj praksi Suda postavljena su tri mjerila koja su opće poznata kao „mjerila Engel“ (vidi predmet *Engel and Others v. the Netherlands*, 8. lipnja 1976., Series A br. 22), koja treba razmotriti pri

utvrđivanju radi li se o „optužbi za kazneno djelo“. Prvo mjerilo je pravno razvrstavanje djela prema nacionalnome pravu, drugo je sama narav djela, a treće stupanj težine kazne kojoj je dotična osoba moguće izložena. Drugo i treće mjerilo je alternativno, ne nužno kumulativno. To, međutim, ne isključuje kumulativni pristup kad odvojena analiza svakoga mjerila ne omogućuje postizanje jasnog zaključka glede postojanja optužbe za kazneno djelo (vidi, kao nedavne izvore prava, predmete *Jussila v. Finland* [GC], br. 73053/01, st. 30.-31., ECHR 2006 ... i *Ezeh and Connors v. the United Kingdom* [GC], br. 39665/98 i 40086/98, st. 82.-86., ECHR 2003 X).

58. U domaćem pravnom razvrstavanju djelo o kojemu se radi predstavlja prekršaj na temelju članka 6. Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira. Bez obzira na to, sud ipak ponavlja da je već prije utvrdio kako određena djela ipak imaju kaznenu konotaciju, iako se prema mjerodavnome domaćem pravu smatraju previše trivijalnim da bi se na njih primjenjivalo kazneno pravo i postupak (vidi predmete *Menesheva v. Russia*, br. 59261/00, st. 96., ECHR 2006 ...; *Galstyan v. Armenia*, br. 26986/03, st. 57., 15. studeni 2007. i *Ziliberberg v. Moldova*, br. 61821/00, st. 32.-35., 1. veljače 2005.).

59. Po svojoj je prirodi uključivanje djela o kojemu je riječ u Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira poslužilo kao jamstvo zaštite ljudskog dostojanstva i javnog reda, vrijednosti i interesa koji redovno spadaju u sferu zaštite kaznenog prava. Ova odgovarajuća odredba Zakona usmjerena je prema svim građanima a ne prema skupini koja ima poseban položaj. Pozivanje na „lakšu“ narav djela samo po sebi ne isključuje njegovo razvrstavanje kao „kaznenog“ u autonomnom smislu Konvencije, jer u Konvenciji ništa ne upućuje na to da bi kaznena narav djela, u smislu mjerila Engel, nužno tražila određeni stupanj težine (vidi naprijed citirani predmet *Ezeh*, stavak 104.). Konačno, Sud smatra da su primarni ciljevi u utvrđivanju djela o kojemu je riječ kazna i odvratanje, a to su priznate značajke obilježja kaznenih sankcija (ibid, st. 102. i 105.) .

60. Glede stupnja težine mjere, ona se utvrđuje s obzirom na najveću moguću kaznu koju predviđa mjerodavno pravo. Stvarno zapriječena kazna mjerodavna je za ovo utvrđenje ali ne može umanjiti važnost onoga što se prvotno dovodi u pitanje (ibid., st. 120). Sud primjećuje

da članak 6. Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira predviđa zatvor u trajanju od šezdeset dana kao najveću moguću kaznu, i da je podnositelj zatvora na kraju osuđen na četrdeset dana oduzimanja slobode. Kao što je Sud potvrdio u više navrata, u društvu koje je opredijeljeno za vladavinu prava, kada zapriječena i stvarno izrečena kazna podnositelju zahtjeva uključuje gubitak slobode, postoji pretpostavka da ono što mu se stavlja na teret predstavlja „optužbu za kazneno djelo“, a to je pretpostavka koju se samo iznimno može pobijati, i to samo ako se lišenje slobode ne može smatrati „osobito štetnim“ s obzirom na njegovu prirodu, trajanje ili način izvršenja (vidi naprijed citirane predmete *Engel*, st. 82. i *Ezeh*, st. 126.). Sud u ovome predmetu ne naznači nikakve takve iznimne okolnosti.

61. U svjetlu gore navedenih razmatranja, Sud zaključuje da priroda djela o kojemu se radi zajedno s težinom kazne, je takva da dovodi osudu podnositelja zahtjeva od 16. lipnja 2005. godine u sferu „kaznenog postupka“ prema sadržaju članka 4. Protokola br. 7.

B. Jesu li djela radi kojih se podnositelj zahtjeva kazneno goni ista (idem)

62. Članak 4. Protokola br. 7. uspostavlja jamstvo da se nikome neće suditi odnosno da nitko neće biti kažnjen za djelo za koje je već bio pravomoćno oslobođen ili osuđen. Sud je u tom pogledu postavio mjerodavna načela u predmetu *Sergey Zolotukhin v. Russia* ([GC], br. 14939/03, 10. veljače 2009.). Mjerodavni dijelovi glase kako slijedi:

„78. Sud smatra da postojanje raznih pristupa pri odlučivanju je li djelo za koje se podnositelj zahtjeva kazneno godinu uistinu isto kao ono za koje je već bio pravomoćno oslobođen ili osuđen stvara pravnu neizvjesnost nespojivu s temeljnim pravom, i to pravom da se ne bude kazneno gonjen dva puta za isto djelo. U tom je kontekstu Sud sad pozvan dati usklađeno tumačenje pojma „isto djelo“ – element idem načela ne bis in idem – u svrhu članka 4. Protokola br. 7. Iako je u interesu pravne izvjesnosti, predvidljivosti i jednakosti pred zakonom da sud bez valjanog razloga ne odstupa od presedana postavljenih u prethodnim predmetima, ako Sud ne bi održao dinamičan i evolutivan pristup izložio bi se riziku da postane preprekom reformi ili poboljšanju (vidi predmet

Vilho Eskelinen and Others v. Finland [GC], br. 63235/00, st. 56., ECHR 2007 ...).

79. Analiza međunarodnih instrumenata u koje je ugrađeno načelo *ne bis in idem* u jednom ili drugom obliku otkriva raznolikost izraza kojima je formulirano. Tako se u članku 4. Protokola br. 7. uz Konvenciju, članku 14., st. 7. UN-ovog Pakta o građanskim i političkim pravima i članku 50. Povelje o temeljnim pravima Europske unije govori o '[istom] djelu' ('[istoj] povredi'), Američka povelja o ljudskim pravima govori o 'istom uzroku' ('istim činjenicama'), Konvencija kojom se provodi Schengenski sporazum zabranjuje kazneni progon za 'iste radnje' ('iste činjenice'), a Statut Međunarodnog kaznenog suda koristi izraz '[isto] ponašanje' ('[iste] konstitutivne radnje'). Sud Europskih zajednica i Inter-američki Sud za ljudska prava smatrali su da je razlika između izraza 'iste radnje' ili 'isti uzrok' ('iste činjenice') s jedne strane i izraza '[isto] djelo' ('[ista]povreda') s druge strane važan element u korist zauzimanja pristupa koji se strogo temelji na istovjetnosti materijalnih radnji i odbija pravno razvrstavanje tih radnji kao nevažno. Pri takvom utvrđenju oba su suda naglasila da bi takav pristup bio na korist počinitelju, koji bi znao da se, nakon što je proglašen krivim i odslužio svoju kaznu ili nakon što je oslobođen, više ne mora bojati daljnjeg kaznenog progona za istu radnju...

80. Sud smatra da upotreba izraza 'djelo' u tekstu članka 4. Protokola br. 7. ne može opravdati zauzimanje strožeg pristupa. Sud ponavlja da Konvenciju treba tumačiti i primijeniti na način koji prava čini praktičnima i djelotvornima, a ne teorijskima i iluzornima. Ona je živi instrument kojeg treba tumačiti u svjetlu današnjih uvjeta (vidi, između mnogo drugih izvora prava, predmet *Tyrer v. the United Kingdom*, 25. travnja 1978., st. 31., Series A br. 26 i *Christine Goodwin v. the United Kingdom [GC]*, br. 28957/95, st. 75., ECHR 2002 VI). Odredbe međunarodnog ugovora kao što je Konvencija moraju se tumačiti u svjetlu njihovoga cilja i svrhe te isto tako u skladu s načelom djelotvornosti (vidi predmete *Mamatkulov and Askarov v. Turkey [GC]*, br. 46827/99 i 46951/99, st. 123., ECHR 2005 I).

81. Sud nadalje primjećuje da je pristup koji naglašava pravno označavanje dva djela previše restriktivan u odnosu na prava pojedinca, jer

ako se Sud ograniči na utvrđenje da je osoba kazнено gonjena za djela koja su različito razvrstana, tada se izlaže riziku da će podrivati jamstvo sadržano u članku 4. Protokola br. 7., a ne učiniti ga praktičnim i djelotvornim, kako to traži Konvencija (usporedi naprijed citirani predmet Franz Fischer, st. 25.).

82. Stoga Sud zauzima stajalište da se članak 4. Protokola br. 7. mora tumačiti na način da zabranjuje kazneni progon ili suđenje za drugo 'djelo' ukoliko ono proizlazi iz istih činjenica ili činjenica koje su u biti iste.

83. Jamstvo ugrađeno u članak 4. Protokola br. 7. postaje relevantno na početku novoga kaznenog progona, kad je prethodna oslobađajuća ili osuđujuća odluka postala po svojoj snazi res iudicata. Na toj točki u postupku dostupni materijal će se nužno sastojati od odluke kojom je prvi 'kazneni postupak' okončan i popisa optužbi podignutih protiv podnositelja zahtjeva u novom postupku. Ti dokumenti redovno sadrže izjavu o činjenicama koja se odnosi i na djelo za koje je podnositelju zahtjeva već suđeno i na djelo za koje je optužen ili optužena. Po mišljenju Suda, takve izjave o činjenicama odgovarajuća su polazna točka za njegovu odluku o pitanju jesu li činjenice u ta oba postupka bile istovjetne ili bitno iste. Sud naglašava da je nevažno koji dijelovi novih optužbi su moguće usvojeni ili odbačeni u naknadnom postupku, jer članak 4. Protokola br. 7. sadrži osiguranje protiv mogućnosti da se nekome sudi ili da bude podložan da mu se sudi ponovno u novome postupku, a ne zabranu druge osuđujuće ili oslobađajuće odluke...

84. Sud se u svome ispitivanju treba stoga usredotočiti na one činjenice koje predstavljaju skup konkretnih činjeničnih okolnosti koje uključuju istoga okrivljenika i koje su nerazdvojno povezane u vremenu i prostoru, a čije postojanje treba dokazati kako bi se osigurala osuđujuća presuda ili pokrenuo kazneni postupak. ...“

63. Glede ovoga predmeta, Sud primjećuje da je podnositelj zahtjeva u odnosu na prekršaj i kazнено djelo proglašen krivim kao isti okrivljenik za isto ponašanje i u istome vremenskom okviru. S tim u vezi on primjećuje da definicija prekršaja na temelju članka 6. Zakona o prekršajima protiv javnoga reda i mira ne sadrži kao takva nanošenje

tjelesne ozljede, dok je taj element presudan za kazneno djelo nanošenja teške tjelesne povrede iz članka 99. Kaznenog zakona. Međutim, Prekršajni sud u Pazinu u svojoj je odluci izričito naveo da je podnositelj zahtjeva kriv, inter alia, i za udaranje D.R. u glavu svojim šakama, te za to što ga je šakama i nogama udarao po cijelom tijelu. Fizički napad na D.R. je tako predstavljao element prekršaja za koji je podnositelj zahtjeva proglašen krivim. U kaznenom postupku pred Općinskim sudom podnositelj zahtjeva je ponovno proglašen krivim za, inter alia, udaranje D.R. Događaji opisani u odlukama donesenim u oba postupka dogodili su se na autobusnom kolodvoru u Pazinu 15. lipnja 2006. godine oko 19 sati. Očigledno je da se obje odluke odnose na točno isti događaj i na iste radnje.

64. Sud ne može nego zaključiti da su činjenice koje predstavljaju prekršaj za koji je podnositelj zahtjeva osuđen u biti iste kao i one koje predstavljaju kazneno djelo za koje je također osuđen.

65. Uračunavanje četrdeset dana kazne zatvora koju je izrekao prekršajni sud u kaznu zatvora od godinu dana koju je izrekao Općinski sud ne mijenja činjenicu da je podnositelju zahtjeva dva puta suđeno za isto djelo.

C. Je li postojala dvostrukost postupka (bis)

66. Sud ponavlja da se članak 4. Protokola br. 7. nužno ne proteže na sve postupke pokrenute u odnosu na isto djelo (vidi predmet *Falkner v. Austria* (dec.), br. 6072/02, 30. rujna 2004.). Njegov cilj i svrha podrazumijeva, da u nedostatku štete dokazane od strane podnositelja zahtjeva, već sam novi postupak pokrenut uz znanje da je okrivljeniku već suđeno u prijašnjem postupku, predstavljao bi povredu ove odredbe (vidi naprijed citirani predmet *Zigarella*).

67. Sud primjećuje da je postupak pred Prekršajnim sudom u Pazinu vođen po zahtjevu koji je dostavila policija. Odluka je donesena 16. lipnja 2005. godine, a postala je pravomoćna 29. lipnja 2005. godine. Kazneni postupak pred Općinskim sudom u Pazinu pokrenut je po optužnom prijedlogu koji je podnijelo Općinsko državno odvjetništvo u Pazinu dana 15. studenog 2005. godine, uz prijedlog, inter alia, da se

na ročištu zakazanom pred Općinskim sudom pročita policijsko izvješće. Iz ovih se okolnosti vidi da su oba postupka pokrenuta na temelju policijskog izvješća. Očigledno je da je policija zahtjev za pokretanje postupka protiv podnositelja zahtjeva podnijela Prekršajnom sudu u Pazinu, te da je izvješće o istom incidentu dostavila i Općinskome državnom odvjetništvu u Pazinu, što je dovelo do toga da je podnositelju zahtjeva dva puta suđeno.

68. Nadalje, treba primijetiti da je podnositelj zahtjeva u svojoj žalbi protiv osuđujuće odluke Općinskoga suda jasno prigovorio postojanju povrede načela ne bis in idem. Međutim, žalbeni je sud potvrdio presudu kojom je podnositelj zahtjeva osuđen za isto djelo za koje ga je već kaznio Prekršajni sud. U takvim okolnostima, Sud nalazi da su domaće vlasti dopustile dvostrukost kaznenog postupka potpuno svjesne prethodne osuđujuće presude u odnosu na podnositelja zahtjeva za isto djelo.

69. Sud nalazi da je protiv podnositelja zahtjeva bio vršen kazneni progon i da mu je suđeno po drugi puta za isto djelo za koje je već bio osuđen i za koje je izdržao vrijeme u pritvoru. Stoga je došlo do povrede članka 4. Protokola br. 7.

SADRŽAJ

UVOD	5
1. MEĐUNARODNOPRAVNI AKTI, NACIONALNI STRATEŠKI DOKUMENTI I SUPROTSTAVLJANJE NASILJU U PORODICI	9
1.1 Univerzalni međunarodnopravni akti	9
1.2 Specijalizovani međunarodnopravni akti	15
1.2.1 Konvencija UN o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena	15
1.2.2 Deklaracija UN o eliminisanju nasilja nad ženama	22
1.2.3 Konvencija UN o pravima deteta	26
1.2.4 Konvencija UN o pravima osoba sa invaliditetom	29
1.3 Dokumenti usvojeni od strane OUN	32
1.3.1 Pekinška deklaracija i Platforma za akciju	32
1.3.2 Rezolucija Komisije Ujedinjenih nacija za ljudska prava 2003/45 - Eliminacija nasilja nad ženama	45
1.3.3 Milenijumska deklaracija	51
1.4 Regionalni međunarodnopravni akti	52
1.4.1 Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici	59
1.4.2 Dokumenti usvojeni od strane organa Saveta Evrope	76
1.4.2.1 Preporuka R (90) 2E Komiteta ministara Saveta Evrope o socijalnim merama u vezi sa nasiljem u porodici	76
1.4.2.2 Preporuka 1450 (2000) Parlamentarne skupštine Saveta Evrope o nasilju nad ženama u Evropi	84
1.4.2.3 Preporuka 1582 (2002) Parlamentarne skupštine Saveta Evrope o nasilju nad ženama u porodici	86
1.4.2.4 Preporuka 2002 (5) Komiteta ministara Saveta Evrope o zaštiti žena od nasilja	89
1.4.2.5 Preporuka 1681 (2004) Parlamentarne skupštine Saveta Evrope	103
1.4.2.6 Preporuka 1905 (2010) Parlamentarne skupštine Saveta Evrope	104
1.4.3 Evropska unija	106

1.5 Nacionalni dokumenti	108
1.5.1 Nacionalna strategija za poboljšanje položaja žena i unapređivanje rodne ravnopravnosti	108
1.5.2 Nacionalna strategija za prevenciju i zaštitu dece od nasilja	110
1.5.3 Nacionalna strategija za sprečavanje i suzbijanje nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima	116
1.5.4 Opšti protokol o postupanju i saradnji ustanova, organa i organizacija u situacijama nasilja nad ženama u porodici i partnerskim odnosima	131
2. NACIONALNO ZAKONODAVSTVO OD ZNAČAJA ZA SUPROTSTAVLJANJE NASILJU U PORODICI	145
2.1 Ustav Republike Srbije	147
2.2 Krivični zakon / zakonik Republike Srbije	148
2.2.1 Nasilje u porodici iz člana 118a Krivičnog zakona Republike Srbije iz 2002.	148
2.2.2 Nasilje u porodici iz člana 194. Krivičnog zakonika Republike Srbije iz 2006.	154
2.2.3 Nasilje u porodici iz člana 194. Krivičnog zakonika Republike Srbije iz 2009.	158
2.2.4 Izmene i dopune Krivičnog zakonika Republike Srbije iz 2012.	163
2.3 Porodični zakon Republike Srbije	165
2.4 Zakon o prekršajima Republike Srbije	169
2.5 Zakon o javnom redu i miru Republike Srbije	170
2.6 Zakon o ravnopravnosti polova Republike Srbije	171
2.7 Zakon o zabrani diskriminacije Republike Srbije	172
2.8 Zakon o amnestiji Republike Srbije	173
2.9 Primena načela oportuniteta	173
3. SUDSKA PRAKSA	179
3.1 Sentence	179
3.2 Pravna shvatanja	182
3.2.1 Nasilje u porodici član 194 stav 1 KZ	182
3.2.2 Nasilje u porodici član 194 stav 3 u vezi stava 1 KZ	182
3.2.3 Vreme izvršenja kod krivičnog dela nasilje u porodici	184
3.2.4 Krivično delo nasilje u porodici iz člana 194. KZ	185

3.2.5 Krivično delo nasilje u porodici iz člana 194 KZ	186
3.2.6 Krivično delo nasilje u porodici iz člana 194 stav 3 u vezi stava 2 KZ	187
3.2.7 Produženje trajanja mera zaštite od nasilja u porodici	188
3.2.8 Izricanje mere zaštite od nasilja u porodici u slučaju sumnje na seksualno zlostavljanje maloletnog deteta	189
3.3 Sudska praksa	191
3.4 Sporna pravna pitanja	238
3.4.1 Zahtev za zaštitu zakonitosti	
3.5 Statistički podaci za krivično delo nasilje u porodici iz člana 194 KZ za period od 1.01.2007. godine do 31.12.2011. godine	244
3.5.1 Nasilje u porodici iz člana 194. KZ - 2007. godina	245
3.5.2 Nasilje u porodici iz člana 194. KZ - 2008. godina	246
3.5.3 Nasilje u porodici iz člana 194. KZ - 2009. godina	247
3.5.4 Nasilje u porodici iz člana 194. KZ - 2010. godina	248
3.5.5 Nasilje u porodici iz člana 194. KZ - 2011. godina	250
4. PREPORUKE ZA POSTUPANJE POLICIJE I JAVNOG TUŽIOCA U SPROVOĐENJU ZAŠTITE OD NASILJA U PORODICI	255
4.1 Nasilje u porodici i policijska ovlašćenja	256
4.1.1 Postupanje policijskih službenika po saznanju za slučaj porodičnog nasilja	258
4.1.2 Postupanje policijskih službenika na mestu odvijanja nasilja u porodici	260
4.1.3 Rad policijskih službenika na rasvetljavanju slučajeva porodičnog nasilja	262
4.1.4 Lišenje slobode lica osumnjičenog za izvršenje krivičnog dela ili prekršaja sa elementima porodičnog nasilja	265
4.2 Javni tužilac i nasilje u porodici	267
4.3 Krivičnopravna zaštita i multisektorska saradnja	269
4.4 Javni tužilac i porodičnopravna zaštita	282
4.5 Primeri modela tužbenih predloga za određivanje pojedinih mera zaštite od nasilja u porodici	284
4.6 Javni tužilac i prekršajnopravna zaštita	287
5. OPŠTI POKAZATELJI DOBRE PRAKSE	293
ANEKS 1	301

www.uts.org.rs